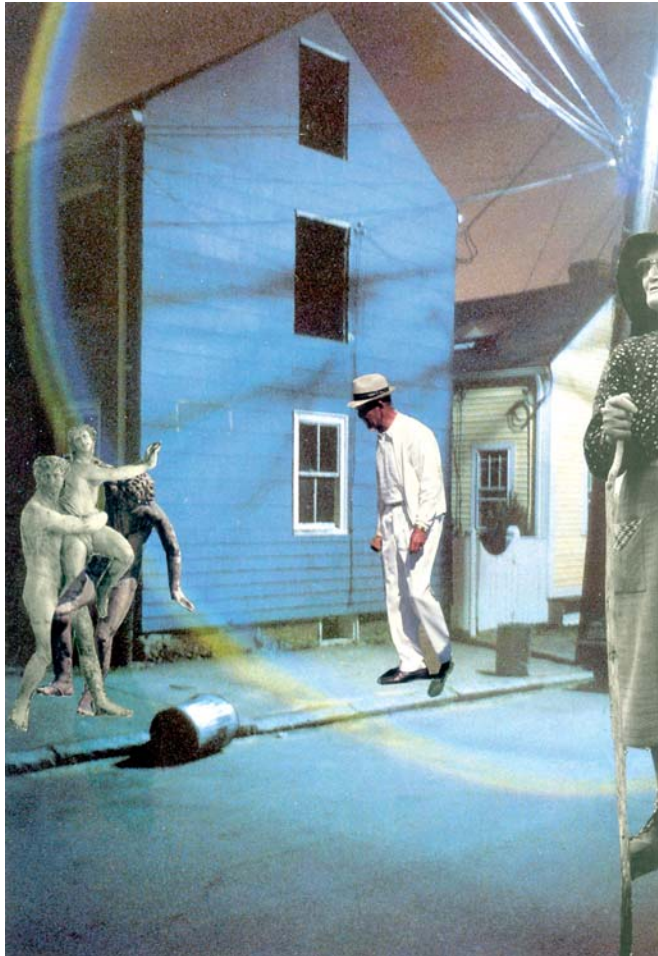

Lapszámunkat **Óbermayer József**
fotóival illusztráltuk.
A művész bemutatása a 13. oldalon

Weiner Sennyey Tibor

Veronika kendője

És lehullik minden, mi sose volt.
Csak elhitted azt, hogy rólad vallott,
Mi éhet érzett és csapra járt:
Az embert, a maréknyi halált.

Nézed majd a képeket, falakat.
Egynek hittél arcokat és szavakat,
De az arc: kép, és a szó: fal maradt.
Fel kell lelned a mindig ugyanazt.

Mert ő megtörölte rózsá arcát;
És a szívébe szökve szövődött,
Hogy majd, mint kertben járó jó király

Látogassa, szeresse végre őt,
A benne fényre gyúló földi lányt,
Aki átnyújtotta azt a kendőt.

Kávéházunk

• **Budapesten az Eckermann**
(IX. kerület, Ráday u. 56, a Goethe Intézet mellett)
November 6-án és 20-án 19 órától szerkesztőségi órákat tart Szöcs Géza, az Irodalmi Jelen főmunkatársa.

• **Kolozsváron a Bulgakov**
Minden csütörtökön 14 órától szerkesztőségi órát tartanak munkatársaink: Gáll Attila, Karácsonyi Zsolt, Orbán János Dénes.

Irodalmi Jelen

VII. évfolyam

73. szám

2007. november

Örökös munkatársak: Faludy György, Méhes György
www.irodalmijelen.hu 498 Ft; 2,67 RON; 2 €

Varró Dániel: *Levelek egy koszorúból, amit neked fonok*

Tözsér Árpád: *A lekötött kalóz*

Makkai Ádám: *Három szonett Földanyához*

Szöcs Géza: *De ki beszéljen? Megmondják Stockholmban*

Szemerédy Viktória: *Répi*

Gyukics Gábor: *hóárnyék*

Nyilas Attila:
Az álmoskönyvből

Kukorelly Endre: *A Rom*

Danyi Zoltán: *Egy szokatlan beszédmód*

Márkus Béla:
„Magyarországnak vára” – kritika

Kutszegi Csaba: *Korunk hőse: Elek – Színház*

A TARTALOMBÓL

Hamvas Béla

A nagy ember, avagy a hírnév elveszti a hőst

Hamvas Béla publikálatlan szatírájának részletét a jogörökös, Dúl Antal engedélyével közöljük.

I.

A pondrók országában, a pondrók időszámítása szerint 2496-ban IX. Pondrómanasszár fia XXII. Pondrópilézer uralkodása alatt történt.

II.

A nagyvezír beleszeretett a királynéba, és a királyné beleszeretett a nagyvezírbe. Mivel a találkozásra a királyi palotában alkalmas hely nem volt, titokban a királyné járt a nagyvezírhez egy héten egyszer, vagy kétszer, többször háromszor, volt úgy, hogy néha egyszer, néha ötször, és megesett, hogy hatszor.

Egy napon, amikor a királyné azon a héten hetedszer éppen a nagyvezírnél volt, a kapu előtt a király kocsija állt meg. A királyné gyorsan a szekrénybe bújt, a nagyvezír pedig úgy, ahogy volt, vagyis teljesen ruhátlanul kiugrott az ablakon, és a világítóudvarban rejtőzött el.

(Folytatása a 3. oldalon)

A közlés teremtési folyamata

Interjú Szakonyi Károly íróval

Festő is akart lenni, színész is. 1949-ben felvételizett a színművészetre. Gobbi Hilda és Ladányi Ferenc is vizsgáztatták. Ladányi kérdésére elmondta, hogy novellákat szokott írni, és erre Ladányi elmeséltette az egyiket. Erre azt tanácsolta önnek: „Talán inkább írjon.” ’58-ban meg is jelent első kötete, Középpütt vannak a felhők címmel. E háromszavas mondat elég volt ahhoz, hogy útjára leljen? Ez azért bizonyára nem volt ilyen egyszerű.

– Gyermekként szívesen olvasott Jókait, Mikszáthot, Kosztolányit, Móriczot. De miként lett az olvasásból írás?

– Az írással már egész fiatalon kacérkodtam, és a művészetnek minden ága érdekelt: rajzolás, festés, színészkedés. Azért alapvetően jól tapogatózott Ladányi, mert nem valószínű, hogy

volt az „élő” irodalom, Móricz Zsigmond például. Akkor még jelen voltak Tersánszky, Tamási, meg az úgynevezett népi irodalmi vonal. Apám vendéglős volt, többek között a népi írók egy része is odajárt. Találkoztam Veres Péterrel, Sinka Istvánnal és másokkal is. Móriczhoz úgy kötött egy vékony kis szál, hogy egy Sümegi Tóth Tivadar nevű költő – akinek verseit Móricz a Kelet Népeben megjelentette –, hozzánk járt ebédelni a vendéglőbe, s közben átvette velem a leckét. Tőle kaptam az első Petőfi-kötetet kilencéves koromban. Azt írta bele: „Ha elhagytad majd a mesék világát, tanuld meg becsülni a költészetet”. Ilyen szálakkal kötődtem az irodalomhoz.

(Folytatása a 12. oldalon)

VENNESARANKA

E sorok írója, szokása, sőt fogadalma ellenére, ingerülten ült le megírni ezt a jegyzetet. Ingerült mégpedig nem azért, mert idén ismét nem azok közül az írók közül kapta valaki a Nobel-díjat, akik – szerény, szubjektív és nem mérvadó – véleménye szerint a legjelentősebb kortárs írók. Hogyan is merne aggályoskodni Doris Lessing díjazása miatt, látatlanba is elfogadja, sőt, lefogadni is merné, hogy a kortárs világirodalom kolosszusát érte a megtiszteltetés. Már nagyon itt volt az ideje – gördül tovább a gondolatmenet –, az öreg hölgy idestova már a kilencvenet tapossa, még egy-két év, s lehet, babérkoszorú helyett a svéd királyi akadémia már csak sírkoszorúval kedveskedhetett volna a kitüntettettnek.

Tényleg, ha már itt tartunk – morfondírozik tovább az elme –, vajon miért csak most? – tavaly, tavalyelőtt, tíz éve, húsz éve még nem volt ekkora nagy író míz Lessing? Léteznek, hogy lélegzetelállító remekműveit egytől egyik hetven fölött írta? És

amit azelőtt, az csak bevezetés volt a nagylélegzetű szépirodalomba? És mit tesz ilyenkor a második gyermekkorát élő kitüntett? Nyilván örül. És vajon meg sem fordul a fejében, hogy mennyivel nagyobb ajándék lett volna ez a sorstól valamivel korábban?

Azt írtam, nem a miatt vagyok ingerült, mert ismét nem a zsenik és a nagymesterek valamelyikét díjazták – amilyen például Umberto Eco, vagy Csingiz Ajtmatov, vagy Slawomir Mrozek és még néhányan, bár nem nagyon sokan. Hanem az boszszant, hogy az ez évi érthetetlen Nobel-díj sem bizonyult elégnek ahhoz, hogy sznob ájuldozásokra mindig hajlamos kelet-európai stréberségünkől, zavartan bólogató alázatosságunkból magunkhoz térve végre jót mulassunk a svéd akadémikusok látásos zavarain, és végre kimondjuk: ez a díj ma már semmit nem jelent. (Leszámítva persze a dolog paródia-értékét.) Legfőnnebb pénzt, egy olyan csekket, amely a szokásos irodalmi díjagnál nagyobb összegről szól. Ám ha azt nézzük, hogy fennállása több mint száz éve alatt miféle értékrendet képviselt a Nobel-díj, meg kell állapítanunk, hogy az irodalmi elismerések történetében olyan kitüntetésként fog fennmaradni a neve, mint amelyhez a legtöbb balfogás, tévesztés, mulasztás, csőlátásos vidékiség, esztétikán kívüli mérlegelgetés, konjunkturális spekuláció, irodalomtörténeti katasztrófa fűződik. És mi délkeleten még mindig olyan áhitatosan bólogatunk és forgatjuk a fejünket, mintha maga Kalliopé múzsa osztaná az irodalmi igazságot saját két kezével onnan Északról.

Szerencsétlenül indult az egész már akkor, 1901-ben. Csehov még évekig élt, Tolsztoj és Mark Twain életéből majdnem egy évtized volt hátra. De egyikük sem találatott méltónak. Az első díjat Sully Prudhomme kapja, és 1910-ig díjazzák még többek közt Frédéric Mistral, José Echegaray, Rudolf Euckent és Paul Heysét. Ők mind rangosabb életművet hoztak létre, mint Tolsztojék, legalábbis Stockholmból úgy látszott. S hogy Moszkva vagy Amerika oly messze van a svéd fővárostól, hogy nem könnyű odáig ellátni, ez meglehet. De olykor még csak a szomszédba sem kellett volna menni, ha korszakalkotó művészre akart bukkanni az ember. Akarom mondani, a bizottság. Ki tudná ma már megmondani, hogy miért nem kapott Nobel-díjat Henrik Ibsen?

Ahogy kezdődött, úgy is folytatódott. Karl Gjellerup igen, Apollinaire nem, Stefan George nem, Rainer Maria Rilke nem. Jacinto Benavente igen, James Joyce, Joseph Conrad, Virginia Woolf, Marcel Proust, Franz Kafka, Robert Musil nem. Eric Axel Karlfeldt igen, Bertold Brecht, Lin Yu-Tang, Paul Valéry,

Georg Trakl, Gottfried Benn nem. Szándékosan nem említem olyan szerencsétlen helyzetű kultúrák íróit, mint amilyen a magyar, cseh (Hasek! Capek!), román, délszláv, albán, szlovák irodalom esete – és most ne térjünk ki a jóvátételi gesztusokra. A lengyel és az orosz irodalomról hírt kapunk hébe-hóba – de hogyan! A kétségtelenül csiszolt, finom és jó tollú Ivan Bunyin igen – Gorkij, Blok, Jeszenyin, Majakovszkij nem. Pearl Buck igen – Ezra Pound nem. Na jó, ezt töröljük. Van itt még meglepetés bőven. Halldor Laxness és Johannes Jensen méltó volt, Eyvind Johnson és Harry Martinson is, de Martin Andersen Nexø nem, Herbert G. Wells nem. George Orwell sem, Arthur Koestler sem. Szeferisz és Elytisiz igen, Kavafisz nem. Kavafisz

nem! Sinclair Lewis igen, Toni Morrison igen, Jack London, Tennessee Williams, Arthur Miller, Norman Mailer, Ginsberg, Corso, Nabokov, Updike, Heller, Albee nem. Vonnegut nem. Abe Kobo nem. BORGES NEM ÉS DÜRRENMATT

SEM. Dario Fo igen, Dino Buzzatti, Italo Calvino, Giuseppe Ungaretti, Umberto Eco nem. Pablo Neruda igen, Mario Vargas Llosa nem, Julio Cortazar?

Cortazarban nem vagyok biztos, a névsor, amely előttem van, csak az első száz év díjazottjairól tájékoztat. Igen, talán-talán, mintha. Mintha őt is díjazták volna. Nézzek utána? Nem nézek. Mi múlik ezen?

Bizonytalanságomat helyénvalónak érzem: megmutatkozik benne az, hogy egyre elmosódottabb a díj, esztétikai üzenete egyre inkább szétfolyik. Ám az a tanulság megkerülhetetlen, hogy ha ez a dilettantizmus jellemzi a legrangosabb nemzetközi irodalmi díjat – ugyan miért lázadoznak a kis nemzetek írói az őket saját pátriájukban ért sérelmek és mellőzöttség miatt? Miért hőbörgünk a Baumgarten-díjak odaítélésében erkölcsileg, szakmailag és emberileg gyarlónak bizonyult Babitsék farkasvakságán meg a mindenkori magyar kormányzatok nevetséges igyekezetén, hogy díjaikkal irányítgatni próbálják értéktudatunkat – ha egyszer Stockholmban ez a helyzet, ez a vérciki, kapkodó, sunyi mellébeszélődsi...

Az olvasó bizonyára méltányolta, hogy utólagosan sem kívántam lehetetlent a kiváló bizottságtól. Percig sem próbálkoztam hazabeszéléssel. De nemcsak a 20. század nagy magyar íróit nem kértem számon, hanem eszembe sem jutott mondjuk Mihail Bulgakov vagy Bruno Schulz mellőztetését emlegetni, akiknek legfontosabb munkái csak haláluk után kezdtek el élni, addig téli álmukat aludták.

Amúgy nem nehéz kitalálni, hogy milyen ellenérvet lehet mindezzel szembe szegezni. Hogy mindez igaz ugyan – de azért mégiscsak. Mégiscsak Nobel-díjat kapott, a fentebb felsorolt kiválóságok mellett, Thomas Manntól és Faulkneről Marquiez jónéhány (mondjuk úgy: néhány) vitathatatlan klasszikus. Is.

Ez tény. És ezzel a ténnyel kell vigasztalódnia Csehovtól Borgesig minden méltatlanul ignorált meg diszkriminált lángésznek. Mint ahogy e ténynek a fényében sütkérezik minden dilettáns, minden megfelelő svéd akadémiai kapcsolatokkal rendelkező hólyag, minden irodalmi konjunktúra-műlovar és műlovarnő, mindenki, akinek csak sikerült kiszorítania a stockholmi reflektorok fényéből a nálánál-náluknál igazabb értékeket. Ott várják felfedeztetésüket – de mit is beszélek. Miért kellene Tolsztojt vagy Kafkát felfedezni? Nem felfedezni kell őket, hanem világos kánonokat és értékrendeket felállítani. Amelyekből napnál világosabban majd az is ki fog derülni, hogy ezekhez az évente ismétlődő, decemberi Nobel-csinnadrattáknak semmi, de semmi köze.

Sárközi Mátyás

Mit hagyunk örökül?

kérdés. Már a nagykövetség is értesült az ingatlan-ajándékozási szándékról, de hivatalos papírt nem állítottak ki erről az ügyvédek. Csak az volt tudható, hogy kézíratait és dedikált könyveit a Petőfi Irodalmi Múzeum várhatja, gondoskodnia kell a jókora rakomány elszállításáról. A Múzeum a Nyugat egyetlen irodalmi Kossuth-díjasának néhány személyes tárgyára szintén igényt tartott, széles karimájú művészkalapjaira, sétapálcájára, szövetségserkesztőjére.

A magyar állam örült is az ajándék-villának, meg nem is. Szabályos végrendelet híján tekintélyes örökösödési adót követelt az angol államkincstár, az épület rendbe hozására is sokat kellett volna áldozni, de leginkább a villa földrajzi helyével volt baj. A diplomatak számára idővesztésig lett volna ily messziről bejárni a nagykövetségre, s az esetleg beutalt magyar alkotók sem találták volna praktikusnak, hogy London belvárosától messze tanyázzanak.

A hagyatéki eljárással megbízott ügyvéd közölte, hogy kötelessége kideríteni, van-e örökös. A költőnek nincs leszármazottja. Piroskának az első házasságából van egy leánya, Olaszországban él, Határékkal csak laza kapcsolatot tartott fenn, másra nem tart igényt, mint néhány emléktárgyra elhunyt édesanyjától. Persze, a beteg és idős házaspárhoz az utóbbi

Petró János

A Szent Mihály Stadion

A nyolcvanas évek elején költöztem Szegedre, és első dolgom volt, hogy a dohos Szent Mihály utcai lakásban felépítsem életem második, de mai napig legszebb gombfoci stadionját. Az elsőt, amely még Ferencvárosban készült, szegedi tartózkodásom első boldog, öntudatlan hetében elajándékoztam családnak egy ifjú tagjának, aki sohase látott még ehhez hasonlót. Az önzetlenség persze nem volt céltalan, valahányszor a szoba sarkába néztem, láttam magam előtt a következő, a tökéletes stadiont. A Zsuzsi, Böbe vagy más hasonló márkanévre hallgató gyerekszobabútor ágyaneműtartójának böhöm fedőlapját. Egy csodálatos, kétméteres faforgácslap, fehér műanyag fóliával bevonva. Életkörműmýeneink és általában minden egyéb dolgunk rendezetlensége feleségemet is engedékenyebbé tette, első kérésére beleegyezett, hogy ezután, ha vendég jön, majd alszik valami másón. Szerzünk egy másik bútorlapot, vagy leakasztjuk a konyhaajtót, de legfontosabb a családőfő boldogsága. Minden nagyon gyorsan történt. A zöld pályavonalakat első nap felfestettem, a pályát övező „egyszeregyes” lécet is megvettem. A neheze csak ezután következett, a lécet bevonó öntapadós reklámfeliratokat hetekig gyártottam. Tíz szorgos nap után ünnepélyes keretek között átadtam magamnak a Szent Mihály Stadiont, a fogadáson tejbegrizt szolgáltam fel hideg kakaóval, az összes résztvevő teljes megelégedésére. Egy ilyen fontos eseményt az ember természetesen jóleső magányban bonyolít le.

Az egyedül játszott gombfoci a világ legigazságosabb játéka. A játékos tudatosan nem szurkol senkinek, nem csal, a durva, vétkes csapatot méltón bünteti. A játék önfegyelemre, a vereség tisztességes elviselésére nevel, hisz többször vertem be szegény Fogarasi Joci orrát egy általam igazságtalannak vélt vereség után. Éppen ezért kezdtem el magam ellen játszani, és nem egyszer vertem meg az Albert Flórián vezényelte Fradit, Puskás Öcsi Honvédjával, sőt még az is előfordult, hogy Göröcs Titi egy östöt hintett Géczi Pista hálójába. Persze másnap nem ez volt az első dolog, amiről beszámoltam barátainnak Külső-Ferencváros valamelyik grundján. Volt idő, amikor képes gombfoci csapataim száma száz fölött volt, csak Fradiból volt legalább tíz összeállítás. Ha a fiúból férfi lesz, nehezen ismeri be, hogy a rövidnadrágos kisgyerek még mindig ott van benne, valahol mélyen. Én is azt hittem, hogy a gombfocit felváltja, végérvényesen háttérbe szorítja egy másik világnyelv, a rockzene, csak felnőtt fejjel jöttem rá, okos ember több nyelven beszél, a játék öröme sok mindenért kárpótol.

A szuterénlakás sötét szobájának két pontja volt, ahová fény szűrődött be az utcáról, a két ablak előtti fél-fél négyzetméter. Az egyik ablak széles könyökölőjét már elfoglalta az írógép, teljesen természetes volt, hogy a stadion a másik ablak elé került. Egy szép őszi napon, amikor éppen egyikünk se volt otthon, levelezési címemen megkeresett évfolyamtársnőm, régi barátom, aki nem is sejtette nyomorúságos helyzetünket. Az üvegajtón át a dohos, zsúfolt konyhába lenézve bizonytalanná vált, talán rossz címre érkezett. Levelet írt, hol találom meg, s az ajtó elé tette. Az udvarra lépve, ahol a szemben lévő, bontásra ítélt ház tűzfalának romjai heverték, ismét elbizonytalanodott. Visszalépett, magához vette levelét. A Szent Mihály utcán arcát a langyos őszi nap felé fordítva megpihent, majd követve a napsugár útját, belesett szobánk ablakán. Amit látott, meggyőzte arról, hogy levelét visszavigye a konyhaajtóba, már tudta, jó helyen jár. Az utcáról beszűrődő nap fénye beragyogta a Szent Mihály utcai Gombfoci Stadiont.

években járt a helyi szociális gondozó, és naponta érkezett házukhoz a „meals on wheels”, azaz az ingyenes községi ebédszállító szolgálat furgonja, nem ingyencfalatokkal, de meleg étellel. Így azután Piroska ékszerrei csendben sorra eltűnőgettek.

Budapesten két örökösre talált az ügyvéd, akik megállapodtak abban, hogy egyikük kapja meg a házat, másikuk az abban található műtárgyakat. Múlt az idő, esős tele volt tavaly Angliának, az utca felőli kertrész téglafala megdőlt, félő volt, hogy egy szeles napon leomlik, s agyonüt egy járókelőt. Munkások jelentek meg a helyi tanácstól, és a falat az elhanyagolt, gazverte kert felé bedöntötték. Így igen elhagyott, árva külsőt nyert a villa, fényt veszítve díszelgett bejáratánál a hajdan aranybetűs francia felirat: „Hongrieusculé” – kis Magyarország.

Egy napon zárt teherautó állt meg a ház előtt. A betörők a hátsó kert, a tükrös szalon felől hatoltak be, és akkurátusan hordani kezdték a kariatidákat meg a mozgítható antik bútorokat kifelé. A szomszédok nem sejtették, hogy bűnözők léptek akcióba, azt hitték, hogy az örökösök szállíttatják el a berendezést. Határ Győző hagyatékát szétcincálták a gengszterek. Csak remélni merjük, hogy nem vitték el a költő két fiatalkori, érdekes architekturális grafikáját, melyek bekeretezve függtek a falon. A Weöres Sándor által alkalmi költeménnyel dedikált verseskötet biztosan nem kellett nekik, de a számítógép, benne száz-ezer oldalnyi prózával és verssel, annál inkább.

A Petőfi Irodalmi Múzeum talán mégiscsak átveheti a költő kalapjait, s szerencsére nincs olyan betörés, amely meg tudná akadályozni, hogy a magyar irodalom örök időre gazdagodjék Határ Győző leginkább remekbe sikerült műveivel.

(Folytatás az 1. oldalról)

XXII. Pondrópilézert III.

alattvalói általában két oldalról ismerték, mint királyt, és mint embert. Mint király méltányos volt és nagylelkű, szelíd, engedelkeny, igazságszerető, őszinte, bőkezű, vidám, kedélyes, jóindulatú, értelmes, éles eszű, művelt és elfogulatlan,

IV.

mint ember, gyanakvó, irigy, nagyképű, buta, hazug, erőszakos, kapzsi, kicsinyes, korlátolt, képmutató, pénzéhes, rosszhiszemű, erőszakos volt, dugpénzeket fogadott el, maga is vesztegetett, bírakat hamis ítéletre kényszerített, tékozolt, szeretőket tartott, kicsapongó, vérszomjas, kegyetlen, hiú, türelmetlen zsarnok volt.

A királyné és a nagyvezír tudták, hogy XXII. Pondrópilézer, ha őket rajtakapná, nem mint király, hanem mint ember bánná velük, mert Pondrópilézer egészen ritkán viselkedett, mint király, többnyire, mint ember.

Ámde V.

a nagyvezír mellett lakott egy nyugalmazott tengerészkapitány, aki valamelyik útján a trópusokon hím páviánt fogott, elnevezte Csigának, és odahaza ketrecben őrizte. Nem tudni pontosan miképpen, aznap a ketrecet valaki nyitva felejtette, a majom megszökött, éspedig ugyanabba a világítóudvarba rejtőzött el, ahová a nagyvezír.

A kapitány kinyitotta az ablakot és leszólt:

C.

Csend.

Cc.

Újra.

Erre zsebéből kivett egy szem cukrozott diót, a majom kedvenc csemegéjét, és ledobta az udvarba. A dió

VI.

a nagyvezír elé esett. Felnézett.

Ccc, szólt a kapitány.

Mikor látta, hogy a pávián nem mozdul, pányvát húzott elő, a nagyvezírre dobta, szobájába felhúzta, a krokodilkorbáccsal alaposan elverte, és a ketrecbe visszazárta.

Ezalatt Pondrópilézer elment, a királyné a másik ablakot kinyitotta, és leszólt:

Sz.

Csend.

Ssz.

Újra

Szsz.

Csiga felnézett, azután két ugrással fent volt.

Nem is tudtam, szólt a királyné, hogy ilyen ragyogóan tornászol.

A majom vigyorgott. A királyné az ajtót már előzőleg elretheszte, és tovább folytathatták a fontos államügyek megbeszélését.

A pondrók VII.

országában minden a legnagyobb rendben volt, csak a közigazgatás volt korrupt és bonyolult és nehézkes, a főtisztviselők voltak megvesztegethetőek, a miniszterek sikkasztottak, a parlament volt tele panamistákkal, a munkásvezéreket a gyárosok pénzelték, a bírák voltak megvesztegethetők, a rendőrség volt kegyetlen és erőszakos, a névtelen feljelentések szaporodtak el, az állam adósságok alatt nyögött, az adókat minden héten emelték, a közlekedés rossz és drága volt, a sajtó megvesztegethető volt, az irodalom lezüllött, a művészek nyomorogtak, a nők eladták magukat egy harisnyáért, a csődök száma napról napra nőtt.

Ez éppen VIII.

annak a törvénynek életbeléptetése idején történt, amely két paragrafusból állt. Az első kimondta, hogy a száz piasztternél kisebb fizetéseknek huszonöt százalékát az állam levonja, mert az nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel takarékoskodni kell. A második paragrafus szerint, mivel a gazdasági vérkeringés amiatt rendkívül szenvedne és ez még súlyosabb volna, a kis fizetésekből levont összeget hozzácsapják a száz piasztternél magasabb fizetésekhez.

Éz volt az úgynevezett kis-harács törvény, és időben ez megelőzte a már Csiga nagyvezírsege alatt életbe lépett nagy-harács törvényt.

Másnap IX.

az alnagyvezírnek két fontos tárgyalása volt. Az egyik ügy az egyik képviselőé volt, aki egyik vállalata részére egy nagyobb összeg államsegélyt kívánt. A másik ügy a másik képviselőé volt, aki a másik vállalata részére a másik nagyobb államsegélyt kívánta.

A két képviselő versenytárs volt és ellenfél, a maga érdekében mindkettő mozgósította pártját, beszédeket tartott, röpiratokat adott ki, fellázította a sajtót, plakátokat ragasztatott ki és fenyegetőzött.

Csiga érezte X.

hogy baj van, és eszébe jutott gazdája, a kapitány. A hajós fiatal korában a leánykereskedés, a csempészet, a kalózkodás mellékfoglalkozásait űzte, és pályáján többször jutott olyan nehézségekbe, hogy kénytelen volt önmagát tisztázni. Ilyenkor mindig azt mondta:

A józan ész és a tisztesség nevében.

Ezzel a varázsigével minden támadást visszavert. Amikor üzletet kötött, ezt használta:

Csak meg ne tudja senki.

Az üzletfél erre tüstént engedett, és a hajósnak a magasabb üzletrészt állapította meg.

Végül, ha osztozkodásról volt szó, így beszélt:

Várjunk holnapig.

Mert éjszaka rendszerint megszökött, és az egész zsákmányt magával vitte.

Az első esetben XI.

arról volt szó, hogy bizonyos Bizonyosnak az állam egymillió bizonyost bizonyítson, vagyis az ország jövedelmének hathatós fokozása érdekében hangyagyapjú-tenyésztést rendezzenek be. A képviselő átadta a memorandumot, és elmondta, hogy egy hangya gyapja minimális, hangyaegyénenként null pont null hétszáznegy-

Hamvas Béla A nagy ember, avagy a hírnév elveszti a hőst

ven millikrogram. Ha azonban tízezer kvadmillió hangyát nyíratnának meg, ez évenként igen tekintélyes összeget tenne ki. Ezt persze nem lehetne megindítani állami támogatás nélkül, mert először is, honnan az ördögből szereznek ennyi hangyát, mit adnak nekik enni, kik nyírják meg, milyen gépezettel, hogyan dolgozzák fel, és mi a nyavalyát csináljanak a gyapjúval? Erre kell körülbelül egymillió, mert az államnak ilyen nehéz időkben érdeke, hogy azok a férfiak, akik a közösség sorsát szívükön viselik –

A józan ész és a tisztesség nevében, szólt Csiga.

Bizonyos kezét a szívére tette.

Ez az, kiáltott. Látom, hogy nagyvezírséged belátja a terv nagyszerűségét.

Csak meg ne tudja senki.

Esküszöm, bennem megbízhatsz, kegyelmes uram. Tehát akkor megállapodtunk.

Várjunk holnapig.

Bizonyos lelkesülten felugrott, és a nagyvezírt megölelte.

A másik XII.

esetben arról volt szó, hogy valamilyen Valakinek az állam egymillió valamit valamitsen, vagyis a pondrók országának egész területén végre valahára nagy arányokban meginduljon a szemét sterilizálása. A steril szemetet külföldön el lehet adni, és a nyert összeg fedezné az adminisztrációt. Ehhez azonban természetesen ki kellene találni a szemét sterilizálásának módját, gyárakat kell felállítani, gyűjtőállomásokat berendezni, vagonokat bérelni, mérnököket, munkásokat fizetni, és hát Valaki honnan a keserves pokolból vegye azt az egymilliót? Pedig tele van aggodalommal a haza sorsa iránt, és minden erejével segíteni akar.

A józan ész és a tisztesség nevében, mondta Csiga.

Valaki komolyan bólintott.

Szívem szerint beszéltél, kegyelmes uram. Értjük egymást.

Csak meg ne tudja senki.

Becsületemre! Így hát számíthatok!

Várjunk holnapig.

Valaki mélyen meghajolt és XIII.

másnapra tényleg minden rendbejött, mert Bizonyos és Valaki összeültek, eredményeiket összehasonlították, a majomra kimondták a bitang gazembert, az egymilliót közösen vették fel.

A két képviselő beszámolt a pártnak, röpiratot adott ki Csig szakavatottságáról, fellázította a sajtót a majom áldozatkész-ségével, dicsért, ujjongott és ezután rögtön

XIV.

eljött hozzá egy újságíró és riportinterjúvezércikk-színeshírfej-tudósítást írt róla. A nagyvezír puritán ember, de fényűzően lakik, diétán él, és naponta alig eszik csak nyolcszor, antialkoholista, mert nem iszik mást, csak sört, bort, konyakot, pezsgőt, barackot, a nőktől óvakodik, mert egyszerre csak kilenc szeretőt tart, méltóságteljes parkett-táncos és morális szigort sugároz, mint egy kezdő színinövendék, mert van benne valami papos aszfaltbetyárság, huszártisztes elmélyültség, mint egy snajdig hullamosóban, vagy fagyaltot áruló nagyhercegben. Öránkint kilencvenegyszer borotválkozik, százi-zenhat kaukázusi teuermeteuque cigarettát szív, kedvenc szerzője Lehar és Bach, és vacsora után cigánydzsezzorkesztogramofont hallgat, csak egy emberben bízik, de ezt még nem ismeri, szóval vallásos ateista, számtanból mindig hármasa volt, eredetileg rézmetsze-segédnek készült, és Honoluluban akart kátrányszappangyárat alapítani.

Egyszóval előlépett népszerűvé XV.

és mindenki, aki a tudósítást olvasta, el volt ragadtatva. A folyóiratok arcképét közzölték, a nagyvezír hálószobájában – autóba száll – a parlamentben – a nagyvezír a külföldi hitelezőkkel tárgyal – a királyi kihallgatás előtt – alatt – után – reggel, – reggel – délelőtt – tíz óra huszonhat perckor – az inasa – az unokatestvére – a szakácsnőjének leánya – fehémemű-szállítója feleségének anyja – ennek nagyapja – a dédapa hagyatéki tárgyalása – a tárgyalás ügyvédje – az ügyvéd apjának pecsétgyűrűje – a gyűrű készítőjének üzlethelyisége.

Így történt, hogy Csigát a népszerűség szárnyára kapta XVI.

elkezdtek tisztelni, elkezdtek félni tőle, elkezdtek rajongani érte, elkezdtek gyűlölni, vártak tőle valamit, csodálták, nevére esküdtek,

összeesküvés támadt ellene, szidták, vitatkoztak fölötte, szándékait találgatták, vicceket gyártottak róla, gúnyolták, utcát neveztek el róla.

A konjunktúrát XVII.

kihasználva az egyik folyóirat felkérte, hogy írjon tanulmányt, mindegy, hogy miről, mert lehetetlen, ha valaki egy helyen kitűnik, az másutt ne tűnjék ki. A nagy ember nagy ember. Aki igazán nagy, az mindenütt nagy. A kiadó a cikknek reklámot csapott, a cikket senki sem értette, minek alapján Csigát az összes irodalmi társaságok taggá választották.

Az Akadémia XVIII.

tüstént látta, hogy olyan emberről van szó, aki teljesen veszélyte-len, ezért meghívta, tartson előadást, mielőtt éppen a megüresedett politikimetapszichologikoliteraarisztikus transzfizikobiológiai szék neki felajánlják. Csiga erre az elméleti nemzetközadakozástan ötvennégy egymásnak ellentmondó tételét állította fel a történetfilozófia, motorkezelés, padlófénymázvegytan, archeopaleontazófia, folklore, cserépegetés, magnetizmus és a felsőbb differenciál-trigonometria köréből, az előadás-sorozatot három kötetben, miután az állami támogatást megkapta, az Akadémia kiadta, intézetet állított fel a problémák kutatására, és miután a könyv körül hirtelen egész irodalom támadt, az anyag szemmeltartására folyóiratot indított, az egyetemen tanszéket állított fel, és az Akadémián külön osztályt nyitott, amelynek örökös felsővezér-díszelnökgazgatója Csiga lett.

A nagyvezírek XIX.

nem szoktak népszerűek lenni, de ebben az esetben a tények mindenkit meggyőztek. Politikai sikerei voltak, ragyogó tollú író volt és világhírű tudós. Egy karrier is meggyőz, hát még három. Aki eddig ferde szemmel nézett rá, az meghajolt előtte, aki nem bízott benne, esküdött rá, aki tehetségében kételkedett, az irigylete, aki lenézte, az most bámulta. Az államügyek tökéletes vezetője. Pénzügyi lángész. Született író. Legyőzhetetlen polihisztor.

Nevéről szappant, cipőkrémet, sérvköőt és bonbont neveztek el, a kabaré kuplét írt, amelynek refrénje Gyönyör plezír a nagyvezír naponta négy tonna szerelmeslevelet kapott, és a király gróffá nevezte ki.

Ez éppen XX.

az úgynevezett nagy-harács törvény életbeléptetése idején történt. A törvény egy bevezetésből és két paragrafusból állott. A bevezetés kimondta, hogy az ország nyomorúságának egyik fő oka a föld igazságtalan elosztása, és éppen ezért gyökeres földreformot léptetnek életbe.

A reform első paragrafusa az országot termő és nem termő földre osztja fel. A nem termő földet a parasztok és a földnélküliek és a szegények kapják, mert ezeknek bőven van idejük azt megművelni, foglalkozásuk is földművelés, végül pedig ilyen nehéz időkben hazafias kötelesség minden talpalatnyi helyet termővé tenni. A parasztság a földért évi hatszázezer piaszter töke kamatát fizeti mindenkor aranyban, mert az ország csak polgárainak áldozatkészsége és lemondása árán épülhet újjá.

A második paragrafus a termő földet főurak, főpapok és bankok között osztja szét. Ezek a földért kamatot, sem megtérítést nem fizetnek, mert az állam fizetőképes osztályait nem lehet túlterhelni. A legnagyobb mértékben káros és veszedelmes lenne bármit is követelni, mert a pillanatnyi előnyök sokszorosan megbosszulódnak.

A törvény Csiga népszerűségét még inkább XXI.

fokozta, megválasztották az összes kamarák elnökévé, tiszteletbeli tiszteletbelivé, fővezérelnökké, védnökapává, örökös főfővé, díszpolgárrá, és fölkereste az alnagyvezírt a színházigazgató.

Írjon drámát, kegyelmes uram. Az egész országban nincsen ismertebb név, kegyelmesuram, egészen biztosan óriási siker, mert abban, hogy tökéletes drámát ír, senki sem kételkedik, kegyelmesuram. Vagy még sokkalta jobb lenne, ha operát, kegyelmesuram. Igazi nagy és modern dzsezzoperabuffogroteszt-imitálthang-játékpantomimikont kegyelmesuram. Van is egy egész rakás rossz darabom és hasznavehetetlen muzsikám. Csak a név kellene, a név a fontos, a név minden, a közönség őrjöngeni fog.

Az operát XXII.

két hónappal később előadták, és az igazgatónak tényleg igaza volt, a muzsika és a darab hasznavehetetlen, és csak a név kellett, és a közönség őrjöngött. Mire a másik igazgató is jelentkezett igazi irodalmidrámatrilógiaszerű verses történelemelőtti revümisztérium, amelynek főszereplője a brahmanista zsiráf, egy szelídített kannibál, a hollandi kakaógyáros leánya, divatrevü, görlok, tablé, betétek, nyílt színváltozás, süllyesztő, görögtűz, füstbombák.

Most már Csiga XXIII.

előlépett színpadi szerzővé, a sajtó harsogó cikkeket írt, ahhoz, hogy valaki államférfi legyen, elég a hatalom, hogy finanszié, elég a szerencse, ahhoz, hogy tudós, elég a szorgalom, de ahhoz, hogy valaki drámát írjon, ahhoz ó á é u ő ü. Mi mindent tud ez az ember! Nagy, mint nagy, nagyobb, mint nagyobb és legnagyobb, mint legnagyobb. Mert ez a siker. A közönség tenyerét véresre tapsolta, az emberek a páholyból kiugráltak, az egész felvonást meg kellett ismételni, elővételben huszonhétezerhatszázötvennégy előadásra minden jegy elkelt.

(Folytatása a 4. oldalon)

(Folytatás a 3. oldalról)

Azon a napon

XXIV.

Csiga úgy ment a parlamentbe, hogy nadrágjának elejét hátra vette fel. A képviselők csodálkozva és irigylve nézték, néhányan azonnal félrevonultak, és mikor visszatértek, a nadrág rajtuk is fordítva volt. Délután a hír elterjedt a fővárosban, és este az operában kilenc herceg, száztizennégy gróf, hatezerhatszázötven báró és kilencvennégyezer-háromszázhuszonegy nemes úr, tiszt, főhivatalnok, színész, bankár, újságíró, egyetemi tanár és nagy-kereskedő fordított nad-rágban jelent meg. A divatlap rendkívüli különlkiadásban közölte az új modellt, fényképmel-léklet, keresztretjtvény, hirdetésverseny, előfize-tőknek árengedmény. És

XXV.

a filmgyár felkérte a nagyvezírt, engedje lassott felvétellel filmet készíteni járásáról, nadrágjának ráncairól, mozgásáról, üteméről, a térd játékaról, a láb befelé hajlásáról. Mikor elkészült, új felvételre készültek a világhíradó számára, a nagyvezír, a divat királya új kéksárgapettyessávokarikás nyakkendőjében – a hónaljszínű ingbetét – hurutnagyságú mandzssettatû – a modern cipőfárbiztosító – szűkített gallér – a bevágás – a paszt – a kust – a verbetilon – a korong – a kamásniramazán – és amikor

XXVI.

ez is elkészült, a filmgyár vezérigazgatója ajánlatot tett, hogy százezer piasztért fizet, ha a nagyvezír elvállalja egy politikai filmdráma főszerepét. A nagyvezír egy politikai titkos államtitkárság titkos alosztályának titkosa. Ellenfele a legtitkosabb titkot eltitkosította, őt gyanúsítják, és már nyakán a kötél, amikor kiderül, feleségül veszi a hóhér leányát, ellenfele trubadúrt fecskendez ereibe, és kiműlik.

A film persze hallatlan sikert aratott

XXVII.

és a többi százezer között egy tízdináros kedvezmé-nyes jeggyel megnézte a nyugalmazott tengerészka-pitány is. Amikor a pávián a vásznon megjelent, elfűty-tyentette magát, és azt mondta:

Az ördög vigyen el azonnal, ha ez a nagyvezír nem az én Csigám ikertestvére.

Mikor látta a majom mozdulatait, járását, fejtartását, pislogását, sunyi vigyorgását, látta hogyan ugrál, vicsorgatja fogát, piszkálja az orrát és csámcsog, még mélyebb gyanú ébredt benne.

Hazasietett és a ketrecet megnézte. Ott van. Persze, hogy van. Hát akkor két Csiga van? A kapitány egész este a majom testén tündődött, másnap elrejtőzött, és megfigyelte, hogy a ketrecben lévő állat miképpen viselkedik. Pontosan olyan volt, mint Csiga, de.

Mintha. A mozgás. A jellegzetes vigyorgás, az ugráló járás, a lomha, aztán hirtelen szökdécselő lépés, a vinnyogás. Mintha valami itt nem lett volna rendben.

A kapitány a törvénynek megfelelően három napig megfigyelés alatt tartotta, aztán cukrozott diót dugott zsebre, és elindult.

A hajós egyenesen

XXVIII.

a nagyvezír palotájába ment, és ott kihallgatáson jelentkezett.

Csiga abban az időben a pondrók országának legelfoglaltabb pondrója volt.

Reggel hatkor kelt, és hattól hétig a kormánylap számára vasárnapi vezércikket írt.

Hét órakor boxtréninget tartott, mert a következő szombaton mérkőzése volt az állami stadionban Rabambini világbajnokkal.

Fél nyolckor a folyóirat számára három verset diktált.

Háromnegyed nyolckor építészeti tevékenységébe fogott, és az új állami fegyház nagyszabású homlokzatát rajzolta meg.

Nyolc órától fél tízig a tavaszi tárlat számára nagy-szabású történelmi festményt készített.

Fél tízkor a filmgyárba ment, ahol új szerepét ját-szotta.

Fél tizenegykor a parlamentbe sietett, hivatalos ügyeit végezte, aláírt, kihallgatott, intézkedett, az adót főlemelte, kölcsönt vett fel a bankoktól, lekötötte a do-hányjövődéket, a fizetést elhalasztotta, beszédet mon-dott a jobb jövőről, és az újságíróknak kijelentette, hogy a mélyponton már túlvannak.

Tizenkettőkor a királyhoz ment kihallgatásra és vil-lásreggelire. Fél egykor hazament, kabarédalo-kat diktált, mert maga akarta azokat énekelni.

Fél kettőkor kiment a futballpályára, és tréninget tartott, ahol a legközelebbi válogatott mérkőzésen centerhalfot játszott.

Fél háromkor részt vett a bankárok nagy-gyűlésén.

Háromkor regényének harminckettedik folytatását írta meg.

Negyed négykor a kisiparosok országos egyesü-letének küldöttségét fogadta, amely diszelnökévé vá-lasztotta.

Háromnegyed négykor rádióbeszédet mondott.

Negyed ötkor műtermébe vonult, és a „Géniusz” cí-mű nagy márványszobrának mintázását folytatta.

Öt órakor fogadta a királynét, aki azon a héten nyolcadszor volt nála, és fontos államügyeket beszéltek meg. Hat órakor az akadémiára ment, és felolvasást tartott. Hétkor volt a dinner.

Nyolc órára az operában volt, ahol saját művének főszerepét énekelte.

Tizenegykor a kabaréba ment, ahol magánszámot adott elő.

Tizenkét órakor –

Életmódját persze

XXIX.

az egész országban ismerték, közölte a napi, a heti, a havi, a kéthavi sajtó, fényképekkel, – a nagyvezír nagyszabású nagyregényén nagydolgozik – (íróasztal papír, könyv, a pávián a lencsébe néz) – a nagyvezír grandiózus festménye (állvány, előtte a majom ecsetekkel) – a nagyvezír új szoborművével (Csiga a márványra bámul) – a modern Leonardo az új állami fegyház homlokzatát tervezi – a stúdióban – a parlamentben – novellát ír – a nagyvezír operál (műtőasztal, Csiga fehér köpenyben, ke-zében csipesszel, körülötte a tanárok tisztelettel nézik, mit csinál) – novellát ír – színházi öltözőjében – a kabaré-színpadon – a tudós – a költő – beszédet mond (papi talárban a szószéken szentbeszédet tart) – a zeneművész (zongora mellett) – a kapitányt

XXX.

éppen akkor fogadta, amikor az íróasztalnál ült, és írt. Csiga nem nézett fel, a hajós egészen előrejött, mereven nézte, aztán a cukrozott diót elővette, megmutatta, és halkan így szólt:

C.

A pávián fejét felkapta, és vigyorogni kezdett.

Cc – szólt a kapitány.

Csiga, amikor látta, hogy gazdája a krokodilkorbá-csot nem hozta el, az asztalra ugrott, és várakozott.

Csiga, suttogta a hajós, hogyan kerültél ide?

A majom a diót elkapta, és lenyelte.

Abban a pillanatban valami derengeni kezdett a kapitány fejében.

Az udvarban, kiáltotta, persze, az udvarban!

Csiga intett, hogy az udvarban.

A nagyvezírt fogtam el, te pedig, ó! Hogy vagy Csiga? Látom jól.

A hajós körülnézett.

Szép lakásod van. Nagy ember lett belőled. Híres ember. Nagyvezír, tudós, orvos, pap, költő, zenész, ró, énekes, szobrász, építész, bokszbajnok, centerhalf, divatkirály. Hm. Hát mégis csak te vagy az. Mindjárt sejtettem, amikor a filmen megláttalak. Csak maradj. Esetleg majd eljövök, és legközelebb hozok neked megint cukrozott diót.

BÁLINT TAMÁS

A fogadó, miről álmodni szoktam

Sokadszor alszom meg az Üldözött Kutyában,

de amit egykor láttam, példa nélküli;

bevallom, a pletykálkodást mindég utáltam,

és e kivételt is az alkalom szüli:

Nem pirkadt, csak én böjtöltem, lestem a pusztá, unalmas várost, melyben némaság lakott, majd észrevettem, hogy velem szemben az utca tuloldalán alig égön egy ablakot világít meg a gyertyafény. A barna házét, ahol futónövény borítja a romos felső szintet, s a függöny olyasmit zilál szét, miről talán nem-írni lenne ildomos.

Nem kertelek, amit láttam, ím elmesélem, a szürkesség a szobából bár kilopott, s akit a lány ölelt is elrejtette éppen – Nem is lány, már anya lehetne, ki fonott haját kiengedve, az ágyon elheverve mutatta, a beszélgetésből már elég. Kezével a combjához ért, s előbb a melle tűnt elő, majd egy féltényérnyi szőkeség.

Nem adtam volna fel, ha reggelig maradnak, bár szépeket képzelhet, ki régen aludt, két nőt láttam s immár alig hittem magamnak, mikor egy részeg vágta be a kertkaput s a megzavart galamb a társát hátrahagyta. A kapkodásban elveszett a búcsucsók, hiába vártam, elrohant az istenadta, s én nélkülük aludni máig sem tudok.

TÓTH IMRE

Peremvidék

A névtelen tartomány. Itt a lélek feloszlatja önmagát. Persze, múlatni kell az időt, ha az ember nem bírja már tovább. Öntöttem már ágyút, és harangot, foglaltam országot, és várost. De süllyed a hold, leszáll a homály. Antarktisz üzen a távolból. Azt mondják, négyféle fém kell az angyalokhoz, mint ahogy az idő is négyféle minőség. Fogalmam sincs, hogy hogyan csinálják, de egyszer csak itt van mind a négy.

Peremvidék az ország neve, ahol minden nap újra áll a bál.

Leülhetsz hát az asztalukhoz, ha elkélne némi segítség.

Varázslók, csalók, szemfényvesztők, és mindenféle egyéb népség áll szolgálatodra, öntenek neked angyalt aranyból, és elintézik, némi pénzért persze, hogy szíved hölgye legalább egy kicsit, téged is szeressen.

Herceg, ha hallod a hangom a homályból, szabadíts ki börtönömből, ahová gonosz istenek zártak, hiszen a Te országodban nem kőből, hanem az idők jeleiből emeltem neked házat.

MAKKAI ÁDÁM

Három szonett Földanyához

Te szerencsétlen, agyonrondított,
megtépázott, aláaknázott Föld!
Robbanj fel végre! Üvöltve közöld,
hogy vége, vége! Nem elég, hogy itt-ott
még akad egy-egy tisztavízű tó,
vagy hogy a Marsra küldtünk űrrakétát —
vagy hogy a Hubble, noha hűl, ma még lát,
s hogy új bolygónkról milyen vízió
vagy sci-fi mozi meséje vigasztal...
Robbannod kell! Jöjjön a kozmikus
kiegyenlítés! Zord, vagy komikus,
akasztófák, vagy vegasi víg asztal:
szégyenünkben görnyedjünk végre hét-rét,
jó földanyánknak kiszívtuk a vérét.

Bár földanyánknak kiszívjuk a vérét,
még van belőle — olajos homok van —
s így Kanada sem fuldoklik romokban
hát... egyelőre... Nagyipartól részvét?
Már jó rég lehet napenergiából
villanyt kicsalva fűteni a házad,
ez ellen csak az olajipar lázad,
mert haszonéhes mániákat ápol.
Ha mindenki a fenekén maradna,
megszűnne a sok értelmetlen nyüzsgés:
tovább élhetnél, kínzott földanyánk!
Mint rozsdá marta s életlenre nyűtt kés,
vicsorítsd fel ez érzeményt a Napra,
mert fagyot terem s kígyót költ a fánk.

Mert fagyot terem s kígyót költ a fánk,
Lucifer szárnya jégcsapokban lóg le,
míg Ahrimán biztatja: „kapd s fogóddz be!” —
s lilára hűlve vért fröcsög a szánk.

Minél több földet foglal el az ember,
annál több lesz a hódító erőszak:
szadista kéjjel támad és előcsap,
nincs ki ezt vágyná bárgyú szerelemmel.

Ha kéjtől fetreng egy-egy Mona Lisa,
jól nézd meg arcán mi van odaírva:
rejtelem-szégyen és haláltudat.

Földrabló minden Velencei Kalmár,
ki Káin vétkét elfeledni hal már,
ha antik földön túrva ás, kutat.

MUSZKA SÁNDOR

Vagyunk ketten így

Jön-megy szobámban nem bír aludni
Nézem az udvart a rácson át
S ha félve ágyamra vele beszélek
Harminckét napja már

Vagyunk ketten így összezárt társak
Én meg e furcsa béna egér
A napfény olykor még motoz a ráccsal
A meszet sikálja sápad alél

S néha egy légy ha hozzánk betéved
Én néki étkül megfogom
Aztán ha unjuk egymást nagyon már
Ő lyukat magának s én ráhagyom.

Semmit ne kérdezz

Tél jön nehéz tél
Kardot kovácsolj
Patkót lovadra
Kétélű tört

A hegyek közé menj
Hol árnyal a fenyves
S elfedi nyomod
A lányarcú tél

Társként istent csak
Asszonyt ne válassz
Ha ellen támad rád
Őhozzá kiált

Ebek vérétől
Töröd kíméld meg
Semmit ne kérdezz
S majd hallod szavát.

Kérelem

Uraim itt a vég alatt
Hol már annyi minden eldőlt
Ihattunk volna kénsavat
Vagy magunkra rá az erdőt

Ólmot szívünkbe
Vagy otthagyni másnak
Kinek ha más nincs
Csontját apáknak

Uraim itt hol végszavak
S csak petíció a látkép
Jól látható már mi megmaradt
E versnyi balga játék.

Január 2.

Tegnap, az év első napján nem írtam sem levelet, sem naplót, sem egyéb keltezendő dolgot, nem próbáltam ki frissiben, milyen az: *1996* helyett *1997*-et írni. Egy évig olyan gépiesen írjuk le ugyanazt az évszámot, mint amilyen gépiesen általában írunk. Furakodnak a betűink, férgekként, bele a jövőnkbe, s eszünkbe sem jut, hogy másként is lehetne, hogy a gondolkodásnak nem természete a linearitás, hogy a múlt–jelen–jövő féregjárata esetleg csak magának az írásnak, a betűk egymásutánjának a lenyomata. Derrida meg akar szabadulni az idő és gondolkodás egyenesvonalúságától, a betű helyett az ún. mitogrammát, a többdimenziósan tagolt jelképet javasolja, a lineáris gondolkodás helyett visszatérést a szimbolikus gondolkodáshoz. (De a mitogramma, mondja, nem egyszerű regresszió, hanem *„másként újraolvasása”* a múlt szövegeinek, a múltnak.) Derrida szabadulni akar az írástól, egy másfajta térszerveződésbe akarja „destruálni” magát. (A későbbi „dekonstrukció” helyett korábban, eredetileg „destrukciót” írt.)

A leköltött kalóz

Befejeztem az új verskötetem, a *Leviticus* összeállítását, pihenésképpen Derrida magyar *Grammatológiá*ját böngésem. 1992-ben adta ki a Magyar Műhely, a fordító Molnár Miklós írja a bevezetőjében: *„A zsidó tradíció szerint a Tóra – Isten műve – kétezer évvel korábbi, mint maga a világ”*. Értsd: az írás korábbi, mint a teremtés, ezért írástermészetű, ezért lineáris a világ. Aztán maga Derrida: *„Hátha a könyv mégsem más, mint a beszélő korszak, a beszéd korszakának a bőrtöne?”* A dekonstrukció konstruktörje látja az írás meghatározó szerepét (*„létezni annyi, mint könyvben lenni”*), de szembefordul ezzel a szereppel, menekülni akar a börtönből. Szerintem a menekülése elég reménytelen. Az embernek és az írásának az összefüggése valószínűleg sokkal szorosabb, mint hinnénk. Engem az elemi iskola első két osztályában két tanítónő, két szép fiatal lány tanított. Mind a kettőbe halálosan szerelmes voltam. Az első, egy törékeny, szőke szépség, klasszikus, jobbra döntött, tojásdad betűkkel írt. Természetesen én is úgy tanultam meg írni, legalábbis az első osztályban még úgy írtam. A másodikos tanító nénink, egy okos, fekete, nagyokat kacagó lány kerek, álló betűkkel írt. Úgy vallottam neki szerelmet, hogy én is úgy kezdtém írni, mint ő. Máig kétféleképpen írok. Betűim általában állók, „racionalisták”, de ha nem ügyelek rájuk, ábrándosan, szendén jobbra döntenk a fejüket. Feltehetően aszerint, hogy éppen gondolkodom vagy érzek.

A leköltött kalóz

Meguntam a Leviticust, szabadulni akarnék már a kéziratától, én is másfajta térszerveződésbe vágyom, de nem tudom postára adni. Mármint a kéziratot. A magyarországi Rajkára kellene átvinnem (ha ott adom fel, hamarabb Pesten van), de rossz a kocsim, meg én is ramatyul vagyok. Az idő este fél hét, toporgok bokáig érő hóban a blokkunk előtt, várom Szigeti Lacit, hétfőn megy Pestre, s megígérte, elviszi a kéziratomat, s ott adja postára. (Az Argumentum Kiadóba kellene eljuttatni.) Elöttem fehér, de sötétedő, rejtelmes kis park, behavazott fenyők, köhécselek, szipákolok, együtt *A Gomböntő kanálában* című versem kellékei. Lacinak ugyanis, hálából a postáskodásáért, lemásoltam (kézzel) ezt a frissen átírt régebbi versemet (első változata az *Érintések*ben, *Éjszaka* cím alatt). Ádáz trollok a havas fák lombjaiban, én meg, Peer Gyntként, már félig a Gomböntő kanálában, darabokban. Kellett nekem a Világ Császárát játszanom! Valóban vacakul érzem magam, de a kanálban is játszom az egészségest. Jön a Baëa-házaspár, „Hová, hová? Bába?”, kérdezem tőlük kedélyesen. Végre Laci is befut, elmondja, hogy azért késett, mert a kocsija elakadt a hóban, Vlado Petrik (szlovák irodalomtörténész) meg Valér Mikula (szintén „zenész”) tolták ki a bajból, s alkalomadtán majd köszönjem meg nekik, mert náluk nélkül a kötetem nem kerül el Pestre, s nem jelenhet meg. Így, január első napjaiban fő a humor. S Szigeti Lacinak az ilyen fányar élcekből hatalmas készlete van. Summa summarum: tegnap este, várakozás közben, behavazott, sötét világban, „sort sor alá tapogatva” (azaz gondolatban) megint átírtam *A Gomböntő kanálában* néhány sorát. Most így kezdődik a vers: *„Kiáltás szája elé kapott / kéz / az este // Az ádáz trollok / Peer Gynt szemét és szívét keresve / kióvakodnak a tárgyak / sötét lombjai közül”*. Persze a kötetben már marad a régi változat. Hálistennek, hogy végre elmegy a delizsánsz, így most már a pont valóban pont a versek végén. Egyébként ahányszor újraolvasnám, annyiszor átírnám őket. A költő, úgy látszik, született „dekonstrukтивista”. A vers időtlenségének az imperatívuszától hajtva legszívesebben minden versét átírná. A régieket az újak jegyében, az újakat a régiek jegyében.

Január 6.

Tegnap Csölösztőn voltam. A fura nevű falu Somorja mellett van. (És hol van persze Somorja? Hát Somorja meg Pozsony mellett van.) A szlovákok *Ľilistov*-ot csináltak belőle, azaz a Csilíz patakot látják a helynév alapszavában. Csakhogy a Csilíz innen nagyon messze kanyarog, s a szlovák „Csilisztov”-ból egyébként sem lehetne megnyugtatóan levezetni a magyar Csölösztőt. De mi van, ha az olasz „cseleszta” bújik meg a szóban? Ez meg a „celeste” (cseleszte) szóra vezethető vissza, amelynek a jelentése „mennyei”. Nos, én mindenesetre nem éreztem magam valami nagyon mennyeinen Csölösztőn. A szlovákiai magyar pártok országos „értelmisségi konferenciát” szerveztek, de végül is Csemadok-konferencia lett belőle. Irodalomról egyetlen szó sem esett. Este meg a szokásos ihaj-tyuhaj következett, szólt a – cseleszta. Nem tudom, hogy került oda VLM, én az ő kedvéért mentem Csölösztőre, vele akartam találkozni. Este (poharazgatás közben) VLM a tenye-

remből jósolt. Azt mondta, olyan hosszú életvonalat, mint amilyen az én tenyeremben van, még életében nem látott. Nocsak! Ma 37 éve halt meg apám, aránylag fiatalon, 62 évesen.

Január 14.

Közeledik 21-e, amikor is egy Nagy László-képkiaállítást kell megnyitnom a Magyar Intézetben. Nézegetem a költő rajzait: szervesebbek, mint a versei, valóság és mítosz zavartalanabbul keveredik bennük, mint a szövegeiben. Azokban a prófétai düh sokszor megerőszkolja a kifejezési anyagot, elszakítja a vers-eget a vers-földtől.

Autószerelőnél, Pozsonypüspökiben. A mestert is úgy hívják, hogy Nagy László. S ráadásul a megszólalásig hasonlít a költőre. Kisérteties a helyzet: a tizenkilenc éve halott Nagy Laci fekszik az autóm alatt. Ki-kivillan a feje ezüstje a kocsi alatti homályból.

Január 22.

Felkért a *Népszabadság*: válaszoljak egy ankét-kérdésükre: *Mi ment eseményszámba a magyar irodalomban az 1996-os esztendőben*. Azt válaszoltam, hogy az 1996-os év irodalmi eseményeit nem a szépirodalomban, hanem – s ez még nem volt! – az irodalomtudományban kell keresni. Következésképpen az elmúlt évben nem a vers- és prózairodalom hatott termékenyítően a kritikai gondolkodásra, hanem fordítva. De a kritika és az irodalomtudomány az irodalomban akarva, nem akarva inszeminációként, műbikaként működik. Azért született 1996-ban nálunk annyi torz vers és torz szépprózai írás, mert a kritika termékenyítette meg az irodalmat. Disszemináció, műbika, műfasz, műborjú.

A leköltött kalóz

Tegnap megnyílt a Nagy László-kiállítás. A megnyitómban azt próbáltam megfogalmazni, hogy Nagy László képein ugyanaz a scenéria, mint a verseiben: születés, élet, halál, ég és föld, kezdet és vég. A mítosz kellékei itt is, ott is hiánytalanul együtt vannak. De míg a verseiben a föld és ég közötti tér sokszor csak a retorika szintjén töltődik ki, addig a képein nincs üresjárat: a születés textúrája az élet és halál jelenetein, drámáján át az égig rétegződik, strukturálódik. A mítosz szerkezete zavartalanul működik. A verseiben nem mindig. Legalábbis számomra nem. A kezdeti verseiben (az 1945–46-os naiv-inzit korszakban) és a két záró kötetében (1973–78) igen. – A kiállító teremből levonultunk (a pesti vendégek s az Intézet emberei) a Pressburg étterembe. Vacsora közben is Nagy Laci volt a téma. A verseit illetően szinte senki nem értett velem egyet.

Február 9.

Ó mi édes az élet, hogyha az ember kínból tér meg! Három napig Pesten voltam, s szinte menekülve jöttem haza. Most, reggel hat óta, Berzsényit olvasom: *„A szent poézis néma hattyú, S hallgat örökre sötét vizekben”* – ezt mindenki ismeri. De azt már kevesebben és kevesebbet idézik, hogy *„Halottas ének zúg felette, Mint mikor Afrika sámielje A port az éggel összezavarva dül”*. S ezt sem igen citálgatják: *„Halljuk, miket mond a leköltött kalóz: Tündér változatok műhelye a világ”*. Valamennyi *Az igazi poézis dicsérete* c. versből. Alatta a szerkesztő megjegyzése: *Valószínűleg utolsó költemény*. Ehhez a monumentális utolsó Berzsényi-háborgáshoz képest milyen szánalmas vergődés, kínos röhíncsélés a mai vers, a mai Budapest! De ki az a *„lekötött kalóz”*? Persze, persze, tulajdonképpen maga Berzsényi az, aki Hölderlin után (*„Költők által épül csak maradandó”*) maga is leírja, hogy a *„poézis bájalakja”* az egy *„igaz, nagy és jó”*, s mindezt akkor, amikor a reformkor bizony már más eszközökkel építi a „maradandót”, s Berzsényi holderlini szellemben lelkendező levelére Széchenyi azt válaszolja neki, hogy ő nem a görögök *„örök ideálit”* keresi, hanem a gazdaság és kultúra építéséhez szolgáló anyagi eszközöket. A harmincas évek „anyagiassabb”, polgárosodó világában a „hel-lénfi” Berzsényi már valóban „lekötve” érezheti magát, de ki az, aki a vers képi anyagában, szimbólumaiban ezt a leköltöttséget megjeleníti? Arion vagy Odüsszeusz? Arion nem volt kalóz, őt éppen hogy a kalózok „kötötték le”, Odüsszeusz meg nem énekel, hanem neki énekeltek a szirének. Ki tehát Berzsényi rejtélyes kalóza? Újraolvasom az Odüsszeia tizenkettedik énekét, felfedező útra indulok Kerényi Károly *Görög mitológiájában*, Robert Graves *A görög mítoszokjában*. S közben persze tökéletesen elfelejtem, hogy mit keresek, Arion és Berzsényi már rég nem érdekel, az érdekel, hogy

Zeusz, az istenek között is a legfőbb, miért az elég alamuszi Amphitruön képében kénytelen elcsábítani Alkménét. – Micsoda utakat teszek én így meg, egy ültő helyemben! S ez az igazi út, ezek az igazi felfedezések, ez az igazi élmény! Minek járjam a világot, minek járjam a tengert, minek menjek el akár csak Budapestre is, mikor a valóságos utazás távolról sincs rám olyan (jó) hatással, mint a könyvekben való barangolás!

Február 27.

A volt *Hét* környékén (a Jesensky-utcában) járva mindig nosztalgiát érzek. Három és fél évig (1962-től 65-ig) dolgoztam e lap szerkesztőségében, kezdő újságíróként. (Onnan kerültem 1965-ben az Irodalmi Szemléhez.) Ott, az egykori Hétben állt össze s indult a szlovákiai magyar irodalom. Csupa író szerkesztette, nem volt rossz lap. Arégi redakciókat, Mikszáth *Szegedi Naplóját*, Mikes lapjait úgy képzelem el, mint amilyen a mi egykori *Hét*ünk volt: füstös helyiségek, tintás asztalok. A szerkesztőségi szobáink azelőtt talán üzlethelyiségek voltak, a nagy, poros kirakatuvegek újságpapírral beragasztgatva, hozzánk egyenest az utcáról be lehetett lépni, mint a régi szatócsboltokba. Ha benyitottam, vártam, hogy az ajtóm fölött csilingelve megszólal egy csengő. Ma drága utazási irodák pompáznak az immár ragyogó kirakatuvegek mögött. Próbálom megéjük képzelni az ötvenes-hatvanas évekbeli magunkat. Érdekes módon csak Gyurcsó Pistát (afféle munkás-paraszt költő volt, de nagy fordulatszámon élő, csupaszív ember), Bábi Tibort (félelmetes vitatkozó, iskolázott pártköltő, később érdekes, Whitman-esen áradó szabadverseket írt), Egri Viktort (képzett, de középszerű prózaíró, egy önéletrajzában állítólag így mutatta be magát: nyomorgó gyáros családjában születtem), Bátky Lászlót (dogmatikus, megszállottan balos politikus, később felakasztotta magát), Lőrincz Gyulát (festő, egykori „sarlós”, kommunista politikus) – szóval emlékeimben érdekes módon csak a mára már halott Hét-szerkesztőket látom. Magamat nem. S Cse-lényit, Dubát, Ozsvaldot, Mácsot sem látom. A túlélők valahogy nem tartoznak bele a múlt képébe. Én az vagyok, aki ma vagyok, s nem az a vékony nyakú, izgága fickó, aki ott téblábol a kiérdemesült felsoroltak között. A múltamat „húsvér” halottak népesítik be, közöttük a máig élők csak árnyak. Amíg élek, én az örök jelen vagyok. A múlt – a halottak, az élők – a jelen. Az az egykori valónk, amelyik az előbbiek társaságában felkődlik, az előbbiekkel együtt meghalt. Emlékezni is csak úgy lehet rájuk (egykori magunkra), mint halottakra. Az én az valaki más, mennyivel másabb akkor a volt-én!

Március 10.

Megint görcsben a gyomrom, hasam. Megint kizökkent az időm, s kárhozat, hogy nincsen orvos, helyre tolni azt. Egész délelőtt kórházban voltam, kaptam egy infúziót, de az sem segített. S most úgy érzem, hogy elég volt! Hatvan év alatt annyit szenvedtem, hogy nem kívánok belőle többet. – De valóban nem? S mi van, ha a vég csak kezdete valamilyen halálon túli, még pokolibb szenvedésnek? A hülozoisták szerint az érzékelés és érzés képessége minden természeti dolognak sajátja. Azaz a fű, fa, kő, föld ugyanúgy érez, mint az ember vagy az állat. S ha halálunk után porrá leszünk, a porunk ugyanúgy szenvedhet tovább, esetleg akár keservesebben is, mint ahogy élő húsunk, zsigereink, csontjaink szenvedtek. A mai tudomány persze a halálon túli szenvedést (életet) abszurdumnak tartja. De a hülozoizmusban olyan tudósok hittek, mint Giordano Bruno és Julien Lamettrie. Én ma inkább azt mondanám, hogy a halálon túli életről semmit sem tudhatunk. De ebbe a „semmibe” a pokol is jócskán belefér. S persze az is, hogy a fűnek, fának stb. talán éppen a boldogsága kezdődik bennem ilyen pokoli szülési fájdalmakkal. Mindenesetre minden dolgomat, amit mostanában elkezdtem, befejeztem; tegnap pontot tettem a Rakovszky Zsuzsa-tanulmányom végére is (azt hiszem, R. mégsem olyan költő-Herakleitosz, mint amilyennek az írásom előtt sejtettem), le van adva az új verskötetem, leráztam a nyakamról az Irodalmi Szemlét, májustól nem vagyok főszerkesztő, befejezem talán még az iskolaévet is, íróbarátaim – kevés kivétellel – már Szent Pétertől kapják a honoráriumot – mire várjak még? Befed... a kín, mint a szenny. Á la Zrínyi akartam folytatni a „befed”-et: *„Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó...”*, aztán elgömbítettem a sor jelentését. De így is, úgy is bevégeztetett. (Közben a záró sor valóságosan is görbe lett, lefelé lejt. Mégsem végezhetem így be, egy görbe sorral! Írnom kell még egyet hozzá, hogy kiegyenesedjen az összkép. – Ha életemben valami íróvá tett, akkor a szépérzékem volt az! Kb. harminc éve már nem azért írok – na jó: nemcsak azért írok! –, hogy mondjak valamit, hanem azért, hogy „kiegyenesedjen az összkép”. S jó lenne még egy-két sort hozzáírni a görbe életemhez is! Már csak a szépérzékem s az „összkép” miatt is.)

Március 30. Húsvét vasárnapja.

Valaminek a romlásában lehet szemlélni a *valami* egykori nagyságát, de az esetleges törpeségét is. Az 1521-ből származó *Könyvecske az szent apostolok méltóságáról* című kódex Lucanus ismert sorát így fordítja: *„Mely nagy volt Róma: az ő romlása jelenti”*. Kár, hogy hamarabb nem jutott eszembe a sor, be kellett volna dolgoznom a Rakovszky-féle *Decline and Fall* elemzésébe. Mintha az egész Rakovszky-költészet az egykori Lucanus-sor parafrázisa volna: *„Mely kicsinyes volt a világunk* (értsd: a szocializmus világa): *az ő romlása jelenti”*. Talán korrektúrában még lehet segíteni a dolgon.

Április 20.

Még egyszer hülozoizmusról. A szenvedő fákat, növényeket pontosan úgy lehet sajnálni, mint a szenvedő állatokat. Április vége van, minden zöldben, sőt virágban áll, s közben zuhog a hó. S majdnem sírva nézem a becsapott fákat, virágokat. De háthogyha ők másként élik meg ezt az egészet?! Háthogyha létezik egy növényi hősiességtudat is! Afféle növényi értelmes halál! Hetek óta Zrínyi négysorosát mondogatom (a szemináriumomon Zrínyi a téma):

*Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó,
Órá'm tisztességes csak légyen utolsó.
Akár farkas, akár emésszen meg holló:
Mindenütt felyül ég, a föld lészen alsó.*

Az újabb filozófiák (s főleg az irodalom!) szerint már nincs „tisztességes utolsó óra”, elképzelhetetlen az értelmes, horroribile dictu: a hősi halál. – De: tegnap bekapcsolt rádió mellett szundikáltam, s félálomban hallottam, hogy Eörsi István Adyról beszél. Elmondta, hogy korábban mennyire nem szerette Ady hősi pózait, aztán a váci börtönben kezébe került egy Ady-kötet, s tulajdonképpen ott értette meg a költőt. Azaz a hősi pózt csak a halál közelében lehet megérteni, a hősi póz a halál értelmesítése. A halál közelében még a cinikusnak mondott Eörsi István is „hősi” gondolatokkal foglalkozik: a politikai foglyok börtön-halálát értelmesnek képzei el. A kinti Eörsi cinikus, a bezárt Eörsi hős. Választhatunk. Az egészséges ember számára sem a cinikus kinti lét, sem a hősi börtön-lét nem vonzó. – A fáknak, virágoknak nincs választásuk: ha jő a kikelet, zöldellnek, virágoznak. Nem fontolgatják, hogy esni fog-e vajon a hó. Haláluk értelmes, hősi halál.

Április 26.

Tegnap kiírtam (megrendeltem) az Egyetemi Könyvtárban Grendel Lajos szlovák *Áttételek*jét. Karol Wlachovsky fordításában *Odtienené oblomky* (A törmelékek különsége) lett belőle – eléggé megmagyarázhatatlanul. De ami ennél is megmagyarázhatatlanabb: a kötet nem Grendel, hanem Wlachovsky neve alatt található a katalógusban. Csütörtökön, E. M. habilitációs munkájának a megvédésén ott volt Vladimír Petrik, a kitűnő szlovák irodalomtörténész is, megkérdeztem tőle, mi a véleménye az *Odtienené oblomky*ről, illetve Grendel Lajosról. Wlachovsky szlovák író't csinált Grendelből, mondta. Az *Oblomky*ban az eredeti Grendelből, úgy sejtí, nem sok van.

Csiki Laci beszél a rádió Irodalmi Újságában. Azt mondja, hogy őt valaki egyszer „transzcendentalistának” nevezte, s hogy ő örömmel vállalja a pecsétet, mert a kisebbségi létben, ahol nincs elég tér, az író-költő csak felfelé, az ég felé terjeszkedhet. Grendel is az ég felé terjeszkedik, a szlovák fordítása a föld felé húzza.

Május 10.

Azt írja Pécsi Györgyi a tatabányai *Új Forrás*ban, hogy a *Történetek Mittel úrról* c. kötetemnek tulajdonképpen Enkidu, a civilizációtól lekötözött barbár a főhőse. Egyébként az egész szám velünk, szlovákiai magyar költőkkel foglalkozik. Nevezetesen Gál Sanyival, Kulcsár Ferencsel, Barak Lászlóval, Hizsnyaival és velem. A legérdekesebb a Hizsnyairól szóló írás. A szerzője, Géczí János, aki azt írja, hogy „*Költőnk* (mármint H. Z.), *s ez kiderül bármelyik szövegéből, vagy hallható a rádióban, televízióban is, olyan magyar tájnyelven beszél, amelynek tökéletessége... lenyűgözi a hallgatóit*”. Ez annyira így van, hogy tovább is lehet gondolni az észrevételt. A nyelvész Lanstyák István kollégámnak van egy elmélete a határon túli magyarok, s nevezetesen a szlovákiaiak ún. diglossziájáról. Eszerint a kisebbségi magyarok nemcsak úgy kétnyelvűek, hogy az anyanyelvüket s a többség nyelvét is beszélik, hanem úgy is, hogy a családjukkal és a szűkebb közösségeik tagjaival egy sajátos (nálunk szlovakizmusoktól, máshol feltehetően más idegenszerűségektől hemzsegő), tájnyelvszerű magyar nyelven érintkeznek, de ismerik a köznyelvi magyart is. S ez így van rendjén, a „tájnyelvet” hibáztatni, beszélőjébe gátlást ültetni, dőreség és káros. A szlovákiai magyar diglossziának az irodalmi formáját látom én kialakulni Hizsnyai Zoltán költészetében. Persze semmi új a nap alatt. Véleményem szerint ezzel a „kisebbségi diglossziával” hozott újat a magyar irodalomba már az újvidéki *Új Symposion* nemzedéke is.Amikor Weöres Sándor annak idején Végel László *Makró*járól azt írta, hogy nyelve „egy zseniálisan döglött nyelv”, akkor pontosan arról az irodalmivá emelt „diglosszív tájnyelvről” beszélt, amelyről most Géczí szól Hizsnyaival kapcsolatban. Azonkívül ilyenfajta „diglossziát” művelnek Parti Nagyék és Kukorellyék is, amikor az „utca” stilizáltan rontott nyelvét próbálják beemelni az irodalomba, az irodalmi nyelvbe. Csak nem volna szabad elfelejteni, hogy mindezeknek a kísérleteknek az archetípusai Végel László *Egy makró emlékiratai* (1967) c. regénye és Domonkos István *Kormányeltérésben* (1971) c. antipoémája. – Számomra pedig mindez azért érdekes, mert hamarosan le kell adnom a kandidátusi munkámat, s – Grendel és Cselényi nyelvhasználata kapcsán – ennek az irodalmi „diglossziának” az elméletét is meg akarom fogalmazni. De a következő szemeszter Bevezetés az egyetemes magyar irodalom elméletébe című kollégiumomban is ki lehet erre a problémára térni. – S ezek után pedig elolvastam Hizsnyai Z. versét az *Új Forrás*ban (*Az agg Juan szeretlen szerenádjá*), s az első sorok után felcsillant a szemem: ez igen! H. Z. az igazi Enkidu, nem én! Egyszerre vadember, a szerelem, az ösztönök vadembere, de olyan vadember, aki ismeri a Tannhäuser-mondát. S aztán találtam néhány erősen közhelyes sort a versben, s a lelkesedésem alábbhagyott. Minden költő végül is annyit fog érni, amennyit kritikusként (a saját kritikusaként) ért, mondja Valéry. Hizsnyai, sajnos, nem tud következetes kritikusa lenni saját magának.

Az Al-Hutút al-Dzsadída, első nevén a *Nouvelair* gépe korán indul. A fedélzeten egy vénasszonyba hajló fényes koponyájú öregember megalapozott felsőbbrendűségi tudattal teremti le a nyolcvanas szőke hölgyet, hogy mert eljönni ekkora útra biztosítás nélkül.

Mi van, ha hasmenése lesz, mondja, *akkor mindennek vége.*

A Dzszerba-Dzsardzsísz, a frankofon és a korszellemet meghatározó indogermán turizmus kedvéért *Djerba-Zarzisra* módosul már a repülőtér homlokzatán, és a harmadosztályú szállodánál kiszálló utasokat egy csapat táncos lábú fiatalember legyezi meg méretes pálmalevelekkel.

Lesz *velkőm drink* nekik is, és hamarosan mindenki nyakig ülhet a Ben Ali-féle demokráciában, ahol a dzserbai zsidókra és a devizakülföldiekre – insallah –, egyaránt erős me-revséggel vigyáznak.

Helyi belügyesek végzik el a munkát.

Itt még nem bízzák a *haver* őrző-védő cégére a mutatóványt.

Május közepe van, a Simún Bár Joháj rabbi, valamint a nagyközönség részére kevésbé világhíres pályatárs emlékére szervezett zárandoklat ideje. Tanácsos lesz kimért léptekkel közlekedni, de nem csak az ereklyéket körbehordó hitsorosok környékén, akiknek – ellentétben más országokkal – errefelé nincs különösebb lelki igényük az önreklámozásra. *Ők tunéziaik, dzserbaiaik* – kapom meg később az útmutatást egy helyi muszlim szakembertől.

A zárandoklat idején az említett erők mellett a határrendőrség is megfelelő éberséget tanúsít. Szép szemű fiatal arab nők nézik a monitorokat, és ha rájuk néz az ember, még jobban nézik. A színfalak mögötti, láthatatlan beosztottak láthatatlan kezei egyszerűsített eljárás során mechanikus kezelésben részesítik a számozásas bőröndöket – nemes egyszerűséggel feltörik őket, majd *visszaragasztószalagozzák*.

Három napig mindenki gyanússá válik, ha nem egyike a felsoroltaknak: külsőleg zsidó, rendőr, nemzeti gárdista, álcázva hivatásos vagy önjelölt besúgó, közismerten hazai felső vezető, akire a korrupció gyanújának árnyéka sem vetődhet, hisz a *transparency international* is egyre jobb besorolást ad az országnak.

A szigeti zsinagóga amúgy szinte árnyék nélkül áll a májusi 37 Celsius fokban. Nyugalom van. Errefelé még nem mérnek Fahrenheitben.

*

A szálloda medencéjét a tengerszint felé emelték, és képeslap minőségű kilátás nyílik a *Bahr al-Abjad al-Mutavasszitra*, a *Méditerrannée* kékjére, a Földközi-tengerre.

Harminc évvel ezelőtt Tunisz egyik szuperolcsó szállodájában laktam, és a guggolós vécét a vendégek után egy öreg arab, aki természetes egyszerűséggel végezte a dolgát, vödör vízzel dolgozta meg.

Mi a nemzetisége? – kérdezte belépéskor a határőr. Nincs nemzetiségem – válaszoltam a mögöttem állók derűltségére.

Mi a hazája? – kérdezte jóindulatúan.

Nincs hazám – válaszoltam, mert a közszerepléshez József Attila időközben, a vélt vagy valós rendszerváltozás után szétválasztott szelleme is segítségemre sietett.

Apatride – mondta rezzenéstelen arccal az egyenruhás, és visszaadta a Genfi Konvenció's útlevelemet.

A jelen más.

A hotelt három oldalról fal veszi körül, és kék-fehérbé öltöztetett baseball-sapkás örök vigyáznak az idegenek nyugalmára.

Az arabok mintha szeretnék a falakat. Állítólag egymást is szeretik, hisz amerikai, és ezért is mértékadó tudományos felmérések szerint a világ legszociálisabb népei.

*

A teve a nyugati falnál fekszik a gazdáival együtt. Ők a mobiltelefonjaikat és a baseball-sapkáikat szerethetik nagyon, mert ezek a kellékek álmukban is rájuk vannak szerelve.

Délután van. A kötetlen ejtőzés ideje, és a teve okosan néz mindkét irányba. A púpját egy világoskék terítő díszíti.

Arrébb a parti tájképben feltűnik a Nemzeti Gárda két motoron imbolygó alakja. A hőség jelentős, és felmerül, hogy ezek a fegyveres emberek is csak arra jók, hogy a saját rongyos, és komoly erőfeszítésekkel alultájékoztatott honfitársaikat terrorizálják.

Másra nem.

*

A „*Ça va? Il fait beau. Bien. Bon jour*” (Jól van? Szép idő van. Rendben van. Jó napot.) szinten kimerül a kommunikáció. Ennél tovább csak a francia középosztály-öntudattal felvértezett lányok mennek, akik a helyi úszó mesterekkel, párhuzamosra kapcsolják az IQ-jukat.

Bon soir. Ça va? Sukrán! (Jó estét. Jól vannak? Köszönöm.) – mondja az arab világban híres énekes is, az esti programajánlóban, és amikor dalra fakad, a stúdióban, a fiúk a hátsó sorokban egymással táncolnak, és a lányok ülve mozgatják erősen kifestett fejüket.

A jelentősnek mondott emancipációs hajlam hullámai még nem csaptak ki a megvalósítás medréből, és a tuniszi tévéstúdiókban is tudja mindenki, meddig tartanak a jó ízlés határai.

Ami közelebb ide lényegesen van, az a líbiai határ, a híres csatolt feketepiaccal.

*

A szálloda területé egyébként elég nagy ahhoz, hogy kikerüljék

egymást a vendégek.

Főleg az előszezonban.

Ma utolér a lelkem a tengeren át, ami itt sem tréfál.

*

Egy koravén lengyelt is befelé sodort, akivel tegnap a testépítő egységben futottam össze.

A karizmát mutatta, ami neki sem volt sok, és jókedvűen nevetett hozzám.

Mintha azt mondta volna, itt a helyünk; neki, északi *fifty-fifty dve bratankínak* és nekem, a másik felének.

Most úgy úszott kifelé sűrűgösen, mint az angolna, és este inkább a feleségével kártyázott egy pohár szóda mellett.

*

Még mindig nyakig ülök az *all included Ben Ali*-féle demokráciában, és a helyiek a *Lonely Planet* nőírója szerint sem igazán az őszinteségükről híresek.

A *harissza*, ami a helyi erőspaprika-püré viszont első osztályú, és egy *őberokos taxi driver* elmondja, hogy vannak olajfák, amiket még a rómaiak telepítettek, és a szaporodó mesés villák tulajdonosai vagy Franciaországban dolgoznak, vagy *business*-ből élnek, és mivel Franciaország a Nagy Föld szerepét tölti be a világképében, franciába kevert angolt ad elő.

A zsinagóga elleni merénylet kapcsán felvilágosít, hogy *csak (!)* németek haltak meg, és néhány tunéziai, talán egy rendőr. A fontossági sorrendet arcjátékkal kíséri, és véleménye szerint a gond csak a zsinagóga, mert ez annyit jelent, mintha egy mecset ellen intéztek volna támadást.

Igyekszem kedvébe járni, felhozom a szakállas példát, hogy a világ kontinensnyi országaiban naponta többen hálnak bele akármibe, mint itt a békés kis Tunéziában egy évtized alatt. A gondolatmenet megnyeri a tetszését. A folytatás, hogy a mindenható világsajtó egy halott palesztin tüntetőből is eseményt produkál, kevésbé tölti el örömmel.

Ennél a pontnál blokkolnak az arcizmai, elhomályosodik a pillantása, mintha a pánarab televíziós kultúrából merített önérzetet csapta volna tarkón.

Amikor a borralalóra kerül sor, felvidul. Az előre kialakudott összeget megtoldja három dinárral, aztán a húszasból se ad vissza, és a végén pimasz lesz.

Kár lenne általánosítani, hogy szegény ördög tipikus vagy netántán arab.

Inkább egy éhes szellem, ami az emberi kapcsolatokat a pénz ördögi körforgásában éli meg.

*

Máshol se jobb, tartja a közhely, és a mostani csoport indul haza, hogy helyet adjon a következőnek, mert csak így költséghatékony az idegen kultúrák megismertetése.

*

Az utazóközönséget Ben Ali elnök óriási képe búcsúztatja, egy csokor virág társaságában.

A háttérben egy gazdagon leomló mélyszínű függöny látható, oldalt pulton és vázában virágcsokor, és a hely szellemét az Alkotmányos Demokratikus Egyesülés Központi Bizottsága erősíti.

Bernardo a Quintavalle napi sétája közben még nem tudhatta: élete fordulóponthoz érkezett.

Magányosan baktatott felfele a keskeny úton. Alkonyodott, a környező dombok, mint hasukon fekvő vörös oroszlánok búcsúztak a Naptól, egyre inkább maguk közé rejtve széles mancsaikkal a várost. A parasztok fáradtan bandukoltak hazafelé, szerszámaik meg-megcsillantak a távozó fényben, az uraságok pedig most indultak mulatni – kocsmárosok hada készült lázasan az éjszakára. Bernardo a Quintavalle pihenni akart ezen az estén, nem volt kíváncsi az ifjak önimádó gyülekezetére, fárasztották már a háborús élménybeszámolók, a sikamlós történetekről nem is beszélve.

Egykedvűen lépte át a városkaput, majd továbbhaladt a keskeny utcácskákon. A házak kitárt ablakai mögött edények csörrentek, vacsorát tálaaltak a gazdasszonyok. Jobbra fordult, hogy kikerülje a főteret. A vele szembejövők mélyen fejet hajtottak. Már gyerekkorából ismerős volt számára e gesztus, apja a város leggazdagabb polgárai közé tartozott, hajói messziről szállították a legdrágább posztót. A szigorú kereskedő ki nem állhatta a kéregetőket, és gyerekeit is ebben a szellemben nevelte. Nem egyszer figyelmeztette fiát: – Minden ember maga tehet a sorsáról, én is kuncsorgóként kezdtem, és lám, itt vagyok, kalapot emel előttem szegény és gazdag egyaránt! Koldusnak, ha pénzt adsz, még mélyebbre taszított őt áldatlan állapotában!

Tele volt az ország ilyen koldussal, szőrmekötéllel átkötött rongyos ruhákban, olykor hordákba verődve kéregettek, úton-útfélen zavarva a békés járókelők nyugalmát.

Bernardo ezúttal is hiába kerülte el a forgalmas városrészeket, az Angyalos Boldogasszony útján máris szembejött vele egy rongyos figura. Amint közelebb értek egymáshoz, furcsa érzése támadt. A férfi arca ismerős volt, de nem tudta hirtelen, hol találkozott már vele. Önkéntelenül megtorpant, és szemügyre vette a jövevényt.

Alacsony, vézna ember toporgott előtte, hegyes állán borostával, feje búbja lekopaszítva éktelenkedett a félhomályban. Szürke darócruhát viselt, derekán fehér kötéllel átkötve, vékony bokáit felsértette a saruszíj, hosszú csuklyája mögül elővillantak az élénk szemek és a feltűnően görbe orr.

– A posztókereskedő fia, aki elhagyta apját, és most egyedül járja a várost – villant át agyán.

A madárijesztő külsejű ember szótlantul állt, csontos arcán szelíd mosoly suhant át. Nem kért, nem könyörgött.

E szótlanság kíváncsiságot keltett Bernardóban, ki amúgy lelke mélyéből gyűlölte a szegénységet. Volt alkalm a nyomort látni a keresztes hadjárat idején, amikor kardja markolatát szorongatva vonult végig lován a leprások között. Leégett falvak, síró csecsemők, foszladozó emberarcok fogadták útján. Nem is remélte, hogy túléli, éjszakánként úgy érezte, oszlásnak indulnak izmai, gyomra görcsbe rándul, aztán másnap tovább vitte valami titokzatos hang, mely folyton azt kiáltozta bensőjében: Gyerünk! El innen! Ki innen! Álomképek keveredtek agyában a valósággal, mely önmagában is oly szörnyű volt, hogy csak kevesek tudták elviselni. Utjain folyton a szenvedők arcába bámult. Tekintetük lávaként öntötte szét lelkében a gyűlöletet. Gyűlölte ezt a világot és annak megálmodóját, mert nem talált magyarázatot a szenvedésre. A szegénység pedig az emberi szenvedés katlanjait jelentette számára, a bizonytalanságét, melyet akkor érzünk, mikor erszényünk üres marad és lenyeljük utolsó falat kenyერünk.

Az előtte álló Szegényben azonban volt valami megmagyarázhatatlan. Mintha kényelmes selyeming lenne számára saját állapota; rongyos öltözkékében sem volt elhanyagolt külsejű, tekintetéből hihetetlen erő sugárzott.

Bernardo a Quintavalle nem bírta tovább türtőztetni kíváncsiságát. Először fordult elő életében, hogy nem tudott lerázni egy koldust, sőt, egyszerűen nem akarta továbbengedni. Minden érdekelni kezdte, ami a darócruhással kapcsolatos: mit eszik, hol hajtja álomra fejét, hogyan maradtak olyan tiszták kezei az utcai élet mellett, tulajdonképpen mi is élete célja, vannak-e testvérei, miért hagyta ott tehetős apját, meddig akar így élni?

Titokzatosnak tűnt számára a kögyűjtő félbolond – így hívták egykori szomszédai, akik nem egyszer látták, amint jókora kötömböket vontat kötéllel maga után ki a városból, bele az éjszakába. Hallott már róla egyet s más, az emberek véleménye ugyancsak megoszlott a „koldus úrfiról”, aki önként bújt kámszába – nemhiába féltették a gazdag szülők csapongó fiaikat, nehogy átesve a ló túlsó oldalára, megbolonduljanak, és valamiféle kalandvágytól hajtva búcsút intsenek a családi örökségnek. Nagy gondja volt ez minden jómódú embernek, hisz a háború amúgy is megtizedelte a fiatal-ságot, sokan közülük eszüket veszítve, önként rohantak a legnagyobb veszedelmekbe.

Pár pillanatig merengőn bámulta lábai előtt a kockaköveket, majd fejét hirtelen mozdulattal felemelve, határozott hangon szólt a rongyos férfihoz:

– Jöjj velem, házamba hívlak, hogy legalább ma éjjel ne töltsd szabad ég alatt az éjszakát! Az utak nem biztonságosak, meg aztán egy tál forró leves neked is kikerül!

Elindult, a koldus árnyékként követte, fel a Gazdagok Dombjára, ahol egykoron ő maga is lakott.

A vacsora szótlantul telt, csak a vendég köszönetet suttagó szavai és a cselédlány léptei törték meg néha a csendet.

Bernardo a Quintavalle nem volt szófukar ember, ezúttal azonban különösen jólesett számára a kögyűjtő néma társasága, aki szerény jelenlétével beszélt csupán. Jóllehet nem értette e nyelv árnyalatait, hosszasan nézte a sovány fiatalember éhségtől

MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR

A kögyűjtő

remegő kezeit, később pedig a jóllakottság jeleit fürkészte a szemeit lesütő jövevény beesett arcán. Az első Szegény volt, akiben – maga sem tudta, miért – ismeretlenül megbízott, így kincseskamrája mellett ágyaztatott neki, ő pedig a padlásszobába vonult, ahol fegyvereit tartotta.

Bernardo a Quintavalle kisgyerek korától lovag akart lenni. Egyedül élt apjától örökölt házában, nősilésen még nemigen járt az esze, továbbra is az utazások vonzották, pedig bebarangolt már jó néhány királyságot, részt vett a szomszédos várossal való háborúskodásokban, amelyben nem egy társa esett fogságba. Szegény szülők, tetemes összegekkel próbálták kiváltani a rabságból fiaikat, a győztes fél pedig nem kegyelmezett, csak a készpénz kifizetése után engedte szabadon a kalandvágyó ifjakat.

Magára vette hálóingét, ágyába bújt, azonban sehogy sem bírt elaludni. Évek óta nyugtalanul keresett valamit – maga sem tudta, mit –, minden cselekedetét hiábavalónak látta utólag, pedig mindene megvolt, semmiben nem szenvedett hiányt, a leggazdagabbak csillogó életét élhette, amely most mégis üresnek és egyhangúnak tűnt számára.

Nem bírta tovább e rá nehezedő nyomást, felkelt ágyából és kisietett a lidérces szobából. A kincseskamra mellől furcsa hangok hallatszottak.

Összeszorult torokkal közeledett a vendégszoba felé, karjai görcsbe rándultak az izgalomtól, veritékcsepp gördült le homlokáról, nyomot hagyva arcán, mint friss fenyőméz a száraz fatörzsön. Hangtalanul nyitotta résnyire az ajtót. Szemei tágra meredtek a csodálkozástól.

A köhördő a magas ágy előtt térdepelt. Kezeit összekulcsolva, síró hangon ismételtegette:

– Istenem, ó Istenem! Add nekem ezt a követ!

Először arra gondolt, szegény fickó, agyára ment a kögyűjtés, megbolondult, éjjel sincs nyugta különös foglalatosságától. De amint tovább figyelte a száналmasan görnyedő alakot, újra eszébe jutott eddigi cselekedeteinek – egész életének – hiábavalósága.

– Még a kövek utáni koslatás sziszifuszi munkája is többet ér minden eddigi tettemnél! Vajon merre görgeti őket ez az imádkozó sáska? – dörmögte halkan, majd újra elszégyellte magát a szavaiban rejlő gúny miatt, s lábujjhegyen osont vissza ágyába, hol tovább hanykolódva, kiszáradt torokkal bámulta a lovagdiszkekkel berendezett szoba pompás mennyezetét.

Hajnalodott. Színek küzdöttek egymással. Az umbriai láthatár opálvörösen izzadta ki magából az éjszakát. Tücsökciripelés töltötte be a mezőket. Ezernyi hang köszöntötte az érkező Napot. A vadárvácskák, gémorrok és koronafürtök nedves szirmain fehéren csillantak meg az első sugarak.

Aki egyszer is beleszippantott a hajnalba, és rádöbrent arra, hogy a világ tőle függetlenül létezik, többet élt minden embernél, testvére a sziklacsúcsoknak, a legelőket végigsöprő zápornak és a cserjék közt fészkelő énekesmadaraknak.

Bernardo a Quintavalle fáradtan kászálódott fel, majd tarkóját dörzsölve indult a vendégszoba felé, ahol újabb meglepetés várta. Az ablakok sarkig tárva, a bolondos kögyűjtő pedig sehol. Izgatottan rohant le a lépcsőskön, s a nyitott kapun át – máig sem tudja, miért – a városhatár felé indult. Pillanatokon belül maga mögött hagyta a rövid utcákat, és a szántóföldek felé vette az irányt. A rögökön még frissek voltak a sarunyomok.

Felpillantott. Aszemhatáron halványan rajzolódott ki a távolodó férfi alakja. Megszaporázta lépteit. A kögyűjtő el-elűnt, majd újra előbukkant a dombok közül, aztán a tetőre érve, mintha köddé vált volna, végleg elnyelte őt a messzeség.

Bernardo minden erejét összeszedve rohant abba az irányba, ahol utoljára látta. Nem érzett haragot, csupán a kíváncsiság hatalmas ereje hajtotta előre, meg a félelemé. Nem tudott megbékélni a gondolattal, hogy ilyen könnyen elveszíti fura vendégének hangtalan társaságát, mely önkéntelenül is eddigi életének számbavételére készítette. Ahogy haladt előre, tudatosult

agyában: valami visszavonhatatlan történik vele, amiről még ő maga sem tud, eltörpülnek mögötte múltjának sötét árnyai.

Kisebb-nagyobb dombok váltották egymást, de ő csak elmosódva látta őket rohanás közben. Újabb kapaszkodó következett. Egyenletesen próbált lélegezni, hogy minél tovább megőrizze tüdeje ritmusát.

Az egyik domb tetejéről romokat pillantott meg... Az ösvény is arra haladt tovább, így nem tévovázott. Pár perc múlva kimerülten rogyott a falak tövére. A boltíves ablaküregek hajdani kápolnáról árulkodtak. Elnyújtotta fáradt lábait és a szegleteket vizsgálta, amikor furcsa hang ütötte meg fülét. Az összeütődő kövek tompa koppanását halk énekszó kísérte – rendkívül szép dallammal. Soha nem hallotta ezt az éneket. Hason csúszott a hang irányába, hogy kivehesse a szöveget:

Sokféle szép teremtményed mind dicsérjen,
Bátyánk-urunk, kedves Napunk kiváltképpen,
Hintve arany sugarat, jelenti szent magadat,
szerelmében.

Dicsérjen Hold-asszonyonénénk s minden csillag:
Az égboltján szende fénnnyel világolnak.
Odavaló vagyok én, ahol ragyog az a fény
biztatólag.

Dicsérjen jó Szél-öcsénk is frissen fúvó.
Oszthat derűt, hozhat borút: minden szél jó!
Uram, Isten, te tudod, szándékunkat te bírod,
igaz Bíró.

Dicsérjen szép Húgocskánk, a csobogó Víz:
Alázatos, tisztaságos csupa jó íz:
észrevétlen elsuhan, neked hódol, jó Uram,
s minket hódít.

Dicsérjen vad Öcsköstünk, a daloló Tűz:
Jókedvében messze fénylik, éjet számúz,
Hatalmas és fiatal, lobogó lángjaival
ég felé húz.

Dicsérjen Föld-asszonyanyánk, drága dajka,
Fűvel, pompás gyümölcstermő fával tarka,
keblén zsendül minden ág, ékesíti vadvirág,
ezer fajta.

Gyönyörűség öntötte el lelkét. Átbújt az alacsony ajtónyíláson, és egy keskeny, négyszögletű térben találta magát. A szem-

közi fal tetején ott görnyedt a kögyűjtő. Termésköveket illesztett egymásra, miközben vidáman dúdolt tovább. Bernardo felállt, lerázta ruhájáról a port. A sovány darócruhás meglepetten fordult hátra. Apró, ijedt szemei találkoztak az érkező kérdő tekintetével. Máig sem hiszik el a történetírók, hogy nem folytattak egymással semmiféle eszmecserét. Hosszas csend után a kögyűjtő csak ennyit mondott:

– Épülj be, mint élő kő Isten templomába!

Attól a perctől kezdve Bernardo a Quintavalle titokzatos vendége mellett maradt, testvérévé vált a virágoknak és továbbibenő rokonaiknak, a pillangóknak, valamint a réteket fészülő sebes szélnek. Így lett a bolondos kögyűjtő száztizenkilenc követője közül a legelső – a legnépszerűbb szerzetesrend előljárója, a ferences barátok generálisa.

De mit tudott erről Bernardo a Quintavalle azon a napsugaras reggelen? Időbe került, míg megértette a felhők nyelvét, és együtt tudott ugrándozni a mezei nyulakkal, hálát adva a Teremtőnek.

Levelek egy koszorúból, amit neked fonok

8
Nem illünk össze, drága, mit szépítsünk ezen.
A pletykarovatot te, a sporthíreket én.
Te pontban akkor ott vagy, én késve érkezem.
Én két cukorral kérem, te pedig feketén.

Te mondd is, nekem gondolni hosszan át kell.
Ha érvelek, te sírsz, elvágva disputánk.
Te este vagy bujós, nekem meg reggel áll fel.
Én gyereket szeretnék, te inkább kiskutyát.

Te szabályosan írod, én egy essel mi két es.
Bumfordi medveárnyék az én árnyékom, édes,
szökell mellette árnyad tünékeny lányalakja.

Bugyrok közt járok én beszívva felcsapó ként,
te meetingekre jársz HR-tanácsadóként.
De gomblukunkat mégis egymás hiánya lakja.

10
És elválásaink megannyi kis patakja
lezúdul majd a hegygerinceken.
S fakó lovon megindul az alvilág atakja,
midőn te egy utolsót intsz nekem.

Az égről, mint dió, úgy hullik majd a csillag,
jég, tűz és vér zuhog majd, úgy tombol majd a vész –
mindennek vége lesz már, ha többé nem puszilla,
estévé lesz a nappal, epévé lesz a méz.

És szél sír, eb vonyít majd, sziréna felnyivákol,
egyenként hull a földre a hét feltört pecsét,
és hárommilliárd kis bébiterminátor
mohón harapja anyja berregő csecst.

És téve egy kanyart, a sok kis búcsúzás
a visszaérkezés tavába fut be, lásd.

11
A visszaérkezés
szökő erecske, és
Habok megint s megint
Elhagylak, s lépteim
tavába fut be, lásd,
elzúgó vízfolyás.
a sziklához verődnek.
megint mögéd szegődnek.

Elszáll a bumeráng,
Az boldogít, mi bánt,
Mért éget érte kín,
Elhagylak, s lépteim
de visszaröppen újra.
és az finom, mi durva.
ki szopja csak velődet?
megint mögéd szegődnek.

Mert két haramia
Sosem kell, ami van,
Kotyog csak féltelin,
Elhagylak, s lépteim
nem osztozhat a kincsen.
csak az kell, ami nincsen.
mi megtelést erőltet.
megint mögéd szegődnek.

Hercegnőm, kérdem, ím,
Elhagylak, s lépteim
hogyan szökhethnék előled?
megint mögéd szegődnek.

Részletek a *Szívdesszert* című
megjelenés alatt álló kötet
szonettkoszorújából

Fotó: Varró Zsuzsa

15
De mit vesződöm én tevéled, édes, annyit?
A stressz, a félsz, a hiszti, a nyûgök, macerák...
Mind többször már a gond szívünkben ablakot nyit,
s a szó gégénkbe hátrál, akár egy pici rák.

Elég idült idill ez, még hogyha idill is.
A szíved az enyémmel nem kompatibilis.
Bőrünkől szikra pattan, ha megfogod kezem.
Nem illünk össze, drága, mit szépítsünk ezen.

De gomblukunkat mégis egymás hiánya lakja,
és elválásaink megannyi kis patakja
a visszaérkezés tavába fut be, lásd.

Elhagylak, s lépteim megint mögéd szegődnek.
Mert nem szerettem én még senkit így előtted,
és nem tudok utánad szeretni senki mást.

13
Mert nem szerettem én még senkit így előtted,
hogy a józan eszemmel ne tudtam volna, mért,
az érvek itt, e büszke cédrusok ledőltek,
a lábam ismeretlen, vad, ősi tájra ért,
pedig, ha úgy veszem, kedves se vagy, se szép,
de bájkörödbe léptem, s nincs többet onnan exit,
és minden most, mi mélyen elásva bennem élt
tenyészsze és buján fényed felé törekszik –
egykedvűségedet, a nyafkát és a szexit,
ami átjárja lényed minden rostját, izét,
nem is téged szeretlek, hanem talán csak ezt itt,
az archetipikus, benned lakó izét,
a minekmondjam, ezt a női entitást,
és nem tudok utánad szeretni senki mást.

12
elhagylak s lépteim megint mögéd szegődnek édesem
mint könyv enyv nélkül nélkü led csak lapjaimra szétesem

csak az marad hogy nem itt hiányt hagysz mit mondjak marót
vagy

a kis kereszt is eltűnik mit ujjad homlokomra rótt
a tenyeredből fűjt puszi a kapzsi szélben ellibeg
bár zseb volnék fordulni ki s új limlomokkal telni meg
de bárhová is fordulok emléked folyton útba van
elhagylak s lépteim megint mögéd szegődnek untalan

(Nini, hogy körbeért itt ez a kis szakasz! Mint az az óriáskerék,
amire fölültünk a vidámparkban, emlékszel rá?
Nekem tériszonyom volt, de te neveltél, és lógáztad a lábad,
és a végén azonnal menni akartál még egy kört.

Apropó, mit szólsz, hogy lassan elkészül a koszorúnk?
Még a masnikat is magam hajtogattam egyenként,
pedig ezek a boltban kapható, előre elkészített
ún. „gyorsmasnik” is kiválóan megfelelték volna.

De, már hallom is ahogy kérdezed,
hát miért csupa ilyen fancsali levélből, depresszált bogyból,
búvalbélelt tobozokból áll ez a koszorú?

Koszorú, koszorú, mért vagy olyan szomorú?
Teheted föl a kérdést.
De te is tudod, mit mond erre a koszorú.)

é a o ö a o iő io a i e á a a
n zd cs k r ssz f ld v gy k m b l k v nv m nd n t p ny g
magágnak nem jó maximum feküdni rajta már hanyatt
magamhoz kéne húzni mit kezem bohón elengedett
mint sós cukrot hányás után úgy nyalni föl szerelmedet
kómába nélkülöd

a vak szájtáti semmibe

hullok

mert nem szerettem én még senkit így előtted emyire

Megnyúlt árnyék, szabálytalan alakú, mélyszürke foltok a vízen [*néz rám az anya-Természet épen hagyott*], egy emelvényt építenek a parton, közel a folyóhoz, a gáttól néhány méternyire, ezt figyelem kora délelőttől fogva. Lassan sötétedik, a hőség alig csökken, nem hűl le a levegő estére sem. A munkások égszínkék overallja alatt felirat vagy bármiféle jelzés nélküli fehér trikó, fehér teniszcipőben vannak, erős vászonkesztyű, tucatsnyi overallos férfi, egész nap megállás nélkül dolgoznak. Két hatalmas, ponyvával letakart pótkocsis teherautón érkeztek, a teherautók a szűk helyen csak nehezen tudnak megfordulni, a sofőrök manővereznek, tolatnak, hátrafelé-menetben újra meg újra felbőgetik a motort. Mély hangok, mint tengerjáróhajók kürtjei, a rakparti házak ablakai rezegnek. Ahogy a vasok, hol szürkés-kék, hol koromfekete füstcsíkok feltörnek, szétterülnek a levegőben, hosszú másodpercekre beborítják, eltüntetik ezeket a monstrumokat, meg a körülöttük álldogálókat is. Mikor az overallosok aztán kezdik lepakolni a deszkákat, szerszámosládákat, ácskapcsokat, a mindenféle fém alkatrészeket, láthatólag nagyon is tudják valamennyien, mit hová tesznek, hogy ne kelljen később fölöslegesen ide-oda cipekedni, néhányan közülük azonnal, már a szerelvények lerakódása és elrendezése közben nekifognak az építkezésnek. Méghozzá olyan gyorsan, és – mondjuk így – hatékonyan látnak a dologhoz, mindjárt *történt is valami*, s úgy, minden fölösleges mozdulat nélkül és hang nélkül is, jóformán hang nélkül. Mert egy-két mordulástól, visszafogott kiáltástól eltekintve egy szó se hangzik el, és nem is látszik lenni közülük senki, aki irányítaná őket, de az sem, hogy esetleg kívülről kapnának utasításokat, és valahogy természetesnek is tűnik mindez, hogy ez a csapat egészen magától működik, mintha mindig is, öröktől fogva volna így. Az egész koreográfia olyan lenyűgöző, hogy igazából észre se vettem, amikor a teherautók, nyilván pedig megint jókora motorzaj és ablaktábla-rezegtetés közepette, eldübörögtek az alsó-rakparti úton. Mindenki pontosan tudta a helyét, a feladatát, egyik munkás sem állt le akár egy pillanatra, délben sem ettek, nem is cigarettáztak. Csak akkor vált ki valaki közülük kis időre, ha inni ment, mert szakadt róluk a víz, ezt az augusztus eleji forróságot, a vakító, délután a dombok felől rézsútosan tűző nap melegét még mozdulatlanul ácsorogva is nehezen lehetett kibírni. Néha tehát valamelyikük, kesztyűit ilyenkor az övébe gyűrve, odalépett egy közvetlen a part mellé leállított, fehérén csillogó szekrényhez, amiről sokáig nem is lehetett tudni, mi a csuda, kinyitotta, kivett belőle egy kézigráját-italt, felpattintotta, halk pukkanás, ivott, a dobozt papírsákba dobta, aztán a rakpart kövein egyensúlyozva leguggolt a vízhez. Néhány másodpercig úgy maradt ott, mozdulatlanul, a víztükröbe meredve, kezét a folyóba mártva, aztán megnedvesítette az arcát, és visszasietett a többiekhez. A nézők közül néhányan, mert hamarosan igencsak összegyűltek a bámészkodók az építmény körül, ilyenkor próbáltak beszélgetést kezdeményezni a munkából pillanatokra kiállókkal, ezek azonban ügyet se vetettek senkire, ránk, civilekre, nem álltak szóba velünk, semmilyen kíváncsiskodásra nem reagáltak. Igaz, nem is gorombáskodtak, még csak el se húzták a szájukat, szóval, mintha senki nem lenne ott, nem volna senki, még a fejüket se fordították felre, egyszerűen keresztülnéztek a kérdezősködőkön. Nyugodt és hideg, közömbös tekintetek. Mivel pedig nem beszéltek egymással se, néhány kurta-furcsa, számunkra teljességgel érthetetlen mormogáson kívül – ezek utasítások lehettek, és noha nem volt követhető, tulajdonképpen ki adja kinek, láthatólag igencsak megfeleltek a rendeltetésüknek – más nem hallatszott, így azoknak, akik idővel az építkezés köré gyűltek, fogalmuk sem lehetett arról, kik is ezek, sőt, voltaképp még arról se, milyen nemzetiségűek, egyáltalán m.....ok-e, arról pedig, hogy mi készülhet itt, végképp nem. Mégis, ahogy ez aztán később ki is derült – ám ez a *később* már ugyancsak jóval ezen írás keretein kívülre esik – magában mindenki rögtön megállapította, ezek itt mégiscsak m.....ok, hogy csakis m.....ok lehetnek, noha valóban egyetlen m..... szó vagy név nem hangzott el. Igaz, egyetlen szó sem másmilyen nyelven.

Akkor már igen sokan voltunk ott, szorosan egymáshoz préselődve, aki csak arra tévedt, mindenki megállt kicsit, hogy aztán el se mozduljon többé. Nem volt kedve elmozdulni onnan. Lassan valóságos embergyűrű alakult ki az építkezés körül, és csak egyre vastagodott, mert ha valaki nézni kezdte ezt a precízen, összehangoltan és gyorsan, ám minden kapkodás nélkül mozgó csapatot, később már *nem tudott elszakadni* a látványtól, hiába igyekezett. És nem csak az éppen arra sétálgatók, akik levegőzni, az időt elütni jöttek le a folyóhoz, az unalmukban bámuldozók, nem csak ők maradtak, de azok is mind, akik eredetileg javában igyekeztek volna a dolguk után, és csupán pillanatokra szándékoztak megállni. Míg meg nem tudják, miért ez a rengeteg ember, és hogy mit csinálnak a

bámészkodók közt fel-felbukkanó, vakítóan kék munkaruhás férfiak. Az újonnan jöttek aztán, mintha tüstént el is felejtkeztek volna arról, hogy az előbb még úgy siettek, egyszerűen ott ragadtak, majd, némi várakozás és nézelődés után, mivel nem sokat értettek az egészből, kérdezősködni kezdtek. Kérdezgették a körülöttük állókat, mégis, kik ezek a melósok, hogy mi a fenét építenek ide, ám kurta vállrándításokon kívül többnyire semmilyen választ nem kaptak. Mindenki néma csendben állt ott, és azt a néhány megjegyzést is, ami elvéte hallható volt, az újonnan érkezettek tették.

Az újak, mondjuk így. A megjegyzések meg csupán arra vonatkoztak, hogy ezek itt, a többiek ebben a gyűrűben, vagyis hát akik itt állnak már jó ideje, esetleg eleitől, szóval, ezek a régiek milyen udvariatlanok, faragatlan egy népség, nem képesek *rendesen* válaszolni, ha *az ember* kérdezi őket, nagyképű alakok, teszik itt magukat, és így tovább. Ilyesmi kifakadásokra se jött rendszerint semmiféle válasz, legfőljebb egy-egy odavetett *nem látja?*, vagy *figyeljen kicsit, tessék*,

figyeljen oda!, amire valóban nemigen lehetett mit mondani. De ha az újonnan jött ilyenkor nem hagyta azonnal sértődötten ott az egészet, hanem tényleg figyelni kezdte az építkezést, hamarosan valóban látni is kezdte, *látni kezdett*, azután pedig eszébe nem jutott kérdezősködni többet. Így ő is *egyike lett akkor a régieknek, ennek* a csoportnak a része, amaz emberkaréj része, akik tudják jól; amire kíváncsiak voltak még az imént, *az nincs*, semmi olyasmi nincsen, és nem kell válaszolni, kérdezni se, hogy nem kell *az* a beszéd, az olyan beszéd, amivel beszéltek egykor, azok a szavak, mert nem lehet megszólalni úgy, fecsegni, ijesztő és idegesítő összeviSSzaságban, hogy az nem igaz, csak okoskodás, ostoba, fenyegető, és akkor így gondoltam én is, az öröm émelyítő, mély és szédítő ízével a

számban. Minden kérdés vagy kételkedés csak rombolja ezt a boldog és biztos, erős valamit, valami gépet, ezt a nyugodt Egy Valamit.

Ez a gép. Egy m..... gép-épület, test-gép-épület, ezek a szavak jutottak eszembe. Úgy dolgoznak, mint egy gép.

És észrevettem, hogy most meg már nem is hallok, egyszerre csak már nem hallottam semmi zajt, zörejt, csikordulást és csattogást, a padlódeszkán dobogó lábakat, nevetést és szuszogást, a víz sodródását a kövek között. Az egész némaság.

Ahogy növekszik ez a valami, néma csendben. Ezek a szavak ötlöttek fel és törtek elő, de olyan erővel, visszafoghatatlanul, ki kellett mondani, muszáj volt elmondanom valakinek. Megérintettem egy mellettem álló férfi karját, aki, mint én is, az építkezés legelejétől fogva ott ácsorgott, idős, egészen fehér hajú férfi, és, noha addig eszembe nem volt beszélni senkihez, amikor rám pillantott, azt mondtam neki, inkább kiáltottam, biztosan kiabáltam, bár nem hallottam azt se, nem hallottam a hangom, azt kiabáltam, *én nem akarom, hogy befejezzék*.

Nézett, néhány pillanatig néztük egymást, aztán elfordult, bólintott, megint visszafordult felém, a száját figyeltem, ahogy válaszol, jól lehetett érteni, *én sem, uram*. Kicsit várt.

Elővette a zsebkendőjét, megtörölte az arcát, a halántékát. *Azt én se akarom, uram*, mondta. *Nekem már nincs kedvem elmenni innen. Vagy csak nem tudok. Ez itt éppen*, akkor várt kicsit, megint elfordult, úgy fejezte be, *itt épp megfelelő. Nincs kedvem, és nem tudok, az ugyanaz. Azt hiszem, hogy én már itt maradok, uram. Nem olyan sok, ugye?*

Sötét volt már, és én egész nap ácsorogtam ebben a hőségben, eléggé elől, legfőljebb ha ketten-hárman lehettek előttem. A torkom kiszáradt, éhséget nem éreztem, csak szomjas voltam nagyon, a gyomrom össze-szorult, fáradt is voltam, sajgott a lábam meg a derekam az álldogálástól, a mozdulatlanságtól. A szemem könnyezett, újra és újra meg kellett törölnöm. Már amúgy is alig lehetett látni valamit, amikor hirtelen bekapcsoltak néhány nagy teljesítményű reflektort. A vastag, arany-sárga fénycsóvák, ahogy megvilágították, valószínűtlenül fel is nagyították az építményt, magukat az építőket is, a nyugodt, tempós mozdulataikat, mintha némely óriás, inkább valamiféle istenség kalimpált volna a fényben, [*hol szomorú volt a napnak tüneménye, ha feljött, És szomorú, ha lement, élt nem látva körösleg, Merre nehéz ónlábaival sétált el az óság, S ami előbb fény volt, abból nem hágy vala többé Semmi csodálandót: – ott Rom kívána tanyázni.*]

Egyszerre azt éreztem, hogy valaki megfogja a bal kezem, csukló fölött, megszorítja, és irtózatossá erővel elránt. Mintha kiszakította volna a karom, a könyökömbe, a vállamba élesen belehasított a fájdalom, a karórám szíját az ingujjammal együtt egyszerűen letépte a rántás, nekizuhantam a mögöttem állóknak, csak azért nem estem el, mert azok megtartottak, elkaptak vagy inkább, akaratlanul is, felfogtak a testükkel. És húzni kezdett, akkora lendülettel, hogy, bár igyekeztem megvetni a lábam, megállni vagy talpon maradni legalább, egyébként is olyan sűrűn voltunk, összeszorulva, egymáshoz tapadva, mozdulni se lehetett, az a valami vagy valaki mégis ellenállhatatlanul vonszolt onnan kifelé, el a többiek közül. Aztán csökkent a testek sűrűsége, kint voltunk a tömegből, de akkor sem állt meg, óriási léptekkel igyekezett előre a vaksötétben, csak húzott tovább maga után, szorította a csuklóm, kénytelen voltam futni vele, hogy el ne essek. Ki lehet ez; az arcát nem látom, az alakját csak, felvillanó utcai lámpák fényénél. Mindez néhány pillanat alatt történik, többször is csaknem orra zuhanok, de fölránt, nem engedi, a karom tényleg majd' kiszakad, a házfalnak ütközöm, kiugró sarokrészekhez, a lábamat beverem, nem látok semmit, végigszakadt a ruhám, a karom vezrik.

Végre megáll. Megálltunk, eleresztett. Elengedi a csuklómát az a valaki, és már nincs is ott az a valaki, én pedig megpillantom elől, alattam a folyót, a fényfüzért, egy hídon vagyok, a testem sajog, darabokra szaggatva; nekitámaszkodom a korlátnak, és látom, ahogy párszáz lépésnyire innen, ott lenn, egymáshoz szorulva áll mozdulatlanul, hangtalanul az a rengeteg ember, a sötétlő embergyűrű közepén pedig, arany fény sugarban a tömeg fölét tornyosulva egy fémesen villogó, vad és iszonyatos alakzat csapkod és forog, egy fékevesztett bábu lebeg, táncol, táncol és kavarog a levegőben.

(A kurzívval szedett, zárójeltek közé tett részek Vörösmarty Mihály: Rom című művéből valók.)

Répi

Egy fakockát tartok a kezemben. Hüvelykujjammal dörzsölgetem, mindig ugyanott, ahol az egyik kép, a helikopter már teljesen lekopott. Répi csinálta ugyanezt általánosban. Ő volt a párom, amikor kézen fogva indultunk az udvarra, a játszótérre. Hüvelykujjával idegesítően matatott a tenyeremben. Megkértem, hogy ne csinálja, idegesít. Tudom, mondta ő, de muszáj csinálnom. Kapingált, mint egy kis csirke, az ideges ujjaival. Azt hittem, valami bőrbetegsége van, hogy viszket, de csak másokat kapingált. Engem.

A fakockát kapingálom, ahogy várok rá az Alagút előtt. Akkor azt hittem, minden barátság szükségszerűen verekedéssel kell, hogy kezdődjön. Semmiben nem hasonlítottunk egymásra. Ő menő volt, rövid haját hordott és farmernadrágot, és leszólta az önmagában is elég ciki pöttyös blúzt, aminek fodor éktelenkedett a nyakán, rózsaszín volt és pöttyös. Igaza volt. Pizkosul megvertem érte. Ő csak a hajam próbálta húzni, alacsonyabb volt, én viszont a rendszeres verekedésben edzett terézvárosi lány, kirugdostam belőle a szuszt, magamból a szégyent. Délután már barátnők voltunk, igazi, elválaszthatatlan, bekapcsolom a tévét délután, és biztosan belefutok egy ilyen sorozatba barátnők. Csak azért lett napközis, hogy együtt legyünk. Hogy kikészítsük Klári nénit és feltételezett szerelmét, a dések tanárát, Tamás bácsit. Két huszonéves egy csapat idióta kölyökkel ebédidőtől négyig. Ez már akkor annyira irreálisnak tűnt, hogy rögeszménkké vált az ő titkos viszonyuk, amely a Szív utcai iskola sötét folyosóin teljesedett be uzsonnaosztás után. Alighanem utáltak minket.

Pénteken megbeszéltük, hogy szombaton ott alszunk. Hogy hol, arra már nem emlékszem, nem is volt fontos, bár az ő szülei sokszor nem voltak otthon, a nővérét meg nem érdekelte, hány tábla csoki fogy el egy este alatt. Az ott alvás volt a lényeg. Szombaton lementem a telefonfülkéhez, ami azért lassabb művelet volt, mint ahogy most leírom, lementem a telefonfülkéhez, mert tél volt, szmöttyös hideg, beöltözős, lebotoraklós két saroknyira a kásás hóban, két darab kétforintossal a kezemben a kesztyűm alatt. A fülle üres volt és párás, és még hidegebb. Kétforintos be, nyolcnyolcnyolc, nyolckilencöt, csiing, csiing. Csókolom, a Répivel szeretnék beszélni. Itt nem lakik Répi. Elnézést, téves, mondtam én, rutinos kis telefonos hölgy, persze, nagymamámnál még készülék is volt, gyakran csengett félre. Nyolcnyolcnyolc, nyolckilencvenöt, csiing, csókolom, Révay Viktóriával szeretnék beszélni, tagoltan, érthetően, szépen. Téves, kislány, mondja a hang, rossz számot tárcsáztál. Elnézést, a hangom már vékonyabb, kotorászni kezdek egy elbújt kétforintos után, találok is egyet a zsebemben sokára. Nyolc. Nyolc. Nyolc. Nyolc. Kilenc. Öt. Kislány, mondja a hang, Révayék már nem laknak itt. Nem is laktak itt soha, most ő beszél lassan és tagoltan és érthetetlenül. Magának elment az esze, kérdezném most, vagy inkább, már hogy a francba ne lagnának *ott*, hallom a kutya hangját, hallom Tóbit, de csak leteszem, és sírni kezdek. Sírok, amíg visszabotorkálok a házhoz, két utcasaroknyira a fülkétől, sírok, amikor bemegyek a konyhába, és várom, hogy anyu és apu majd csinálnak *valamit*, ők mindig csinálnak *valamit*, mondjuk elmegyünk oda, és ők majd megmondják a hangnak, hogy a Répi igenis ott lakik. Ott lakik, és ma ott alszunk. Egymásra néznek, és látszik, hogy többet tudnak, mint én. Csitítani kezdenek, vigasztalni, értelmetlen az egész.

Kopik a körmöm a fakocka alatt. Eltűnt a helikopter, a hajó következik. Várok.

Darwini színjáték

Mónika a fürdőszoba ablaka előtt térdelt, kihajolt a sűrű hóesésbe, és igyekezett úgy fűjni a cigarettafüstöt, hogy az átlátszó, ijesztően merev arcpakolás ne repe-dezzen szét a szája körül. Nem ment könnyen. Rápillantott a pulton álló órára, és megpróbálta kivenni a számlapot, vaksin hunyorogva a kavargó hótól és a füsttől. Ennyi elég lesz,

gondolta. Lekászálódott az alacsony puffról, kisímította haját a homlokából, és ráerősítette a halványkék pántot.

Abban a percben, amikor megeresztette a vizet, egy emelettel lejjebb Panka belökte maga mögött a bejárati ajtót, útban a nappali felé lerúgta a vizes cipőket, leseperte a kissé ázott, nagy halom könyvet, melyeknek nagy része a komódon, pár darab a földön landolt, és az ablakhoz sietett, hogy kibámuljon a fehér fergetegre. Megborzongott. Leemelte a papírpohár műanyag fedelét, és óvatosan belekortyolt a gőzölgő kávéba. A nyelvét abban a pillanatban égette meg a forró folyadék, amikor Mónika két tenyérnyi hideg vizet löttyintett az arcába, és az események ettől a pillanattól kezdve megállíthatatlan fordulatot vettek.

Először is, a világ megdermedt. Igaz, nem visszafordíthatatlanul, végleg, de éppen eléggé, hogy Panka észrevegye a szeme előtt kavargó pelyhek megtorpanását. A történet ezen része teljes egészében elkerülte Mónika figyelmét, aki elmélyülten fröcskölte bőrére a jeges vizet, de a robaj, ami olyan volt, mintha valaki kettéhasított volna egy asztalt – majdnem pontosan ez történt –, és az azt követő ordítás kizökkentette a rítusból.

Az Intések Mennydörgő Istene – IMI – őrjöngve csapott a számtalan képernyővel bevont, félköríves fal alatt villódzó kezelőpultra. Jobb kisujjának utolsó perce még épp elcsípte a két függőleges csikot ábrázoló gombot, aminek következtében a világ egész egyszerűen leállt. „Elég!”, bömbölte az isten, és egyetlen ugrással a parkban termett, a régi budavári ház harmadik és negyedik emelete közötti sávban. Két szeme két irányban dülledt ki kicsi fejből: a villámlót Pankára szegezte, a szikrázóval Mónikáét tartotta foglyul. Homloka felhőket eregetett, és idegesítően ugrált fel-le, mint egy rövid porázra kötött bandzsa jojó, a harmadiktól a negyedikig és vissza. Állandó zizegésével tisztára törölte a levegő egy darabját a két utcai lámpa között, fura szivacs a sűrűn telepítettezett iskolai táblán, de a két szélén volt még elég pehely, és Mónikának, aki nem volt *nagyon* kényszeres, az jutott eszébe, vajon szólhat-e a jelenségnek, hogy tisztogassa meg a teljes látóteret, ha már túlteng benne az energia.

– Miért? – mennydörgött rá nevéhez híven IMI, mindkét szemét rákapva, mielőtt az kinyithatta volna a száját.

– Pontosan mit miért. – Inkább kijelentés volt, mint kérdés. A válasz alapvetően nem is érdekelte, de megpróbált udvarias maradni legalább addig, amíg megtudja, ki vetett véget ilyen durván az esti szépítkezésnek.

– És te! – hörögte hangosan az Intések Istene. Túl zaklatott volt ahhoz, hogy egyetlen kérdésre koncentráljon. – Miért? Miért ittál bele a kávéba, miért?

– Tetszik tudni, vizsgaidőszak van.

– Na és? – úgy tűnt, a mennydörgőt kissé összezavarta a válasz, ezért közelebb hoppant, megállt az ablakpárkány előtt, és az összes szemével Pankára bandzsított. Látványosan koncentrált.

– Holnap megyek kognitívból, és kilenc tételbe még bele se néztem. Nem hiszem, hogy bírnám kávé nélkül – tette hozzá tétován, mert nem volt benne biztos, hogy a gumilabda rezgésű lény felfogta-e a válasz lényegét.

– Nem, nem azt kérdeztem, miért ittál *kávét*! – vetődött hátra lila fejjel az utcai lámpák közé. – Azt kérdeztem, miért égetted meg a szád! – dörögte mennyi.

– Öööö... mert túl forró volt? – emelte fel picit a hangját a mondat végén, ez a vizsgákon is mindig bejött.

– Pontosan! – ordított rá a szemmel láthatóan megkínzott kis isten. – Forró! Nagyon forró! Amint az a műanyag fedélen olvasható: f-o-r-r-ó. Csak el kell olvasni! – vicsorogta.

Panka felemelte a kávéhabos tetőt, óvatosan lenyalta a belső felére ragadt pöttyöket, és két ujjal megfordította. Nem számított újdonságra, ám úgy gondolta, egyrészt ezzel egy kicsit lecsillapíthatja az egzaltált látomást, másrészt megpróbált időt nyerni. Vagy lehet, hogy az agyamra ment a kognitív pszichológia, tűnődött. Am a jelenség nem várt válaszra, egy emelettel feljebb emelte zavarba ejtő tekinteteit.

– Hát lemosni! – dühös felhőket lött Mónika felé, aki nyugodtan szárítgatta az arcát egy puha törölközővel.

– Lemosni? – vonta fel szépen ívelt szemöldökét, és hangjába egy árnyalatnyi, alig észrevehető megvetés költözött. – Természetesen azért kellett lemosni, mert lejárt a tíz perc. – Feltételezte, hogy a szellem csöppet imbecil, ezért lassan és tagoltan beszélt hozzá.

– De miért lemosni? Miért lemosni? – IMI hangja hisztérikus magasságokba csapott.

– Mi mást lehet még tenni egy arcpakolással?

– L-e-t-ő-r-ő-l-n-i! Hiszen odaírtam! „...*törölje le* egy arctisztító koronggal. *Ne mossa le.*” (Kiemelés tőlem.) Nem lehetett volna elolvasni azt a nyomorult figyelmeztetést?

– Ja, ezt? – Mónika a kezébe vette a kis, fehér tégelyt, és rápillantott a piros betűs sorokra. – De hiszen én elolvastam! – nézett vissza az isten mozgékony szemeire, végképp nem értve, mire fel a sok hűhó.

– Akkor?

– Ó, *könyörgöm*, mi a legrosszabb, ami történhet, ha vízzel mosom le az arcom, ahelyett, hogy egy darab vattával döröglném? – Mónika most már meglehetősen türelmetlen volt, ezért mély lélegzetet vett, de visszafogta magát, lenyelt egy ciccegést, és farkasszemet nézett az ablak előtt csellengő ízével.

Az Intések Mennydörgő Istene nem akart hallani a fülének. Az egyik nőszemély rá se pillantott az ő gondosan megformált figyelmeztetésére, a másikat meg nem is érdekli? Egy másodpercen belül egyetlen házban?

– Hogy mi a legrosszabb? – szemeit döbbsenten emelte fel, véletlenségből egyetlen irányba. – A legrosszabb? – hitetlenkedve rázta meg a fejét.

– Azt hiszem... de nem, azt nem lehet. Még életemben nem találkoztam olyan fantáziadús lénnyel, mint amilyen az ember. Mindenre képesek és semmire sem képesek. Da Vinci rajztudását kellett bevetnem, amíg eljutottak addig, hogy összerakjanak egy IKEA-széket komolyabb sérülés nélkül – motyogta maga elé. – Már ha elolvasták a figyelmeztetéseimet. Kiégett egy körte, kilyukadt egy kerék? Telefonos segítség! És az embergyerekek? – IMI elhűlve bámult a két emelet közé. – Inkább tanítanék alkalmazott statisztikát egy marék molylepkének, minthogy életben tartsak egy átlagos kétévest egy üres szobában!

Lassan hátat fordított, és ahogy távolodott az utcai lámpák vajszinű fényköréből, a két lány még hallani vélt egy-egy szót csalódott dűnnyögéséből. „Hát nem odaírtam, hogy jobbra nézzenek? Meg az a lökött francia a bajuszával...?” Lassan halt el a hangja. „Nem figyelmeztettem őket? Na persze...” A Király a lépcsőhöz ért, belepárolgott a sötét ködbe, és végleg szétfoszlott elhűlt nézői szeme előtt. Hazaérve a kezelőpulthoz lebegett. Kihúzta a legkisebb fiókot, beletúrt, és a számtalan, előre megírt figyelmeztetés közül előhalászott két szem Xanaxot. Miközben lassan olvadoztak a nyelve alatt, elgondolkodva nézett az apró képernyőkre, ahol az emberek számtalan módon hánytak fittyet a gondosan megszerkesztett intésekre. A pult fölé hajolt, és feloldotta a világot a dermedtség alól. A képek megelevenedtek, de nem hagyott magának időt arra, hogy újabb csalódás érje. A fővezérlőhöz nyúlt, és elfordította a kapcsolót. Itt az ideje, hogy elengedjem a kezeteiket, gondolta, és még szórakoztató is lesz, mosolyodott el magában. Abban a másodpercben, ahogy a félköríves fal elsötétedett a szeme előtt, köddé vált minden intés, figyelmeztetés, használati utasítás és jelzés, amit valaha alkotott az életképtelen lények számára. És a Földre káosz borult, és a figyelmeztetések nélküli világban ismét kezdetét vette az evolúció ősidőktől érvényes társasjátéka, a természetes szelekció.

A közlés teremtmési folyamata

(Folytatás az 1. oldalról)

Valahogy úgy olvastam – ösztönösen –, hogy néztem a mesterség fogásait: mit ír egy író, mire figyel, hogyan szövi a történetet. Olyanformán, mint amikor egy fiatalember vonzódik – természet az – az asztalos mesterséghez. Bejárogat a műhelybe, és nagy élvezettel szemléli, hogyan csapolnak, gyalulnak, enyveznek, tehát ellesi a dolgokat, és ez maradandó élménye lesz. Amikor különböző iskolákban irodalmi órát tartok, azt szoktam mondani, hogy nem mindegy, mit olvas az ember fiatalon, mert ez meghatározza esztétikai világát. Tulajdonképpen a jó olvasmány, a jó könyv hozzászoktat a jó íráshoz – annál, akinek affinitása van hozzá. Így kezdtem el én is írni...

– *De hát mégis, mi volt az az esemény, ami miatt úgy érezte, hogy most le kell ülni, papírt és tollat fogni?*

– Ez úgy 1947-ben lehetett, 16 éves voltam akkor, az egyik nagynénémnél tartózkodtam éppen. Esős idő volt, amitől az embernek is borongós lesz a hangulata. Nagynéném, Annus néni, aki Sopron megyéből származott, nagy mesélő volt, és egyszer beszélt nekem a falu bolondjáról. Eszembe jutott akkor ez a figura, Hubert, így neveztem el. Róla írtam: hogy éppen karácsony van, mindenki otthon van, szegény Hubert pedig magányosan bandukol a hóban. Elérkezik a faluszéli szoborhoz – Mária tartja a Jézuskát –, s ráadja kabátját, mondván, hogy „*legalább te ne fázsz*”... És egyszerre megszabadultam a lehangoltságtól. Rájöttem akkor, sőt, tudatosodott bennem, hogy az írás nemcsak közlés, hanem önmentés is.

Gyökerüknél azonosak

– *Végül is az első kötetnek köszönheti a Nemzeti Színház ösztöndíját, s hogy megismerkedett a dramaturgiával; majd dráma- és hangjátékirás következett.*

– Tulajdonképpen az indítja el az írást, hogy az ember valamit közölni akar, amit megélt. Nagyon vulgárisan: a pletyka is közlés, ahogy elmeséli az egyik szomszédasszony a másiknak, mi történt tegnap itt meg ott... Az ember szeret történeteket mesélni, a társasági élet tele van ilyenekkel... Végeredményben ezt teszi az író is – egy másik, magasabb szinten. De ez a magasabb szint már a közlés teremtmési folyamata. Az ember újra akarja teremteni a világot, Istent akarja utánozni. Ugyanakkor meg akarja menteni magát, mert az írás gyógyító hatású. Igen, az első kötet... A Magvető akkor az Új Termés-sorozatban kezdő írókat publikált. Ezt dedikáltam a könyvhétén, a Nemzeti Színház színészbejárájánál. Odajött Benedek András, a fődramaturg, a nagy Benedek család tagja, Benedek Elek unokája. Ő mondta, hogy ezekben a novellákban drámai töltés van, *nem írnék-e darabot*. Mondtam, de igen! Csakhogy az nagyon nehéz dolog... Ez a beszélgetés vezetett el odáig, hogy kaptam egy ösztöndíjat a Nemzetiben. Nagyon nagy dolog volt! Hiszen teljesen függetlenedhettem a hétköznapi gondoktól, és bekerültem a színház világába. Akkor kezdtem el írni az első darabot, az *Életem, Zsóka*-t, amit kitűnő szereposztásban mutatott be a színház, 1963. december 13-án, pénteken, Luca napján. Ami ugyan egy babonás időpont, de jól sült el. Nagyon sikeres darab volt, mert beletalált a 60-as évek közérzetébe, ami ’56 után, a forradalom után kezdett kialakulni: megmaradni-e makacsul az elveknél, vagy fölengedni, és a lazább ellenállás felé menni. Ez a problematika mutatkozik meg a darabban magánéleti szférába építve. Sokszor ment a darab, sokáig, és nagyon fontos volt számomra, hogy ezáltal novellistiként is kezdtek jobban megismerni. De abban a pillanatban nagyobb publicitást nyertem. Attól kezdve – bár előtte sem volt olyan nehéz – nem kellett kopogtatni itt meg ott, sima lett a pálya.

– *Hosszú sorokat töltene meg műveinek felsorolása. Mint-egy harminckötetnyi életművének jelentős részét alkotják a novellák, a kisregények és a színdarabok. Csak néhányat említek: Túl a városon; Életem, Zsóka; Tudatom, jól vagyok; Emberi üdvözlét; Képnovellák; Hongkongi paróka; Szívek zárkái; Holdtölte; Apák és fiúk... Az emberi élethelyzetek sokfélesége mutatkozik meg bennük. Mégpedig feszültséggel, feszességgel – úgy értem, egyetlen fölösleges szó vagy írásjel sincs bennük. Miért fontos ez?*

– Azt hiszem, alapvetően nem regényíró vagyok, hanem novellista. Ami rokon azért a drámával. Hogyha nagy mesteremet, Csehovot nézzük, elsősorban a dráma és a novella műfajában alkotott. Ez mindig megvigasztalt. Mert állítólag Illés Endre, aki a Szépirodalmi igazgatója volt, azt mondta Örkény Istvánnak: *Pista, írdál regényt, mert egy író akkor író, ha regényt ír*. Ezek szerint én kisebbrendűségi érzéssel élhettem végig az életemet, mert nem írtam terjedelmes regényeket. Ez alkati dolog, úgy érzem, hogy annyi van benne, amennyi az adott terjedelemben kifejeződik. Nem szeretek locsogni. Talán a drámaírói véna visz bele abba, hogy feszültség legyen az írásaimban: úgy vezessem az olvasót – nem szándékosan, hanem ösztönösen –, hogy végig odaszögezzem az olvasnivalóhoz. Engem ez teljesen kielégít az írásban, hogy aztán az irodalmi közélet hogyan ítél meg, az más kérdés.

A figurák törvénye

– *Szándékosan hagytam ki az Adáshibá-t. Hiszen ezt a színdarabot felvételről – parádés szereposztásban – a közelmúltban újra sugározta a Magyar Televízió. Nagyon nagy sikerű darab, ha jól tudom, több tucat nyelvre lefordították...*

– Hogy hány nyelvre, azt most nehéz lenne összeszámolni, de például: török, görög, norvég. Nagyon érdekes, hogy ilyen helyekre is eljut egy-egy magyar darab. Most Észtországban játsszák megint, noha már játszották a 70-es években Tallinnban. Hogyha összeadjuk az itteni bemutatókat meg ezt, akkor

már lassan közel járunk a százhoz. Ez csak a bemutatók száma, tehát ez azt jelenti, hogy egy nyelven több előadást is tartottak, például orosz nyelven tizenöt előadást, cseh nyelven is, meg szlovákul is, és így tovább. Azt mondhatom, hogy bejárta Európát. Amerikába azért nem jutott el, mert amikor friss volt a darab, akkor Neil Simon azt mondta, hogy ő adaptálja az amerikai közönség számára. Fiatal voltam és bohó, azt mondtam, majd én egyedül bejutok Amerikába. Azóta sem jutottam be... Nem a pénz érdekelt, hanem a darabot féltettem. Azt akartam, hogy a darab maradjon az, ami... Ez talán hiúság volt.

– *Tulajdonképpen nem a színműről akartam kérdezni... Megírása után bő három évtizeddel egy interjúban azt nyilatkozta: „akárhány évet is megéltem, akármennyi elismerést is kaptam, hiányzik az olvasók visszajelzése. Mintha olyan társaságban ülnék, ahol szeretnék valamit elmondani, meg is próbálom, de nem figyelnek rám, mert mással vannak elfoglalva.” Mintha Emberfit hallanánk az Adáshibá-ból. Akkor most tetten értem?*

– Az Emberfi motívumában benne van ugye maga a Jézus Krisztus-i attitűd, de benne van tulajdonképpen a saját problematikám is. Máskor is írtam Jézusról, de itt egy kicsit rávetül az író vagy a művész sorsára. Egy ember, aki valami jót akar, valamit mond az embereknek – vajon figyelnek-e rá? Tud-e hatni? Ez aztán utólagosan kiderül, mikor valakivel találkozom, vagy

fölsegítek a villamosra egy idősebb hölgyet, s azt mondja: jaj, művész úr, olvastam... Ady azt mondja: „Ifjú szívekben élek”. Nekem akkor az jut eszembe, hogy az idősök szívében élek. Mindenesetre jól esik, hogy emlékeznek rám.

– *Alkotás közben azonnal meglátja a hősök sorsát, vagy netán néha tévútra térnek?*

– Én azt tartom jó írásnak, amikor az ember nem avatkozik bele a figurák sorsába. Elindítja őket valami felé, és tudja, hogy körülbelül hová kell eljutniuk, de az utat maguknak kell megtenni. Tehát a figurának megvan a saját törvénye, sorsa. Ha ez kisiklik, akkor valami baj van az indítással, vagy a gondolattal, amiben fogant. Ez mondjuk alkotás-lélektani kérdés. Azért egy modell mindig ott lebeg a szemem előtt, akár a saját sorsomból, akár egy ismerős alakját látom, ahogy egy táj is, valamelyik pontja a világnak. Mert mindig a valóságból merítkezve indul el a történet a fantáziában. Aztán összegyúrom az alakokat más alakokkal, alakítgatom őket, és így lassan meg tudják teremteni a maguk sorsát, aztán szinte csak leíratják velem a dolgokat... Nehéz ezt elmagyarázni...

Jó futópályát kapott

– *Gazdag és tartalmas életművéből kiderül, hogy sokat tud az emberekről. Akkor mégis miért szereti őket? Legalábbis a hőseit szereti. Mert még ha a hangvétele ironikus is, soha nem bántó vagy elítélő, mindig megértő.*

– Ez alkati kérdés nyilván, mert én nagyjából megértő típus vagyok. Kosztolányi azt mondta, hogy „*az emberiséget könnyű szeretni, az embert nehezebb*”. De végeredményben meg kell találni esendőségének az okait. Hogy miért olyan, amilyen, mik indították el azon az úton, hogy ilyen természetű lett, hogy épp ezeket a cselekvéseket hajtotta végre. Csehov azt mondta: az írónak nem az a dolga, hogy arról írjon, van-e Isten vagy nincs. Hanem az: nagyon tehetségesen ábrázolni, miként vélekednek egy ilyen kérdésről az emberek. Figyelni kell az embereket – ez *szakmai ártalom* –, ami azt eredményezi, hogy megvan a nyersanyag, a muníció az íráshoz, egy-egy figura, egy-egy történet. Az ember fel kell tudja ruházni minden olyan tulajdonsággal, hogyha olvassa valaki, azt mondja: igen, ez az ember élt, ezt ismerem, nem kitalált figura, ilyenek vagyunk. Ehhez nem kell különösebb bölcsesség, talán csak egy kis talentum.

– *József Attila-díj, Gábor Andor-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje – hogy csak a rangosabbakat említsem az elismerésekből, kitüntetésekből. Ezekhez hadd tegyek hozzá néhány idézetet: „Szakonyi az észre nem vett csodák írója” – fogalmazta meg egyszer régen önről Görgey Gábor. Domokos Mátyás szerint: „írói látáleteket készít”. Gyurkovics Tibor pedig úgy véli: „Szakonyi nem akar más lenni, mint ami – Szakonyi Károly.”. Mi a véleménye mindezekről?*

– Ezek hízelgő mondatok, de van bennük igazság, ők jó íté-lőkéességű emberek... Valóban nem akarok más lenni; ezt talán nem tartják elég praktikusnak manapság, mert az embernek mindig egy kicsit nagyobb reklámot kell önmaga körül vernie ahhoz, hogy jól menjenek a dolgai. De énnekem nem volt erre szükségem, elégedett vagyok azzal, amit elértem. Hálátlan lennék a sorshoz, ha azt mondanám, hogy a pálya nem volt jó futópálya. Ez azért nem jelenti azt, hogy megelégedettséggel ülök a babérjaimon. A privát élet nem volt ilyen könnyű. Elég sok tragédiával és bajjal volt tele. Sajnos meg kell állapítani, ez az ára a művészetnek, az ember éli az életét, ahogy adatik – és abból táplálkozik. A szerencsétlenségeiből, a butaságaiból, a bajaiból, a tragédiáiból is. Csak az a fontos, hogy jó legyen a mű, és akkor fölmenthetem magam mindenért, ami magánéletemben történt.

– *Gyurkovics Tibor a jó barát. Az ön életében nagy, neves barátok is voltak, akikkel már csak gondolatban találkozik vagy az Álomirodalom című sorozatában. Mit jelentenek a barátok? Hiszen az írás magányos műfaj...*

– Magányos... De nagyon érdekes, hogy 1958–60 körül egy nagyon erős gárda indult el az írói pályán: Bertha Bulcsu, Lázár Ervin, Gyurkovics Tibor, Kiss Dénes, Kertész Ákos és még mások is. Ezek az emberek nagyon szorosan összefonódtak, szinte rokoni barátsággá, mert mondjuk az írói attitűd, a gondolkodás alapvetően azonos volt. Sajnos, Bertha Bulcsu már korábban elment, Lázár Ervin tavaly hagyott itt bennünket, és maradtunk kevesebben, de Gyurkovics Tiborral különösen erős a barátság már a 60-as évektől, amikor Andrassy Kurta János szobrászművész műtermében afféle szalonszerű esteken megismerkedtünk. Neki szintén akkor jelent meg az első kötete, a *Grafit*, az Új Termés sorozatban; nekem is akkor. Ez a kezdeti barátság fölnövekedett aztán. Írtam róla kritikákat is, s mert jó modell volt – egy egyfelvonásost is, *Ha itthon maradnál* címmel. Egy vakbélműtét utáni nyüglődésről szól, amit nagyon sokszor játszottak, többek között Latinovits és Ruttkai Éva is. Bertha Bulcsu is, meg ő is bekerültek az *Ördöghegy* című darabomba, mint modellek. Úgyhogy ez kézenfekvő volt.

Nincs becsületváltás

– *Gyurkovics Tibor legszebb szerelmes verseiből és egy novellájából írt monodrájátSzeretők címmel, amelyet Incze Ildikó sepsiszentgyörgyi származású színművésznő ad elő. Sok helyre meghívják önöket.*

– Egyszer már írtam neki egy ilyen monodrámat, Dávid Kiss Ferenc adta elő, címe *Döntés órája* volt, amit szintén írásaiból állítottam össze. Nagyon örült neki. A *Szeretők*-ben azért a magam írása is benne van, nemcsak egyszerű összeállítás. Az ilyes-mihez azért „rálátás” kell, idegen szem kell, hogy az ember ezt a dramaturgiai munkát el tudja végezni. Nagyon sok mindent beleírtam a szövegbe, a versekbe nem, a novellának a motívumait használtam föl meg a poénját. Úgy gondolom, hogy nagyon érdekes dolog jött létre a próza és a vers összefonódásából. Abból látom, hogy leköti a közönséget. Ahogy ezek a versbetétek beapplikálódtak, kialakult a ritmusa, olyan lett, mint egy próza-musical. Örülök a sikerének, részben Tibor versei miatt, részben Incze Ildikó nagyon szép női alakításának.

– *Aki nagyon odafigyel az alkotói életművére, munkásságára, észreveheti, hogy nagyon szeret új lehetőségeket kipróbálni – élvezettel játszik...*

– Igen, ez valóban így van, nem vagyok kártyás, nem vagyok löverszenyző, tehát inkább a művészetek felé van ez meg bennem... Tulajdonképpen megmarad az emberben valami gyermeki, amelyik ezt megkívánja. Az évek szállnak, de hát a belső világnak valahogy másképp telik az ideje.

– *Mai megbolydult világunkban sok mindent elveszítenek az emberek. Barátokat is, például, politikai okokból, de elveszítenek munkahelyeket, hiteket. Hogyan lehet mindezt túlélni, megtartani önmagunkat?*

– Nagyon sok írásomban előfordul ennek a kérdésnek a taglálása, akárcsak ha az *Életem, Zsóka*-t vesszük, ahol tragédiába fordul...

– *...de én mai időkre gondolok...*

– Hatvanháromban is vesztettek hiteket! Egy kicsit hajlamosak vagyunk arra, hogy jelenünket nagyon rossznak lássuk, de ha belegondolunk a történelembe, hátborzongatóbb dolgok is megtörténtek, amikor még nehezebb volt a hitet megőrizni – ne menjünk nagyon messzire –, mondjuk közelmúltunkban. Van, akinek a túlvilág, az istenhit ad nyugalmat és békességet, van, aki valamiféle erkölcsi normát alakít ki magának, és abban hisz: nem fog megalkudni, csalni, lopni, hazudni, nem lesz áruló. Kialakít magának egy morális törvényt, amely persze majdnem ugyan-az, mint a Tízparancsolat... A védekezés egyetlen módja, hogy akkor is megtartsja saját világát, ha nem nagyon kifizetődő. Különben elveszíti az önbecsülést, szinte az egész életét – az író pedig az egész addig felépített életművét. Apám mindig azt mondta: az ember a ruháit mindig válthatja, de a becsületét nem. Én nagyon sok embert ismerek, akik hajthatatlanok, nem hódolnak be a divatoknak. Bizonyos korokban az ilyen magatartással börtönbe lehetett jutni vagy koncentrációs táborba... És valahogy mégis megmaradt a világban a hit meg a becsület. Vannak hitek, amik becsaphatnak, ezért sok a hitehagyott ember. Az *Adáshibá*-ban próbáltam levezetni azt, hogy a Bódog-papa, Bódog-mama mennyi csalódáson átmentek, hányszor becsapták őket, minek következtében csak egyet tudtak tenni, kispolgári módon behúzódni a „sarokba”. De már nem tudták a hitet, a tudást és a morált továbbadni a gyermekeiknek, mert már ők maguk elvesztették. Az irodalom lényegében törekszik arra, hogy adjon valamilyen hitet. A politikára nem lehet számítani.

– *Egy évtizede azt nyilatkozta – éppen elismerő szavakra –, hogy „a legjobbat még meg akarom írni”. Hol tart most?*

– Írtam valami jót, két-három éve, ez az *Ami nincs* című kötet és a *Pál apostol szigetei*. De még maradt valami, amit meg szeretnék írni: életről, halálról, öregségről, szerelemről, tragédiákról. Ismeri talán Karinthy humoreszkjét, hogy a temetőben a sírból kiszól az író, hogy *még nem írtam meg a főművemet!* A legjobbat azt örökké meg akarja írni az ember... remélem, hogy amire készülök, azt be is tudom fejezni.

Az utolsó korty

Az utolsó korty sör mindig keserűbb a többinél. Ülje éte-remben vagy csehóban, legyen az asztalon a csokor li-omból vagy csikkból, a sör vége langyosabb és kese-rűbb. Az az utolsó korty, amit arra tartogattál, hogy kiöblítsd a cigaretta kaparását a torkodból, megcsal. A füstkartoc ugyan kimossa, de a helyébe telepszik, bevonja a torkot gonoszul, komlósan. Összekomlás, kiöblíthetetlen. Sem újabb sör, sem semmi ki nem viszi onnan soha többé. Az első utolsó sörkorty ott marad.

Mondják, hogy a melegedés, a szénsav lassú kilopakodása miatt keseredik meg minden sör utolja. Közvetlenül talán. De végső soron az elmúlás keserűje lebeg abban az utolsó kortyban. Azért keserű, mert a végső. Persze, új sör, új kezdet, de az már reménytelen, a vég emléke megmarad. És az új vég is ott pihen már a következő korsó alján, lapul és vár. Biztosra megy, csúcs-ragadozó. Nem siet, nem ugrik rád, tudja, hogy magad mész elé.

Aki egyszer sört ivott, az bevakolta a torkát az elmúlás tu-datával. Annak örökre merő egye mementómóri lesz a szája. Keserű vég, és ez most nem szóvicc. Állott sörízű a halál. És fűstszagú is, valószínűleg.

Kabala, avagy hogyan nem lett a világnak vége

Sétálgatott egyszer Krisztusurunk és Szent Péter a Bakonyban. Krisztusurunk lassan, ráérősen lépkedett, jól esett neki hazai tájat látni. Mert magyar ember volt Krisztusurunk, tudja azt minden igaz magyar. Vazsmegyei gye-rek volt. Hát ahogy sétálgattak, odaérkeztek egyszer egy kis patakhoz. Nem volt akkor még neve annak. Ma már volna bizo-nyosan, de hát kiszáradt azóta. Oszt ki nevezne el olyat, ami nincsen is ott? Bolond ember volna biz az. Volt azon a patakon egy kis vízesés is. A vízesés aljában egy kis tócsa. Nyár volt, meleg volt, megszomjazott Krisztusurunk, megszomjazott Szent Péter is, lehajoltak hát inni egyet. Ahogy lehajoltak, megláttak egy kis zacskót. Zörgött benne valami. Kis kölapocskák voltak azok, mindegyikre valami furcsa jel volt karcolva. – Mester, mik ezek? – kérdezte Szent Péter. – Betűk, Péter – felelte Krisztusurunk. – Aztán miféle betűk? Mert én biz’ illet még nem láttam. – Zsidó betűk. Úgy mondják a zsidók, hogy ezekből kerítette az Úristen ezt az egész világot. – No, ugyan bolond egy népség lehet az! Hogy ez az erdő, meg ez a kis patakocska, meg még az a kerek nagy ég is ilyen krikszkrakszokból állna? No, már azt nem hiszem! – legyintett Szent Péter, de a legyintéssel kiűtötte a zacskót Krisztusurunk kezéből, oszt ahány kövecske volt abban, mind beléhullott a patakba. – Mit tettél, Péter? – szörnyülködött Krisztusurunk. – Nem én voltam! – tagadta le Szent Péter, amihez nagyon értett. De Krisztusurunk már nem figyelt rá. A vizet nézte. Mert biz’ amikor a kövecskék abba be-lehullottak, elkapta őket a vízesés, oszt forgatni kezdte. Hát, ahogy forgatta, csak egymás mellé kerültek néha, oszt szavak jöttek ki belőlük. Zsidó szavak, meg mindenféle más szavak, tán magyarok is, de hát zsidó betűkkel voltak írva azok is. Krisztusurunk beszélt

zsidóul, meg olvasott is, hát nézte, mit ír neki a patak. De biz’ az nem csak írta! Hanem ami a betűkből kijött, az a patakocska partján mindjárt meg is jelent. Varázspatak lehetett az. Jó is, hogy kiszáradt. Főleg olyan dolgok jelentek meg persze, amiknek rövid a nevük. Ott termett és mindjárt el is tűnt egy csomó kos meg bak. Úgy látszik, jó magyar patakocska volt az mégis, jobban szerette a magyar szavakat kirakni. De fel-feltűnedeztek bizony mindenféle tündérnépek is. Azoknak ánglus nyelven ugyancsak rövid nevük van, csak két betű kellett ahhoz is, mert abban a fránya zsidó írásban még magánhangzók sincsenek. Azokat csak úgy hozzáképzelte a patak. De nem is sorolom tovább, megjelent ott mindenféle fajzat, egyrészt mert igen kevés olyan dolog van ezen a világon, aminek ne lenne valamelyik nyelven rövid neve,

másrészt, mert összeálltak persze hosszabb szavak is. Nézett is nagyot Krisztusurunk meg Szent Péter, amikor a fejük fölött egy vasból való hajó jelent meg, de nagyobb ám, mint az egész tisztás, amin álltak, még a Noé bárkájánál is hatalmasabb! Ha eddig nem tudták, és honnan is tudták volna, mit jelent az a szó, hogy „torpedóromboló”, hát most megtudták. Az volt a szerencséjük, hogy a hosszú szó gyorsan szétesett, és nem zuhant a fejükre a vashajó. Krisztusurunk ezután próbálta előre kitalálni, mire is számíthat, és hogy legalább azt tudja előre, aminek érti a nevét, inkább a betűket nézte. Szent Péter csak bámulta a fel- és eltűnő csodákat. Egyszer csak valami nagyon furcsát látott. Megjelent a tisztáson egy ember, piros meg zöld maskarába öltözve. A lábával egy böngolyóbist rugdalt az ég felé, és igen vigyázott, hogy le ne ejtse. Ha Krisztusurunk, aki már akkor is mindent tudott (valójában még a torpedórombolót is, csak az ijedségtől nem jutott az eszébe), éppen odanézett volna, megmondhatta volna, hogy ez bizony Figo, a majdani nagy portugál labdarúgó, és amit csinál, azt „dekázásnak” fogják nevezni egykor. De mivel „Figo” nem jelent semmit sem magyarul, sem zsidóul, így észre sem vette a szót, és nem nézett föl, de talán jobb is így. Mert ugyan hogy magyarázta volna el Szent Péternek, mi az, hogy portugál? Különben is volt Krisztusurunknak gondja elég. Mert ahogy a patakot nézi, hát két betűt lát egymás felé közeledni. Egy v-t, meg egy g-t. No persze a betűjelek mások voltak, de tudta Krisztusurunk, hogy így kell őket ejteni. És azt is tudta, hogy magyar ez a patakocska. És hogy mit hozhat ki egy magyar patak ezekből a betűkből, ha éppen olyan kedve van. Vég. Megijedt akkor Krisztusurunk, és tudhatni, hogy ha ő megijed, akkor már tényleg baj van. Hásszen itt vége lesz a világnak! Odakapott, de a két betű már egymáshoz ért. De nem a világnak

lett vége. A betűk bolond táncának, és a csudálatos jelenéseknek lett vége. Hogy, hogy nem, az összes betű abbahagyta a forgást, és csinálhatott a vízesés, amit akart, lesüllyedtek a patak fenekére. Községes, halott ködarabokká változtak. Csak állt Szent Péter, és még a szemét is elfelejtette megdörzsölni, pedig majdnem bizonyos volt benne, hogy rosszul látta. De azért megkérdezte Krisztusurunktól: – Te is láttad, Mester? – Láttam, Péter. – De mi volt ez? – Nem tudom, Péter. Ezt most én sem tudom. – De Mester, hiszen te mindent tudsz! – Úgy látszik, mégsem. De azt tudom, hogy lesz majd egy nagy portugál író, aki azt fogja mondani, hogy vannak dolgok, amiket az Úristen sem ért, pedig ő teremtette őket. És én most már azt hiszem, hogy igaza lesz. – Mester, mi az, hogy portugál? – Meg fogod tudni, Péter. Idejében meg fogod tudni.

Egy végzetes hibáról

Tóth János volt cége élő álláshirdetése. Fiatal volt és di-namikus. Hajtotta a cég iránti múlthatatlan hűsége és sze-retete. Reggeltől estig fáradhatatlanul dolgozott. Éjjel pe-dig fáradtan. De nem hagyta abba, tárgyalt, meggyőzött, aláírt, lebonyolított. Volt egy stílusa, aminek az ügyfelek nem tudtak ellenállni. A fontosabb üzleti tárgyalásokra mindig Tóthot küld-ték, mert ez önmagában is garantálta a sikert. Nem is csoda, hogy még huszonöt éves sem volt, amikor a cég megbízta, hogy ő tárgyaljon a reménybeli osztrák partnerekkel.

Tóth meg sem bírt szólni, amikor megtudta a hírt, és erről eszébe is jutott valami.

Hogy nem tud németül.

Nem akadály. Tóthot a cég elküldte egy hathetes intenzív tan-folyamra. Hat hétig minden egyes nap, reggel nyolctól este hatig Tóth János németül tanult. Szívta magába a szavakat, mondatokat, szakmája minden fontos és kevésbé fontos kifejezését, udvariassági formulákat, mindent, amire szüksége lehetett. Tudása óráról órára gyarapodott, és ezzel együtt az önbizalma is. Hatalmat érzett, mondhatatlan hatalmat. Kilépett anyanyelve határai közül, meghódította a Nyugatot. Övé volt a világ.

Önbizalomtól duzzadva szállt ki a céges Audiból Bécs belvárosában. Percek alatt odatalált a megadott címre, belépett az irodaházba, ahol az ügyfél képviselője fogadta. – Guten Tag, mein Herr! Mein Name ist Peter Hüttler. In der Name des Firmas begrüsse ich Sie! – üdvözölte.

Tóth összekapta a szükséges szavakat, és jól bevált, lehangoló mosolyával válaszolt:

– Guten Tag. Ich bin Tóth.

Tatabányánál, ott, ahol az autópálya elhalad a turul alatt, va-lahogy mindig hidegebb van, mint az út többi részén. Haldokló, penészes ködfoszlányok suhantak el az Audi mellett, amelyben Tóth János még mindig nem tért magához. Mereven nézte az utat, és nem értett semmit. Volt Hüttler arckifejezésében valami különös a tárgyalás alatt. Ez összezavarta, nem tudott koncent-rálni. Hosszú, kinos hetek alatt nagy nehezen összehordott tu-dása cserbenhagyta. Képtelen volt egy érthető mondatot össze-hozni. Pályafutása során először csődöt mondott. Tudta jól, hogy a vezetőség ezek után soha nem fog komolyabb munkát rábízni. A karrierjének vége volt. „Valamit elszúrtam”, ismételtette magá-ban. „Valamit kurvára el kellett, hogy szúrjak. De mit? Mit?”

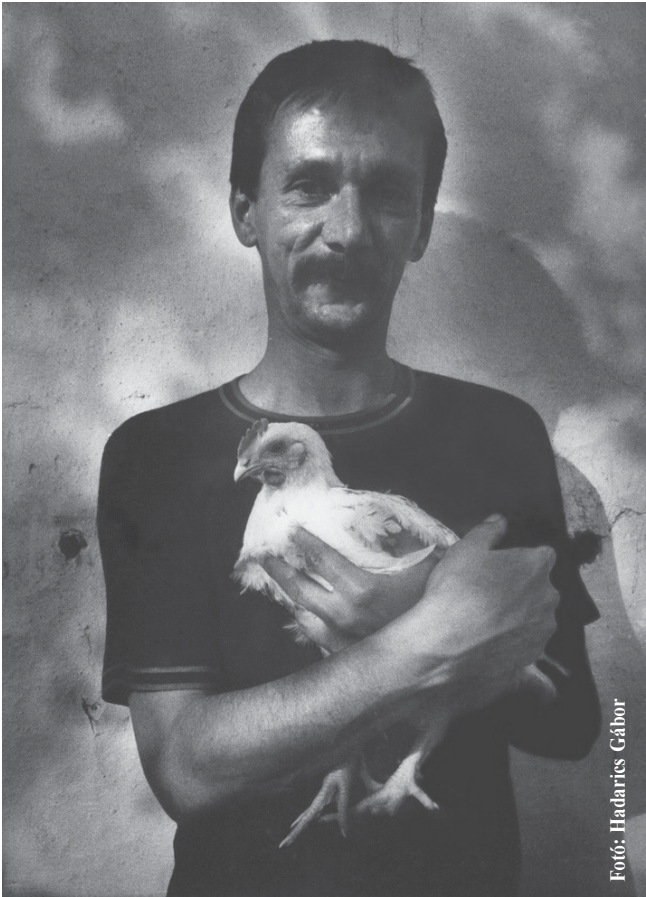
„Megteremtjük a Harmóniát...”

Öbermayer József (1956–2006)

Győr belvárosi életteréből tekint a világra az ezerkilenc-százhetvenes évek Magyarországn az a nyugtalan, erős, nyurga fiatalember. Sváb gyökerű apa és az Alföldről származó anya elsőszülött fiaként látja meg a kissé gyárkéményfüstös, vidéki megyeszékhely napvilágát. Az erősrámú szakközépiskola nyújtotta pálya nem lehet vonzó egy magát felmutatni, megteremteni akaró egyéniségnek. Hatással bírnak alkotni akarására az értelmiségi presszóasztalok helyi szobrászai, költői, grafikusai. És mégsem követi egyiket sem! Ecset, szénrúd, véső vagy toll helyett a fotográfia objektívét emeli fél. Vásznon, papírlap, kő vagy bronz helyett a fényérzé-keny ezüst-halogenid emulzióba transzponálja a világot. A látni valót. Amit ő lát meg nekünk. Amit ő lát meg helyettünk. Amit ő akar, hogy lássunk! „Muszáj Herkules”-ként űzi bele magát mindenbe: kiállítások, fotószakkör, fotóklub, Fiatal Alkotók Csoportja...

„Mintha film peregne...” – így kezdődik egy kiállításának katalógusa, nagyon találóan és sokat sejtetően. És a film pereg. Pergése Budapestig rántja röpke időre. Itt a Nagy Elindulás, a Nagy Kihívás, a Nagy Remények ideje! Egy nagyjátékfilmben, egy magyar krimiben dolgozhat. Standfotós az *Aldozat* címet viselő Mafilm-es produkcióban, 1979-ben.

Családi tragédiák, filmgyári intrikák, katonai behívó és az áldatlan pesti albérletezések feszültségei kikezdk egészségét, elszívják energiáit. Ezek élete filmjének első komolyabb repe-dései, szakadásai. Szülővárosába visszatérve sem találja már helyét. Később ezért is próbál a Magyar Televíziónál, és a Movi-nál munkát vállalni. Hátha! De számára a fővárosi életforma el-viselhetetlen hosszabb távon. Hiába jelennek meg munkái az akkori idők legprogresszívabb lapjaiban, többek közt a Mozgó Világban, és az ÉS-ben. Terveit, céljait, elhatározásait lehűti az anyagi létbizonytalanságból eredő kiszolgáltatottság és a világ jobbra formálásába vetett hitének megrendülése.

Fotó: Hadarics Gábor

Apja halála után anyja visszaköltözik az Alföldre. Eladva már a belvárosi lakás, jut helyette a lakótelepen a második emeleti panel. És elkezdődik az ingázás korszaka Győr és Abádszalók között. Hosszabb időt a tanácsí bérlakásban nem bír eltölteni. Nyugalmat jelent a Tisza-tó melletti falu, az egyszerű, romlatlan, vagy annak hitt falusi emberek társasága. És Marika néni, az anya közelsége.

A fehérre meszelt, vályogfalú, fatornácos parasztházban néha lázas munka folyik az asztalnál. A Győrből postán érkező, antik-váriumokban túrt színes hetilapok, magazinok képeit lapozva, ollózva, vágva és ragasztva, egy régi-új műfaj ölt testet. Képi elemeket addigi helyükről kivéve, azokat egy vizuálisan gon-dolkodó, rendezőelv alapján egymásra vagy egymás mellé illeszt-ve nyer más jelentést az elkészült mű, a nyomat, a montázs.

A huszadik század első évtizedei után a fotómontázs, mint kifejezési forma, újbóli felfedezés és újbóli bemutatkozás darab-káját képeiben rakja össze. Egy másik idősíkon, számunkra még ismeretlen dimenziókban. Ezért talán első látásra nehezen értel-mezhető a jelrendszer, amit alkalmaz. Engedjük a hangulatuk erejétől sodortatni magunkat, engedjük át magunkon a képek impulzusainak áramlását...

Most az utunk a véges-végtelenbe vezet, a madarak egyszer-re vannak fenn és lenn a tértelen-térben, az univerzum csillag-képeinek új dimenzióiban. A légies, meztelen testek egyszerre földöntúliak, platóian elemelkedettek és mégis buján hús-vér por-nografikusak. Átjárás van a két világ között, illetve inkább átlibbenés, átrepülés, átfolyás... De talán átjárni sem kell, nincs is honnan-hova. Hiszen időtlenség van, határtalanság van. Egyszerűen ott levés van, jelen időben. Megszűnik minden idő-kényszer, nem értelmezhető a múlt és a jövő... Részei és létre-hozói vagyunk a világegyetemnek, beavatottak lehetünk az alkotás misztériumába. Öbermayer József kitarul felénk, hogy közösen teremtsük meg a harmóniát.

Induljunk el felé, a képeiből áramló időtlen borzongás sugarán. Ő mindenét adja, amiye van, és mindenét megosztja velünk, amit alkotott földi életében. 2007. december 2-án akár lehetne 51 éves is...

HADARICS GÁBOR

– Hova igyekszel?
Megmondtam neki. S még hozzáfűztem:
– Hova máshova?
Bólintott:
– A mindennapok megoldása.
– Mert hülye azért nem vagyok.
– Hát igen... Az élet habos oldala.
– Ahol érzem, hogy fontos vagyok.
– Meglepetések helyett.
– Hiszen mire vágyik az ember...
– A legtöbbre, mi adható...

Áruvédjegy

avagy: adalékok a Simonyi-díjhoz

– Mert megérdemled.
– Náluk az árak a földön járnak.
Témát váltott.
– Azt hallottam, a Boscolo Szálloda, amely megvette és felújíttatta a New York palotát Pesten, eltüntette még azt a táblát is a falról, amely arra emlékeztetett, hogy hajdan ez egy szellemi centrum, a Nyugat főhadiszállása és a magyar írók kedvenc kávéháza volt.
– Elég nagy disznóság.
– De mit nyer ezzel a Boscolo? Vajon ezzel több vendége lesz?
– Nem tudom. Nem járok oda. Egyszer voltam, de amikor kiderült, hogy az alkalmazottak nem beszélnek magyarul, azóta a lábam sem tettem be oda.
– Hogyhogy az alkalmazottak? Egyik sem?
– De, biztos van olyan, aki ért. Én a concierge-zsel beszéltem, meg egy pincérrel. Azok nem beszéltek, és nem is értettek.
– Hát nem Karinthy tollára való téma? De még mindig nem értem, mi a hasznuk ebből.
– Semmi. Csak tudni sem akarnak az undorító, bennszülött magyar csűrhérről.
– Helyes. Majd ha a magyar írószövetségek összefognak és visszavásárolják a hazának a Boscolótól az épületet, és elnevezik Büszke Lónak vagy akár New Yorknak, annyit nosztalgiaázhatnak, amennyi beléjük fér.
– De az nem nosztalgia, hogy a pincér beszéljen magyarul.
– Nem? Hanem mi?
– Szóval ne beszéljen?
– Ha majd magyar tulajdonban lesz, annyi bugris magyar parasztot alkalmazhatnak főúrnak, amennyi beléjük fér. Vagy akár 23 millió román munkavállalót. As you like it.
– In hoc signo vinces.
– Tessék?
– E jelben győzni fogsz. Azt hiszem, ez van az amerikai dollárra írva. Vagy a whiskyjükre, amit ők whiskey-nek írnak és börbn-nek mondanak.
– Gratulálok a Simonyi-díjadhoz.
Megköszöntem.
– Igaz, hogy maga Charles Simonyi adta át neked a díjat?
– Dehogyaís. És nem is Simonyi óbester.
– És az igaz, hogy a díjjal együtt jár egy útutazás? Amit Charles Simonyi fizet?
– Az útutazás tarifája húszmillió dollár volt mostanig. De legújabban a duplájára emelték. S hiába, ahogy mondod, a húszmillió talonban az úrséta finanszírozására, a másik húszmillió még hiányzik, úgy kell összekalapoznom. Ha nem sikerül, akkor egyelőre nem fog költő feljutni az űrbe. Jut eszembe, nincs egy húszasod holdtöltéig?
– Az nincs, de tudsz mondani két sort Simonyi Imrétől?
– Két sort? Parancsolj:
Valaki utánad kiált:
„ne menj el még, ne menj el!”

Az idézett két sor a költő Gy-i helyzetjelentés c. versének első két sora. Lásd Simonyi Imre: Szemközt s háttal, Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2006.

AZ ING

(La chemise)

Kimostam kék-fehér nagykockás ingemet.
Most nevetségesen lobog kinn a kötélén:
Felpuffasztja a szél, mint bohóc, olyan éppen,
Buggyos nadrágja van, ruhaujja lifeg.

Hasonlít rám, üres, vicces énem formázza,
Bárki felismeri: én vagyok ez a lom.
Ahogy táncol, bizony, mímeli alkatom,
Oly suta, szögletes, olyan cingár a vállá.

Ha történetesen most, itt, ma éjszaka
A néger táncosnő jönne, elvinne engem,
S más nem maradna, csak az ugrabugra szellem,
Ki virgonc szélben itt letűnt létem nyoma,

Akkor az ócska vice fenyegetés lehetne,
És vad rángás a tánc. Lógna a rongy-tetem,
És elijesztene sok madarat, hiszen
Nekik mindegy, hogy egy élő ember megy erre,

Vagy a bohóc-ruha mozdul meg hirtelen.

JACQUES RÉDA (1929) jazzkritikus, költő, fáradhatatlan gyalogló és biciklista. Mind verseiben, mind esszé-isztikus költői prózájában fáradhatatlan barangoló, a szövegben megtett útvonal követhető Párizs vagy Franciaország térképén. 1987–1995-ig a legpatinásabb francia irodalmi folyóirat, a *Nouvelle Revue Française* főszerkesztője, jelenleg is ő szerkeszti a Gallimard híres költészeti könyvsorozatát. 1968-ban, a Gallimard-nál megjelent *Amen* című kötetére Max Jacob-díjat kap, ezt számos versgyűjtemény, többek között a a Gallimard publikálta *Récitatif* (Recitativo, 1970), *L’Herbe des talus* (Ároktopatok füve, 1984), *L’Incorrigible*, (A javíthatatlan, 1995) és *La course* (A futás, 1999), vagy a Doganánál megjelent, legfrissebb *Le vingtième me fatigue* (A huszadik után fáradok, Dogana, 2004) követte. Ír regényt, például bűnügyi szállal dúsított road-novelt, mint amilyen például a *L’Affaire du Ramsès III.* (A III. Ramszesz-ügy, Verdier, 2004), és kroki-szerűen éles, pontos költészeti kritikákat is: *La sauvette* (Pult alól, Verdier, 1995). Életművéért 1993-ban a Francia Akadémia Nagydíját, 2005-ben Louis Mandin-díjat kapott.

Lackfi János fordításai

ZSIBBADÁS

(L’engourdi)

Mért is alszom el, ahogy megállok, menten?
Utcán járva miért érzem, hogy alszom épp?
Űr támad hirtelen odabenn a fejemben,
És a világba is kiárad: e zenét

Alig hallani még, lassú és halk a dallam,
Szövege széteső, elmosódott beszéd,
De mint emlék-nyomok amnéziás tudatban,
Egyszerre felkavar s felajz valamiképp.

Egy szellem ez talán, roppantul előzékeny,
S feltárja, mielőtt elalszom teljesen,
Álmom, mely rejtezik még függöny-fedezékben.
Gyakran időz el a fél-öntudat velem

Így, a bizonytalan térben, hol régi-régi
Emlékek nesztelen libegnek, s díszletük
Tovatűnt. Ingatag testem láttán kísérti,
Érzem én, őket a dermesztő szédület.

Jön mégis egyikük, belép határozottan,
Melegszik, tapogat, s mélyemen, a kopott
Lebenyek közt kutat: ablakot nyitva ottan,
Betódulhat a hang, a fény meg a szagok,

Egy régen feledett pillanat tölt be engem,
S már élem is megint, mint annak idején,
A percet, hajdanit, melynek előterében
Ott voltam, álom és ébrenlét küszöbén,

Az idő súlytalan, úttalan. Iszom felejtés
És tudás távoli kútjának italát.
Majd éppily hirtelen a napfény és a forrás
Kiapad: alszom, és a rend már helyreállt.

A LEVÉLMÉRLEG

(Le pèse-lettre)

A legkedvesebb tárgy talán eddigi életemben
Ez a levélmérleg, melyet te adtál rég nekem.
Akkoriban meglehetős sokakkal leveleztem,
Sok mindent még külföldre is küldtem rendszeresen.
Valahányszor nem kis öröm volt a postára menni,
De ráadásnak még nagyobb kimérni pontosan,
Magánszorgalmúlag, egy-egy küldeményen mennyi
Bélyeg és illeték, avagy épp vámtarifa van.
Egyszerű szerkezet, ma már alig-alig használom,
Fél kilót bír, rajta grammok berovátkolt jele,
Ám mostanában megteszi feladandó postámon
Egy átlagos bélyeg is. Így aztán por lepte be
A fényes serpenyőt, de lám, egy egészen kicsit sem
Mozdult odébb a súlyt jelző, kis piros mutató
A számlapon. Pedig ilyen hosszú idő, azt hittem,
A latba több súllyal esik, s talán már látható,
Az utolsó mérés után eltelt napok mit érnek:
Porra átváltott évszakok. Reggel rajtam kitört
A nagy takarítási láz, az (évi) esedékes,
Nem menekül meg semmi sem a tisztaság elől,
Vakítóra fényezve a konkáv krómacél tálca,
S mint kissé torzító tükör, úgy ragyogott elő.
Ott volt benne a teljes ég, a felhők vonulása,
S láthattam rajta, hogy bizony, a tér sem nehezebb, mint az idő.

8.

Avadállatok minden irányból odatrappoltak és felmász-tak Sátánra; ki a vállára ült, ki a fejére, kotorásztak a zsebében, otthon érezték magukat – mókusok, nyulak, kígyók, madarak, lepkék, mindenféle néven nevezhető állat; a többiek pedig tömött sorokban körbeülték, és nézték, csodálták, imádták, és csevegtek, rikoltoztak, beszélgettek és nevettek, és ő mindnyájuknak válaszolt a saját nyelvén.

És gyakran rávették tiltott dolgokra. Meséltek neki bará-taikról, kik a herceg erdejében orvvadászok csapdáiba estek, oda is vezették, megmutatták a csapdákat, és ő kiszabadította a pórul jártakat és összetörte a csapdákat. Végül a vadászok ju-talmat tűztek ki a törvényeszedő fejére, és az örök lesben álltak, de őt ez nem érdekelte. Persze most is az történt, ami mindig. Jött egy nyúl, és elmondott egy szánandó történetet, majd elin-dult, mi utána, és tiltakozva követték a sövényig, Sátán pedig még útközben otromba, rongyos vadorzová változott. Kiszab-adított egy törött lábú nyulat a csapdából, egy mozdulattal meggyógyította és elengedte – az örök pedig kiáramlottak les-helyeikről és körbefogták. A tett helyszínén csípték nyakon. Négyen. Az örök vezére, Conrad Bart, szabadjára engedte nyel-vét, ronda neveken nevezte Sátánt, majd ezt mondta:

– Végre megvagy, tetves csavargója, busásan megfizetsz a sok bajért és vesződéséért, amit okoztál nekünk, az éjszakai strázsálásokért, leskelődésért, a sok fáradságért. És a szidal-mazásokért és gúnyolódásért, melyet Őfelségetől kaptunk, ami-ért túlravaszkodtál minket, és engedték, hogy ilyen sokáig az orrunknál fogva vezess. Ó, igen, keserűen megfizetsz, ne félj!

Sátán így válaszolt:

– Tévedtek, nem vagyok én vadorzó. Becsületemre mondom, ártatlan vagyok.

Jót nevetett ezen minden ör, így kiáltoztak: – A becsületével jön nekünk – *Ez!* –, és Bart kijelentette, nem kellene hazudoznia, nincs semmi tehetsége hozzá.

– Nem hazudok – mondta Sátán. – Idegen vagyok; nem ismer-tek; soha nem láttatok; honnan tudnátok, hogy én vagyok az, akit kerestek, és nem valaki más?

Bart fesztelen, megvető fejmozdulattal mondta:

– Világos, hogy akár ismerlek, akár nem, te nem ismer-sz *engem*; különben tudnád, hogy nem szoktam időmet és gazdám idejét fajtádbeli söpredékkel való eszmecserére pazarolni. Úgyhogy ne fáraszd magad. Inkább ki vele: mi a neved, honnan jössz?

– Nem kívánom megmondani nevemet, és azt sem, honnan jöttem. És tévedsz, mikor azt hiszed, hogy nem ismerlek. Mind a négyötöket ismerem; és mindanniatokról tudok olyan dol-gokat, amikről talán nem szeretnétek, ha előljáróitok szeme elé kerülne.

Nagyon dühösek lettek erre, és hárman már éppen egy fához akarták kötnözi, hogy kikorbácsolják belőle a szemtelenkedést; de Bart leintette őket:

– Várjatok – hagyjátok beszélni, nem veszünk semmit. Min-den egyes hazugságáért, külön korbácsütés jár. Rajta. Mit tudsz te Casparról, itt?

– Hogy tíz éjszakával ezelőtt, éjfélkor, egy elhagyatott helyen elrejtett valamit, amit a gazdája nagyon szeretne visszaszerezni.

– Hazugság! – kiáltotta Caspar, a többiek pedig combjukat verdesték gonosz nevetésükben, hogy Caspar ilyen ijedten és félszegen csattant fel.

– Akkor menjünk és keressük meg – mondta Sátán.

– Helyes! – mondták mindnyájan, Caspar kivételével, és már indultak volna is; de Caspar ekkor könyörgőre fogta, vissza-szívtá a „hazugságot” és kijelentette, hogy elhamarkodva szólt. – Akkor valld be – mondta Sátán.

– Bevallom – mondta Caspar kelletlenül és olyan fejmozdu-lattal, mintha fenyegetőzne: „megfizetsz te még ezért”, amin a többiek újfent jót derültek.

– Úgyes találat, csavargó – mondta Bart –, megment egy veréstől. De nem vagy kint még a csávából. Próbálkozz újra. Mit tudsz Johannról?

– Hogy nála is van valami, ami nem az övé. Egy aranytárgy, melyen titkos jel van. Ismerem a gazdáját és a jelet is. Még azt is tudom, hol van az aranytárgy.

Johann szitkokba tört ki, és a legszégyentelenebb neveken nevezte Sátánt, ledobta zekéjét, és verekedésre hívta, de Sátán meg sem mozdult. Majd Johannon annyira felülkerekedett in-dulata, hogy hibát követett el; megesküdtött, hogy nincs nála semmiféle arany, és arra szólította Sátánt, bizonyítsa be az el-lenkezőjét.

– Bevarrta a zekéje bélésébe, oda – mutatta Sátán.

Johann már ugrott is a zekéért, de a többiek gyorsabbak vol-tak; a bélésben megtalálták az aranypénzt.

A dolgok komolyra kezdtek fordulni. A férfiak elvesztették dévaj kedvüket, elképedve, kényelmetlenül topogva bámultak. A pillanatnyi néma csend után megszólalt Bart, az olyan ember hangján, aki mostanig gyermeki játékkal mulatta magát, de már beleunt, és visszatér a méltóbb, fontos ügyekre:

– Na, elég ebből a marhaságból. Kötözzétek meg a csavargót és hozzátok utánam.

– Ah – mondta Conrad gúnyosan prüszkölve –, így szabadul a macska a hurokból, mi?

– Ezt hogy érted? – kérdezte Bart.

– Úgy, hogy bezzeg *minket* kiszolgáltattál, te meg most szépen elsomfordálsz.

– Szívd vissza rögtön!

– Nem szívok vissza semmit. Tudod te, nem mered meg-engedni, hogy ez az ördögfattyá elmondja, amit rólad tud. Hal-lod? – mert nem mered.

– Hazugság! – Majd, dühében felindulva, ő is elkövetett egy hibát.

– Ha bármit tud rólam, amit takargatni szeretnék, ki vele. Gyerünk – ki vele, te vadorzó és kém; de jól vigyázz, ha csak

egy szó hazugságot is mondasz rólam, ízzé-porrá töröm a csont-jaidat.

– Csak az igazat fogom mondani – mondta Sátán.

– Először is, mától fogva nem örző leszel, hanem örzött. Közmutatvány és érdekesség leszel, így fogod eltartani a csa-ládodat.

Ezen a többiek jót nevettek, Bartot kivéve.

– Ördög vigye a jóslásaidat! – kiáltotta. – Szorítkozz arra, amit *tudsz* rólam.

– Nagyon helyes. Tizennyolc évvel ezelőtt egy embert meg-gyilkoltak e falu közelében, pénzért. Tudom, hol van a holttest; és a holttesttel együtt minden bizonyítéka annak, hogy te kö-vetted el a gyilkosságot és nem Jakob Hein, akit bitófára küdtél miatta.

Mielőtt magukhoz térhettek volna, Bart Sátán mellének sze-gezte puskáját, ujjá a ravaszon volt. Ám azt nem húzhatta meg; Sátán kövé változtatta – ruhástul, puskástul, mindenestül. És mialatt a többiek ezt a furcsa szobrot bámulták, Sátán Adolf atyává változott. Csak egy pillantást vetettek rá, majd hanyatt-homlok elmenekültek, sűrűn hányva a keresztet, és hamarosan már szét is kürtölték a hírt, újra megörjítve ezzel az agyongyötört falut. Sátán ezzel a viselkedéssel súlyos foltot ejtett Adolf atya jellemén, akinek már így is elég rosszul állt a szénája, de nem szóltam semmit.

9.

Több mint három órát voltunk távol, mégis akkor értünk vissza, mire éppen befejezték a hurokkötést. Láttuk, amint elkezdték, és csak egy percükbe teltett befejezni; és e rövid idő alatt mi eltöltöttük azt a rengeteg sok időt ott messze, a tengerentúlon, Skóciában. Csodálatos volt. Felakasztották a höl-gyet, és én követ dobtam rá, noha lelkemben sajnáltam. De mindenki megkövezte és mindenki figyelte a szomszédját, és ha nem azt teszem, amit a többiek, felfigyelnek rá, és szóvá teszik. Sátánból kirobbant a nevetés.

Körülötte mindenki döbbsenten, rosszállón fordult felé. Nem jó időzítés volt ez a nevetésre. Már így is felkeltette fesztelen, gunyoros viselkedése és természetfeletti zenéje az egész város gyanúját, és sokan titkon ellene fordultak. A hatalmas patkolókovács figyelmét is felkeltette, aki jó hangosan, hogy mindenki meghallja, megszólalt:

– Hallja maga, mit nevet? Válaszoljon! Sőt, azt is lenne ked-ves megmagyarázni a társaságnak, hogy miért nem dobott egy követ sem.

– Biztos benne, hogy nem dobtam követ?

– Igen. Felesleges kibújnia; végig magán tartottam a szemem.

– És én – én is láttam! – kiáltotta két másik.

– Három tanú – mondta Sátán. – Müller, a patkolókovács; Klein, a mézsáros inasa; Pfeiffer, a takács segédje. Három köz-tudott hazudozó. Van még valaki más?

– Maga csak ne törődjék azzal, hogy vannak-e még mások is, vagy nincsenek, és az sem érdekes, hogy *maga* minek tart minket – három elég, hogy elintézze a maga ügyét. Bebizonyítja, hogy maga is dobott követ, vagy nagyon keserves lesz magának.

– Úgy van! – kiáltotta a tömeg, és olyan közel húzódtak az érdekesség központjához, amennyire csak tudtak.

– De először felel arra a másik kérdésre – kiáltotta a patko-lókovács önelégülten, hogy a közönség szócsöve lehet és a hely-zet hőse. – Min nevetett?

Sátán elmosolyodott és kedvesen válaszolta:

– Azon, ahogy három gyáva bitang megkövez egy haldokló hölgyet, miközben ők maguk is oly közel állnak a halálhoz.

Jól lehetett látni, amint a babonás tömeg visszaretten, és a lélegzetük is eláll a hirtelen ijedtségtől. A patkolókovács nagy handabandázások közepette így szólt:

– Piha! Nohiszen, mit tud maga erről?

– Én? Mindent. Hivatásos jövődömondó vagyok, és láttam hármójuk kezében – és néhány másnak is – a jövőjét, mikor felemelték, hogy az asszonyt megkövezzék. Egyikük a jövő héten fog meghalni; a másik ma este; a harmadiknak pedig még öt perc van hátra az életéből – amott van az óra!

Nagy hűhó lett. Az arcok a tömegben halottfehérek lettek, és önkéntelenül az óra felé fordultak. A mézsárost és a takácsot hirtelen mintha valamilyen betegség sújtotta volna, de a patko-lókovács tartotta magát és nagy hangon megszólalt:

– Nincs sok idő az Egyes számú Jóslásig. Ha nem válik be, ifiúr, magának sem marad sok hátra ebből az életből, ezt megígérhetem.

Pisszenés sem hallatszott. Mindenki az órát nézte, olyan mély csendben, ami lenyűgöző volt. Mikor eltelt négy és fél perc, a kovács hirtelen levegő után kezdett kapkodni, kezét a szívére szorította és felsóhajtott: – Levegőt! Levegőt! – és kezdett a földre csúszni. A tömeg hátrahökölt, senki nem akart segíteni rajta, majd a kovács nagy csattanással a földre zuhant, halott volt. Az emberek rábámultak, majd Sátánra, aztán egymásra, szájuk hang nélkül mozgott. Végül Sátán szólalt meg:

– Hárman látták, hogy nem dobtam követ. Talán voltak még mások is; szóljanak hát.

Szavai bizonyos rémületet keltettek bennük, és noha neki senki nem válaszolt, sokan erőszakosan egymást kezdték vádolni, valahogy így: – *Te* mondtad, hogy nem dobott! – válaszként pedig: – Hazugság, és most megetetem veled, hogy a füleden jön ki!

Egy pillanaton belül vadul kavargó, üvöltöző csetepaté lett, egymást ütötték-verték; mindezek közepette egyetlen közönyös alak volt – a kötélén lógó halott úrhölgy, kinek bánata, balsorsa már elmúlt, lelke békében pihent.

10.

Végül eljött a tárgyalás napja, mindenfelől érkeztek az em-berek, hogy láthassák; sok idegen volt közöttük, kik je-lentős távolságokból jöttek. Igen, mindenki ott volt, a vádlottat kivéve. Túl gyenge volt már ehhez a megterheléshez. De Marget ott volt a töle telhető legnagyobb bizakodással és reménnyel.

A pénz is jelen volt. Kiborították az asztalra, és a kiváltsá-gosak kézbe vehették, simogathatták, vizsgálgathatták.

Adolf atyát a tanúk padjához vezették.

Kérdés: – Azt állítja, hogy ez a pénz az öné?

Válasz: – Igen.

K: – Hogyan jutott hozzá?

V: – Az úton találtam, mikor éppen hazafelé tartottam egy utazásból.

K: – Mikor?

V: – Több, mint két éve.

K: – Mit csinált a pénzzel?

V: – Hazavittem és eldugtam egy titkos helyre a dolgozószobámban, azzal a szándékkal, hogy megkeresem a tulajdonosát.

K: – Próbálta megtalálni?

V: – Több hónapon keresztül tüzetesen kerestem és érdek-lődtem, semmi eredménye nem lett.

K: – És utána?

V: – Úgy gondoltam, nem érdemes már tovább keresnem, és a pénzt az árvaház számyának befejezésére szándékoztam költeni, mely összekötne azt a kolostorral és zárdával. Így hát elővettem a pénzt a rejtékhelyről és megszámoltam, nem hiányzik-e belőle. Ekkor...

K: – Miért állt meg? Folytassa.

V: – Sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de amint éppen befejeztem, és tettem volna vissza a zsákot a helyére, felnéztem, és ott állt Péter atya a hátam mögött.

A terem felmorajlott: – Csúnya eset –, de mások rávágták: – Ugyan, csak hazudozik!

K: – Kellemetlenül érintette?

V: – Nem, akkor még nem tulajdonítottam neki fontosságot, hiszen Péter atya többször keresett fel bejelentetlenül, hogy egy kis segítséget kérjen szükségében.

Marget bíborvörössé vált, mikor hallotta, hogy bácsikáját ilyen hamisan és arcátlanul koldulással vádolják, és már szólni készült, de még idejében észbe kapott és csendben maradt.

K: – Folytassa.

V: – Végül féltem felajánlani a pénzt az árvaháznak, és inkább úgy döntöttem, várok még egy évet és folytatom az érdeklődést. Mikor hallottam Péter atya szerencséjéről, örültem, és nem ébredt gyanú szívemben; aztán mikor egy-két nap múlva hazaérkezvén észrevettem, hogy a saját pénzem eltűnt, még mindig nem gyanakodtam, míg három, Péter atya jó szerencséjéhez kapcsolódó körülmény szokatlan egybeesése belém nem hasított.

K: – Kérem, nevezze meg őket.

V: – Péter atya egy *ösvényen* találta pénzét – én az *úton*. Péter atya talált pénze kizárólag arany dukátokból áll – az *enyém* is. Péter atya tizenegyezer hét dukátot talált – én *pontosan ugyanennyit*.

Ezzel vallomása lezárult. Jól láthatóan óriási hatást tett a teremre.

Wilhelm Meidling feltett neki néhány kérdést, majd minket, fiúkat hivatott, és mi elmondtuk történetünket. Ez nevetésre ingerelte az embereket, és mi szégyenkeztünk. Mindenképpen elég rosszul éreztük magunkat már így is, mert Wilhelm teljesen reménytelen volt, és ez meg is látszott rajta. Legjobb tudomása szerint megpróbált mindent megtenni, szegény fiatal fickó, de semmi nem kedvezett neki, és ami rokonszenv még maradt a teremben, az mostanra már nyilvánvalóan nem az ő védencének kedvezett. Nehéz lehetett a bíróságnak és az embereknek elhinni Adolf atya meséjét, számításba véve jellemét, a Péter atyáét viszont már-már lehetetlenség volt komolyan venni.

Már így is éppen elég kutyául éreztük magunkat, de mikor Adolf atya ügyvédje kijelentette, jobbnak tartja, ha nekünk nem is tesz fel semmilyen kérdést, hisz a mi történetünk olyan töré-keny, hogy kegyetlenség lenne bárminemű megterhelésnek ki-tennie, mindenki kuncogott, és ez már szinte több volt, mint amennyit el tudtunk viselni. Majd gunyoros kis beszédet tartott, melyben történetünket úgy kifigurázta és oly nevetségesnek, gyermetegnek és minden szempontból lehetetlennek és eszte-lennek tüntette fel, hogy a közönség addig nevetett, míg már a könnyeik is csorogtak. Végül Marget nem bírta tovább, össze-csuklott és zokogott, és én úgy sajnáltam.

Arra lettem figyelmes, hogy hirtelen mindenemet frissítő erő járja át. Sátán állt Wilhelm mellett! És micsoða különbség volt kettejük között: milyen magabiztos volt Sátán, és hogy sugárzott a szeme és arca, Wilhelm pedig olyan elkésiritően csüggedt és reménytelen volt. Mi ketten immáron megnyugodtunk, és úgy ítéltük, hogy tanúskodni fog és meggyőzi majd a bíróságot és az embereket, hogy a fekete fehér és a fehér fekete, vagy bármilyen neki tetsző szín. Körbekémleltünk a teremben, hogy lássuk, mit szólnak vajon az idegenek hozzá, mert, tudják, gyönyörű volt; szó szerint káprázatos. Ám ügyet sem vetettek rá, és ebből tudtuk, hogy láthatatlan.

(Folytatása a 16. oldalon)

Kõunikornis

(^atefan Câlþia festõmûvész kiállításához)

Csónak, kõunikornis.
Égõvörös varázsszem.
Bálványok arcán uniformis.
Égõvörös szem, csodát terem.
Lebeg, lebeg a csónak.
A víz felett, a víz alatt: szürke.
De színes a szem és színes a csónak.
Csak a kõunikornis el ne merülne.
Széle se, hossza se látszik a tónak.
Csak a tó köldökén: a csónak.

A világóceán transzcendens határa
képkeret, mely négyzetbe zárja,
arany szegéllyel glóriázza
a vég nélkül hömpölygõ vizet.
S ha valaki még a parton elhibázza,
rossz pénzt ad vagy nem fizet
a zöldarcú, pufók angyalnak; az elsiet
fürgén evezve, vígan csónakázva.
S õ ott áll, csendbe burkolva, fázva,
ahol a világóceán szeggel, arannyal
tákoltt váza, négyszögû határa.

A nádboltív alján

Száz béka az alkonyi tóban
egymásra hajló nádak kazla mögül.

Egy konstelláció az égre lobban,
s a Nap fénye Holdat köszörül,
mint egy alkimista, olyan titokban.

Az álmos égre felhõhad tömörül.

Trillázva hátrafekszik egy veréb.

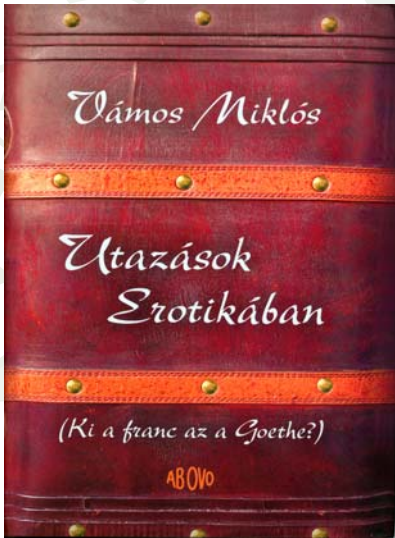
Sikoltozik, vizet gõzöl a nádas,
s egy béka brekkenve csobban
a nádboltív alján, az éjjeli tóban.

Valahonnan halálszag érkezik.
A táncterem, a nádas, a táj ma tágas.
S a nimfák tánca fagyos, lázas,
haláltánc van, már nem fékeznek,
visong az ág, izzad a Hold,
a szél levélhullát emel, kavar,
s egy nimfa hahóját visszhangozza
az avar.

Vámos Miklós Utazások Erotikában

A szerző a következő egyszerű alapötlet bûvöletében írta meg ezt a könyvet: elmesélhetõ-e egy ember – egy férfiember – élettörténete úgy, ha voltaképpen csupán szerelmi históriáit és nõügyeit taglaljuk. Sorsunk talán legfontosabb vonatkozása az, hogy kikhez fûz(ött) minket szerelem vagy erotikus vonzalom, vegyünk egyszer szemügyre regényhõst ilyen alapon.

A mûvelt olvasónk a cím hallatán földereeng Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) kolléga közismert opusának címe: Utazás Itáliában. Ez sem a véletlen mûve. Hõsünk, Jánoska, azaz dr. Mester János (1950), Goethe életének és munkásságának elszánt kutatója. Minthogy a költõfejedelem szerelmi ügyeivel is foglalkozik, tudja, Goethének legalább (esetleg: több mint) száz nõje volt. Öneki, Mester Jánoskának, mindössze tizet engedélyezett a szerző. Három feleség, hét egyéb. Róluk szól a regény.

I. IFJÚ SÁTÁN KRÓNIKÁJA

(Folytatás a 15. oldalról)

Az az ügyvéd éppen az utolsó mondatánál tartott, mikor Sátán kezdett Wilhelmbe olvadni. Beleolvadt és eltűnt. Ekkor történt a változás, mikor az ő szelleme kezdett Wilhelm szemeiben világítani.

Az az ügyvéd meglehetősen komoran fejezte be monológját, méltóságteljesen. A pénzre mutatott és így szólt: – Ennek imádata minden bûn gyökere. Itt van, az öskísértõ, újfent vöröslök legutóbbi gyõzelmének szégyenétõl – Isten pásztorának és két szegény kiskorú bûntársának gyalázatától. Ha beszélni tudna, bizzunk benne, hogy kénytelen lenne bevallani: minden hódítása közül ez volt a legbecstelenebb és legszálnalmasabb.

Leült. Wilhelm felállt és így szólt: – Adolf atya tisztelendõ úr vallomásából úgy értettem, a pénzt az úton találta, több mint két évvel ezelõtt. Kérem, uram, javítson ki, ha félreértettem.

Adolf atya biztosította, hogy szavait helyesen értelmezte. – És hogy az így talált pénzt azóta nem adta ki a kezébõl, egy bizonyos meghatározott dátumig – a tavalyi év utolsó napjáig. Javítson ki, uram, ha tévedek.

Adolf atya bólintott. Wilhelm a bírói testülethez fordult és így szólt:

– Ha bebizonyítom, hogy ez a pénz itt, nem az a pénz, akkor nem az ő pénze, igaz?

– Természetesen nem; de ez szabályellenes. Ha rendelkezik ilyen tanúval, kötelessége lett volna idõben bejelenteni és beidézni, hogy...

Hirtelen elhallgatott és tanácskozni kezdett a többi bíróval. Idõközben az a másik ügyvéd izgatottan felpattant és tiltakozni kezdett az ellen, hogy a per e késõi szakaszában új tanúkat engedjenek beidézni.

A bírók úgy döntöttek, hogy ellenvetése helytálló, el kell fogadni.

– De hisz én nem új tanúrói beszélek – mondta Wilhelm. – Részben már megvizsgálták. Úgy értem, az érmeket. – Az érmeket? Mit tud egy érme még mondani?

– Azt tudja mondani, hogy ezek nem azok az érmék, amelyek valaha Adolf atya tulajdonában voltak. Azt tudja mondani, hogy tavaly decemberben még nem is léteztek. A rájuk nyomott dátummal ezt jó hangosan tudja mondani.

És így volt! Óriási izgalom támadt a teremben, miközben az az ügyvéd, Adolf atya és a bírók az érmék után nyúltak, megvizsgálták õket, és hangosan csodálkoztak. És mindenki csodálta Wilhelm eszességét, hogyan is juthatott eszébe ez az ügyes gondolat. Végül csendet parancsoltak, és megszólalt a bíróság:

– Minden érmén, négy kivételével, ez évi dátum van. A bíróság legõszintébb együttérzését fejezi ki a vádlottal szemben, és mélyen sajnálja, hogy ártatlanul, egy sajnálatos tévedés folytán a börtön és bírósági eljárás meg nem érdemelt megaláztatását kellett elszenvednie. A tárgyalást berekesztem.

A pénz végül mégis csak tudott beszélni, noha az az ügyvéd azt hitte, néma. A bíróság kivonult, és szinte mindenki odasereglett, hogy kezet szorítson Margettel és gratuláljon neki, aztán dicsérték Wilhelmet és az ő kezét szorongatták. Sátán kilépett Wilhelmébõl és nagy érdeklõdéssel figyelte a történeteket, és az emberek át meg átjártak rajta, nem látták, hogy ott van. Wilhelm nem tudta megmagyarázni, miért csak az utolsó pillanatban, nem elõbb, gondolt az érmék dátumára. Azt mondta, mint derült égbõl villámcsapás jutott eszébe, mint valami ihlet, és habozás nélkül, rögtõn elõ is rukkolt vele, mert noha ő maga nem vizsgálta meg az érmeket, valahogy mégis biztos volt benne, hogy igazat mond. Becsületes dolog volt ez tõle, és illett is jelleméhez; más biztosan megjátszotta volna, hogy már korábban eszébe jutott, csak az utolsó pillanatig tartogatta, meglepetésnek.

Mostanra már kissé lebágyúsodott; nem túlságosan, de azért észre lehetett venni, hogy már nincs az a ragyogó tekintet a szemében, mely addig világított belõle, míg Sátán benne tartózkodott. Ugyan egy pillanatra majdnem visszakapta, mikor Marget odament hozzá és hálálkodott és köszönt, és csak a vak nem látta, milyen büszke volt rá.

Adolf atya elégedetlenül, átkozódva távozott, Salamon Izsák pedig összeszedte a pénzt és magával vitte. Immáron Péter atyáé volt véglegesen és örökre.

gyerekjáték

kezével markolja a vizet
ujjai közt préseli a cseppeket

tenyerére emeli a szavakat
fülével hangokat kap el

lábával kavicsot perget
a szélnek szemet huny

a fény elől árnyékába lép
egyedül beszéli ezt a nyelvet

hóárnyék

fémháton álló bádogtábla
a hó hullatta téren
a havat felissza a nap

a téren
ott marad
a tábla árnyékát fűre rajzoló hó

az ég

ez a felhő
tegnapi küldemény
a déli szél fújta erre
a tengerből emelte ki a nap

az a másik
olvadó hóból állt össze
az északi szél fújta erre

más égtájról felhő nem érkezett
szélcsend honol a keleti
és a nyugati félteke felett

ma kék

Olvas

két arca a képen
fényfűst választja ketté
könyvet tart mellkasánál
előtte tonettszék
mögötte plakátok
fölötte lámpa
mindkét szája nyitva
lefelé néz mind a négy szeme

Ismét a vétlen ösvény

mielőtt elkezdem
lélegzetet veszek
merüléskor
horzsolja bőrömet

mielőtt újakezdem
a vétlen ösvényen
ha megint
arra tévedek

Az Álmoskönyvből

A kályha

Ez tulajdonképpen csak egy kép.
Inkább lerajzolnám...
Országút kanyarog dunántúli tájon,
kétoldalt jegenyesor szegélyezi,
távolabb elvész a dombok közt.

Nagy teherautók jönnek rajta,
s jobbfelé bevezet egy kályhába.
Egyszerű, hosszúkás vasalkotmány,
az alsó, nagyobb ajtaja nyitva van,
azon hajtanak be a billencsek,

látni, hogy belül izzik,
a sárga, kék, táncoló lángnyelveket,
mint enyészik el a rakomány
a tűz szorító karjai között,
s a platókon a kupacok,

mintha markolóval hányták volna föl a sítet,
érezem, azok ott az én dolgaim,
de nem anyagi értelemben —
végül is engem fuvaroznak
a vaskályha dübörgő torkába.

Csillaganyám gyermeke

Csak megy a londoni emeletes busz,
már majdnem a végállomásnál van,
a motorja még jár, mikor a kuttyáját
sétáltató kilenc holttestet talál rajta,

köztük a fiatal rendőr, akire dögölt
ügyeket szoktak bízni, s kinek barát-
nőjéről meglepő fotók kerülnek elő,
úgy látszik, valamibe belekeveredtek,

nagy boldogan fogom csecsemőkorú
gyermekemet, fehérben van, de nem
pólyában, váratlanul elejtem, hallom,
ahogy koppan, jeges borzadály fut a

gerincemen, a zajra fölriadok, szívem
olyan hevesen kezd dobogni, majd ki-
ugrik, ám rájövök, hogy csak a krimi
pottyant le, amit az ágyban olvastam,

svéd vagy norvég szerző munkája, és
aktuális nyomozással összefüggésben
maga a rendőr készítette az erotikus
képeket, a rejtély kulcsa: a foxterrier.

Ábrázoló geometria

[k.kabai lóránt álomnaplójából]

Rövid hajjal (*két napja vágtattam le*)
talált, és már annyira lüktetett neki.
Bementem az általános iskolámba,
a fickóval, mert engem éppen nem,
nem tudom, kit kerestem. Megtalál,
magyarázza, hogy ő csak azért azzal,

találtam gimnáziumi némettanárnőm
barátnőm is, cseppet sem zavartan
fiatal és nagyon csinos, már férjhez
földszintre, kis idő múlva lejön volt,
ment (*azt hiszem, most készül erre*),
jó neki a magasság. Ismét lemegyek,

elindul velem föl a lépcsőn, ölelget,
jönnünk a matematikateremből, pont
az emeleten belépünk, a matematika-
színűleg ugyanaz, aki miatt ki kellett
terembe, noha az a földszinten van,
férfi meg csak áll fölötte, valószínű,

a falon az *alapvető* síkidomok, piros
éppen a szélénél van, lába lelóg, a
kartonból kivágva kör, négyzet, szab
iskolai padon, úgy, hogy az ágyéka
bájos háromszög, azután egyenlő-
egy halványzöld borítású szabvány

szárú, derékszögű és szabálytalan,
nőmet találok ott, hanyatt fekszik,
különböző négyszögek: trapéz, két
némettanárnőm helyett volt barát-
féle deltoid: konvex, konkáv, téglá
a földszintre, majd hamarosan visz

lap, úgynevezett általános négyszög,
valami megzavar minket, lemegyek,
valószínűleg öt- és hatszög is valaki,
megyünk a folyosóra, csokolózunk,
van bent, nem is látjuk, egyszerűen
csak tudjuk, zavarba jövünk, vissza.

96.04.28.

[k.kabai lóránt álomnaplójából]

Néhány barátom volt nálam, most mentek el,
de egyikük barátnője visszajön, mosolyog,
a helyzet egyértelmű, érezzük mindketten,
bele is kezdünk, de a „lényeg” előtt felkel,

mondja: csak pár percre jött vissza, és nem
akarja, hogy valami feltűnjön a barátjának,
mindenesetre ígéri a következő alkalmat.
Mindenesetre ígéri a következő alkalmat,

akarja, hogy valami feltűnjön a barátjának,
mondja: csak pár percre jött vissza, és nem
bele is kezdünk, de a „lényeg” előtt felkel,

a helyzet egyértelmű, érezzük mindketten,
de egyikük barátnője visszajön, mosolyog,
néhány barátom volt nálam, most mentek el.

Nyárutó, őszelő

(amelyben szó esik a vonzásról, a taszításról, a tanításról és egy pár szép helyről, úgy, ahogy ő megírta)

Egyszer egy csúnya őszi napon, a pénteki ölelkezés után, Teknős reményekkel tele, vidáman bepakolt, és elindult egy számára ismeretlen világ felé, oldalán Vénusszal, akit ő sem tudta miért, de nagyon szeretett.

Átlépve az utolsó határt, megszólalt a műezzin, és meg voltak jöve Törökbe.

Isztambulhoz kell egy hét, gondolta Teknős, s még az otthoni sietős tempóval elhagyták a várost.

Kappadókiába érve minden rendben volt, Teknős álmai szerint, csakhogy az álmok valóra váltásának titkát még nem sajátította el teljesen.

A több ezer vagy több száz éves kultúrákkal való találkozás és a nem evilági táj másodlagossá vált számára: majdnem minden figyelmét a szíve választottja, Vénusz felé irányította. Új helyzet volt számára, hogy ők ketten vannak a semmiben, a világ kezdetén és végén.

Az együtt töltött pár nap után az volt az érzése, hogy Vénusz úgy viselkedik, mintha az egész gyönyörűség, ami körülvette őket, csak azért teremtetett volna, hogy őt – a világ közepét – szép háttérrel lássa el. Elhanyagoltnak, másodlagosnak, eszköznek érezte magát, amit egója nem bírt elviselni, de úgy viselkedett, hogy meg ne bántsa szerelmét, tehát hülyén.

Narancssárga naplemente, gyönyörteli szeretkezés, értelmetlen civakodás, egy kis kirándulás, finom kaja, török népzene, napfelkelte, hőlégballonok. Útra fel, minden a legnagyobb rendben.

Antalya nagy giccsei közt nagy nehezen megtalálják az óvárost, ismét értelmetlen apróságok feletti civakodás, ott aztán valami buzibár, Teknős kiüti magát, Vénusz hazaviszi. Ennyi volt Antalya.

Ki hajol le egy hajléktalanhoz? Talán a jámbor szántóvető. Ő „midőn leszáll az est, hajlékába tér”. Aréges-rég kiveszett, baromarcú póron kívül senki sem veszi észre a homelesseket, ha nem ez a dolga. Mint a rendőrnek, szociális munkásnak vagy mentősnek, aki hivatalból törődik a nagyváros emberi hulladékával, és az orra hozzászokott a bűzhöz. Ezek a páriák már nem hatnak meg, és nem is háborítanak fel senkit. Távolsgót tartunk tőlük, de ha mégis elkapjuk a pillantásukat, rögtön meg is fizetjük a magunkra rótt büntetést. Segíteni úgysem tudunk, s ha a helyükben lennénk, mi se várhatnánk semmit.

Nagyon szórakozottnak kell lenni ahhoz, hogy valaki közel menjen egy ilyen szerencsétlen férfihez, és meghallja, amit mond. „Ismerem magát. Egyszer láttam a tévében. Üljön le, valamit el akarok mondani.” Talán azért fogadtam szót, mert nyílt téren voltunk, a Margit híd budai hídfője alatt, a parkban, s a fickótól nem túl messze, nem is túl távol volt egy pad. Elővettem a pénzt, hogy otthagyjam, ha elegend van belőle. Mi bajom eshet? Meghallgatok egy ismerős történetet. Lesznek benne rideg szülők, kegyetlen nevelők, munkásszállás és egy gonosz asszony, aki elvette a gyerekeit, és az utcára tette. Vagy mégsem?

„Elárultam Gagarint. Miattam halt meg. Tegnap éjjel égett el.”

„Magát hogy hívják?”

„Béla, de nem mindegy? Bárhogy vigyázunk az iratainkra, előbb-utóbb ellopják tőlünk, s akkor már a nevünknek sincs jelentősége. A csöveseket közköltségen, névtelen sírba temetik, mindegy, kik voltunk, mielőtt utcára kerültünk. Gagarin a baráratom volt. Sokszor mesélt arról, hogy apja, Jurij volt az első űrhajós, a kozmosz úttörője.”

„Elment az esze.”

„Valaha pilóta volt, a Szovjetunióban tanult repülni. Amúgy magyar gyerek, valahonnan Szabolcsból, de egészen jól beleélté magát a történetbe, amit kitalált. Gyakran mesélt arról, hogy csecsemő korában került Magyarországra a Szovjetunióból, nevelőszülőkhöz. Az anyját Vájlának hívták, és két lánytestvére pedig még most is él: Lenocska és Gálocska.”

„A kozmosz hőse miért bízta idegenekre egyetlen fiát?”

„Egészen hihetően magyarázta. Az apja tudomást szerzett arról, hogy a KGB merényletet készít elő ellene, és őt is meg akarják ölni. Ezért ragaszkodott ahhoz, hogy a feleségével együtt magával vigye a külföldi meghívásaira őt is. Amikor 1961 augusztusában, Magyarországon jártak, hároméves volt. Jurij egy vidéki tömeggyűlésen, a legnagyobb titokban adta át Feri bácsinak, aki aztán felnevelte.”

„Ostobaság. Honnan ismerte?”

„Iván nevelőapja a második világháború után hadifogoly volt Kazahsztánban. Bajkonurt építette, akkor ismerkedtek meg Jurijjal. Ki tudja ezt ma már ellenőrizni? A lényeg, hogy hitt benne, meg abban is, hogy méltónak kell lennie az emlékéhez. Ezért vette a bátorságot, hogy szembeszálljon a maffiával.”

„Ez csak rablómesé. Gagarin hol van most?”

„Mondtam, hogy elégett. Viperával támadtak rá, hárman, és eszméletlenülre verték. Utána rádobálták a hálózásákját és a gön-

Részletek T. csodálatos életéből

Vénusz óhaja: levetközni Olümposzban. A hely egy gyönyörű szurdokban fekszik, a tenger partján, közepén hideg, kristálytisztá patak, kétfelől görög és római romok, vagy fordítva.

Come for one day, stay one week. ...

Ezen a meghítt kis helyen talán ők voltak az egyetlenek, akiknek sikerült egy kis apróságból egy nagy értelmetlen.

Egy pár óra különlét aztán megnyugtatta a kedélyeket. Este bele-esnek egy turistafejő hálójába, de ez nem zavarja őket, végigcsinálják. Teknős füttyörészik, Vénusz világít.

Kas. Szép kis üdülőváros, sziklás parttal, hangulatos óvárossal, extraszezonban a mi kis kalandvágó párocskáknak tökéletes. Megtalálják Csánkot és Kánt, akik vidáman élik életüket a Földközi tenger partján, ahol egy kétszemélyes merülőközpont működtetéséből finanszírozzák boldogságukat.

Vénusz merül először. Életében.

A parti számolyok egyikére kilepcsenve, Teknős magabiztosan várja a vízből kijövő szépséges Vénusz arcán azt a mosolyt, ami a tengert kékebbé teszi számára.

Eszköz! – vakart egyet főhösünk az arcán –, így jött le neki, nem jutott neki semmi az égvilágon abból az örömből.

A kötelező hajótúra után ismét komolyra fordultak a dolgok.

Teknős gyilkosságba keveredik, de nem áll meg. Azta!!!

JEL!!! Rossz energiák szabadultak fel – gondolja magában Tek-nős, ki a haveroknak Teki.

Este még egy nagy, őszinte dühroham veszteseiként elmennek aján-dékot vásárolni a bazárba, ahol megismerkednek egy szőnyegárus filozófussal, aki a négyszáz éves elődeiről mesélt. Semmi különös.

ceit, és három kanna benzint locsoltak rá. Csak ezután gyűjtötták fel. Ezt nem lehet túlélni. Láttam a holttestét, mikor elvitték.”

„Szadista suhancok voltak. Azok gyakran támadnak a magukfajtára.”

„Bérgyilkosok voltak, láttam őket. Engem is megöltek volna, ha nem mondom meg, hol találják. Lehet, hogy ma éjjel velem végeznek. Hiszen az én nevemen is van vagy három káéfté, ugyanúgy, mint az övéen.”

„Szólíthatom ügyvezető igazgató úrnak?”

„Ne gúnyolodjon velem. Három éve nézett ki magának egy jól öltöztött úriember, akiről kiderült, hogy ügyvéd. Ulrik doktor megkérdezte, mit gondolunk, mennyi időnk van még hátra az után, és hogy megvan-e még a személyi igazolványunk. Aztán azt, hogy tennénk-e neki egy kis szívésséget. Ötezer forintot ajánlott alkalmanként. Ki utasította volna vissza, a mi helyze-tünkben? Néhány papírt alá kellett írni az irodájában, és attól kezdve mienk lettek a cégek. Előbb kettő, aztán még négy. Fo-lyószámlát nyitottunk, és mindig ugyanennyit kaptunk, amikor pénzt vettünk fel a bankban.”

„Mennyit?”

„Milliókat. Volt, hogy sok százat. Nekünk soha nem mondták meg.”

„Aljasul visszaéltek a helyzetükkel. Nem sült le a pofájukról a bőr?”

„Iván is azt mondta, hogy ez nem mehet így tovább. Két hónap múlva elérte, hogy a tiszteletdíjunkt a duplájára emelték, aztán pedig azt, hogy egy lakásban megfürdhexsünk, mielőtt a bankba megyünk. Szó ami szó, egy olyan puccos helyre tényleg nem me-hettünk mocskosan, koszosan, büdösen. Új ruhákat kaptunk, végül pedig egy alberleti szobát vettek ki a számunkra. Nem kellett az után aludnunk, és oda már szereztünk tévét is. Ezt mind Iván érte el, ő ellent mert mondani ezeknek a gazembereknek. Nem tudta elviselni az igazságtalanságot, azt, hogy milliárdokat mosnak tisz-tára a cégeinken keresztül, és nekünk csak morzsákat adnak.”

„Ki ez az Ulrik doktor? Hogy hívták a cégeiket?”

„Sejtelmem sincs. Mi csak a nevünket írtuk alá a pontozott vonalon. De úgy tudom, csupa olyasmivel foglalkoztak a cége-ink, amit utólag nem lehet kimutatni. Közvélemény-kutatás, PR-munka, médiafigyelés, tanácsadás, program- és tanulmányírás, röplapszórás, projektmenedzselés... Ilyen erővel bőfőgésért és fingásért is számlázhattunk volna, mert annak sem marad nyo-ma. Jól ment az üzlet, azt láttuk, mert volt, hogy hetente há-romszor mentünk a bankba Rambóval.”

A másnapi merülés enyhe csalódás Teknős nagyképű elvárásaihoz képest, de a két vidám figura hamar elfelejtette vele a tenger alján turistákra váró, kitűnő állapotban konzerválódott sörösüvegeket.

Kán, akinek kilenc évebe került, hogy kiszálljon, és mindent fel-rúgva elmenjen bűvároktatónak, szimpatikusnak és érdekesnek találta a párocskát, és mosolyogva elárulta nekik a Paradicsom címét.

Teki, aki nagy lélekismerőnek tartja magát, hamar hivatalosította a nászt, összeadta ösztönét a tanáccsal, és elindult, hogy elvigye szíve szerelmét a Paradicsomba.

A Paradicsom pontos címét Szerző nem árulhatja el. Ez törvény.

A paradicsom

Az út a Paradicsomba egy minden szinten közepes turis-takopasztó üdülőközpont kikötőjéből kezdődik, ahol az angol turisták kedvenc fociklubjuk pubjában ülve né-zik jóllakottan favoritjaik küzdelmeit. Teknős érdeklődését már a parkolóban felcsigázták. Egy napra öt pénz a fizetség a par-kolásért, de mikor a csóka meghallotta, hová tartanak, négy napra előre kérte.

– Ez lesz a hab a tortán – vigyorgott kajánul Teknős.

Félórányi kellemes hajókázás a magas, kietlen sziklás part men-tén, és az álomhajó befordult egy hasadékba. Huh.

A két meredek sziklafal között egy keskeny csodapart feküdt ál-mosan, nem különösebben várva bárkit is.

Itt éltek a paradicsomisták.

Ezeknek a mérsékeltén kedves, emberszerű lényeknek két-fajta vendég létezett, az alkalmi paradicsomisták, kik közé – há-la Kánnak – hőseink is bekerültek, és a kétórás, jómódú turisták, kiknek zörgő aprójából kijön az esti rakiuk.

A hely szépsége és hangulata felbátorította Teknöst, aki titokban reménykedett, hogy itt megkapja azt a jelt vagy visszajelzést Vé-nusztól, amitől ledobhatja páncélját, és táncolva azzá válhat, ami valójában. De hát mesebeli kollégájával ellentétben a pusziról le-maradt.

Teknős, aki azért is volt Teknős, mert felnőtt korára már nem volt természetes ellensége, megbírta ezt is, és könnyfakasztó naplementékkel kúrálta cafatos szívét.

A paradicsomisták, akik mit sem tudtak a Teknős lelkében hul-lámzó érzéskavalkádról, szokásuk szerint úgy tettek, mint akiknek egész nap van valami dolguk. A dicséret elmaradhatatlan, hiszen sikerült a Paradicsomot megőrizniük olyannak, amilyen az idők kezdetén volt.

Riszpekt.

Másnap odacsődítették Vénusz két barátját, akik vidáman za-jossá és székeleyebbé tették ezt az időtlen életeret.

– Fogja Istent a figurázás – vonta le a következtetést Teki, s mivel hogy a Paradicsomban nem történik semmi, a mi kedves kis békáink békésen és kipihenve elindultak hazafelé.

**Kedvenc békámnak, Vénusznak
2007, Tereda**

„Annak a nevét még nem hallottam.”

„Az ügyvéd testöre, kopasz, száz kiló és közel két méter magas. Primitív állat, ő mondta, hogy szólítsuk így. Ő jött értünk, aztán a bank előtt találkoztunk Ulrikkal. Hármasban mentünk a pénztárhoz. Ők ketten mindig ott voltak, mi meg Gagarinnal váltottuk egymást. Aztán két és fél év után Iván kitalálta, hogy egyszer, amikor engem visznek a bankba, lenyúljuk a nevemre kiutalt pénzt. Azt mondta, azok a milliók jogilag engem illetnek, és ha ügyesek vagyunk, megszerezhetjük őket.”

„Mit csináltak, maguk szerencsétlenek?”

„Gagarin adott nekem egy mobilt, és a bankban aláírtam az iratokat, titokban jeleztem neki. Ő a bank előtt várakozott három cimborájával, és rögtön bejöttek a forgóajtón. Félrelökték a biztonsági őrt, és kiabálni kezdtek: Tolvajok! Rablók! Rám mutattak: attól az embertől elvették a pénzt, amit most vett fel! Rambó nyomban megszorította a nyakam, de nem merte elővenni a revolverét, mert betódultak a biztonságiak, és hívták a rendőrséget. Eddig pontosan azt történt, amire felkészültünk. Csak akkor vesztettünk, amikor a zsaruk is megérkeztek. Ulrik doktor nem adta ki a kezéből a táskát, benne a húszezres kötegekkel, aminek a tulajdonjogát nem tudta igazolni. De a felügyelő, amikor kiderítette, hogy azt a háromszázhusz milliót tényleg én vettem fel a cégem folyószámlájáról, úgy döntött, hogy bünyjelként zárolja az összeget. Egy százast sem kaptam belőle. Igaz, az ügyvéd sem. Mindket-tönket bevettek a rendőrségre, kihallgatásra, a többieket pedig elküldték. A kapitányságon ez a dörzsölt Ulrik doktor rögtön feljelentett, magam sem tudom, milyen jogcimen. Néhány perc alatt ügyvezető igazgatóból csaló csavargó lett belőlem, és még örülhettem, hogy szabadon engednek. Talán jobb lett volna Gagarinnak, és nekem is, ha benn tartanak... Mindegy, ott benn is megtalálnak bennünket. Aki lázad, eltapossák. De talán jobb, ha előbb adjuk be a kulcsot, mintha még egy-két évig vegetálunk.”

„Egész jó volt a története. Adok érte kétszáz forintot.”

„Ha van hozzá kedve, írja meg. Találkozzunk holnap ugyanitt, és mondja el, mire ment. Talán megjelenik valamelyik újságban. Megörzöm majd, legalább lesz emlékem a barátomról.”

Másnap, ahogy megígértem, ott voltam a parkban, a történet első változatával. Elkezdtem, pedig már vagy tizenöt éve nem írtam novellát. De Béla nem jött el, hiába vártam. Megbetege-dett? Vagy ő is ugyanúgy végezte, mint Gagarin barátja? Soha nem derül ki. Mint ahogy azt sem tudom, hogy hazafelé menet miért jutott eszembe a nevezetes himnusz, mely köztudomásúan így kezdődik: „Üdv rád és házad népére, te jó szántóvető...”

A huszadik század irodalmainak egyik központi kérdése volt a nyelvi megismerés lehetőségeinek és korlátainak problémája. Az a felismerés mozgatta mindezt, hogy nem lehet semmit a maga teljességében leírni, merthogy mindig maradnak definiálatlan, bizonytalan részletek. Nem lehet kimerítően elbeszélni a legapróbb történetét sem, felsorolni minden körülményt és gondolatot, ahogy nem lehet leírni egy asztalt sem, színével, formájával, méretével, a felületén lévő sérülésekkel, foltokkal és egyebekkel együtt – a dacos próbálkozások pedig, amilyenekkel például a francia *nouveau roman* örvendeztetett meg sokakat, csak sok-sok oldalas, nehézkes, a történetmesélést lehetetlenné tevő leírásokhoz vezettek. A költészet számára pedig a végtelenítés efféle eszköze sem áll rendelkezésre.

Győrffy Ákos harmadik verseskötete azonban újra ehhez az alapkérdéshez tér vissza: hogyan tud valaki az élményeiről, az emlékeiről, netán az érzéseiről beszélni, ha azokat szükségképpen csak körvonalalival képes rögzíteni, azaz nagyrészt a hallgatóra bízva leírásaik kiegészítését, összerakását, kiszínezését. Az egyik versének beszélője ki is jelenti, hogy „semminek se tudom / a pontos nevét”, de Győrffy költészetének újdonsága inkább az, hogy miközben prózába hajló verseiben igyekszik pontosan, egy-egy dolgot többször is körbejárva fogalmazni, elhallgatásokkal, sőt, a ki nem mondott elemek hiányának érzékeltetésével végső soron a nyelv korlátozott közlésképpességét hangsúlyozza. Sőt, némi melankóliát sugallva azt is érzékelteti, hogy a közlések kényszerűen jelen lévő üres helyei, azaz a kommunikáció tökéletlensége miatt marad az ember végső soron örökké egyedül. Győrffynek ez a felismerése – mármint az, hogy ha az identitást emlékek és az azokhoz kapcsolódó érzések határozzák meg, akkor ezek kommunikálhatatlansága társtalan-ságot eredményez – azt jelenti tehát, hogy a kötetben már-már metafizikaivá nagyított magányának a nyelv elégtelensége a valódi oka.

De itt álljunk is meg egy pillanatra! Meg kell ugyanis említenünk, hogy ez a mélyen filozofikus, nem csak nyelvkritikai, de inkább egzisztenciális kérdéseket felvető attitűd igencsak

Bán Zoltán András a legszókimondóbb, legegyszeresebb beszédű magyar kritikusnak tartom. Írásaiban csöppet sem hódolt be a napjainkban oly divatozó, úgynevezett irodalomtudományos (gúnyos szóval PhD-) kritika szokíncsének, miközben az „odamondogatós” stílust páratlan szellemességgel és következetességgel vállalta fel, s írásai mértékadó olvasatokat eredményeztek, szemléletmódja pedig iskolát kezd teremteni. Mindezek után meglepetést keltett, hogy regényíróként is bemutatkozott (vajon felakasztják-e a hóhért?), s már a mű címe (*Susánka és Selyempina*) is komoly vitát váltott ki az ÉS hasábjain, hiszen szabadszájúság ide vagy oda, kötetcímben mindenfokú látványos erotikus vagy szexuális megnyilatkozás

ellenére egyesek szerint még 2007-ben is kerülendőnek tűnt az obszcén vagy annak látszó megfogalmazás. Természetesen, ha elolvassuk a regényt, BZA címadása végképp nem minősül obszcénnak, sőt egyenesen gyöngédnek és találónak (azaz végtelenül természetesnek) érezzük.

A regény legfőbb erejét ugyanis a nyelve adja, mely hatványozottan zenei, ez a szöveg nem is írva, szinte kottázva van. Ragyogó fordulatok, megoldások, mondatok tárháza. Ennek a szövegnek a vezérfonala az opera: a jellemformázás is ezt támasztja alá, végletek találkoznak egymással. Egy dalszínházi kottatáros és alkalmi sűgő (a „böffencsek közt bajtársiasan röfögő Zsigó”, aki máskor inkább „beszédjárkáló trubadúr” vagy „műfaj nélküli művész”) és egy („elkancásodott combú”) pincérnő viszonyát követhetjük nyomon, mely hol inkább az illúzió, hol inkább a realitásnak látszó regénytér világában bontakozik ki. A cselekmény vérszegény, s csak a regény ideális méretének (illetve az író arányérzékének) köszönhető, hogy még éppen elviselhető mértékig homogenizálja a szöveg mozgásterét, és ez a monoton, függőleges mozgást nem nagyon ismerő lebegés nem válik az olvasó terhére. A szerző főszereplőit megkettőzi, de ez a megkettőzés is csak fokozza az operai ellenpontozást: Zsigóról (erről a korábban „marionett-figuraként” megjelentett lényről), a vele tulajdonképpen azonosítható Agyközpontba jelentéseket írnak és küldenek, ezer szemszögből, ezeregy stílusban, s ez az eljárás a mindentudó elbeszélő kínálókozó pozíciójának kijátszására módfelett alkalmasnak bizonyul. Van benne valami barokkos, mintha Szent Teréz belső várkastélyának egy modern változatát látnánk: ahogy az öt érzékszerv

ritka a kortárs költészetben, különösen Győrffy kortársai, azaz a harmincöt alattiak munkáiban. Ebben a körben még mindig nagy keletje van a játékos, idézgetős, ironikus beszédmódoknak, bár az első köteteiket most megjelentetők között – említ-hetem Krusovszky Dénest vagy Nemes Z. Máriót – az elmélyültebb, komoly és nem csak komolykodó megszólalás igényével (és persze eredményével) is lehet találkozni. Győrffy azonban azért tud radikálisabb, sőt átütőbb lenni náluk, mert a verseiben pillanatokot sem enged az iróniának, de még a humornak sem. A *Nem mozdul* egy ebből a szempontból is következetes, biztos poétikai lábakon álló, végiggondolt és érett kötet.

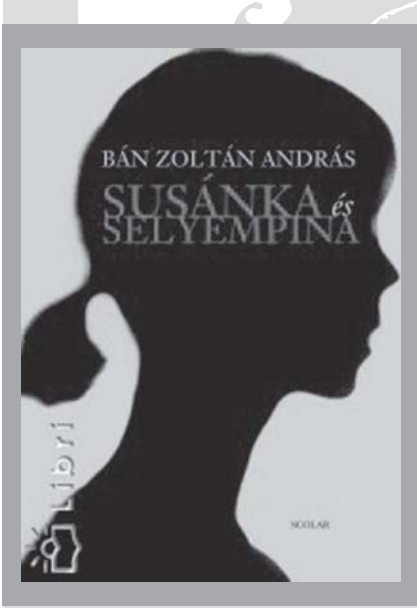
A versek képei és a témái kivétel nélkül komorak, mondhatni, időskori költészetekre jellemzőek. Gyakori helyszínei a temetők és a gyerekkori kalandok pusztuló terei, ahogy sokszor láthatunk haldokló állatokat és tönkrement, menthetetlenül a vég felé sodródó embereket is. A „fagyott homok”, a „hideg szél”, a „rothadásszag”, fuldokló darazsak, elgázolt csigák és bogarakkal átjárt fecsketetekem jelzik ennek az apokaliptikus költői világnak a kereteit. Megdöbbentő ez az elégikus, reményvesztett hang, mely csak a múltban képes némi vigaszt találni. Fontos persze az is, mi emelkedik ki értékként a múltból: egy közös diószedés, egy harkály munkájának megfigyelése, egy esővízzel teli hordó megpillantása, kavicsdobálás a folyóba, vagy épp a friss méz megkóstolása. Azaz apróságok itt is, ott is, mások számára talán nem is érzékelt finomságok, melyek egy roppant érzékeny, könnyen sebezhető beszélőt feltételeznek. Ami szép, az a természethez kötődik, de mindez épp ezért törekeny és mulandó: „ez már az ősz” – ahogy egy helyen mondja is. A fenyegetettség tehát állandó, és a kötet világában nagyobb, mint bármiféle teremtőerő.

Érdekesen úszik be a térbe mindezzel párhuzamosan Isten hiányának szorongató gondolata is. A világ egy Istentől elhagyatott világ, mely leginkább abból látszik, hogy a versekben minduntalan visszatér az „igazi ima” lehetetlenségének problémája. Az a pillanat, amikor valaki imádkozni akar, de „nem tudja, hogyan kell / imádkozni” (*Messze alszik*). És főleg azért nem tudja, mert ehhez sem állnak a rendelkezésére megfelelő szavak, azaz, amit a feljebbvalóval szeretne közölni, az sem fogalmazható meg kimerítően a rendelkezésére álló nyelvek valamelyikével. Ennek pedig az az oka, mondja a *Teknős alakja volt* című vers, hogy bár a szavak eredetileg Istenre vonatkoztak, „valahogy / elsüllyedt, kirohadt belőlük az, amitől ima lehetne / még máma

lélek bástyaít védi, ebben a regényben úgy óvja minden érzékszerv az elme hiperracionálisra konstruált támaszpontját. A rendszer a feldolgozandó észleletek áldozataként a megsemmisülés útjára lép (a megsemmisülésben lehet azért némi transzcendencia), s a „Kételkedés Szellemé” valóban bekebelezi az „Elbeszélés Szellemét”. Susánka olykor nimfomániás Selyempinaként jelenik meg. Itt szinte kiszámíthatatlanul rapszodikus az átjárás a két véglet között. Prózapoétikailag kevésbé hatásosnak nevezhető, hogy Zsigó és az Agyközpont egysége tételesen is megfogalmazódik, bár ez a regénybe simulóan következhet a szerelem irracionalitásának és rendszerromboló erejének végletes szembeállításából is az indokolhatóság, az ésszerűség univerzumával. A klasszikus operapoétika a végleteket szereti, a sarkítást, a pólusokat, melyek felé biztos a cselekményfejlődés iránya.

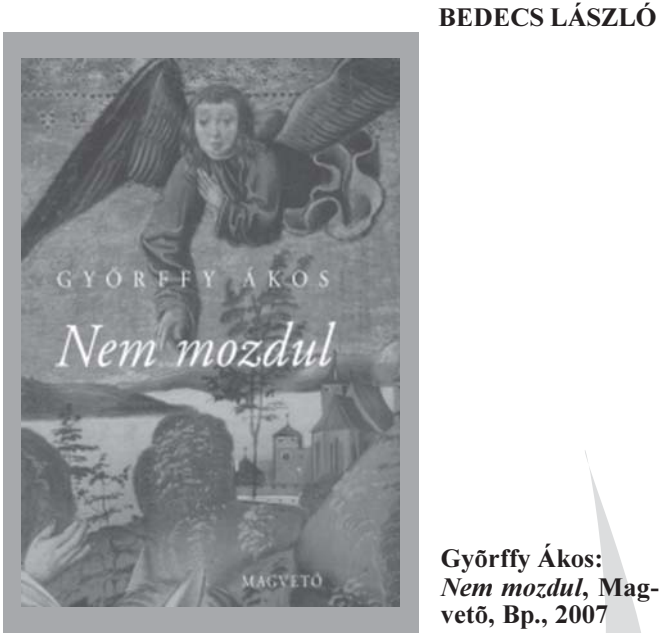
Az idő mérése is operai évadban történik (61. o.), rendkívül gyakoriak a zenei utalások és a zenei metaforák, például „Susánka mit sem tudva a padon mollban vergődő Zsigóról” (60. o.). Vagy: „meghallván maga alól a lánykai álom noktürnös hangjait” (69. o.), „Akkor tehát Zsigónak van saját szólama?” (72. o.). Sőt, még a vaníliafagylalt is „vastagabb hangszerelésű.” (79. o.). Meglátásom szerint a regény szinte minden lényegesebb mozzanatához zene rendelhető hozzá, az én olvasatomban egy-egy szituáció nagyon gyakran egy-egy ismertebb operaszituációhoz való viszonyában vált áttételesebbé vagy rendkívül produktívan többszintűvé. Néhány szembeötlő példa: Az Agyköz-

Bán Zoltán András: *Susánka és Selyempina*, Scolar, Bp., 2007

is mindegyik”, és példaként a mára mindenfelé használt „attól függ” fordulatot hozza, mely talán ősformájában a ’minden *Attól* függ’ értelemben volt használatos. Igazán impozáns ez a gondolat, sőt, a vessé formálásával is maximálisan elégedettek lehetünk.

Ez a szabad verset kiválóan kézben tartó, azt néha a próza felé hajlító, mégis rendkívül sűrű, szinte fogalmi költészet ugyanis itt is egy sajátként felismerhető, szépen hajlított, legügyesebben talán az ismétlés eszközével élő nyelvet használ, mely ritkán tapasztalható hatással tud lenni az olvasóra. Néha talán túljátszott, máshol kicsit modoros a fák illatába feledkező, a „kunyhók” meghittségét vágyó versbeli figurák szerepe, vagy túlságosan drámai ezek megrendültsége, de összességében egy jól kimért, rendezett költészetet ismerhetünk meg a könyvet olvasva. Győrffy Ákos rendkívül gondosan szerkesztett, régi verseket is nagy számban közlő kötetének ráadásul irodalomtörténeti jellegű válaszai is vannak a költészet lehetőségeire, jelenére és jövőjére vonatkozó kérdésre, hiszen nagyon határozottan azt állítja, hogy az efféle mosolytalan, tragizáló, másrészt rimtelen, sokszor tömondatokat használó versbeszéd az ironizáló, saját pozícióját is megkérdőjelező költészetnek valós alternatívája lehet. Hogy így lesz-e, az ma legalábbis bizonytalan, de ez mit sem von le a kötet lírai teljesítményéből, mely nagyrészt az elkötelezettségnek és valóban meggyőző következetességnek köszönhető. Ez utóbbira mi sem jellemzőbb, mint a kötet címbeli önállítása: *Nem mozdul*.

Győrffy Ákos: *Nem mozdul*, Magvető, Bp., 2007

pont tétoválásai, és egymásnak ellentmondó jelentései ugyanarról a tárgyról megidézik Elliott Carter *What Next?* című egyfelvonásosát, ahol a cselekmény egy súlyos tudatkimaradás autóbaleset utáni nyomozás története: ki hogyan és miért került bele abba a történetbe, amelyet a zeneszerző elmesél, s így lesz a hiteles elbeszélés csödjének megrázó, de ugyanakkor ironikus zenei dokumentuma. Zsigó temetői sétájakor szinte megszólal Richard Strauss *Az árnyék nélküli asszony* című operájának néhány részlete: a meg nem született gyerekek híres kórusa mindenképpen. Az eszelős féltékenység ábrázolásakor hallani a *Cosi fan tutte* bizonyos taktusait, s amikor Susánka „sötétlila krepdesinruhája” fellép a pesti éjszaka operaszínpadán, nemcsak az a tény teszi ironikusan elevenné az ezt követő kicsapongást, hogy a ruhát Zsigó a *Tosca* jelmezállományából szerezte, hanem az is, hogy Puccini itt többször meg is szólal: mégpedig sűrítve, Susánkára kopirozva hol Manon, hol Mimi, hol Tigrana, hol pedig Magda de Civry szerepét. A mez nélkül megpillantott istennő motívuma kapcsán kiben nem ötlik fel Richard Strauss *Daphné*ja? Selyempina leírása orális szex után, ahogy büszkén viseli „a férfifajték halványan cukrosodó foltjait”, mintha Ad:s *Powder Her Face* című kamaraoperájának részleteivel lenne kiegészíthető, az sem lehet véletlen, hogy Zsigó egykori kamasz sötét „lakosztályába” úgy lépnek be, akár Puccininél Rodolfo és Mimi, de a csók itt elmarad. A fürdőben már-már megvalósuló öngyilkosság értelmezhetőségének feltérképezésekor pedig nem lehet nem gondolni a *Poppea megkoronázására*, arra a részre, amikor a fürdőben öngyilkosságot elkövető Seneca épp azt énekli, hogy: „*Amici, è giunta l'ora...*”. Es ami mindvégig kísért, az a *Don Giovanni* és a *Falstaff*.

Külön izgalmas probléma, hogy vajon mikor is játszódik a regény? Alighanem a huszadik század elején, illetve első felében. A nyelvi megfogalmazások krúdys archaizmusait, bevallom, kezdetben iróniának, nyelvi humornak véltem, később azonban egyre nyilvánvalóbb lett korfestő szerepük. Természetesen a regény egészét tekintve a szociohátér vagy a társadalmi mozgások ábrázolása kis jelentőséggel bír, hiszen a műben a szerelmi illúzió univerzumának érzéki felépítését követhetjük nyomon. Zsigó álomküzdelmét a főszerepért, a hősszerelmest alakító tenorszerepért léte operaszínpadán. A stílus ritmusáról elmondható ugyanaz, mint Leo Spitzer hangoztatott Diderot-stílusának értékelésekor: a mű egy elképzelt nemi aktus ritmusát idézi.

A regény legfőbb tanulsága pedig alighanem ez: az élet elhibázása gyakorlatilag a fantázia hiányát jelenti, semmi egyebet.

CSEHY ZOLTÁN

Az elmúlt években megsokszorozódtak azok a kiadói kísérletek, melyek az olvasókért folytatott küzdelemben igyekeznek valamiféle nyertes pozíciót kiharcolni, illetve megszilárdítani. Ezen törekvések egyik fő vonulata a különböző sorozatok megjelenítése. A módszer elsősorban azért tűnik sikeresnek, mert a sorozat voltaképpen egy adott szempont alapján összeállított válogatás, mely segíthet a befogadónak az eligazodásban, megoldja helyette a választás gondját, egy meghatározott profil megléte esetén megbízható, hasonló karakterű olvasmányok folyamatos kiadását garantálja, így az olvasó elkerülheti a véletlen választás esetlegességeit. Jónak tűnik továbbá azért, mert a sok ember veleszületett „gyűjtögetési hajlamát” is kielégíti, kihasználva

azt a rossz érzést, mely legtöbbünkben támad, ha egy megkezdett folyamatot félbeszakítunk, vagy annak bizonyos részeit megkerüljük, kihagyjuk. Az említett törekvések közé sorolható, hogy az Európa Kiadó megújította elsősorban világirodalmi műveket megjelentető sorozatát, a Modern Könyvtárat, a Jelenkor Kiadó pedig egy *Útravaló* című sorozattal jelentkezett idén, melynek önmeghatározása a következő: „Cervantes szerint az út mindig jobb, mint a fogadók. Különösen ha egy jó könyvet olvashatunk közben. Az ÚTRAVALÓ sorozat éppen ezt kínálja: rövid, tartalmas és szórakoztató olvasmányokat egyik megállótól a másikig.” A hármás célkitűzés egyik (és talán legfontosabb) eleme az igényesség, melyre a sorozat tervezett darabjainak listája (előreláthatólag Nádás Pétertől *A Biblia*, Végel Lászlótól az *Egy makró emlékirata*i jelenik majd meg, emellett pedig a világirodalom kevésbé ismert alkotóinak írásai) elég határozott biztosíték. A rövidség és a szórakoztatás kritériumaival pedig az „utazásra való alkalmasság” mellett az olvasással szemben manapság egyre többek által támasztott igényeknek próbál megfelelni, figyelembe véve a kor meghatározó tendenciáit.

Mindezek ismeretében talán furcsának tűnhet, hogy a sorozat egyik első darabja éppen Márton László legújabb írását rejti magában, hiszen ha valamit megszokhattunk a szerzőtől, az semmiképpen sem az egyszerűség. A hatalmas háttéranyagot görgető, kulturális utalások sokaságát tartalmazó, teoretikus utalásokkal terhelt szövegek nem feltétlenül jelentenek könnyed kikapcsolódást. A *Ne bánts, Virág!* című regény azonban – az Útravaló sorozat célkitűzéseinek megfelelően és némileg el- lentmondva a Márton-szövegekkel szembeni elvárásainknak – valóban szórakoztató és olvasmányos (erre már a cím játékosága is következtetni enged), úgy, hogy közben nem alkuszik, s nem egyet megtart szerzője jól ismert, jellegzetes eljárásai kö-

„A keze, a tekintetes Vajkay Ákos, a jóságos, drága apuska keze ekkor kinyitotta a kalitka ajtaját. [...] Benyúlt a drótból font ajtócskán. Azután már csak egy egészen halk, mégis éles recsenés következett, nagyjából olyasmi, mint amikor valaki kettőtöri a fogvájót egy jóízű fogtisztogatás után. De hiszen a finom ebéd még csak most következett. A déli harangongatás úgy terült szét Sárszegen és minden itt élő életén, mint egy puha palást, ami megvéd az összes létező veszedelemtől és szomorúságtól.” Jellemző, hogy az intertextuális játékokkal viszonylag ritkán és igen mértékletesen élő szövegeket tartalmazó kötet, a *Hollander Emőke meztelenül* egyik kitüntetett előszövege éppen Kosztolányi Dezső *Pacsirtája*. A

Pacsirta 2., mely a rövidprózákat magába foglaló gyűjtemény egyik legjobban sikerült darabja, jól mutatja Méhes Károly új könyvének alaphangoltságát. A szerző tizenötödik kötete – ebbe beleszámoltam két elbeszélésének öt évvel ezelőtt megjelent német fordítását is – alcíme szerint „rövid életokről” szól. Az élet rövid és boldogtalan, mint Pacsirtáé, olykor pedig tragikus fordulatokat mutat, mint a pártában maradt csúf leány galambjának sorsa, kinek nyakát kettőtöri Vajkay jóságos keze: Méhes novellái többnyire ezt a tapasztalatot írják körül.

Ha egyetlen jelzőben kellene összefoglalnom a nyolcvanhat (meglepően magas szám ez) írás erényeit, azt mondanám, Méhes Károly nagyon *megbízható* novellista. Ez pedig azért van így, mert szövegei nem akarnak túl sokat, vagyis nem akarnak többet annál, mint amit elbírnak: a szerző igen jó arányérzékkel választja meg azokat a szituációkat, a nagy egésznek azokat a metszeteit, melyeket a leginkább a tárcanovella műfajába sorolható írásaiban megrajzolhat. A megbízhatóság egyszersmind egyneműséget is jelent. Méhes szövegei meglehetősen egységesek megkomponáltságuk, időkezelésük és nyelvük tekintetében. Ami az olvasás praktikus oldalát illetően azt is jelenti, hogy a kötet szövegeiből nagy élmény egymás után elolvasni ötöt-tízet, azonban húsz-harminc, vagy akár mind a nyolcvanhat darab elolvasása esetén az egyneműség érzete könnyen átcsaphat az egyhangúságéba. De az írások egységesége nem a sokat emlegetett tárcaboldogság, hanem sokkal inkább tárcaboldogtalanság fogalmával írható körül. A Méhes-szövegek világában az év kiemelt évszaka az őszi, talán leggyakrabban emlegetett hónapja a november, kitüntetett napja a halottak napja.

zül. Az alig száznegyven oldalas, kisalakú könyv cselekménye egy nap történetét öleli fel, a kis időkeret pedig a kisprózához közelíti, így kisregény helyett talán helyesebb elbeszélésként definiálni. A kilencvenes évek elején, egy néven nem nevezett kisvárosban játszódó történet főhőse egy színpadi szerző, kinek „társadalmi drámáját” a város színháza tűzi műsorra, és a kamarateremben el is kezdődnek a próbák. A rendező, az excentrikus, valaha híres-hírhedt, a történet idejére kissé megkopott Bársony Sándor (akiben Gerold László a legendás Paál István alakját véli felismerni), a színészek pedig egytől-egyig olyan művészek, kiknek – a nagyteremben zajló operetthez nem lévén tehetségük – nem maradt más, mint a kamaradarab, a művész-előadás. Bár a szöveg elején úgy tűnik, hogy az események központi figurája mindvégig Bársony lesz, a hangsúly egyre inkább áthelyeződik a kamaradarab szerzőjére, kinek egy napjáról az elbeszélő egyes szám harmadik személyben tudósít. A meg nem nevezett drámaíró a próbák sikertelenségét látva átpillant a szomszéd terembe, ahol Hervé *Nebáncsvirág* című operettjének előkészületei zajlanak. Itt találkozik a másik rendezővel, a haldokló, de munkáját rendkívüli vehemenciával ellátó Felvinczy Félixszel, az operett-műfaj koronázatlan királyával. Délutánja e két rendező társaságában telik. Először a saját egoizmusától szenvedő Bársonnyal járja körül a várost, és ismeri meg annak fontosabb figuráit, majd a halálos beteg Felvinczynél tesz látogatást, ahol még annak előre elkészített koporsójába is befekszik. Majd a nap leszállta – s egyben a történet vége – meglehetősen melankolikus hangulatban találja: „Leheletnyi gyanú lopózott a szívébe önmagával szemben. Elképzelte azt a sok-sok színdarabot, amelyet még ezután fog írni, hátralévő életében. (...) Elképzelte, miket fog mondani tíz, húsz, harminc év múlva a mai magyar drámaírási dilemmáiról, miféle nézeteknek fog hangot adni hullazöld neonfénytől vibráló, szellőzetlen konferenciatermekben és erre mit fognak válaszolni az agyonkávézott, agyonfrusztrált kritikusok és az identitászavarral küzdő dramaturgok; mindig ugyanazok az emberek, akik mindig ugyanazt mondják, és amit elmondtak huszonötször, azt elmondják huszonhatodszor is...” A könyv utolsó lapjain olvasható vízió arra csábít, hogy a benne foglaltakat a mai magyar színházi élet, de tágabban értve, a mai kulturális élet belterjességének, jövőtlenségének megfogalmazásaként olvassuk, főleg mivel a szöveg központi témája végig a művész, a művészet helye a világban. Mindez rendkívül tragikusan és komoran hatna, ha a szöveg meghatározója nem valamiféle szarkasztikus-ironikus látásmód volna, mely lehetlenné teszi, hogy a tragikus minőség bárhol megjelenjen. A kisvárosi értelmiség életének és viszonyainak bemutatása rendkívül szatirikus, a magyar próza egyik leggazdagabb hagyományához kapcsolódva Mikszáthot, illetve Móriczot idézi. A város tipikus figuráinak karikatúraszzerű bemutatásán túl a névválasztások (Felvinczy Félix, Dobsony Vilmos, Szendrő Barnabás) is mintha erre a tradícióra játszanának rá.

A szövegek szereplőinek egyik legfontosabb alapélménye az öregséggel és a halállal való találkozás.

Igy például a címadó írásban, a *Hollander Emőke meztelenül*ben, melyről címe alapján azt gyaníthatnánk, a kötetnek a kamaszlétet tárgyaló írásai közé tartozik – valójában azonban egy idős asszony a főszereplője és elbeszélője, aki arra emlékezik, hogy a gyönyörű Emőke tizenhat évesen meztelenre vetkőzött a vasúti sín mellett, minek következtében „elvitték a tébolydába”. Az emlékező asszony pedig azt tervezi, hogy hatvankét évvel később megismétli a Hollander-lány tettét, hogy ő is elmeotthonba kerüljön, és ezáltal szabaduljon meg méltatlan helyzetétől, vejétől, aki a halálára spekulál. Nagyon megragadó a *Vera néni* című írás öregség-rajza. Az idős asszony, a család egykori bejárónője rendszeresen képeslapokat küld a szeretett családnak. Ámde, amikor egyszer összetalálkoznak az utcán, semmi áron sem ismeri föl azokat, akikről rendre megemlékezik az ünnepek alkalmával. Karácsonykor mégis megérkezik az ob- ligát képeslap. Pontosabban. ... „Nem Kisjézus a bölcsőben, sem angyal, sem pedig havas fenyőkkel szikrázó hegyvidék. Egy régi fotográfiai nyomatot tartottam a kezemben, amin akasztott emberek lógtak egy porolószerű tákolmányról...”

Az imént a novellák egyneműségéről beszéltem, ez azonban árnyalásra szorul. Az öregség–elmúlás-tematika olykor például groteszk színezetet nyer Méhesnél. Nagyon ütősnek érzem az *Öregapám örök élete* azon részét, melyben az én-elbeszélő (mert a kötet némely írását az egyes szám első személyű történetmondás, míg másokat a harmadik személy használata jellemzi) arról beszél, hogy amikor nemigen látott nagyapja gyomorvér-

Méhes Károly:
Hollander Emőke meztelenül. Rövid életek, Pro Pannonia, Pécs, 2007

A magyar közélet és ezen belül is a művészeti szféra ábrázolása mellett a szöveg a populáris és az elitkultúra viszonyáról is elgondolkodtat, mégpedig az opera és a kortárs társadalmi dráma oppozícióján keresztül. Kineveteti az utóbbit azáltal, hogy rámutat szerzőinek, rendezőinek megfeneklettségére, lelkesedésük hiányára. Nem emeli piede szálra az ún. magasművészetet, és azt a réteget sem, mely ezt sajátjának érzi. Bemutatja viszont azt, hogy egy mégoly lenézett műfajt, mint az operett, lehet szívvel-lélekkel és igényesen csinálni. Márton mintha az Útravaló sorozatban maga is erre szolgáltatna példát: olvasmányos, érdekes történetet lehet írni anélkül is, hogy engedményeket tennénk a felszínesség, a semmitmondás irányában. Az író e könnyedebb írásban sem tud kibújni a bőréből, s természetesen teoretikus problémákra is utal. A „szerzőt szerző szerző”, a témává emelt szerző és az őt fikcionalizáló elbeszélői hang a szöveg a szövegben, írás az írásban kettősségét, tükrözött struktúráját is felidézi. Az egyes szám harmadik személyben tudósító hang ugyanis néha kilép szerepéből és onnipotenciájára, a történet feletti mindenhatóságára is utalásokat tesz, ebben az esetben természetesen már egyes szám első személyben: „Én pedig a magam részéről nem tudok, nem is akarok segíteni a szerzőn. Hiába várja tőlem, hogy én döntsem el helyette, mit kezdjen az előtte álló estével.” Ugyanígy van ezzel a kritikussal is, nem segíthet tovább, terjedelmi keretei lassan kimerülnek. Így hát a továbbiakban útjára engedi az olvasót, azzal a megjegyzéssel, hogy a Márton-szöveg útravalónak is kiváló, hatása valószínűleg nem csak két rövid megálló között, hanem hosszabb távon is kitart.

KOLOZSI ORSOLYA

Márton László:
Ne bánts, Virág!, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2007

zést kapott, a család fölkerelkedett meglátogatni őt: „itt a soha vissza nem térő alkalom, hogy mindenki láthassa nagyapát”. Még csattanósabb a *Hommage á Örkény* következő mondata: „Meleg tavaszi nap volt, teljesen alkalmatlan a haldoklásra.”. Az örkényi ihletés egyébként több szövegben megmutatkozik, így az *Apa nevel* címűben (a szülő–gyermek kapcsolat is a könyv alapkérdései közé tartozik!), valamint a *Tettének oka ismeretlen* és a *Krimi* című darabokban.

Mutatok három példát arra is, milyen remek módon képes működni a méhesi humor, melyből egyébként elviseltem volna jóval többet is. *A hetedik napon*hőse eltervezi, hogy gyermekeit Ádámnak és Évának nevezi majd. Felesége már a második gyerekkel, a kis Ádám után a lánnyal várandós, amikor álmában egy öregember azt jósolja neki: „Lányod lesz és az Eulália nevet fogod neki adni.”. Az olvasó kacag, kicaagja az ostoba férjet, aki csak annyit tud mondani felesége álom-beszámolójára: „Süt ez a kurva nap.”. (Méhes világát elég sok kellemetlen, faféjú férfi, autoriter apa teszi nyomasztóvá. De van a kötetben pedofil szerzetes-tanár is, akin kilencvenéves korában állnak bosszút megrontott diákjai, akik ekkor már szintén öregemberek. Sajátos színezetük van egyébként azoknak a novelláknak, melyek a gimnazisták–kollégisták közegében játszódnak.) Mulattató a *Kettő* „*lehetett volna*” pszichológia-vizsga előtt álló hősének morfondírozása is. (Például: „Babinszkij, úgy látszik, szeretett babákkal foglalkozni. Beszélő név.”) A legjobban engem a *Csupa apróság az élet* azon ötlete nevetettet meg, mely szerint az emberiség első modern kori közös nyelve ötezer szóból állna, és a nyelvek közötti különbséget az adná, hogy ugyanaz a hangsor németül azt jelentené, „Én vagyok a kis medve és szívesen eszem a mézet”, mexikóiul pedig például azt, hogy „Ezt a pechet, a vendégcsapat már a harmadik kapufát rúgja!”.

Még egy ponton módosítanom kell a kötet egyneműségéről tett állításomat. Bár fenntartom, hogy Méhes nagyon megbízható szerző, nem hallgathatom el, hogy a kötetnek, mint az lenni szokott, vannak gyengébben sikerült részei is. Méhes Károly akkor rontja el írásait, ha a didaktikusság felé viszi el őket. Ezt a hibát pedig rendszerint a szövegek végéhez érve követi el. Így például az *Őszi menetelés*ben a történelmi tabutémákról suttozó Kádár-kori gimnazista fiúk rajza, még ha nem is túl eredeti, mindenképpen hiteles, de a szöveget tönkretesz az utolsó bekezdés: „Karl felnézett, észlelte, hogy a hajnali pára felszállt. A múltból fellebbent a fátyol.”. Hasonló okból hagytam volna el az *Édes-savanyú* zárlatát, vagy akár a novella egészét, mert bár szép dolog, hogy a szerző együtt érez a megfenyegetettekkel és megalázottakkal, ezt nem a zsurnalisztika hangján kellene artikulálnia. Mert a tárcanovella akkor jó, ha jó vastag az a bizonyos keret, mely elválasztja az újság többi részétől – szerencsére a kötet nagy részében ez így van.

KRUPP JÓZSEF

A küllemét tekintve jó ízlésre, a szöveg gondozását (Ugrin Aranka) nézve alapos munkára valló kis könyv, csak a borító hátsó lapján árulja el magáról, hogy – feltehetően – ugyanazt a címet viseli *(Hazai utazók Erdélyben)* és ugyanazokat az írásokat kínálja, mint amelyeket a második bécsi döntés után, 1942-ben a szerkesztő Molter Károly összeválogatott és kiadott, előszóval látva el őket. A két világháború közötti erdélyi magyar irodalom talán legszínesebb, kritikai írásaival pedig leghasznosabb egyénisége „Erdély újra megszerzésének egyik lelki eszköze”-ként, a legfőbb magyar gond, Erdély megmentésének könnyítőjeként ajánlotta a kötetet, Gyulai Pál egyetlen mondatát idézve végül: „Itt több van kockán, mint a testvérhazában!”.

Idézhetett volna – és a bevezetőben idézett is – másokat: Csokonai Vitéz Mihálytól Eötvös Józsefig terjed azoknak a XVIII. és XIX. századi „utazók”-nak a névsora, akik nem a gondok számbavételének szándékával, hanem egy volt fejedelmi tartomány felfedezésének, megismerésének igézetével járták végig a testvérhaza tájait. S akár költők, írók voltak, akár szaktudósok, különböző műfajú – a levél, a napló, az útirajz változatait nyújtó – beszámolóik közös jellemzője lett az emelkedettség, az ünnepélyesség. Az előszó szinte örvendő tudatja ezt, hiszen igazolva látja, hogy a Trianon utáni kisebbségi irodalom „félgúnyosan” emlegetett nemes pátosza nem előzmény nélküli. Hogy „mindenki kissé patetikus lesz, amikor Erdélyről kell valania”. A „magyar Helvéciá”-ba „csak egyszer” is bécutazni vágyó Csokonai a „más hazából való testvér hazánkfiái” boldogulásának örül, bennük látván az itthoni elkedvetlenedettek vigaszát. „Boldog vagy ó, kiseded Erdély! – kiált fel, így folytatva az Aranka Györgyhoz írott sorait: – te fogod bé a legutolsó magyarnak szemeit, mikor mi már vagy oesterreicherek vagy rusznyákok leszünk”. Kisfaludy Sándort is mintha a nemzethalál látomása gyötörné és serkenténé – egy időben a herderi jóslat születésével, azaz nyilván ennek ismerete s hatása nélkül. Végigutazván Magyarországot – mint írja –, több tótot, svábot, oláhot és németet talált, mint magyart, és ugyanezt „találván Erdélybe is, eljajdultam: vége, gondolám, a magyar nemzetnek”. E tapasztalás indította arra, hogy – szavai szerint – szíve véréből, hazafiúi érzelmeiből egy fonalat fonjon, „melynél fogva veszni indult magyar nemzetiségünket magyar nyelv, érzés és írása által, ha csak rövid időre is tovább életben tartsam”.

Kazinczy Ferenc annyira elragadtatott az ismeretlen vidékre érkezésekor – „Hah! Mily rezzenő pillantat! Elöttem fekvék az egész Erdély. És bár eléggé érezhetőleg önthetném szóba, amit láttam” –, hogy távoztakor is marad még a lelkesedéséből. „De te valóban nem vagy úgy elromolva, mint mi” – szólítja meg a „jó föld”-et. Széchenyi István viszont a romlás példáival se restell előhozakodni, csodálkozni – történetesen Bánffyhunyadon – valamely úri ház és személyzete mocskosságán, és megnevezni, melyik rész, mindenki szerint – történetesen a Kapus és Kolozsvár közötti – az ország „leg-rútabb vidéke”. S miközben a gazda szemével néz és ítél grófnőkről és parazitáikról, a sok tétlen ifjúról egyfelől s a munkások szokásairól másrészt, aközben azonban – történetesen a számára Korfut idéző Brassóban – ámuldozva kérdezi: „Mi lenne Erdéllyel, ha tenger venné körül?”. Déryné Széppataki Róza, a Tháliának templomot „legelőbbszer” építő erdélyiek lelkesültségét dicsérve, maga is lelkesül. Amára már ismeretlen költő, publicista, Szentiváni Mihály se tudja visszafogni magát, ugyancsak Brassót, ott is a Cenk-tetőt szemlélve. „Vagynak az életben pillanatok – kezd biedermeieres áradozásba –, mikor az előttünk lévő nagynek s felségesnek képei az érzemények akkora árját torlasztják szívünkre, hogy miattok a meglett ész gépelye is fennakad forgásában”, és ezen a földön, vagy ahogy nevezi, „sárhanton” magasb s tisztább gyönyörélvezetet más hely nem nyújthat.

Kemény Zsigmond 1838-ban az akkor Károly-, nem pedig Gyulafehérvárnak nevezett „klasszikus” helyen nemcsak azért zordabb, mert a székesegyház kökoporsói között borong, hanem mert úgy érzi, mint több helyt a hazában, Erdélyben is „vajmi sokat döcögünk, és mi keveset haladunk”! Ami Táncsics Mihályt könnyekig meghatja, az a kolozsvári Fellegvár barlanglyukaiban lakók nyomora, holott előbb a lassan itt is „franciásodni, németesedni” kezdő dámákat hallván fogta el a hevesebb érzés, hogy csak magyarul beszélnek. Kőváry László, talán nemcsak azért, mert otthon utazik, hanem merthogy statisztikus, történettudós is, gyakorlatiasabb. Szóljon bár Marosvásárhely múltjáról, vagy adjon tanácsot gyárak „felzördülésére”, országutak emelkedésére, nem utolsósorban arra, hogy a néptelen Mezőségre kellene a kívándorló székeleyeket költöztetni. Erdélyi János előbb szemléletes példával érzekelteti, hogy ha egy utat – történetesen a Sarkad és Gyula közöttit – le akarna írni, akkor bizony göröngvökből kellene kiraknia a betűket, mély kerékvágásból a sorokat, majd a kozmopolitizmus mibenlétén töpreng. Magyarországon „szükség örökké szemben tartani a *nemzetiséget*”, emeli ki, hozzátéve, hogy míg a haza házi dolgai sincsenek elrendezve, ne ábrándozzunk világszemlelről. Tanítása: „a hazaszeretet ösztönünk, mely a szívnek és észnek összessége; a világpolgársági fennhéjázásban pedig az ész elveket fog a szívre, melyeket a szegény szív soha nem tanulhat meg kára nélkül...”. RácZ Józának, aki alighanem helytörténész lehetett, akkor futja végig az idegeit „valami a lelket szokatlanul emelő láng”, amikor Szamosújvár szép vidékét látja. A múltak emlékei s a természet gyönyörei éppúgy magukkal ragadják, mint a börtönné lett vár látványa. Ahol egykor a fejedelmek országgyűléseket tartottak, ott költői felkiáltására, hogy „hol van az egykori zaj”, a rabláncok zörgése válaszol. A szintén ismeretlen Csatáry Ottó a Király-hágón túli regényes táj elbűvöltje, szerinte, ha a nyugati

Európába helyezte volna a teremtetője, „számtalan bámesz látogató csodálná”, mi viszont „bár sajátunk, nem ismerjük”, panaszkolja, a Magyarhonnál is „szegényebb s erőtlenebb” hazának mondván azt az Erdélyt, amelyik a Feketetón túl, a határhalmot képező, szirtkúp alakú hegy alatt kezdődik. Szilágyi Sándor a havasokat járja végig, Topánfalvától Gyaluig, azt híven „tündérvidekébe ért”, noha tud az éhséggel küzdő falvak lakóiról is. Következnek aztán Petőfi úti levelei. A Nagybányát dicsérő: hogy ha nem az alföldön halna meg, itt temessék el, a város regényes völgyében. A Kolozsvár környékében csalódó: semmi sem veteti észre, hogy „egy ország fővárosához közeledik az utas”. És a külváros is, mintha Debrecenbe jutott volna: apró parasztházak, feneketlen sártenger. De benn, „a kicsiny, de élénk és kedélyesen tarka” városban „nagyot lélegzettem örömömben”. Gyönyörrel

Hazai utazók Erdélyben. Szerkesztette Ugrin Aranka. Új Palatinus, Bp., 2006

szemlélődik Jósika Miklós is, ám egy másik tájon, a Maros Enyedtől Dévágig elterülő „elíziumi völgyé”-ben.

Gyulai Pál 1849 után a „viszontlátás öröme helyett az emlék fájdalmát” érzi, a szabadságharc romjain és sirjain búsong. „Erdélyben a forradalom vagyonban, kedélyben nagyobb, rombolóbb nyomott hagyott hátra, mint Magyarországon” – állapítja meg, a „nemzetiség” ápolásán a magyar nyelv és irodalom otthonossá tételét, a színészet pártfogolását értve. Hasonló szellemtől vezettetve Mocsáry Lajos szinte felhívást tesz közzé, amikor azt írja, hogy a Király-hágón túl fekszik „valódi Mekkája nemzetiségünknek, oda zarándokoljon mindenki, kit boldogít, ha mélyen és igazán érezheti, hogy magyar, s ki lelkesedést akar meríteni a nemzetiség ígéinek terjesztésére”. A szabadságharc pusztításai sem veszik kedvét Jókai Mórnak, „az annyszor megálmodott, annyszor megszeretett” Erdély fővárosában és más helyein bolyongva. Azt emeli ki, hogy az itt „élő ivadék” Árpád és Attila óta „vegyítetlenül megtartotta” a „nemzeti és faji sajátságát”, s hogy „ahány lépéssel haladt a jövőbe, annyi lépéssel nem hagyta hátra a múltját, hanem magával vitte ennek emlékeit”. Torda, Nagyenyed, Marosvásárhely, Korond után a legmagasztosabb hely nyűgözi le: a Szent Anna-tava, amely szerinte a rajongók és ihletettek Libanonja volt, az, ami Izraelnek az Olajfák hegye.

Orbán Balázs székeleyföldi leírásai, természetesen, a tárgyszerűségükkel hatnak. A torockói népviselet ismertetése csakúgy, mint a hétfalusi népi mulatságoké, amelyekkel kapcsolatban lábjegyzetbe szorítva jegyzi meg, hogy a magyar nők „szerencsére” nem értik az oláh nyelvet, mint ahogy „az oláhok sem bírnak annyi méltánylattal, hogy az őket befogadott őslakók nyelvét magokévá tegyék”. Eötvös Józsefet – legalábbis a gróf Mikó Imrének szóló 1860-as levele szerint

– a nemzetiségi kérdések ugyanolyan értelemben foglalkoztatták, mint Gyulaiékat: a magyarság problémáit értette rajtuk. Erdélyt, stratégiai szempontból, Magyarország várának nevezte, s noha az unió pártján állott, felvetette, a haza kettészakasztásában „nem az isteni gondviselés különös kegyelmét kell-e látnunk, mely éppen azért, mi nemzeti létünket látszólag leginkább veszélyezteti, annak fennmaradását biztosította”. A magyarságát tisztán megtartó Erdély, mint „élő szemrehányás és nagyszerű példa” áll előttünk – írja, s ígéri, noha e másik haza „állapotjai Magyarországon sokak előtt ismeretlenek”, ő, úgymond, a gyenge tehetsége szerint az érdekeit szolgálni iparkodni fog.

E szolgálat szinte kivétel nélkül minden „utazó” számára, a nemes pátosztól fűtötten is, szent parancs. Érvényesítését ugyan a kultúra, a művelődés területére terjesztené ki legtöbbszűk, ám vannak néhányan, mint az idézett Gyulai Pál, akik épp azt emelik ki, amiről „a sajtó eddig mélyen hallgatott”, a politikai kérdéseket. Az államról, a hatalmi berendezkedésről, a társadalmi viszonyokról, az egyenlőség vagy a szabadság kiterjesztéséről, a különböző rétegek eltérő vagyoni helyzetéről így is kevés szó esik, szinte semmi. Mint ahogy nincs senki, aki a három nemzet – a magyar, a székely és a szász – mellé javasolná odasorolni államalkotóként a románt is, noha olyan úti beszámoló is alig akad, amelyik ne tűzné tollhegyére s ítélné meg egyszersmind a velük való találkozást. Így aztán – igazi néprajzi érdekességgként, persze – többet olvashatni a különböző, például marosszéki lakodalmi szertartásokról, a magyar társas élet szokásairól, a népviselet és népvünnepek, népi multságok alkalmairól, mint amennyit a mindennapi megélhetésről, a falusi világ, a paraszti gazdálkodás gondjairól. Iparnak se híre, se hamva – az igény is elvétve merül föl iránta. Legfeljebb Kőváry Lászlóban, aki már 1842-ben így sóhajt fel, Csík és Gyergyó „terméketlen róná”-ján végigtekintve: „Itt sem egy város, sem egy gyár, sem mesterség, általában a műiparnak egy ága sem gyümölcsöz, s ki tudja, mikor vesz fordulatot e lét?”. A többiek érdeklődését mintha egyedül a bányászat vonzaná. Verespataka, ahol vihar után az utcákon is találhatni „aranyfövenyet”, s a lakók „jól bírják magokat”. Zalatna, Abrudbánya, ahol a vándornak az út szélére kirakott cserépkorsó, kenyér vagy gyümölcs nyújtja példáját a „kedélyes, egyszerű szívességgnek”. Sugatag, Máramaros sóbányái, aztán az erdélyi hat sóbánya központja, Marosújvár, ahol a telep munkásai – Széchenyi Istvánnak a bánya mélységét, hosszát, a munkások számát, teljesítményét is rögzítő naplója szerint – „láthatólag egészségesek és elégedettek”. Ha nem is jellemző, mindenképp érdekes, hogy egyedül Petőfi ítéli úgy, talán „nincs nyomorúbb élet” a bányászokénál. Túrnak, túrnak, mint sápadt vakondokok távol a napvilágtól – élményszerű beszámolóját érdemes összevetni Batthyány Vincével. „Semmi bámulásra méltóbb nincs az ilyen látománynál, és mély gondolatokba bémérlve sétálgat az ember azon tágas üregekben” – így ő, Petőfi pedig ígygyen: „Mentünk, mentünk a hosszú, szűk folyosón befelé, mint a tölts a kolbászba”.

Hogy a gazdaság ügyei egész Erdélyben másképp állottak, mint Magyarországon és a birodalom más részeiben – ezt is egyvalaki, Gyulai Pál fogalmazza meg. A sanyargatott föld népe még becsületes úrbért sem vívhatott ki, a birtokos nem mindenütt mondhatta magáénak a birtokot – sorolja a föld körüli zűrzavar forradalom előtti s utáni tapasztalatait. Összegzése: „Erdélyben a vagyonos szegény, a szegény koldus.”. A koldusok közt is a legkoldusabb azonban – szinte egyöntetű a vélemény – az „oláh”. Ha csak nem a Teleki Domokos meglátogatta Oláhfaluról van szó, ők ugyanis „az országban egy külön megyét tesznek és tulajdon jurisdictióval bírnak, valami vármegyétől, széktől vagy várostól függésben nem lévén”. E privilégium, amelyet mai szóval autonómiának nevezhetni, a külön országgyűlési követig terjed, s addig, hogy „minden katonaságtól is mentek”. A másutt lakók kiváltsága viszont semmi. Megítélésük szinte egyöntetűen elutasító. Hamisak, vadak, bárdolatlanok, ravaszok, restek, „csak keménység által hajthatók” – majdnem mindenütt így vélekednek róluk. Széchenyi ezért is undorodik meg az egyik Eszterházytól, aki szerint „a románokkal úgy kell bánni, mint az állatokkal”. Csatáry Ottónak viszont megesik a szíve a Bárodtságban, azaz a Király-hágó előtti, Sebes-Körös menti völgyben a „félállatiságban nyomorgó oláh csoportok” láttán. Petőfit sem az indulat vezérli, amikor közli: Koltó és Kolozsvár között kétnapi járóföld a távolság, „ha az embernek oláh kocsisa van; különben kevesebb”. Jókai hasonló humorral ítél a saját népe által kiközösített Avram Iancu, azaz Janku Ábrahám sorsáról. Vidrán találkozik vele, s ami jót hall róla, az mind a „megmenekült magyaroktól jön”, merthogy „őket nagy veszélytől szabadítá meg, amikor saját sorsosai többször rá is löttek”. Ez persze nem annak a megértésnek vagy együttérzésnek a hangja, amelyiket egyrészt Gyulai Pál szóltalt meg, amikor megfogadja – 1851-ben! –, az oláh megnevezés helyett ezen túl a románt fogja használni. A másik hang, korábban, Kazinczyé: Kolozsvár határában, Feleken járva töpreng azon, hogy amelyik nép a „maga pálinkáján kívül” nem ismer boldogságot, és képzelete sincs „a lélek szükségéi felől”, azt nekünk, magyaroknak kell jó útra téríteni. „Tegyük sorsát szerencsésébbé, adjunk nekik iskolákat, adjunk nekik oly papokat, mint újabb orosz papjaink” – javasolja. Adjunk a románoknak iskolát, templomot! – nagyot fordul a világ: alig több mint száz év múlva Reményik Sándor már a magyarokat bátorítja: „Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!”. A világ változásának előjeleit a hazai utazók akkor még nem érzékeltetik. Írásaikat talán ezért is hatja át a nemes pátosz, és ezért is hiányzik belőlük a veszély érzete.

„együtteséről”, „törekeny és fenyegetett” harmóniájáról beszél (vö. 39.), az ökológus Bakonyi Gábor pedig a természettel való harmonikus együttélés követelményét állítja fel (vö. 287.), Szepsy István borász meg alapigazságra figyelmeztet: „a jó az, ami a természethez a legközelebb áll”. (30.)

A magyarság huszadik századi sarkalatos kérdéseit a – teljesen vagy csak részben – letűnt történelmi korszakok „sűrűsödési pontjainak” (N. Pál József) körüljárása és értékelése nélkül igazán felvetni sem érdemes. Ezek közül a pontok közül az antológia több darabja 1956-ot és 1988–90-et mutatja be azzal a kimondott vagy ki nem mondott céllal, hogy közelebb kerüljünk az ország és a magyarság jelenének megértéséhez. Egy-egy kiállított diagnózis bizony aggodalomra ad okot. Az egyik látlelet szerint „nálunk lelki-szellemi polgárháború zajlik”, a „gyűlölet kultusza tartja hatalmában az országot” (Ács Margit), egy másik szerint jelenleg nem a létharmónia, hanem a létrontás modellje van működésben az országban (N. Pál József). Lehet erre indulattal reagálni, panaszt tehet az ember – József Attilát idézve – a tudásnak, esetleg választhatja a belenyugvást... Az antológia egyik szerzője, Kodolányi Gyula a resignációt bölcsességbe oltja: „Van tehát – volna – ma is elegendő ok az elvonulásra. Ma is a Balaton varázsához térünk vissza, erőért, mértékért, hagyományért. Vízhez, naphoz, földillathoz, mélykék csillagos éghez. Borhoz, barátsághoz.” (40.), Varga Csaba pedig azt a gondolatot hangsúlyozza, hogy egy érett nemzet „kultúrája megélésének folytonosságából” merít erőt. (vö. 217.)

BORCSA JÁNOS

Az év esszéi 2007. Antológia. Válogatta és szerkesztette Ekler Andrea és Rosonczy Ildikó, Magyar Napló kiadása, Bp., 2007

A sokféle változat közül ki-ki választhat magának szellemi útírányt attól függően, hogy hangulata, életérzése, közérzete, illetve érdeklődése adott helyzetben melyikre hangolódik rá. De tudva levő az is, hogy úgy, amint kétszer nem léphetünk ugyanabba a folyóba, tárgyunknál maradva: esszébe, az írásmű sem talál kétszer ugyanarra az olvasóra. Ebben állhat az utazás varázsa különben: nemcsak az út kínál végtelen lehetőségeket, de az utas is folyton változik, s ezért igényei sem határozhatók meg egyszer s mindenkorra véglegesen.

Irodalom által mondja a magyar esszéíró mindazt, amit a külvilág kívált belőle, illetve azt, ami belülről úgymond feltör. Több is, kevesebb is ez, mint amit az esszétől elvárhat az olvasó. Cs. Szabó Lászlóra gondolhatunk ezen a ponton önkéntelenül, aki nem kizárólag az irodalmon keresztül fogalmazta meg végső kérdéseit az életről... De hát mi – hogy újból közhellyel éljek –: irodalmi nemzet lennénk. Ezt a benyomást támasztja alá az antológia mintegy felét kitevő írás. Az általuk érintett vagy bejárt gondolatkörök különben markánsak, képzeletet és elmét megragadóak, esetenként eredeti felfedezések történnek, és túlmutatnak a napi aktualitásokon. Főleg 20. századi klasszikusainkat szólítják meg a szerzők, mintegy eleven iránytűként idézik meg őket, a kultúrateremtőket és nemzetevelőket – Babitsot, Kosztolányit, Móriczot, Márait, Várkonyi Nándort, Illyést, Németh Lászlót, Weörest, Pilinszkyt, Nagy Lászlót, Sütő Andrást, mellettük meg Bartókot és Kodályt –, hogy eligazítást nyújtsanak 21. századi pályatársak és olvasók részére. Egyes írásokból egyenesen az az üzenet vehető ki, hogy a kistérségek – egyik szerzőt, Kodolányi Gyulát idézve, a „kis léptékű tájak” – sokasága s ezek természeti és szellemi-kulturális értékei – a szőlőtől és bortól a szonettig, mondjuk – tesszik ki a hazát, azt is, amely földrajzilag meghatározható, s azt is, amelyet ki-ki magában hord, épít és továbbad, illetve amely – az ismert költői fordulattal élve – a magasban van. Mindenekelőtt azt adhatjuk tovább, amely a magasban van – teszem hozzá rögtön –, mivel a 20. század történései Közép-Kelet-Európában ráébresztettek: „nemcsak az idők, a terek is elhalhatnak”. A Sütő András emlékének ajánlott esszéjében mondja ki ezt Pécsi Györgyi, sőt azt is – kibontván a szentenciózus megfogalmazást –, hogy „elhalnak alólunk az emberléptékű Pusztakamarások, falvak, városok, országrészek”, de mindezen negatív tapasztalatok ellenében ad hangot a szerző az irodalomba vetett hitének, miszerint „a művek ma is teremthetnek folytonosságot, hozzákapcsolhatnak az elmúlt időkhöz és az elhalt terekhez”. (15.)

Nem egy ún. irodalmi esszé szerzője, a pannon táj, a Balaton szerelmesei például egyenesen ember és természet harmóniájának gondolatát emeli ki, azt a sarkalatos kérdést, amelyet aztán más premisszákból kiindulva a globális kérdések avatott ismerői és kutatói, környezetvédők, biológusok, társadalomtudósok tárgyalnak komoly szakmai alapvetéssel, a következmények végiggondolásával. Az író Kodolányi például ember és természet

A citátumot egy rövid, néhány mondatos tartalomismertetés követi, majd jön a tulajdonképpeni főszöveg, s végül a valódi- és álreceptek. A kezdő idézeteket, a tartalomismertetést és a recepteket leszámítva a „valódi szöveg” általában mindössze 3-4 oldal egy-egy részben, ami önmagában még nem is lenne baj, ha nem lenne belesűrítve ilyen rövid terjedelembre rengeteg apró részlet. Hogy csak egy példát említsek: a *Tercel* a *Kaszás* című opusban, amely a zenélés és az alkoholfogyasztás közti összefüggésekről értekezik, röpke három oldalon belül Platónról C. W. Gluck-ön, E. T. A. Hoffmannon, Sibeliuson, Hacsaturjánon, Dalín, Brian Jones-on, John Bonhan-en, R. B. Scotton át egészen Jimi Hendrixig juthatunk el úgy, hogy a szöveg gyakorlatilag csupán egy-egy sztorit hoz a megnevezettekről, azt is a lehető legtömörebben, így aztán nem is tűnik többnek egy anekdotagyűjteménynél. (Sokkal élvezetesebbek azok a részek, ahol a szerzőknek van türelmük – és anyaguk – hozzá, hogy elidőzzenek egy-egy személynél [például Ibsen] vagy ételnél [például az Újházi-leves].)

Hogy néhol mennyire sekélyessé válik az olvasmány, azt mi sem jelzi jobban, mint amikor – akár a *Hakici-sinkici* című fejezetben – a tartalomismertető terjedelmén, közlésein alig jut túl maga a főszöveg. Tovább rontja a helyzetet, hogy az említett bevezető ismertetők gyakran túlságosan is hangzatosak, harsányak, miközben – ahogy az aztán kiderül a textusokból –, semmi önmagukon túli, mélyebb tartalmat nem rejtenek magukban. Ez a fogás azért is veszélyes, mert a bulvárlapírás technikájára emlékeztet, ahol a címoldal szenzációhajhász, de gyakorlatilag semmit sem fedő rigmusai szinte szó szerint megismétlődnek a cikkbën, amelyből új információ alig tudható meg. Persze jogos lenne egy olyan felvetés is, amely szerint a szerzők éppen a szennylapokon gúnyolódnak ezzel az eljárással, csak ha ez így is van, akkor ez a fegyver itt – nyilvánvalóan akaratlanul – visszafelé sült el, önparódiává is

Cs. Szabó András, Darida Benedek: Jaj a legyőzötteknek, Alexandra Kiadó, Pécs, 2007

Valami hasonlóra vállalkozhat recenzius is, mikor a 2006. évi magyar esszétermésből készült válogatást kívánja bemutatni, mint a szóban forgó esszéantológia egyik szerzője, aki a tavaly elhunyt legendás szerkesztő, Domokos Mátyás esszéírói pályáját rajzolta meg. A szerző, Monostori Imre *A lélek züllése ellen* című tanulmányában ugyanis előre-bocsátja: számára az alkalom mindössze jelzőpontok elhelyezését teszi lehetővé Domokos Mátyás esszéinek „egy-egy megragadó, eredeti és időtálló gondolatához”. (109.) Megragadó, eredeti és időtálló gondolatokat, mint jelzőpontokat keres tehát recenzius, mikor *Az év esszéi* 2007-es kötetét ajánlja az olvasó figyelmébe.

Az írásmű, mindenekelőtt az esszé elemi velejárója a felfedezés, és így az olvasóval felfedeztet ismeretlen „földrészeket”, ezért – főként – az esszét mint szellemi kalandot, utazást tételezni nem újdonság, mondhatni közhely. Hogy eme gondolati utazásnak magával ragadónak, eredeti célokat követőnek kell lennie, mely időtálló felfedezéseket tesz – természetes elvárás az olvasó részéről. De az is igaz, hogy nagy pillanat, ha mindhárom minőségre rátalál egy-egy esszében az, aki számára megtörténik a mindenkori betű- és magvetés. Mivelhogy egy-egy esszé esetleg csak megragad, másik eredetiségével tűnik ki, s egy harmadikban találni időtálló gondolatot...

Vannak írások az antológiában, amelyeket követve célirányosan megtervezett gondolati utakat járhat be az olvasó, pontosan meghatározott „objektumokat”, eszméket, kategóriákat vehet szemügyre (szerzői Kenyeres Zoltán, Sturm László, Babus Antal, Monostori Imre, Herczegh Géza, Varga Csaba, Lánczi András, Csányi Vilmos, Sárosi Bálint, Bakonyi Gábor), más írások szerzői markánsan egyénített utat követnek, átüt rajtuk a személyesség, ami a tárgy iránti szeretetben vagy indulatok kinyilvánításában mutatkozik meg (Sütő András, Pécsi Györgyi, Alexa Károly, Vida Gábor, Szepsy István, Németh István, Czákó Gábor, Ács Margit, N. Pál József, Szokolay Sándor), aztán találni a szeszélyességig menően indáztatott gondolati útvonalakat, igazi szellemi kalandokra csábító, merész asszociációkra alapozó írásokat (szerzői Kodolányi Gyula, Kovács István, Zelnik József, Csoóri Sándor). Olvashatók továbbá magvas írói reflexiók Thimár Attilától, Karátson Gábortól, emlékezetes kisportrék Gelléri Andor Endréről (László Ferenc), Lázár Ervinről (Antall István), I. Tóth Zoltánról (Szabad György), Borsos Miklósról (Jókai Anna), valamint szókimondó, vitázó irodalombírálat Elek Tibortól.

Az Alexandra Kiadó igazán igényes formában jelentette meg a „részgös legények”, Cs.erna-Szabó András és Darida Benedek könyvét. A textus kísérő elemei, a gazdag, színvonalas fotóanyag, a fülszöveg, a kötetet ajánló Rózsa Sándor, Pamela Anderson stb. álidézetek (melyek egy jól bevált marketingfogás paródiájául szolgálnak, azon túl, hogy önmagukban is humoros némelyikük) és a mókás hangvételi szerzői ön-életrajzok mind-mind kiváló ötletek, felcsigázzák az olvasói érdeklődést. Az alkotók nem kevesebbre vállalkoztak, mint hogy megírják a „másnaposság regényes kézikönyvét” (és azért valamelyest a részegségét is), Szókratésztől egészen napjainkig. A kötet apró, néhány oldalas részekből áll, amelyek históriái legin-

kább időrendi sorrendben követik egymást (nem mindig, hiszen van olyan szövegegység, melyben Kafka mellett mindjárt a bibliai Mózes alakja tűnik fel). Az ó- és a középkor, a reneszánsz és a Monarchia időszaka, a hidegháború és egynehány jövő-vízió egyaránt kitágylvaltatik, de egy-egy epizodikus elmélkedés erejéig olyan, a témával kapcsolatban megkerülhetetlen jelenségek is szóba kerülnek, mint a húsleves, a magyar poéták és a nők.

Bizonyos tekintetben rendkívül nivós írói teljesítményekről, alapos munkáról árulkodik a mű: a másnaposság gyógyításának ezerféle, egymásnak akár ellent is mondó módját veszi számba, felsorolja a megfelelő ételekre, italokra vagy éppen a koplalásra felelküdött elméletek számtalan változatát, egy megkapóan színes palettát felállítva. Vagy a katzenjammer megítélésének történetét is szép ívben, körültekintően vázolja fel, amikor ismer-teti, hogy az eredetileg alapvetően negatíván megítélt jelenség hol és mikor, kinél (például Hrabalnál) kapott pozitív előjelet. Egyként beidéz szerzőket a magasirodalom művelői és a női magazinok auktoraí közül. Ezek vitathatatlan előnyei a kötetnek – miközben számos problematikus pontja is van.

Elsőre lenyűgözőnek tűnhet, mekkora időintervallumot ölel fel a könyv. Ám a kevesebb itt tényleg több lett volna: Cs.erna-Szabó és Darida túl sokat akart megmutatni túl rövid terjedelemben, a végeredmény így egy jórészt (de azért nem az összes fejezetében) felszínes munka lett. A fejezeteket egy-egy (historikusi, szépirodalmi, szakácskönyvből, dalszövegből vett) idézet indítja, melyek a legtöbb esetben igen találónak mutatkoznak.

Németh László a magyar irodalom és szellemtörténet egyik legnagyobb alakja, aki a lírát kivéve bármilyen területen nyilatkozott meg – regényben, esszében, drámában, tanulmányban, műfordításban – mindenben maradandót alkotott. Köztudott, hogy a „magyar szellemi örök organizátora” romantikus szerepében lépett fel az irodalom és a közgondolkodás színpadára, s az önmaga formálta szerepét maradéktalanul megvalósította. Ne zavarjon minket, hogy *Napló*ja tanúsága szerint egy rossz pillanatában keserű iróniával állapította meg, hogy élete hiábavaló volt, mert a Démusz lányból nem tudott Németh Lászlónét, a magyarságból pedig európai nemzetet nevelni. Nincs meg egy olyan magyar géniusz,

„Európai látóköru magyar”

aki ilyen sok területen kreatívan és hatékonyan szólt bele a legkülönfélébb szellemi diskurzusokba, az irodalomtól a társadalomtudományokig, a pedagógiától a kulturális rádióműsorstruktúra kialakításáig. Számos olyan problémát vetett fel, amelyek a mai napig a magyar és közép-kelet-európai lét aktuális (sors)kérdései. Mindezekre érvényes válaszokat vagy továbbgondolásra késztető utópiákat adott.

Monostori Imre, aki az utóbbi négy évtizedben lankadatlan energiával kutatja, értelmezi és terjeszti Németh monumentális életművét, egy új, több mint négyszáz oldalas könyvvel örvendeztette meg az érdeklődők – minden ellenkező híreszteléssel szemben – népes táborát. Az *„Európai látóköru magyar”* – *Emlékezések Németh Lászlóra* című könyv annál a szegedi *Tiszatáj*nál látott napvilágot, amely már eddig is több Németh Lászlóval kapcsolatos értékes könyvet jelentetett meg.

A beszédes főcímet Németh *Sznobok és parasztok* (1932) című esszéjéből kölcsönözte Monostori, mintegy jelezve azt a Németh-képet, amit válogatásával közvetíteni kíván az olvasóknak. A szerkesztő az elmúlt fél évszázadban publikált kifejezetten Némethről szóló, vagy más alkotók Némethet is érintő visszaemlékezéseiből (pl. Szentkuthy Miklós vagy Cs. Szabó László életútinterjúja, Karinthy Ferenc *Napló*ja, Vas István és Gombos Gyula önéletrírása) ad egy nagyon sokrétű, koncepciózusosan szerkesztett izgalmas és érdekes válogatást. Az egymást felerősítő írások „összeolvasva” szinte egy sajátos „biográfiának” és kortörténetnek is tekinthetők, hiszen többnyire kronologikusan követik egymást a szövegekben megrajzolt Németh László

életszakaszok, rendszerint irodalom- és kortörténeti háttérbe ágyazva. Bohuniczky Szefi kezdi a sort az 1920-as éveket felelevenítve, *A fiatal Németh László és környezetével*, a befejezésben pedig a Németh betegségét és utolsó éveit tárgyaló megrendítő írások, valamint a közvetlen családtagjai visszaemlékezései szerepelnek.

Mit adhat az olvasóknak egy ilyen kötet? Azt, hogy az emlékezők segítségével közelebb lépve a hétköznapiságában is rendkívüli emberhez, megismerkedhetnek cselekedeteivel, szerteágazó tevékenységével, jellemével, gondolkodásával, esetleges drámai intimitásokkal (lásd pl. Pilinszky visszaemlékezését vagy Németh heroikus küzdelmét betegségével). Ezáltal még jobban érthetjük az író világát, árnyalhatjuk, gazdagíthatjuk és hitelesíthetjük a róla kialakult összképet. Továbbá azt, hogy a szubjektív emlékekből és történetekből feltehetően kirajzolódik egy konstans kép az íróról. De érdemes-e megismerni a szövegekben megjelenő Németh László mellett a „hétköznapi” személyiséget is? A válasz egyértelműen igen, mert egy ilyen nagy formátumú zseniális embernek minden megnyilvánulása értékes, és példa lehet az utókor számára. Ezek az emlékezések is bizonyítják, hogy Németh műve mögött mennyire ott áll a valós személye, vagyis mű és élet, alkotás és élet azonos volt számára. Természetesen egy ilyen típusú válogatás magában rejtheti annak veszélyét, hogy túlságosan pozitív irányban elrajzolt véleményeknek ad teret, ekképpen torzíva el a valóságos személyt. Monostori nem esett bele ebbe a csapdába, mert válogatásában – annak ellenére, hogy érezhetően pozitív kultuszképző és -erősítő a könyv – nem csak a Németh-hívőket és a Némethről kedvező véleményt formálókat szerepelteti, hanem azokat is, akik érezhetően feloldhatatlan ellenszenvvel viseltetnek iránta (Szabó Zoltán), vagy akik kiválóságát és erényeit elismerve, esendősegeit is tárgyilagosan górcső alá veszik.

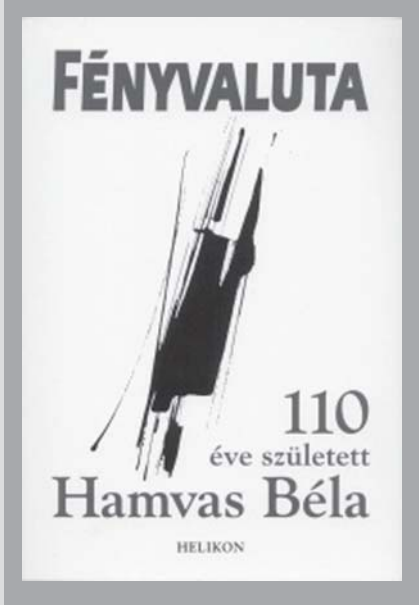
Némethről könyvtárnyi (szak)irodalom született már, így volt miből válogatnia a szerkesztőnek. A különböző alkalmakra született ötvenkét rövidebb-hosszabb írásban a Némethtel különböző viszonyban lévő személyek, neves és hétköznapi emberek, a legszűkebb családtagoktól kezdve a barátokon, nemzedék- és munkatársakon át a hivatalos és „fogadott” tanítványokig idézik meg a „sajkodi remetét”, olykor öntudatlanul is egymásra reflektálva, több műfajban és műnemben: versben, prózában, esszében, naplóban és interjúban. Ebből következően az írások természetesen vegyes képet mutatnak. Egy részük csak egyszerűen élményátadó történetmesélő, másik részük viszont Németh műveiről, tevékenységéről színvonalas, tömör értelmező elemzést, bonyolult, igen érzékeny és sérülékeny lelkialkatáról pedig pontos jellemzést ad.

ben az első gyűjteményes kötet (*A nevezetes névtelen*), s most, 2007-ben napvilágot látott a *Fényvaluta*, amely az író 110. születésnapja előtt tiszteleg.

A szerkesztők a kör találkozóin elhangzott előadásokból – zömmel az 1999–2004 közöttiekből – tizennégyet válogattak a kötetbe. Helyet kapott még egy Hamvas-írás (*A tükör*), egy nagyon fontos vitaértelmezés Szilágyi Imrétől, amely a Hamvas- és a Diárium-kör Lukács Györggyel nézeteiről szóló vitáját elemzi, valamint hat rövidebb, visszaemlékező-visszatekintő írás Hamvasról és feleségéről, Kemény Katalinról, illetve Szilágyi Imréről, Vaday Sándorról és Kürthy Sándor festőművésztől, a kör meghatározó tagjairól.

Amint Hamvas Béla érdeklődése sok irányba indult, és tudásvágya is kiapadhatatlannak tűnt, úgy e kötet tanulmányai is sok, különböző témát dolgoznak fel az irodalomtörténettől a vallástörténeten keresztül a fizikáig és a képzőművészetig. A tanulmányok legfőbb közös jegye az a megközelítésmód, illetve inkább világszemléleti alapállás, amely az embert mint egyszerre testi–fizikai és lelki/szellemi–nem fizikai lényt helyezi a gondolkodás kiindulópontjába. Azt az embert, amelynek legfőbb feladata, hogy az önmagában feltalálható isteni rész kibontakoztatásával minél nagyobb harmóniába kerüljön az univerzummal, vagy egy kisebb körben: az őt körülvevő világgal. Ehhez különböző kapaszkodókat találhatni az emberiség nagy kultúrtörténeti hagyományában, melynek darabkáit a tanulmányok írói átvezetik a 20. század egyes művészeti, illetve tudományos jelenségeihez. Így olvashatunk mély, érzékeny elemzést

Fényvaluta. 110 éve született Hamvas Béla.

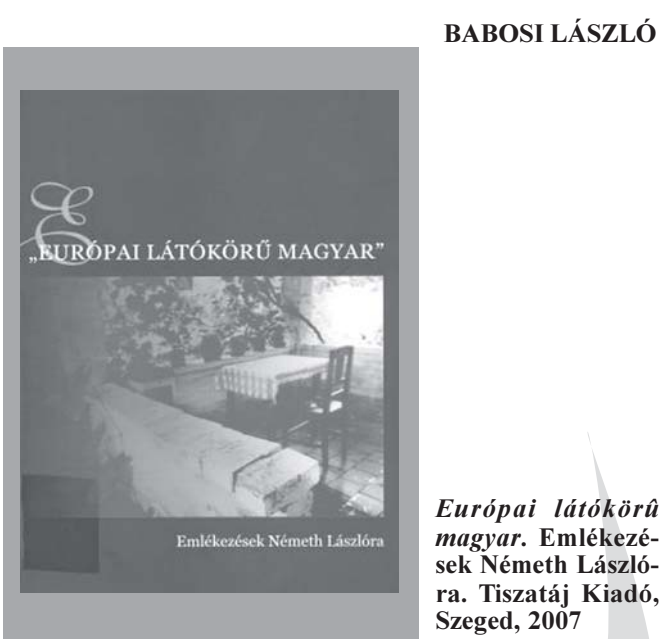
Szerk.: László Ruth és Szathmári Botond,

Helikon Kiadó, Bp., 2007

Milyennek látta Némethet a megszólalók többsége? Rendkívülinek. Olyan magyar géniusznak, aki eredendő tehetsége és zsenialitása mellett szívósságával, céltudatosságával, kitartásával, óriási enciklopédikus tudásával – amit alkotó módon tudott felhasználni –, tágas „európai látókörével”, minden iránt érdeklődő és mindezt egybelátni képes szintetizáló hajlamával, magasrendű minőségeszményével, erkölcsi tisztaságával messze felette állt kora magyar világának. Az eddig említettek mellett csak néhány ismertebb emlékező személyt sorolok föl figyelemfelkeltés céljából: Czine Mihály, Bessenyei Ferenc, Boldizsár Iván, Borbándi Gyula, Bori Imre, Borsos Miklós, Hegedűs Géza, Vekerdí László, Szabó Zoltán, Illyés Gyula, Sinkovics Imre, Kiss Tamás, Keresztury Dezső, Kovács Imre, Kristó-Nagy István, Pilinszky János, Tóbiás Áron, Tüskés Tibor.

A könyv írásait a szerkesztő hat ciklusba rendezte, és a legjellemzőbb szöveg címét emelte cikluscímé: 1. *„A tusakodó ember”* 2. *„Németh László eklézsijában”* 3. *„Németh László hiányzik a színházakból”* 4. *„Sajkodi délutánok”* 5. *„Németh László magánemlékezete”* 6. *„Hozzá tartoztam...”*

Az ízlésesen megtervezett és kivitelezett könyv borítóján a kiváló fotóművész, Móser Zoltán felvétele látható a hódmezővásárhelyi Bercsényi utcai kisház egyszerűséget és rendet sugárzó szobájáról, ahol Németh oly sok időt töltött 1945 utáni „száműzetésében”.

Európai látóköru magyar. Emlékezések Németh Lászlóra.

Tiszatáj Kiadó, Szeged, 2007

Pilinszky költészetének kontemplatív minőségéről, a művészet és a pszichoterápia kapcsolatáról, vagy a káosz fogalmának új értelmezéséről a művészet és a természettudományok terén, Borges írói munkásságáról vagy Jacob Böhmének, a 17. században élt misztikus filozófusnak gondolatairól.

Igazodván Hamvas kívánságához és az életművéből adódó szemlélethez, e kötet dolgozatai nem közvetlenül az ő műveit elemzik, értelmezik, hanem az ott leírt gondolatok, felismerések felhasználásával indulnak tovább, hogy egy-egy jelenséget, tapasztalatot leírjanak, megfogalmazzanak. Hamvas néhány, definíció-szerűen felhasználható, erős kijelentése irányjelző a gondolatfutamok során, ám szerencsére ténylegesen irányjelző szerepben maradnak meg az idézetek, nem kerül sor túlértelmezésükre.

A tanulmányok közös jellemzője még, s ezt mindenképpen fontosnak és elismerendőnek tartom, hogy a szerzők megfigyeléseik önerejében – nyelvi megformálásában – bízva nem erőltetik túl a hivatkozásokat, s nem akarnak tudományos érvkészsletet sem felhasználni az olvasó meggyőzésére. Kétségtelen, hogy az egyes szövegek nem egységes színvonalúak, s ezért néha a megszólaló hang erejét nem érezzük erősnek, vagy az érvelést meggyőzőnek, ám a legtöbb esetben belátható az az igazság, amely az egyes szövegek magját képezi. A megszólalásmódnak és a tartalmi kijelentések a hitelét éppen egységük adja, azaz a gondolat-szó-tett egysége, az *én* személyes érintettsége. Éppen ezen alaptételnek van egy igen fontos következménye, amely érdekes módon állítható szembe a fentebbiekben jelzett tudományos irodalomtörténeti elzárkózó állásponttal. Eszerint Hamvas „meg tudta tartani »a kimondott szó iránt való személyes felelősséget«” (*Paradoxon az igazságról*). Pontosan ez volt életének a zsinórmértéke, és ez az, ami korunkban szinte teljesen hiányzik az írástudók tevékenységéből, amire azóta az irodalmárok ideológiát is gyártottak: élet és mű külön dolog, nem szabad összekeverni a kettőt.” (293.)

Kétségtelen, hogy a tanulmányok megállapításai a tudományos nézőpontból túl autokratikusnak tűnhetnek, nekem mégis szimpatikus ez a lelkesült, határozott megszólalásmód. Egyrészt azért, mert a szövegek hétköznapi életből vett példái szemléletesek és pontosan érthetőek. Másrészt, mert a szerzők a mondatok megfogalmazásakor nem kényszerülnek olyan kényelmetlen pozícióba, mint sok irodalomtudósunk, akik egyes kijelentéseiket – éppen az eltérő értelmezéseknek is utat adva – kénytelenek azon mód felfüggeszteni, amint megtették azokat, és emiatt sokszor túlbonyolított mondatok születnek. Biztos, hogy a tanulmányok következtetéseinek egy jelentős részével magam is vitatkozom – de legalább van egy határozottan kifejtett álláspont, amellyel lehet vitatkozni. S közben-közben akár Hamvastól, akár valamelyik tanítványától kapunk egy-egy olyan mondatot, amelyet érdemes napokig vagy akár évtizedekig is elménkben forgatni.

THIMÁR ATTILA

A budapesti Katona József Színház Bozsik Yvette koreografálta-rendezte, *Playground* című előadása után azt gondolom, hogy Elek Ferencet az isten is lúzernek temertette. Ez nemcsak a magánéletben, hanem a színpadon is kétes dicsőség, főleg ha arra gondolunk, hogy a legtöbb színész, legalábbis fiatal korában, Rómeó és Hamlet, vagy Othello és Jago szeretne lenni. Azt nem tudom, hogy Elek hajdanán milyen szerepekről álmodozott, de abban biztos vagyok, hogy a *Playground*-ban jelentős, testre szabott főszerepet kapott. És milyen testre szabta Bozsik Yvette a koreográfiát?! – ez az előadás koncepciójának egyik központi kérdése.

Elek Ferenc alkata ugyanis a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető táncművészinak, sőt túlzás nélkül állítható: a színész külseje – minden részletében – az eszményi táncos fogalmáról kialakítható kép tökéletes ellentétét jeleníti meg. Nem kis dolog ilyen paraméterekkel egy majd’ másfél órás táncjáték főszerepét hitelesen „eladni”, még akkor sem, ha a *Playground* nem *A hatyúk tava*, a főszereplője pedig nem mesebeli, karcsú, kékszemű szőke herceg. De gyanítom: ha Bozsik Yvette *A hatyúk tavát* koreografálná meg, Elek Ferenchez hasonló férfi főszereplőt keresne. Egy ilyen figura jól is illene például a – Bozsik egyik fiatalkori koreográfiájában szereplő – mankóval közlekedő hatyúlánnyhoz.

Bozsik Yvette szinte valamennyi koreográfiájában megjelenít groteszk figurákat, szokatlan helyzeteket, és keresi a sztereotípiákra vált jelképek bizarr kifordíthatóságának különös módozatait. A *Playground*-ban nem ikonná vált műtörténeti jelenségeket értelmez át (ahogyan ezt például a *Varázsfüvölájában* tette nemrég), hanem mai alakokat és viselkedéssztereotípiákat ábrázol – leginkább végletes, abszurd iróniával. Ebben Bozsik nagyon otthonos, mindig vannak új ötletei, de a *Playground* előadásának utolsó harmadán érződik, hogy a témában nagyon nehéz következetesen, végig újszerűnek és eredetinek mutatkozni. Ezért az előadás a végére kicsit „leül”, az utolsó nagy szerkezeti egység elvont táncszólió – nehezen indokolhatóan – hangulatilag erősen elkülönülnek az előző részek atmoszférájától. Addig viszont számos üdítő jelenet, élvezetes kisetűd látható.

Az első képben Elek marcona krikett-játékosnak beöltöztött, jóllakott, dundi napközisként szerencsétlenkedik: akciófilmek hős médiasztárjaira szeretne hasonlítani, de mintha gyerekként is érezné, hogy nem kifejezetten személyre szabott vágyálmokat dédelget. Lelkének, adottságainak és elképzelt szerepének diszkrepanciája agresszívává teszi, ezért később gyilkos cápává változik: víz alatt támadja meg az idegesítően boldog fürdőzőket. Mindez persze gyermekkori, ártatlan játék, de egyben kort jellemző, véresen komoly jelenség is. A jelenetben az Elek szüleit alakító pár (Rezes Judit és Nagy Ervin) számára minden fontosabb a gyereknél, a magányos csemete ezért (is) a média által kínált sztárkollektióból választ magának példaképet. (Legyen az hős, vagy vérengző fenevad.) Nemcsak a képességei és a vágyai között feszül ellentmondás, hanem azt sem tudja eldönteni, hogy kitűnni szeretne-e, vagy inkább elvegyülne a trendi stílust és szokásokat magabiztosan birtokló, korához illő társaságban. Amikor a környezetében mindenki női ruhát és parókát vesz fel (a fiúk is), ő sem akar kimaradni a buliból. Egy pillanatra felmerülhet a nézőben, hogy az akció a nemi identitás kamaszkori keresgélésére utal, de a média uralta világ tragikomikus újra-megjelenése pontot tesz a motívum végére: valamennyi szereplő (fiú, lány, csúnya felnőtt, kövér gyerek) szörszi parókában és könnyű nyári ruhában a sülylesztőnyílás fölé vonul, ahonnan hirtelen erős fuvallat csap fel, amely a lenge ruhákat a viselőik nyakáig lebbenti fel. Elvárászolt kastély az élet, amelyben mindenki legalább egyszer, egy pillanatra szeretne Marilyn Monroe lenni – fordíthatnám erőltetetten magyarázó szavakra a jelenetet.

Már ezekben a kezdeti akciókban is észrevehető, hogy a mozdulatok, a furcsa, sokszor frívól gesztusok és tettek, valamint a diszkrét fel-felbukkanó színpadi erotika mellett a *Playground*-ban a hatáskeltés legfontosabb eszköze a színészi játék. Nem állítom, hogy ez színházban szokatlan dolog volna, de azt megkockáztatom: a kortárs táncelőadásoknak (és alkotóiknak) kifejezetten jót tesz, ha bennük prózai színész képzettséggel rendelkező előadók is fellépnek. Táncosok között is akadnak ugyan kitűnő színészi képességekkel megáldott művészek, de lényeges különbség, hogy a színészek eleve a szerepalakítás, a karakterformálás felől közelítik meg a feladataikat. Elek Ferenc – verbális szöveg nélkül is – színészi játékkal jeleníti meg (sőt: már az első pillanatban „készen” hozza) az alakot, és a megkoreografált mozdulatsorozatait is színészi céljai alá veti. A mozgáskultúrával bíró színészek (ha jól fogják fel szerepüket) nem a koreográfia abszolválására törekednek (ahogyan ezt a táncosok közül sokan teszik), hanem színészi játékba illesztik a – mégoly magas tánctechnikai felkészültséget is igénylő – mozdulatokat. A *Playground*-ban Elek mellett Rezes Judit és Nagy Ervin is maradéktalanul megtalálják játék és mozdulat harmóniáját, úgy, hogy mindketten az előbbi alá rendelik az utóbbit. A többi szereplőnek inkább táncos feladat jut; elmondható, hogy ők is kitűnően

teljesítenek. Kiemelkedik közülük Keresztes Tamás (különös a produkciója: az inkább táncos-pantomimes szerepéből színészilag magasra értékelhető alakítást formál) és Vati Tamás (akiről már hosszú évek óta nehéz eldönteni: táncosnak jobb-e vagy színésznek). Nem lehet szó nélkül hagyni Góbi Ritát: a klasszikusan (is) képzett táncművész a csapatban egyértelműen a legtechnikásabban „kortársbalettezik”, de színészilag is teljesen „helyén van”.

A Marilyn-imitáció után a fiúk – minden bizonnyal – katonai szolgálatra, vagy őrző-védő kiképzésre vonulnak be: fekete egyen atlétatrikóra vetkezve, nem éppen makulátlan militáris fegyelemben gyakorlatoznak, próbálnak igazodni a drillhez, „alakiznak”. A háttérben az apa-tanár-főszereplő-vezetőedző-parancsnok jellemvonásaiból összegyúrt Nagy Ervin távol-keleti stílusú

Korunk hőse: Elek

harcművészet-mozdulatokat bemutatva kelt hatást. Majd – talán a leszerelés után – Elek fehér(prém)-galléros bűnöző, gengszterfőnök, igazi napszemüveges nagymenő lesz. Parancsát lesve, behódolt és félelemben élő talpnyalók veszik körül, általános médiaízlés (telenség)nek megfelelő küllemű, hivatkozó nők nyalják-falják (sőt: szorosan elé térdelve, gyors lefolyású, orális szeretetet szolgáltatva, boldogítják). De ennek a kellemes pozíciónak is vannak hátrányai. Eleket is hamar utoléri a speciális munkahelyi ártalom: a rivális banda gyilkosai egyszerűen lepuffantják. De korunk hőse, Elek halhatatlan pikareszk figura. Képzelete szárnyán úgy repül pillanatok alatt az egyik virtuális életszinterről a másikra, mint ahogy korunk hőstömegei, az internetfelhasználó webkivárályok szörfölnek a világhálón. Nagymenő maffiafőnökből fitness-termi kis lúzer lesz, aki megpróbálja megragadni élete nagy lehetőségét: a bomba csajok előtt lazán bejelenti, hogy ő fogja irányítani az edzést, mert a valóságos áhítattal körülrajongott fitness-guru késni fog. Alig mondja el, máris betoppa a mégis időben érkező, Nagy Ervin megformálta, csodatestű wellness-király. Elekkel, a kis dagi sráccal már nem törődik senki. A fiú kétségbeesetten tapogatja méretes hasán remegő haját, majd mélyen a torkába nyúl: hánytatni akarja magát, mert már csak a megváltó bulémiában bízik.

A következő tipikus helyszín a rockkoncert. Elek igazán jó érzékkel igyekszik mindent kipróbálni annak érdekében, hogy végre megtalálja a helyét a világban. Most nem az együtt-tese előtti éneklő-rángatózó sztár bőrébe bújik bele, hanem a bejárathoz állított, beengedő

őrző-védő főnök szerepébe képzelet magát. Ez utóbbi is igen nagy király. Arajongó tini csajok mindenre képesek azért, hogy bejussanak a koncertre, és hogy később a sztárok közelébe férközhessenek. Elek „élet-halál ura”: a rajongóknak előbb az ő vágyait kell kielégíteniük, hogy utána közről rajonghassanak.

Eddig a jelenetig – kisebb-nagyobb „szabálytalan”, asszociatív kitérőkkel tarkítva – az Elek Ferenc adta figura életútjának, felcseperedésének állomásait kronologikusan, lineáris cselekményszálra felfűzve mutatja be az előadás (dramaturg: Török Tamara). Aztán Elek visszazuhan a gyerekkorba. A színpadra újra begurul a távirányítós kisautó (a fiúgyermekkor szimbóluma), de Elek menekül előle. Mintha a gyerekkora újra s újra felbukkanó képeit akarná elhessegetni. Van oka rá, hiszen az iskolai tornaórákon is csak megaláztatások érték. A tornaóra-jelenet közben (szerepe szerint) csak Elek szomorkodik. A foglalkozást Rezes Judit csinos, rövid kiskosztümben, szájában sípallal vezeti, és miközben a gyakorlatokat bemutatja, az egyre vidámabb kamasztársaság tagjai a tanárnőn megnyíló minden érdekes résbe bekukkantanak. A következő képben már bizonyossá válik, hogy felbomlott a cselekmény kvázi-realitása: a „kis Elek” születésnapját tart, benne egy szál gyertya áll. Vati Tamás érkezik, és motoros láncfűrészszel cikkekre darabolja a süteményt. Elek mögött ünnepélyesen állnak a szülők (Rezes és Nagy), Rezes kicsit kínlódva elénekli a *Happy birthday* kezdetű köszöntőt, jellemző, hogy amikor a gyerek nevéhez ér, zavartan kétszótagú halandzsaszöveget pampog. Elek nevét még az anyja sem ismeri, de az is lehet, hogy a gyereknek nincs is neve. A gyorsan letudott köszöntő után a szülők Elek mögött vadul csókolózni kezdenek, fiatalok, csak a szexen jár az eszük, az ünnepelttel nem törődik senki. Keresztes Tamás jelenik meg, takarítani kezd, hóna alatt táskarádió üzemel. Amikor állítani akar a rádión, a készülék bekapja az ujját, és elektromosan sokkolja. Bennem ekkor mélyül el a gyanú: elmeotthon szereplőivel van dolgunk. A hálóiingszerű öltöztetük is egy ideje már erre utalt. A főnévív átvedlett Rezes Judit nem-sókára szertartásos gyógyszerosztásba kezd, és Nagy Ervinből is főbácsi lesz.

Nincs alapvető kifogásom az ellen, ha egy abszurd történetről az előadás vége felé kiderül, hogy elejétől fogva elmeegógyintézetben játszódik. Csak egy kicsit unom már, és mindig a miatt aggódom, hogy a legtöbbször a dramatúrgiai keret részeként megjelenő, már banálisá csépett színpadi fordulat tönkreteszi az egész előadást. A *Playground*-ban ez nem történik meg: Bozsik Yvette ugyanis meg tudott jeleníteni néhány olyan figurát, akik miatt a nézőnek örömet okoz bepillantani a diliházba. A fehér

tógás, kopasz Vati Tamás fejére, miközben törülközőből hajtogatott babát szadiz, borotvahabból babérkoszorú alakját idéző alakzatot fújnak. Pillanatok alatt magát Nérónak képzelő kezelté lényegült át. Keresztes Tamás a darabban nyilván Jézus Krisztusnak hiszi magát, hiszen a Megfeszített pózát tartva fekszik a padlóra, ahova a szerelőnek öltözött Nagy Ervin egy elektromos fűró segítségével lecsavarozza. Az emberiség története és Elek története abban hasonlít egymáshoz, hogy bármelyik lehet akár elmeházi képzelgés is. A *Playground*-ban nem is az elmeegógyintézeti háttérrel van a gond, hanem azzal, ami a megjelenése után történik. Keresztes képzeletbeli keresztre feszítését elvont táncszámok sorozata követi – eléggé hosszasan. Mintha Bozsik a végén jól ki akarta volna koreografálni magát. Pedig a darab – meglátásom szerint – körülbelül a keresztre feszítésig tart, ami utána jön – az absztrak, összhangzó értelem nélküli hangulatillusztrálás –, szerintem teljesen felesleges.

Mindezek ellenére a legújabb „színészes-táncosos” Bozsik-kísérlet üde színfolt, kitűnő felütés az évad elején. A *Playground* igényesen szórakoztató előadás, mívesen megkoreografált, gondosan megrendezett képekkel áll, elmélyült alkotómunka eredménye. Jól bevált a nemcsak divatos, hanem tehetséges Yonderboi szerzte-szerkesztette kísérő zene is. A címaddal viszont nem vagyok elégedett. Nem tisztem sem előzetesen, sem utólag tanácsot osztogatni, de én az alábbi rövidebb, ütősebb, magyar címet adtam volna az előadásnak: Elek.

KUTSZEGI CSABA

Fotók: Szilágyi Lenke/www.szin haz.hu

Ha össze kellene foglalni egyetlen gondolatban, hogy mi történt a TAMper2 előadásai alatt, hát ez történt: be kellett látni, hogy a színész – isten. Hogy a jó színész igenis isten. Korábban ugyan felütötte fejét mindenféle körökben a kétely: lehet, hogy ő is csak ember. Csak olyan ember a színész is, mint a többi. Ez a foglalkozása – foglalkozása mindenkinek van –, na és, így alakult. Téves beidegződés, hogy kijárna neki a tömjénezés.

Na de... Aki ott volt, aki megnézte a *Siráj*t és a *hamlet.ws*-t, nem kételkedik többé. Egy darabig. Új isteneket avat, és a kultikus viszonyulás bájitalát kortyolja. (A szemfülesebbek például tudni vélik, hogy felbuknak még a Krétakör Sepsiszentgyörgyön. Látták Bocsárdit Schillinggel sutyorászni. Hamarosan elő lehet szedni újra a házi Olümposzokat.)

Sepsiszentgyörgy néhány napra a világ közepe volt. Na jó, Székelyföld közepe. Budapestről, Kolozsvárról, Bukarestből kritikusok, újságírók tódultak oda; de hát ez a dolguk. Fontosabb, hogy Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Brassó vakmerőbb lakóinak volt miért találkát adniuk itt egymásnak. Leginkább a Krétakör hírneve vonzotta a társaságot, de azáltal, hogy a TAM, a Teatrul Andrei Mureanu jóvoltából két rendező, két színházi iskola közti párbajra mutatkozott kiállítás, a másik fél árfolyama is rendesen megnőtt. Az emberek olyan összegeket voltak hajlandók kifizetni egyetlen előadásért, és román színházi előadásért, amit máskor egész éves bérletre is fogcsikorgatva kotortak elő. Elképzelhető, hogy olvasták a plakáton: Radu Afrim idén és tavaly is elnyerte Románia többi rendezője elől a legjobb színházi rendezés díját. Mondjuk, ha van magukhoz való eszük, tudják: ami a kritikusoknak tetszik, az kellemes előadás nem lehet. De nem volt baj; jöttek, és nem bánták meg nagyon.

De kicsit megbánták, mert a bukaresti Odeon-beli előadás, ha UNITER-díjas is, nem tudta feledtetni, milyen színészek játsszák. Az elvárásokat felsrófolta az is, hogy előző két nap a Krétakörrel lélegzett együtt a közönség; és a *joi.megaJoy* cím is fiatalos hangoltságra engedett következtetni, ami enyhén szólva átejtésnek mutatkozott. Nem a rendező részéről, ő hozta a formáját, a hiperrealista térben a semmiből megjelent egy koponyaszerűség, hatalmas pávatollakkal, meg félelmetesen groteszk csecsemő volt a babakocsiban, szóval voltak ott truvájok; még ha bosszantó is volt, hogy az előadás elején horrorisztikus hatású maszkokban táncikáló szereplők átmennek realba, legalábbis megpróbálnak, s aztán sehol semmi extra, semmi Afrimtől megszokott vetítés hatalmas vászonra, vagy csillogó nejlonvilág, hiphop, vagy legalább valami furcsaság. Ehelyett az előadás végén az egyik szereplő nagyon valószerűen arról monologizál, hogy mi, bölcsészek, éhen halhatunk, ha nem megyünk el sztriptízbárba táncolni, márpedig föl kell nevelnünk a gyereinket. Az a monológ kicsavart azért néhány könnyecseppet a hiphopra, extrákra berendezkedett fiatalok szeméből. S miután az UNITER-díj is jóindulatra hangolta a kételkedőket, ki lehetett fundálni, hogy Afrim bizonyára lejtős szerkezetűre tervezte az előadást, vagyis hogy kezdetben Tompa Gábor-os groteszk világgal kecsegtet bennünket, azután román színészekről megszokott harsány – vagy ha munkál még bennünk a jóindulat: a stilizáció felé tartó – realizmust látunk, hogy végül a Krétakörét megközelítő, a valóságosra hajazó beszédmódot üssön meg az asztal tetején a lelkeből kivetkőző lány. (Hogy ne okozunk félreértést: az összehasonlításban a „Krétakör” a fesztiválon szereplő két előadását hivatott csupán képviselni; mi magunk is tudjuk, hogy ezek a színházi lények elképesztően különböző dolgok elkövetésére képesek.)

Na de elkezdjük szidni az előadást, az Odeonét, mégpedig a színészek okán. Ami késik, ne muljék, gyorsan megnevezzük a kivégzésre leginkább megérett klienst, hogy végre kiadhassuk mérgünket, ami az illető színpadra lépése óta csak forr bennünk és növekszik. Nos... Virgil Andriescu. Igen. Virgil Andriescu, aki Sándort játszta, ezennel tudja meg, hogy pocsék volt a *Csütörtökünne*pben. Mindent elrontott. (Belátható persze, hogy ez így erős túlzás, mármint hogy nélküle tökéletes lett volna az előadás, de szerző reménykedik abban, hogy színész nem olvassa ezt a szöveget, s szerző így teljesen, kétségbeesetten őszinte és kiáradó lehet.) Elszomorító, hogy a hat darabbéli öreglány erotikus áhítattal (ha van ilyen) áradozik róla több mint félórát, s erre mikor megjelenik, kong. Nem a szereplő; a színész. Annnyira eltartja magától a szerepet, hogy el is ejti. S a színésznők kicsiben ugyanezt hozzák: alig egyiken-másikon üt át a szereplő, akit visel. A színészt látod a színpadon, ahogy ágál. A nagy kivétel: Rodica Mandache, azaz Adél, ez a totyogó, fehérre meszelt arcú, babaképu öregasszony, aki enyhe fenn-

hangon és komolyan darálja szenilitásából fakadóan nem egyszer téves megállapításait. Túlzások nélküli, könnyed játékában hallgatás és beszéd, hülyeség és helytálló mondatok minden szögletesség nélkül hajlanak egymásba.

Persze vannak még értékes alakítások az előadásban, például a Zsuzsit alakító Dorina Lazăr, akinek elhiszem talpraesettségét, pragmatizmusát, az Évát játszó Crina Mureanét, akitől távol áll a középkoriúak merev, málló játéktípusa, vagy Virginia Roginé, Böske megformálójáé, aki hitelesen hozza az alig zakkant nő figuráját (mondjuk nála jócskán rásegít a festék meg a frizura).

Furcsa lehet, hogy ez az írás a „két rendező összecsapását” beharangozó fesztivál kapcsán a színészi alakításokat részletezi. Teszi ezt azért, mert a nézői percepció a szervezői szándéktól szerencsére független; s mert ugyanez a percepció az alakításoktól, most úgy alakult, hanyatt vágódott. Vagy teszi recenzens azért, mert a rendezői elgondolás sokszor a rossz vagy rosszul vezetett színészen bukik el. Vagy azért, mert némely rendezés a színészt tolja előtérbe, ha ezerrel segíti is a színészt a viszonyok, a szándékok kibontásában, majd összegubancolásában. Vagy azért, mert a színház több, más, mint zene plusz irodalom plusz mozgás- meg képzőművészet.

Mindkét rendező, Schilling Árpád és Radu Afrim is színészpárti. Előbbi a színház lényegét keresve jutott el oda, hogy díszlet nélkül, utcai ruhában beszélgeti a színészeket, miközben maximálisan kielemezi és a legmaibban mondatja a szöveget. A helyzet, a viszony igazságát keresi, odáig elmenően, hogy a megkerülhetetlen színész-néző viszony, illetve a 21. századi ember igazsága is a lehető legtöbbszór megmutatkozik. A *Siráj*ban sokszor érzed úgy, hogy nem Nyina vagy Arkagyina beszél a partneréhez, hanem Láng Annamária vagy Csákányi Eszter beszél hozzád. Hogy nem Trigorin szól Nyinához, hanem Tilo Werner

Kompozíciók színészre

Fotók (Siráj): Kovács Bence/www.siraj-kretakor.hu

mondja el helyettél, mit érzel, mikor a szakmádban látszólag sikeres vagy, de valamiért mégis mélységesen boldogtalan.

Ahhoz, hogy a mondatok igazként csengjenek, a stúdiótérben olyan színészeknek kell mozogniuk, akik könnyedén reagálnak a néző mobiltelefonjára, helyzetbe hozzák a nézőt, ha kell, s legfőképpen tudják, mit mekkora, és hová helyezett rezdülésekkel adjanak elő, hogy a való élettel kokettálhassanak. Más szóval irgalmatlanul jó színészek. Nélkülük sem a *Siráj*, sem a *hamlet.ws* nem lenne az, ami, lüktető televény, csak ügyes rendezői szándék vázlatos kiállítása. Amilyen a közsínházakban rendező Afrim *joi.megaJoy*a vagy néhol az *Algákja* és a *Plasztilin*.

Afrimnak is nagyon kell az igazán jó színész, de nem mindig jut hozzá, hiszen Schillingtől eltérően vendégszínházakban, szabvány munkaidőben dolgozik. Neki a nagybetűs színész arra kell, hogy az hitelesítse, amit Afrim az érző emberről mondani akar. Hogy süssön belőle: érzí, amiről szó van; hogy mi, nézők is érezhessük és belőlünk is süthessen ugyanaz. Afrim színháza a szív, a közösségi érzékenység színháza – Schillinggel ellentétben, aki az értelem elsőbbségét, a hasítóan őszinte gondolatokat, a póre én felszabdolásának izgalmát keresi.

Ahhoz, hogy egybeolvadjunk a figurával, és Afrimnál ez a cél, a színészen mindennek fókuszalódnia kell: a szereplő igazságának, a rendező értelmezésének, a színész érzékenységének, a néző figyelmének és rokonszenvének. És vannak ilyen színészei Afrim-

www.ploiestitheatre.ro

nak: Elena Popa, a harmincéves nagymama, illetve nagymamák (szeretnivaló, magában zsumutoló alakját a ploiești-i *Plasztilin*ben és a szentgyörgyi *Algák. Bernarda's House Remix*ben is felnagyítja Afrim); vagy Alin Tegla, a *Plasztilin* gyűjtőpontja, aki minél többet van a színen, annál jobban beleszeretünk. A pedofil és gyilkosan embertelen tanárnő, a szenvtelen, iszákos anya, a tehetetlen vőlegény, a pszichésen meggyötört igazgató, „a szex a fontos” elvű nő, a lassú kegyetlenséggel erőszakoló macsó, a saját igazukat gépiesre növesztő emberek világában a kazánházban lakó Maxim és egy kicsi zöld gyurmaemberrel bakalódó, rongyos nagymamája az emberiség tág dimenzióit mutatják meg nekünk. Maxim józanságával, nyíltságával, sportos, izléses, bár szakadt öltözetével, ember nagyságú fotóival, melyek repülésszerű ugrásait ábrázolják a színpad terét lezáró tűzfalon, és miért tagadjuk, arányos, rugalmas

alkatával az eltiport érték, jobb esetben a fel nem ismert szépség megtestesítője (de szó szerint). Csodálnivalóan normális nagymamája időnként csodálnivaló mesevilágban él, csak úgy, mint ikertestvére a *Bernarda Alba házban*, aki két halott nagypapával enyeleg és bakalódik: három, fehér csipkébe öltözött, hatalmas, selyemhernyógubó-szerű szarvakkal megáldott bohóc.

A *joi.megaJoy* legöregebb asszonyai is a valósággal párhuzamos valóságba járnak át meg át; ez, akár a *Plasztilin* hősenek folyamatos játékgénye metaszínházi utalásként is olvasható. Ezekben a világokban, ahol a kicsit zakkantak és a szenilisek a leginkább boldogok, és ahol halottak járnak ki meg be, felfüggesztődik a szigorú koherencia elve. A pornófilm részlete valójában bábéladás, a koszlott mosdókagyló fölött egy sor patinás csillár lóg, Bernarda peep show girl, lányai manőkenek, a nagymamán poros menyasszonyi ruha lóg, Pepe teniszüttővel, sportszerkóban jár.

A Krétakör *hamlet.ws*e is ezt teszi. A három briliáns színész, Gyabronka József, Nagy Zsolt, Rába Roland mindent elkövet, amit csak bír. Egyikük Hamlet, másikuk Szellem, harmadikuk Gertrúd, majd csere, majd újabb váltás, és így tovább. Szóba elegyednek egy nézővel, aki épp Ophélia, tanárként magyaráznak, rappelnek, lézerkardoznak, mesélnek arról, milyen volt látni a lepuffantott Ceau-es-cut, és a mellettük ülő néző térdére teszik kezüket: kérlek, fordítsd ezt le románra, mondják. József Attilát szavalnak két párbeszéd között, Beatlest énekelnek, és kvázi barokk operát.

Ez a szabadság, ez a pimasz bátorság több mint rendben van. Nem számít, miért ez és ez a forma jelent meg, és miért épp itt és itt. Hiszen honlapon vagyunk: *hamlet.ws*, linkekkel, képekkel, zenékkel. Van az a mondás a kor ütőerével meg a művészetekkel, emlékeznek rá. Korunk, miért ne, a videoklip, a gyors váltások, a csattanók, az effektek kora. Lehet egy *Siráj* abszolút hagyományos, a szövegűség értelmében (a fordítás azért új, Morcsányié), ugyanakkor teljesen elszállt, a színrevitel értelmében. Felforgatóan, valóban realista, napi valóságunk ordító lenyomata, mert hisz a színészek a nézők között ugyanolyan farmerben ülnek, ugyanolyan szavakkal, ugyanarról beszélnek (Medvegyenko felpanaszolja a 44 000-es fizetést), ugyanúgy téblábolnak, ugyanolyan szerencsétlenül vallanak szerelmet, mint mi. Nem fontos már, hogy Arkagyina szavain néhol azért

nevetünk, mert simán vonatkozhatnak Csákányi Eszterre, máskor meg azért, mert nagyon nem. Így is, úgy is megtörtént az, hogy a szereplő eltűnt, s a helyén Csákányi Eszter ült.

Ha az előadásban kemény a fősodor, ha a néző nyugodtan rábízhatja magát, nem fog apróságokon pepecselni. Nekilát inkább, hogy begyűjtson minél több mélyen igaz részletet. Csákányi-Arkagyina szemezését Terhes Sándor-Dornal. Kokettálását egy fiatal nézővel, és az őszinte szájjuszt. Gyabronka-Szorin esetlen, már-már gusztustalan vonzalmát az évtizedekkel fiatalabb Nyina iránt. Láng Annamária, a kicsit naiv, nagyon okos Nyina összes jelenetét. Kiváltképpen azt, amikben Tilo Werner, az író a partnere. Werner akadozó magyarsággal is hasító monológját. Mása-Sárosdi Lilla és megkeseredett anyja, Polina-Péterfy Borbála párhuzamát. Néző lelkesen begyűjti Rába Roland, Nagy Zsolt, Gyabronka Hamlet-remixének rezdülésekkel teli levegőjét. Begyűjti az *Algák*ból Fatma Mohamed táncát, a meg-megrezzenő Angustia^o-Ioana Costeanak a húga elleni árulását, a riadt Adela-Nadia Samarghitan erejét, a nagy burleszkes-szelíd nászát a halott álnagypapával, s azt, hogy nincs végül halál. Begyűjti továbbá a *Plasztilin*ből Andrei Vasluianu eszköztelen és szép agresszivitását, a szomszéd bácsi, Alecsandru Pandele öregesen szelíd jóindulatát, Spira nagymamája, Lucia^a-tefănescu plasztikus, erős figuráját, a figura derűjét és határozottságát.

Ki tudja, jók lesznek valamire.

ZSIGMOND ANDREA

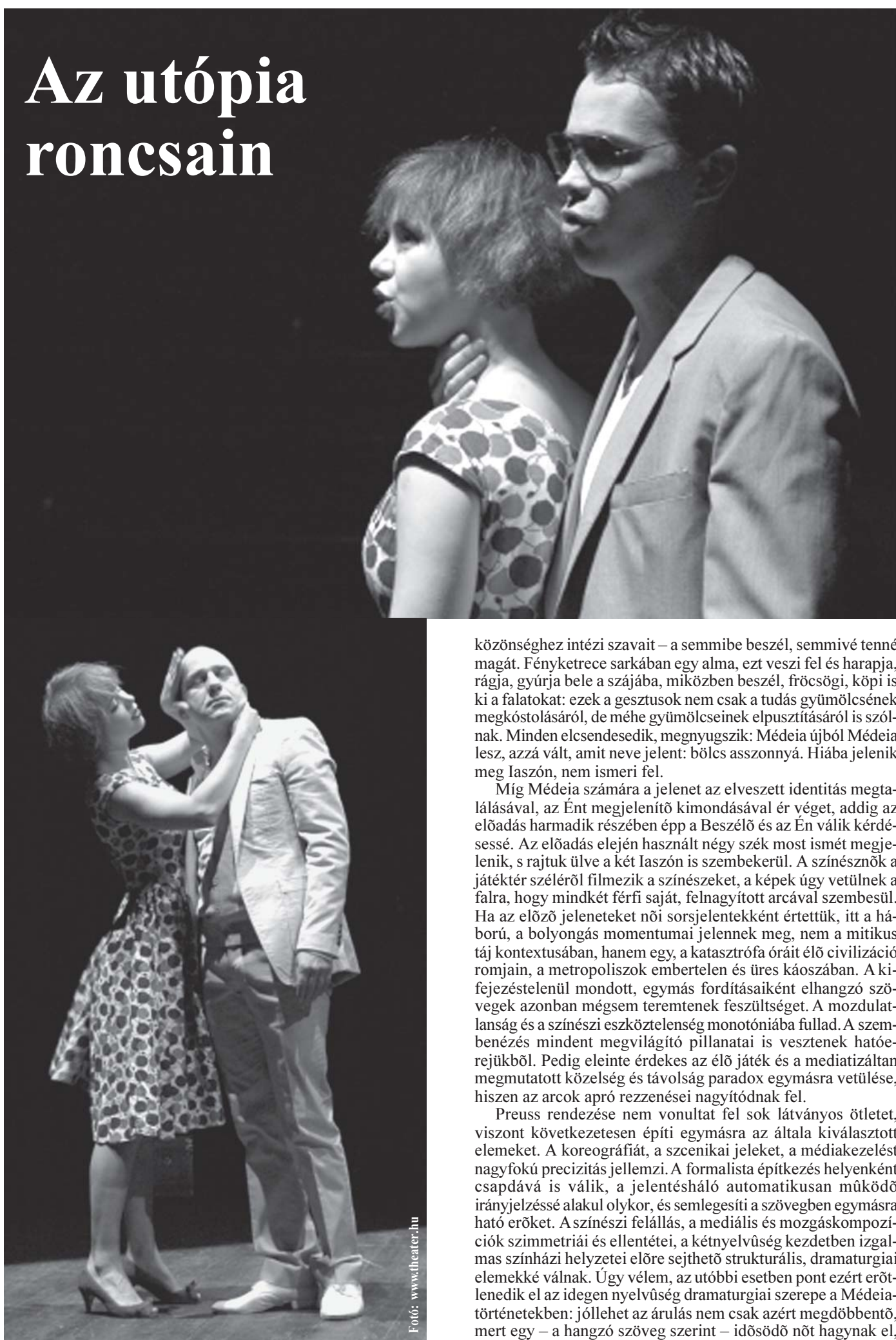
Heiner Müller a hetvenes évek után létrehozott dramatikusszövegei a színházi nyelv átírására, újragondolására irányuló radikális kihívásként értelmezhetők. Töredezett, idézetekkel átitatott, a montázs dramaturgiai elvére épülő textusai a színrevitel olyan fontos orientációs pontjait számolták fel, mint: a drámai szereplő belső egysége, a textus-szubtextus megkülönböztetése. Ez az alkotói álláspont részben abból a feltevésből indul ki, hogy a klasszikus értelemben vett történet képtelen érvényes módon megragadni a kortárs valóságot, világérzékelést, másrészt intenciója szerint így viszi a nézőt az értelmezés játékaiba, anélkül azonban, hogy a tanulságosztás hatalmi terepévé váljon a színház. Mint írja, „egy folyamat szét-tördelése kiemeli annak folyamat-jellegét, meggátolja, hogy az alkotás eltűnjön a termékben, hogy áruvá váljék, kísérleti területté teszi a képmást, ahol a közönség is részt vehet az alkotásban”. A nézői/olvasói szerepkör Müller színházában soha nem könnyű feladat, mert esztétikája olyan érzéki-intellektuális megismeréshez vezet, amely nagymértékben számít a befogadó nyitottságára. Arra a képességére, hogy szabadon elmerülve a képek, szavak, gesztusok asszociatív áradatában alkossa meg saját értelmezését.

A rendezőnek sem lehet könnyű Müller színházában. Ha figyelembe vesszük Müller azon kijelentését, miszerint „a dráma nem a színpadon játszódik, hanem a színpad és a nézőtér között”, az Uwe Preuss által rendezett előadás már a színház-terembe való belépéskor figyelmeztet erre a helyzetre, és bizonyos értelemben meg is valósítja azt. A Bárka Színház termének két sarkában, egymással szemben kialakított nézőtér paralelogramma-szerű játékteret fog közre. A nézőket a bejáratnál nemek szerint választják szét, a nőket a jobb oldali, a férfiakat a bal oldali nézőtérre tessékeli a jegyszédők. A rendezkedés kvázi-színházi helyzeté alakul, és akárha egy spontán szociológiai felmérés alanyai lennénk, kiderül, lényegesen több a nő; van, aki a lépcsőn kénytelen helyet foglalni. Szemben, a férfioldalon, szabad ülések számolatlanul. A meredeken egymás fölé magasodó széksorok, és a polarizáció feszes, groteszk erőteret hoz létre. Ez az önmagában is erős gesztus az előadás teljes testét, atmoszféráját határozza meg. A színpadi történetek egy olyan állapotot bontanak ki, amelynek témája a nemek két koncentrációs tábora közti reménytelen, de legalábbis nyomasztó játéka. Az előadás Müller három szövegét a nemek közötti konfliktus mentén látszik tematizálni, de ezt a férfi–nő viszonyrendszert nem személyességében, hanem a mitológiai történet alapján bontja ki. E tekintetben Preuss azt a mülleri oeuvre-ben hangsúlyosan megjelenő problematikát gondolja tovább, amely szerint a történelem a patriarchális rendet és annak hibáit termeli újra. Müller drámaszövegeiben a nőalakok – a *Hamletgép* Ophéliája, Elektrája, itt Médeia – a forradalmi potenciál hordozóivá válnak, rendre feladják azt a szerepet, amit a férfiak oldalán vállaltak, azért, hogy megtalálják a viszszautat önmagukhoz. Okot ad-e ez a meglehetősen feminista megközelítés bármiféle reményre, hogy a történelemnek az a sodra, amiben Iaszón is részt vesz, megrekeszhető valahol („Mikor lesz már vége” kérdezi Iaszón, míg Médeia: „Mikor kezdődött”)? És nem esünk-e az előadás közben magunkat is figyelve az ideológia csapdájába?

Az előadás, követve a három szöveg sorrendjét, helyzetsozratok által tagolódik. A női és férfi nézőtér előtti két-két széken, a két Médeiat játszó színésznővel szemben a két Iaszónt játszó színész ül, kettős német–magyar páros: Geno Lechner és Ubrankovics Júlia, Uwe Preuss és Lengyel Tamás. Német és magyar nyelven beszélnek, egymás szavait fordítva, egymás szavaiba bele – olykor a hangok összefolynak, az érthetetlen-ségig halkulnak. A kép, amit ez a beszéd hoz elénk: lepusztult természet. Mintha egy nagyváros szemetes periferiájává változott volna a valamikor virágzó. Mintha az emberi termelés vírusa ette volna fel a tájat – a „Straussbergi tó Lezüllött part” halott állatokkal és növényekkel, intimbetétekkel, óvszerrel, szarkupacokkal teleszórva –, s ennek partján az elkorhadt Argó. Jóval a partraszállás után, a hódító hadjárat végjátékának utolsó állomásán vagyunk, s a nyomorúság vízióit hordozó mondatok suhannak, halkulnak, vágnak bele a levegőbe. A terem bejáratával szembeni erkélyfolyosón jelenik meg Katharina Schumacher, kiskosztümös, határozottan járó nő, aki egyszer csak elvágódik. Ez botlás az imidzsben: ő is belép a szófolyamba, német nyelven, aztán magyarul: „Asszonyaik fölmelegítik az ételt, kiteszik az ágyneműt / az ablakba, kikéfélik a zakójukból a hányást” – ezt majd továbbismétli mindkét Médeia. A Dajkát játszó Schumacher úgy táncol, vonaglik fent, mintha egy diszkóban, sztriptízbarban volna, aztán lejön a játéktérre. Az ő alakja meghatározhatatlan és enigmatikus: közvetít a nyelvek és szituációk közt, tehát értelmez is: egyes gesztusaival képes az egész játékot kívülről irányítani (mintha tévét kapcsolna be, az ő mozdulatára indul el egy jelenet), máskor maga is részese és bábja a rendezésnek, a Médeia-szenvedésbe bevillanó diszkójelenet áramütésszerűen hozza rángásba a színészek testét.

Az alkotók nem a vizuális jelek sokaságára bízzák magukat, annál inkább egy-egy erős jelzésre, az elhangzó szöveg plasztikus, a fény térteremtő és a vetítés reflexív erejére. Izsák Lili jelmezei úgy erőteljesek, karakterisztikusak, hogy meghatározott részleteket emelnek ki magukból. Lechner-Médeia jelmeze egy combközépig érő, derékban összefogott marhabőr kabát, lábán piros cipő, kezének egyik körme vörösrre festve. Ubrankovics Médeijája klasszikusabb és kislányosabb női alak, divatos mintájú nyári ruhában, szintén piros cipővel a lábán – sápadt arcán vérvörös ajkai különálló jelként, sorsa pecsétjeként kapcsolják össze társnője alakjával.

A második jelenetben a játékteret fényekkel teremtik meg: két, egymással nem érintkező, padlóra világított négyzetben, fényketrecben járkalnak fel s alá Médeia-színésznők. Ezeket a tereket kettőzi meg a szabad falfelületekre egymás mellé vetített alak élő és mediatisált mása. A Dajka a két sziget közt áll, Ubrankovicsnak magyarul, Lechnernek németül válaszol: Iaszón Kreón lányánál van. Kreón lányánál – mondja utána

Ubrankovics, bizonyára, mert a család befogadásának ügyében jár közben nála –, de maga sem hisz ebben az ürügyben. A házasságuk zátonyra futott, a test romjai közt a fiatalság kísértetei; Iaszón érkezését hiába fogadja a szenvedély utolsó kitörésével, tudja, hogy mindennek vége. Ebben a helyzetben Médeia beszél, vádol, emlékeztet és rákérdez önmagára. Preuss idősebb Iaszón-alakja úgy van jelen, mint aki már kiköltözött a közös életből, s csak épp az utolsó holmikért jött, némán a lelkiismeret-furdalás és a gyávaság terhe alatt. Ubrankovics színészi játékában a keserűség nem látványos hisztériaként, hanem fölfakadó sebként van jelen. A vád és belátás hangja, az elhagyatottság érzése és a saját történetéből való kilépés vágya váltakozik monológjában. A szerelemért véres áldozatokat hozott, feladva mindent, ami az övé volt, és most mégis visszaveszik tőle: „Szeretnéd fiaidat visszakapni / A tieid Mi lehet az enyém / rabszolganődé Ami rajtam / van ami jön belőlem csak a te / eszközöd neked öltem szültem / én a te szukád én a szajhád / Növő hírneved létrafoka én / Szaroddal összekelve ellenségeid / vérevel”. Egyszerre csak lecsillapodik, és e mögött a bosszú indulata munkál: átnyújtja Iaszónnak cipőjét, a friss menyasszonynak szánt halálos nászajándékot. Ezt a gesztust merevítik ki a színészek, miközben a másik fényketrecben a német Médeia játssza el saját történetét. Lechner Médeijája fásultan indulatos, és sokkal erősebb kitörésekre ragadtatja magát: Lengyel Iaszónja erőszakos, ravasz dzsigoló, a színház Orczy parkra nyíló oldalsó ajtaját kitárva, a beözönlő határozott fénysávval szakítja fel Médeia magányát. Dulakodnak, Médeiat lelöki a földre, mégis úgy távozik, hogy a nő rávágja az ajtót. A fény Ubrankovicsra hull ismét: Iaszón már nincs ott, és a nő indirekt, de a

közönséghez intézi szavait – a semmibe beszél, semmivé tenni magát. Fényketrece sarkában egy alma, ezt veszi fel és harapja, rágja, gyúrja bele a szájába, miközben beszél, fröcsögi, köpi is ki a falatokat: ezek a gesztusok nem csak a tudás gyümölcsének megkóstolásáról, de méhe gyümölcsének elpusztításáról is szólnak. Minden elcsendesedik, megnyugszik: Médeia újból Médeia lesz, azzá vált, amit neve jelent: bölcs asszonnyá. Hiába jelenik meg Iaszón, nem ismeri fel.

Míg Médeia számára a jelenet az elveszett identitás megtalálásával, az Ént megjelenítő kimondásával ér véget, addig az előadás harmadik részében épp a Beszélő és az Én válik kérdésessé. Az előadás elején használt négy szék most ismét megjelenik, s rajtuk ülve a két Iaszón is szembe kerül. A színésznők a játéktér széléről filmezik a színészeket, a képek úgy vetülnek a falra, hogy mindkét férfi saját, felnagyított arcával szembe kerül. Ha az előző jeleneteket női sorsjelentekként értettük, itt a háború, a bolyongás momentumai jelennek meg, nem a mitikus táj kontextusában, hanem egy, a katasztrófa óráit élő civilizáció romjain, a metropoliszok embertelen és üres káoszában. A kifejeztelenül mondott, egymás fordításaiként elhangzó szövegek azonban mégsem teremtenek feszültséget. A mozdulatlanság és a színészi eszköztelenség monotóniába fullad. A szembenézés mindent megvilágító pillanatai is vesztenek hatóerejükből. Pedig eleinte érdekes az élő játék és a mediatisáltan megmutatott közelség és távolság paradox egymásra vetülése, hiszen az arck apró rezzenései nagyítódnak fel.

Preuss rendezése nem vonultat fel sok látványos ötletet, viszont következetesen építi egymásra az általa kiválasztott elemeket. A koreográfiát, a scenikai jeleket, a médiakezelést nagyfokú precizitás jellemzi. A formalista építkezés helyenként csapdává is válik, a jelentésháló automatikusan működő irányjelzéssé alakul olykor, és semlegesíti a szövegben egymásra ható erőket. A színészi felállás, a mediális és mozgáskompozíciók szimmetriái és ellentétei, a kényelvűség kezdetben izgalmas színházi helyzetei előre sejtethető strukturális, dramaturgiai elemekké válnak. Úgy vélem, az utóbbi esetben pont ezért erőtelenedik el az idegen nyelvűség dramaturgiai szerepe a Médeia-történetekben: jóllehet az áruulás nem csak azért megdőbbszent, mert egy – a hangzó szöveg szerint – idősebb nőt hagynak el, hanem mert a számkivetettségben belüli kiszolgáltatottság helyzetében taszítják el őt, a mindig másnyelvűt.

VARGA ANIKÓ

Bárka Színház 2007/2008 évad – Heiner Müller: Lezüllött part Médeia-anyag Táj argonautákkal. Fordította: Halasi Zoltán. Rendező: Uwe Preuss. Dramaturg: Katja Kettner, Merényi Anna. Jelmez: Izsák Lili. Zene: Gryllus Samu. Koreográfia: Frenák Pál. Fény: Bánya Tamás. Szereplők: Geno Lechner, Lengyel Tamás, Uwe Preuss, Katharina Schumacher, Ubrankovics Júlia. Filmszereplő: Rona Meyendorf. Az előadás a Bipolar német–magyar kulturális együttműködés keretében jött létre.

Látogassa meg oldalunkat:

Irodalmi Jelen.hu

Korábbi lapszámok, IJK könyvek, hírek, szerzőkről, elektronikus megrendelés, Vasárnapi Levelek, Indonéziai Gyopár

Börtönbe kerüléskor véget ér egy élet, onnan való szabaduláskor meg egy másik: a kérdés, hogy miként tudja és akarja az illető az előttest az utánna újra összekötni. Ha sikerül ott felvenni a fonalat, ahol a lekapcsoláskor abbahagyták, akkor hasonló a játék, mint a sci-fi történetekben az időutazás: ki kell derülnie, hogy ugyanak a helyzetnek lehet-e más megoldása, mint az első, lehet-e hepiend ott, ahol az előző próbálkozáskor nem volt.

Ez történik Novák Erik elsőfilmes rendező *Zuhanórepülés* című opuszában is, ahol a börtönből szabaduló Theo (Nagy Zsolt sarokbaszorított alakításában – erről többet majd később) gondolkodás nélkül veti bele magát a lesittelés előtti környezetbe és életmódba. Ebben a tekintetben nincs nehéz dolga, hiszen a régi cimborák, a régi melő és a régi nők ugyanott várják, úgyhogy pillanatok alatt fel tudja venni az átszédeltgett éjszakák és a drogdílerséggel töltött nappalok kóválygó ritmusát.

A mindeddig leírtak ellenére azonban a *Zuhanórepülés* közönségfilmként próbál működni, ennek megfelelően köze sincs Flieg auf Benedek *Dealer*-jének felkavaró mélységeihez. A valós történeten alapuló film tanítómese kíván lenni arról, hogy régi gúnyában nincs új élet – vagy valami ilyesmről.

A magyar filmes sajtóban időről időre tematizálódik a jó magyar közönségfilm iránti igény, mondván, hogy ha az ilyen produkciók visszahozzzák a közönséget a mozikba, akkor nem csak megélhetést biztosítanak a filmeseknek, de lehetővé teszik, hogy a művészfilmeket is többen megnézzék. Így az a faramuci helyzet állt elő, hogy a Magyar Mozgókép Közalapítvány közpénzekből támogatja a kifejezetten piacra készült alkotásokat is. Ennek megfelelően megjelent néhány olyan producer, aki a közönségfilm felvirágoztatásában látja a magyar mozgókép jövőjének zálogát, és többé-kevésbé gagyi filmekkel próbálja több-kevesebb sikerrel visszacsalogatni a nézőket. Ezek közé tartozik az a Kálomista Gábor is, aki néhány éve pogácsaevő ingyenélőknek nevezte a szerzői filmen nevelkedett kritikusokat, mert azok szerinte művészfilmes mércével mérik a kommersz filmeket, és aki a *Zuhanórepülés* mögött is áll. A védőszámjai alatt készült filmek által felvetett legfontosabb kérdés az, hogy miért nem sikerül jó magyar közönségfilmet készíteni? Mi akadályozza meg a magyar rendezőket abban, hogy néhány üdítő kivételtől eltekintve jó populáris mozit gyártsanak? A rendezőképzés? A pénzhiány? A színészek hozzá nem értése?

A magyar alvilág bugyraival Novák Erik a *Nyócker* révén már megismerkedhetett: Gauder Áron sokszorosan díjnyertes animációjának ő volt a producere. A *Zuhanórepülés* a magyar akciófilm megteremtésének egyik nem teljesen félresikerült kísérlete: egyszerre hordozza az amerikai eredetű műfaj néhány jellemvonását, miközben megpróbálja felruházni kelet-európai és kifejezetten magyar jellegzetességekkel is. Ez azért különösen nehéz próbálkozás, mert a magyar filmgyártásban pont ennek a műfajnak van a legkisebb tradíciója, még a magyar közönségfilm fénykorában, a 30-as 40-es években is elsősorban vígjátékokban, bohózatokban voltunk erősek. Az alvilág, a pörgő akciók, a nagy kaliberű katasztrófák valahogy nincsenek otthon a magyar vásznanon: talán túl szűk ez az ország ahhoz, hogy a stíliket nagystílusban lehessen itt csinálni, túl közel vannak egymáshoz a dolgok ahhoz, hogy a maguk teljességében ki tudjanak bontakozni. A magyar filmekben az alvilág pitiáner, az akciók véznák, a helyzetek pedig kiszámíthatók.

A világ Hollywoodon kívül forgolódo filmesei számára hamar nyilvánvalóvá vált, hogy – bár tanulni lehet tőlük – az amerikaiakat akciófilmben nem lehet legyőzni, legalábbis nem az általuk gyakorolt stílusban és formátumban: túl sok tudást és tapasztalatot halmoztak fel erről a műfajról, valamint túl sok pénzt tudnak minden alkalommal hozzárendelni. Ázsiában úgy gondolták – és néhány nagy sikerük bizonyítja, hogy nem tévedtek –, hogy a globális piacon a saját hagyományaikkal, például a fantasztyikummal vagy a keleti harcművészetekkel tudják úgy megfűszerezni a műfajt, hogy labdába rúgjanak ezen a pályán.

Kelet-Európa e szempontból szerencsésebb tájain (lásd Oroszország) megalkották a fapados akciófilmet: a tengerentúli filmeknek csupán a ritmusát tanulták el, a kidolgozottságot, a fényképezés, a diszletek és a kellékek odaát szinte kínos tökéletességét viszont szándékosan elnagyolják. Ezeknek a filmeknek a szerzői azt gondolják, hogy a siker titka az, hogy valóságközelibb, nyersebb mozikat alkotnak, amelyeknek varázsa (a nyugatiak számára egzotikuma) éppen a kelet-európai világ szegénységből fakadó lepusztultságából ered. A határtalan gazdagsági nyomor

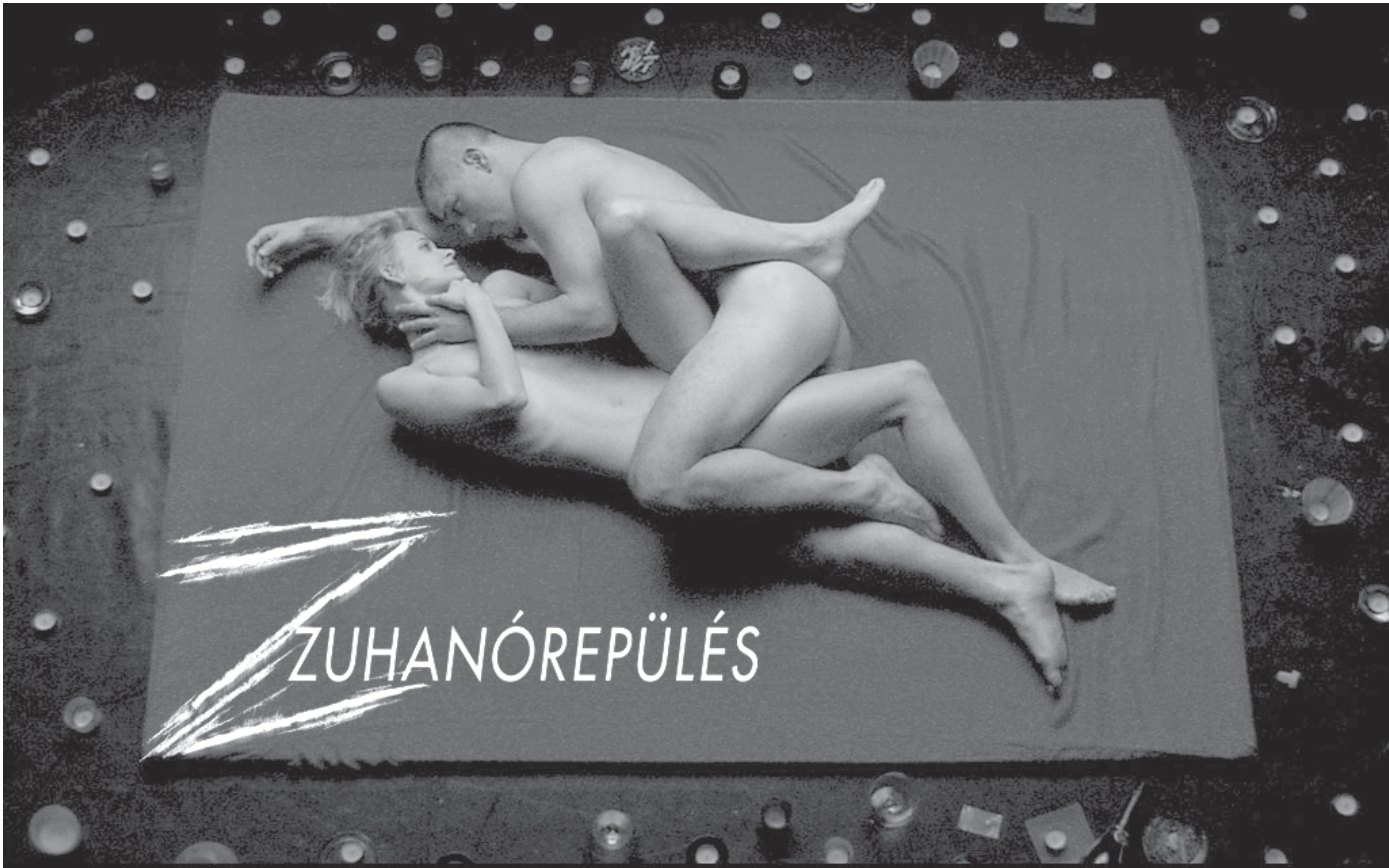

Leszállópályán

közvetlen közelében talál helyet magának, a majmolt luxuson érződik az erőltettség, a régióra jellemző laza igazságszolgáltatás miatt pedig a bűnözésből hiányzik a részletekre való odafigyelés.

Állítólag, mikor az egyik magyarországi sörgyárba új kereskedelmi és marketingigazgatót neveztek ki, az egy félév tanulmányozás után azt a következtetést vonta le, hogy a magyaroknak mindegy, mit isznak, csak erős legyen. Valószínűleg ez lehet az alapja annak, hogy a fentiekén kívül még van valami, amit a Kelet-Európában készülő akciómozik célul tűznek ki maguk elé: tökösebbek, bevállalósabbak akarnak lenni amcsi társaiknál. Sokszor tényleg úgy tűnik, mintha a minden tekintetben prűd és finomkodó tengerentúli cenzúra valóban kihúzta volna a méregfogát a filmeknek, amelyekben még a legelvetemedettebb terrorista sem gyűjt rá a kamera szeme láttára.

Hát, ha valamitől, akkor ennek a hiányától nem kell aggódni a *Zuhanórepülés*ben, a főszereplő szenvedésének legfontosabb kifejezőeszköze az, hogy Nagy Zsolt rossz arccal, ráncolt homlokkal

és összehúzott szemmel cigizik. Ennek ellenére a film vitathatatlanul legnagyobb erénye, hogy ezt az egyik leginnovatívabb pesti színtársulatban, a Krétakörben vitézkedő színészt választották Theo megszemélyesítésére. Ő már annak a fiatal színészgenerációnak a tagja, amely képes teljesen figyelmen kívül hagyni a filmre alkalmatlan, túljátszásra és túlhangsúlyozásra hajlamos magyar színjátszási hagyományokat, és rá meri bízni magát az arcára.

A film cselekménye elvileg ehhez megfelelő keretet tudna teremteni, hiszen az egész sztori a börtönből szabadult Theo személyisége köré épül. A popularításra való törekvés miatt azonban Novák Erik nem meri rászánni a jellemábrázoláshoz szükséges időt, hanem megpróbálja tipizált beállítások és gesztusok révén jelezni a mélyben zajló folyamatokat. Ez is egyébként egy olyan fogás, amelyet a műfaj amerikai mesterei egyaránt fantasztyikusan értenek: olyan ikonszerű kompozíciókban gondolkodnak, ahol egyetlen beállításban felvillantódik a szereplő pszichikai és szociális helyzete. Ehhez azonban olyan mérvű filmes szaktudás és tapasztalat kell, ami a magyar filmgyártásban nincs meg, ezért nem egyedül Novák Erik hibája az, hogy az ilyen pillanatok a filmben sablonosnak és semmitmondónak, a színészek pedig bennük sarokbaszorítottnak hatnak.

Ha a jellemfejlődésre nem lehet annyi kockát áldozni, mint egy ún. művészfilmben, akkor nyilvánvaló, hogy valami más, általában a történet foglalja el a filmtekercs legnagyobb részét. Ez azonban megint egy olyan szakma, amelyben az amcsik nagyjából behozhatatlanok. Régóta mondják a magyar közönségfilm feltámasztásán munkálkodók, hogy a legnagyobb hiánycikk a jó forgatókönyv. Ennek érdekében el is kezdték tanulmányozni a forgatókönyvírás szabályait, kifejezetten ilyen jellegű tanfolyamok és képzések indultak, sőt fent nevezett Kálomista Gábor producer egyik korábbi filmjével kapcsolatban azzal kérkedett, hogy betűhíven betartották a hollywoodi forgatókönyvírás szabályait. Mindezek ellenére azt, hogy a kérdés még nem oldódott meg, jól jelzi a *Zuhanórepülés* széteső története. Nincs egyetlen nagy probléma, amely köré a cselekmény szerveződhetne, így az az érzésünk, mintha mindenki csak sodródna egyik forgatási helyszínről a másikra: nincs jelen az elkerülhetetlenség, a kényszer érzése, ami minden dráma alapját képezi.

Azt sem lenne szabad forgatókönyvíráskor elfelejteni, hogy egy bonyolult történet kifejtésében elengedhetetlen a kapcsolatrendszerek árnyalt, de nagyon pontos ábrázolása – az oly sokat hivatkozott tengerentúli minták sikerének egyik titka, hogy képesek pillanatok alatt komplex viszonyrendszereket megteremteni, és azokat a film egésze folyamán koherensen működtetni. Ez az a pálya, amelyen a *Zuhanórepülés* a legnagyobbat bukik: a börtönből szabaduló Theo különböző alakok közé érkezik, akiknek nagy részéről a film végéig nem derül ki, hogy pontosan hol is helyezhetjük el őket a főszereplő és egymás vonatkozásában. Ezek közül is a legfélresikerültebb a teljesen megalapozatlanul és váratlanul felbukkanó szerelmi

szál: egy néhány percre egymásba akaszzkodó tekintet után keményfiú főhősünk már szerelemről nyilatkozik, tesz egy homályos megjegyzést valami korábbi találkozásról, utána pedig ezért kész mindent kockára tenni.

Sok mindent meg lehetne bocsátani a *Zuhanórepülés*nek, ha néhány társához hasonlóan, a remek magyar operatőröknek köszönhetően igényes képi világa lenne. Azonban Vecsernyés János eszköztára rendkívül limitált, a valóság ábrázolására például a manapság divatos kézikamerázáson kívül semmilyen vizuálisan érdekes ötlete nincs. A realitás szintjétől való elszakadást (emlék, álom, beszívott állapotban történő képzelgés) pedig csak a nagy expozíciós idővel felvett képek bemozdulásával, elmosódásával tudja jelezni, ami az első 20 perc után végtelesen zavaró és unalmas.

Mindezen durva hibák ellenére a *Zuhanórepülés* nem egyértelműen rossz film, bár elég nehéz megmagyarázni, miért. A kelet-európai akciómozi lepusztultság-filingje megvan, az alvilág urainak bunkó arroganciája lejön, és a Nagy Zsolt által megformált karakternek is vannak nagyon élő pillanatai. Ami egyértelműen megvalósult, az az, hogy ez a film „tökös” lett, nem fordul el ott és akkor, ahol és amikor a legjobban fáj: kemények az ütések, durvák a szavak és nem gyógyulnak be nyomtalanul a sebek. A film legelején a meleg erőszakjelenet mellbevágóan erős, a nyitott befejezés pedig hosszú időre megakasztja a gombócot a torkunkban; a film képes felkelteni bennünk valamilyen általánosan nyomasztó, rossz érzést a világgal, az emberekkel kapcsolatban.

Zuhanórepülésnek azt nevezik a pilóták – magyarázza Theónak a börtönbe került vadászpilóta –, amikor egyes pilóták akkor is megpróbálják irányban tartani a gépet, amikor a zuhanás már elkerülhetetlen: ha elérik a találmra kiválasztott célpontot a becsapódáskor, „akkor már megérte”. Novák Erik a *Zuhanórepülés*sel azonban kissé eltévesztette a célt: közönségfilmnek túl felkavaró és nem elég pontosan megkonstruált, művészfilmnek pedig túl sekélyes és túl szájbáragós lett a mű.

GYENGE ZSOLT

Zuhanórepülés. Magyar film, 110 perc. Rendezte: Novák Erik. Írta: Nagy Viktor. Operatőr: Vecsernyés János. Zene: David Yengibarijan. Vágó: Csillag Manó. Szereplők: Nagy Zsolt, Baranyai Vera, Törköly Levente, Gryllus Dorka.

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

November

A november egy generáció számára, amíg meg nem hal: Éljen november 7! És marad. Hiába minden. Arendör, a határör, a vámos, az irodalomtörténész még mindig Éljen november 7! Nem csorgott le annyi év, hogy elfelejthettük volna, és nincs látható minőségi változás, mintha nem történt volna semmi, csak jobban gyötrik a gyötörhető pórt. Az ember tévét kapcsol, szoci oldalról hallja a veretes apparatszik reformdumát, könyökén jön ki. Már nem röhög rajta. Kikapcs. Fidesz oldalról hallja a hisztérikus, hatalomba készül KISZ-KB-tantamot (minden KISZ-funkci párttitkár akart lenni, jó, hogy az, mi más). Már nem röhög rajta. Kikapcs. Az SZDSZ komoran néz, az MSZMP-ből is folyamatosan komoran néztek kifelé, rezgett a civil lába a félelemtől, már megint mi az úristent találtak ki, most kitalálták az EÜ-reformot, a hülye magyar, aki eddig a kórháztól rettegett, most majd attól is retteg, hogy tb-befizetéseiből villa épül Ibiza, ő pedig gördül a hullaházba. Már nem dühöng. Kikapcs. Az MDF, az örök nulla, a hajdani szakszervezeti vezetők kenetes, semmit érő, borzasztó retorikája. Ketten nyomják, két emberből áll az MDF, a szépfü meg a szépasszony. A szélsőjobb, amikor szót kap, egyszerre a szerű és a kocsmá modorában lejt, több mint riasztó. Nehéz lesz így leélni a következő tizenöt évet. Ha reményét látnám, hogy nem döglünk bele, a legszerencsésebb kommunista irodalomtörténész születésnapjával, **Tóth Dezső**vel kezdeném. Tóth Dezső negyvenöt november másodikán húszéves. Ettől kezdve haláláig az eszme rendíthetetlen harcosa. Nyolcvanötben hal meg, Gorbacsov már kever, de az eszme még szilárd. Úgy hal meg, hogy szilárd és értékes irodalommal vétezheti magát a következő több száz kommunista nemzedék. Harcát megharcolta. Feladatát elvégezte.

Megjegyezni kívánjuk, hogy az ilyenféle államtitkárnevet, hogy Tóth, a felületes, bár törvénytisztelő polgár hat perc alatt elfelejti, akkor is, vagy akkor még inkább, ha nevezett Tóth az irodalomtudományok kandidátusa. De ezt a Tóthot egy másik Tóth (Erzsébet, a költő Erzsébet) miatt megtartotta az agy. A nyolcvanas évek elején az egyik Tóthot berendeli a minisztérium veres szőnyegperemére a másik Tóth, a hírhedett szentendrei FIJAK-tanácskozás után. Van tétje a dolognak. Máig ható tétje. Ezt a bolsi irodalom–magyar irodalom küzdelmet egyedül Nagy Gáspár élte jól túl. Ő is belehalt. Most el lehetne vitatkozgatni azon, hogy egy irodalom létezik. Ami így is van. És mégis másként.

November harmadikán (71 éve) hal meg **Kosztolányi Dezső**. Anyám akkor nyomja kezembe Kosztolányit, messze megelőzve az irodalomoktatás tempóját, amikor kifejezetten kívánja, hogy legyek tisztában az emberi viszonyokkal. Valószínűleg szerelmes vagyok, vagy annak gondol. Előbb az Édes Annát, amikor Rákosi repül, és potyognak a grófi ékszerrek. Aztán a Pacsirtát. A csúnya lányt. Hatásukra évekig képtelen vagyok Kosztolányira nézni.

Ezt nem akarom mondani. Hanem azt, hogy a két nagy fazon, a részeges hősosz, Ady, és a tündéri Kosztolányi – meny nyire utálják egymást. Ahogy Ady leveri Kosztolányi első (Négy fal között) kötetét, Ady halála után Kosztolányi – nem bocsátva és nem felejtvé – még belerúg a döglött oroszlanba a Toll-vitában. Ady szerint Kosztolányi irodalmi író, nem életté ziseket ír, hanem irodalmi témákról dalol. Kosztolányi nem nyeli le, kilenc cikkben aprítja Adyt. A körkérdésre „Mit jelent Ady öröksége?” írott kilencedik a legvadabb. „Írástudatlanok árulása – különvélemény”. De valójában ezt se akartam mondani, miért kellene rajonganunk a versenytársakért, igaz-e? Azzal kellett volna kezdenem a Kosztolányi-bekezdést, amit Karinthynek mondott az asszonyról, Karinthy asszonyáról, az izgalmas és hajlékony Böhm Arankáról. „Feleséged nem írónak való feleség, mulatságos, szórakoztató bohóc, vonzó, de túlságosan sok bonyodalmat okoz, az írónak pedig ne az élete legyen regényes, hanem írjon jó regényeket, így csak elaprózza magát, túlonúl sok energiát pazarol az életére, s ez a művészi zülléshez vezet.” Így igaz. Kosztolányi többnyire tízest lő. Ritkán kilencest. Nyilvánvaló tény, ha egy nő a hódítást, azaz a seggét tartja életprogramnak, ti los feleségül venni, mert regények dolgában hátráltató tényező, ha az író munka helyett a nő seggét vigyázza a nap huszonnégy órájában. Kosztolányi évtizedekre előre megfogalmazza egyik levelében: „Az éhség a legnagyobb hatalom, mert legálattibb. [...] A föld második nagyhatalma a szerelem.” Fordíthatjuk úgy, ha egyáltalán szükséges fordítani: ha a nő *általában* férfira éhes – általában férfira, nem a választottira, tudjuk, Böhm Aranka *általában* –, el kell hajtani, mert csak gondot okoz. Legjobb lelovatni, azzal kettejük problémái egy csapásra megoldódnak.

Kosztolányiné maga is kristálytisztán fogalmaz, nem beszél mellé, amikor: „Nevet rajtam. – A férfi sohase nősül önként – feleli –, mindig a nőnek kell akarni a házasságot. A házasság bizony

már csak a szerelem polgári lebonyolítása, a szükséges rossz. Ő a szerelmet tiszteli, nem a házasságot.” Még egy rövid idézet abból az ezerből, melyek kapcsán Kosztolányiról beszélni kellene. Az író szerelmes. Fél, hogy elveszíti a nőt. Hihetetlen erőket mozgósít. Levélrészlet a későbbi asszonynak, Harmos Ilonának címezve: „*Megsokalltad a velem való huzavonát, nyílt kérdés elé állítasz, hogy vagy-vagy, vagy a megyei micsoda, vagy Kosztolányi Dezső. A keserves istenit, ki vagyok én? [...] Világosan látsz, de hidd el, sokkal, sokkal több az, ha valaki egyszerre lát meg valamit, s én ösztönösen látok, én a szívemmel látok, én az Istenből egy darab vagyok. Gondold meg a dolgot, s kérdezd meg magadtól, vagy-e az a nő, aki egy művészt tud szeretni, aki az Isten előtt az, s nem darabgyártó és hülye zsurnaliszta, és vagy-e az a nő, aki a hullámokra bizza magát és az ő rendkívüli szerelmére, amely messzebb visz, többet jelent, mint a gőzzel járó, biztosan haladó és rohadó házassági bárka.*” Erre ne mondjunk semmit. Az a biztos.

November ötödikén született (Újvidék, 1955) **Balázs Attila**. Író, műfordító, publicista, rádiós szerkesztő; emléke zetes könyvekkel lép elő szinte évente. Valójában a nagy késéssel megismert *Királyalbum* olvastán ismertem fel, merről szabad közelíteni ezt a dél-amerikai és bácskai gesztusokkal operáló írástechnikát, epikai orientációt. Engedni, ahogy árad. Nem szálagzatva, visszakeresve a történetfoszlányok és történetkezdemények, villanások, idegen testként felbukkanó bekezdések összeigazozdnak, kialakítják az egész Nagy Történetet. A *Királyalbum* sorvezetőként működtethető az egész dél-vidéki Sympós társasággal kapcsolatban (is), Balázs Attilánál koncentráltan (és prózában, tehát követhetőbben) jelenik meg, ami Tolnai Ottónál versben (*Wilhelm-dalok*), most olvasom a *Pompeji szerelmesek* címmel megjelent prózafolyamot, minimum hatalmas erdő. Szíverinél rejtettebben, fájdalmasabban, a beteg vándor poétikájával (Sziveri, a Kortárs által kiadott nagy fekete *összes verse* – jó szögből olvasva – szinte Balázs Attila-próza). Végel Lászlónál keserűbben (*Egy makró emlékirata*), Vajdaság elsíratása. Azazhogy: a haza, a gyerekkor, a lehetőségek, a visszatérés lehetőségének elsíratása (mondom ezt akkor is, ha Tolnai is, Végel László is a Vajdaságban él). Balázs Attila ötvenkettő, ami azt jelenti, az elmúlt évtizedekben mindent megtanult, amit a nőről (és a világról) meg lehet tanulni, meg lehet fogalmazni, és amit érdemes megfogalmazni. Ez a mondat csak a közelítés szögének ismeretében érvényes, hiszen a szög helyből definiálja a nőt (a világot), és bizonyos helyből definiálható nőt (világot) nem írói kényszer továbbfogalmazni.

Jönnek a november hetedikéi írók. Elsőként **Borbély Szilárd**, aki '64-ben született Fehérgyarmaton. Borbély Szilárd számomra a friss élmény. Úgy friss, ahogy az ember ötven fölött a kétvése élményt is frissként kezeli (ritkulnak az említésre méltó események). Be az üres könyvesboltba a nyitott ajtón, az elárusító hölgy olvas a pult mögött. Kh, kh, így én, felnéz, mondom, mit keresek. Kardos G. György sárga zsidó trilógiáját keresem, mert ellopta valamelyik fiam, és mert hiányzik, és mert megnyugtató munka dolgában, ha látom magam fölött a *levevő*sön. Feláll. Szép szem, szép mell. A polcok elé lép, leveszi a keresett prózakötetet. Előbb hasra fekteti az olvasottat. Manapság, amikor már az is csoda, ha egy könyvesbolti hallotta, ismeri a kért írónévet (hallotta), még nagyobb csoda, ha olvas. Örülök ennek. Mindennek örülök, ami jó az irodalomnak. A nő által olvasott kötet borítóján Andrea Mantegna híres Halott Krisztusa. Fejjel lefelé is Mantegnakép. Ő az, a lábtól-Krisztus. A szerző nevét nem tudom kiböngészni. Követeli, nézzem meg, mi található belül. De nem merek idegen felületet érinteni, megvárom, kérem. Azt mondja, nem tudja, ki az író, most néz majd utána, de három napja küzd, életében nem olvasott megrendítőbbet. Veszek egyet. *Halotti pompaa* címe. Hazajön velem. És miközben régen nem olvasok verset, régen nem, ismerőst esetleg, kényszerből esetleg, de nem mondok költőről semmit, ha nincs kényszerhelyzet. Versek dolgában úgy maradtam, hogy nézek, akkor mi van, ez a vers? Sokáig azt reméltem, hogy a verssel fát lehet vágni. És Borbély Szilárd leölt. A verssel embert lehet ölni.

Nem tudom, mi a líraértés. Fogalmam nincs, mitől hat egy vers, hogyan fut át az emberen egy „szekvencia”, mikor miért suhan el mellette. Hogyan eshet meg, hogy nem látom a költőt, magamat, konkrét perceimet látom a szekvenciák mögött. Aligha kérdés, különleges költő, különleges élet, mert az sem kérdés, csak különleges életből születik ennyire különleges, más méltóságú poézis. Aki megfogalmazatlanul cipeli magával evilági háborús sérüléseit, olvasson Borbély Szilárdot. Olvassa a Halotti pompát.

Iszlai Zoltán a második november hetedikén született írónk (1933, Szeged). 2007 végén nehéz eldönteni, a termékeny író megbízható káder a múltban, netán tehetsége törte át az

elé tornyosuló politikai falakat. Kisebbik nagyfiam mindenolvasó, rákérdézek, ismeri-e a nevet. Nem. Csirip-szótár? Nem. Nem korosztálya írója, kétségtelen. De korosztályom is csak érintőlegesen – keverve – ismeri. Úgy emlékeznek, hogy a *Tücsök és bogár* köthető, de nem, az Peterdié. A *Makutyi dumák* Iszlai. Végtere mindegy. Csakhogy korábban rovata van az ÉS-ben, a rádióban, főszerkeszti a Film Színház Muzsikát. És költő. Meg író, kritikus

(Könyvek pizsamában), esszéista. Olvasom valahol, cikkei száma másfél ezer. Én ismerem helyel-közzel. Könyveit, regényeit is. Kiváló dokuregényét felesége családjáról. Bár, ha a felsorolt díjakat nézzük, gyanúsán egyneműek. Szocialista Kultúráért, Magyar Honvédség-díja összekarolva az Írószövetséggel, ezt megkapja háromszor. A Zrínyi kiadó nívódíja. Kiváló Munkáért (1983), ezt nem értem, nem tudtam ilyen nevű irodalmi díjról.

Iszlai jelene tálcán kínálja a kérdést: mi okból rekeszt ki, mi okból fogad el az irodalom belső, meghatározó világa író? Mi kell ahhoz? Mi *nem* kell ahhoz? Szerelem? Szépség? Csúfság? Lantpengetés és madrigálok? Netán folyamatos kalaplengetés?

Harmadik – november hetedikén született (1962) – irodalmárunk **Keresztury Tibor**, az Alföld jelese, jelenleg küldött az átkos nyugaton. Attasé, vagy mi a csuda. Terjeszti a magyar kultúrát az érdektelen és gazdag napnyugati népek közt. Irodalomtörténész-ként, kritikusként, szerkesztő-ként, a Litera hajdani vezére-ként, Graves-díjasként kétségtelen, hogy remekül terjeszti. Szakterülete a kezdetektől a kortárs magyar irodalom, s mint szakértelmiségi, nyilván a kortárs magyar irodalmat terjeszti. Ha szerencsénk van, és miért ne volna, a kultúra mai zila

lált állapotában nem reménykedhetünk másban, mint valami irdatlan szerencsében, Keresztury révén egyszer csak minden német, francia, osztrák, dán, holland etc. olvasó kortárs magyar regényeket akar olvasni, mert magyar regények nélkül nem élet az élet. És mert, miként tette azt Botond, úgy csapja a kapuba bé buzogányát az érdektelen és kirekesztő nyugati olvasó kapujába, hogy még a harangok is megszólalnak. Bár kötelező megjegyezni (szemérmesen pislogva), az Alföld folyóirat döcög nélküle, a Litera döcög nélküle, meglehet, ha közelebb hajolunk, látjuk, az egész kortárs magyar irodalom döcög Keresztury Tibor nélkül (ahogy döcög a Népszabadság tv-kritika rovata Orsós László Jakab nélkül, aki New Yorkban attasé). De ha ez az ára, hogy kultúrailag elfoglaljuk, letaroljuk közismert magyar zsenialitásunkkal a látszólag letarolhatatlant, fogadjuk el, viseljük el időszaki hiányát. (MTI hír: Keresztury Tibor irodalomtörténész nevezte ki a stuttgarti Magyar Kulturális és Tájékoztatási Központ igazgatójává Bozóki András kulturális miniszter.)

Nolcadikán (1944) születik **Nemere István** író, műfordító, aki több speciális irodalmi ágbán magyar bajnok. Nincs, nem volt, nem lesz hasonló szorgalmas, termékeny író magyar nyelvterületen. Tavaly elérte a négyszáznolcvan kötetet. Aki tudja, mennyi munka van egyetlen könyvvel, csak az tudja igazán, négyszáznolcvannal mennyi. Azután: tudtommal senki nem kapott még hasonló kitüntetést sem: a Legjobb Európai Science-fiction Író, amelyet az Európai Science-fiction Szövetség ítelt oda 1982-ben. (Szerk. megj.: Idén Széles Sándor megkapta a fent említett kitüntetést.) Egyedüli magyar íróként megkapta Az Év Könyve Jutalmat Svájcban, 1983-ban. De nem csak a hidegvérű hegyi emberek díjazzák, a forró mediterránoktól is megkapja (Olaszország, 1985). Hetvenkettőtől Esztergomban lakik, a Szent Tamás hegyecskén. Ez a kalapdomb, ahonnan a törökök a Várhegyet lötték annak idején. Soha nem találkoztunk, ami nem csoda, mert ekkora termelékenység megoldhatatlan, ha az ember a városban sétálgat, ha van kedvenc kocsmája, kedves Duna-szakasza. Akkor hagyja el a várost, vesz magának birtokot valahol a Duna-Tisza homokdűnéi közt, amikor Esztergom magaslatain zeneileg elviselhetetlenné válnak a körülmények. Az éjszakai gépzene átveszi a hatalmat. Mielőtt szabadúszó író, színes, cifra életet él. Erdőmunkás többek közt, de mentős és boncsegéd is, és nem mellelesleg többnyelvű idegenvezető, vagy hogy a kör ne záruljon: diplomáciai tolmács. Végzettsége szerint könyvtáros. Hasonlóan színes és cifra a paletta, amit bejár írásaival. Ennek felsorolásához kicsi a felület. Zárjuk e rövidke születésnap köszöntőt azzal, hogy Nemere még két nyilvánvaló területen magyar bajnok. Soha senki nem keresett magyar földön annyit írásaival, mint ő. Soha olyan keveset nem szak-írtak megjelent művei arányában magyar íróról szakemberek, mint róla.

És akik kimaradtak: 8-án ötvenkilenc éves **Zelei Miklós** költő, író, újságíró, Kisszelmenc és Nagyszelmenc felfedezője; 1944. november 9-én lövi megcsírba **Radnóti Miklós** a keret; 13-án volna kilencvenhárom éves a százkötetes, kacsafarok bajszú **Határ Győző**, aki rövidesen végleg kikopik a magyar olvasói tudatból; 19-én hatvannégy éves **Király László** erdélyi költő, író, műfordító; 21-én volna kilencvenegy éves **Csorba Győző** költő, műfordító, a pécsi Jelenkor lelke és motorja a hetvenes években; november 22-én 130 éve születik Erőmd-szentén **Ady Endre**; 22-én tíz éve hal meg a XX. század egyik legfontosabb magyar írója: **Kardos G. György**; 24-én hetvenöt éves **Jókai Anna** író, akitől életem legszenvedélyesebb írószövetségi elnöki beszédét hallottam; 25-én ötvenhét éves **Orosz István** esszéista, kritikus; 26-án harmincegy éves **Csehy Zoltán** költő, fordító, klasszika-filológus; 26-án hal meg a rettegett bolsi kritikus és irodalomtörténész: **Keszli Imre**; 30-án hetvenkét éves volna **Csalog Zsolt** író, az Aczél-éra alatti szociográfia átalakítója, reformere.

Különlegesség és szokatlanság

Igaz, sok lapba írt, és írhatott, ahova kívánt, mégis, valahogy magányos volt, az íróársadalomtól elütő. (...) Ennek ellenére írásait szívesen vették, mert vonzók voltak, és anélkül, hogy tudták volna, miért, különlegesen hatottak”, mondja Kemény Katalin egy interjúban (1993: 120). Hamvas esszéi különlegesek voltak, mivel szerzőjük az értelem és a misztika *egyensúlyára* törekedett, ugyanis a kettő egységében hitelesebb gondolkodást lehet megvalósítani. Ahogyan Kemény Katalin fogalmaz: „Természetesen, mint olyan gondolkozó, aki a teljes szellemi szférára tartott igényt, behatóan foglalkozott misztikusokkal. De ez azt jelenti, hogy a maga és mások számára átvilágította őket. Olyan magasabb tudattal rendelkezett, amelyben az érzelmi misztika és az értelem átható világossága egyensúlyban volt.” Értelem és misztika a gondolkodói szabadság jegyében kerülnek összhangba, ez pedig egy újabb jellemzője Hamvas esszéírásának. Kemény Katalin szerint „a hiteles esszé az autonóm személy műfaja, aki nem bénítja meg magát előítéletek, világnézetek, doktrínák korlátaival, aki elismerve mások vélemény szabadságát, gyermeki közvetlenséggel vállalja önmagát. A korlátok negligálása nem jelenti azok szétbomlását, az anarchikus önkényt, de jelenti, hogy *formáját* a maga anyagából teremti meg.” Ennek a gondolkodói szabadságnak alig volt hagyománya a magyar irodalomban. „Ha Hamvas Nyugaton élt és írta volna ugyanezeket a műveket, bizonyos, hogy nem lenne ennyi okkult rajongója, de olyanok sem, akik el akarják hallgatni, jelentőségét tagadni.”

Balassa Péter „valami nem természetes nyelvi megnyilatkozásról és gondolkodásról” szól a *hamvasi beszédmód* kapcsán, amely szokatlanul és különlegesen hat, elsősorban a gondolatok radikális túlfeszítésének köszönhetően, valamint amiatt, hogy Hamvas a saját meglátásait nem teóriaként, hanem „életvezetésként” határozta meg (1987: 40, 45). Ugyanakkor Balassa Péter hangsúlyozza, hogy „európai értelemben egyáltalán nem volna szükséges különlegesnek, szokatlannak nevezni azt, ahogyan Hamvas Béla írt”.¹ Ennek ellenére vissza-visszatérő megállapítása a recepciónak, hogy Hamvas esszéírása különleges, szokatlan, eruptív és szeszélyes.

Valóban furcsa helyzet. Németh László, és később Baránszky-Jób László ugyancsak arra utalnak, hogy Hamvas Béla írásai egy szélesebb európai olvasóközönséget igényelnének. Elképzeltető tehát, hogy nem Hamvas esszéit kell a különös és a szokatlan jelzővel illetnünk, hanem sokkal inkább a magyar olvasóközönséget, a magyar olvasási hagyományokat és a magyar irodalomtörténeti kánont? Valóban hiányozna olvasatainkból az a nyitottság, amely a tőlünk nyugatabbra élő népek esetében olyan művek befogadását is lehetővé teszi, amelyek számunkra riasztónak, különösnek és szokatlannak tűnnek?

Hadd idézzük ezen a helyen Mészöly Miklóst, aki a *Párbeszéd kísértelben* a következőképpen határozza meg Hamvas Béla jelentőségét a magyar irodalom számára:

„Hamvas a filozófólo ember típusaként a magyar gondolati prózában tölt be kivételes pozíciót, azon egyszerű oknál fogva is, hogy a magyar gondolati prózában és esszében ő egy sajátos foghíjon dolgozik, melyet a magyar tudományos és gondolkodói érdeklődés beépítetlenül hagyott. Mert számunkra, közép-európai kis nép és népek számára sosem volt evidens az ezoterikus témával való bármilyen magasabb szintű foglalatosság, mint például a franciáknál, a németeknél, a spanyoloknál vagy az angoloknál, akik már évszázadok óta kulturális hivatásként is művelték és mindmáig művelik a legkülönbözőbb távoli kultúrák földerítését, interpretálását és magyarázását.” (1999)

Szenvedélyesség vagy kizárólagosság?

Földényi F. László Hamvasról írt tanulmánya egy vallomással kezdődik, miszerint az írások iránt érzett vonzalomhoz kezdettől fogva némi zavar keveredett: „Miközben oldalakat töltöttek meg az olyan gondolatok, melyek mindegyike eltévészthetetlenül hozzám szólt, és engem talált el, rendszeresen bekövetkezett egy hirtelen kiskiklás, és úgy éreztem, csálkó tévedés áldozata lettem. Szövegében ugyanis a konfessziót egyszeriben elsöpörte az ideológia, a kételyt a hit, az embert a szerep, a gyónást a szónoklat. S miközben újra és újra lépre mentem, s a szellemi tájainkon ismeretlen tudásanyagba és színvonalba beleszédültem, majd pedig kijózanodtam belőle, körvonalazódni kezdett előttem egy jellegzetesen közép-európai, magyar gondolkodó, aki úgy veti vigyázó szemét a legtávolabbi horizontokra, s igyekszik azokat gondolatai tükörcserepeiben csorbitatlan egészként felvillantani, hogy közben saját elentmondásainak is áldozata lesz.” (1988: 837) Földényi ezután felsorolja azokat a műveket, amelyek mentesek mindezekről a gyengeségektől – ide tartozik a *Karnevál*, amely szerint „a magyar irodalom egyik legélvezetesebb regénye”, a *Silentium* és a *Titkos jegyzékönyv* egyes esszéi, valamint a *Mágia szútra* –, majd pedig részletezi azokat a fenntartásokat, amelyek Hamvas kevésbé sikerült írásainak olvastán fogalmazódtak meg benne. Földényi F. László „rövidzárlatnak” nevezi azokat a szöveghelyeket, amelyek teljesen váratlanul elidegenítik az olvasót, és ezáltal megszakítják a dialógus lehetőségét a szöveg és befogadója közt. Ez rendszerint olyankor következik be, amikor az élőbeszéd megszólító ereje „az iskolamester pózát ölti magára”, és a szeretetteljes hangot hittérítői szigor váltja fel. Ugyanílyen hatást vált ki, amikor egy ellentmondást nem tűrő, tévedhetetlen hang szólal meg, és elnémítja az olvasót, valamint az is, ahol a beszélő erőszakoltan akar tisztázni valamit, és ennek érdekében a tárgyat egyértelművé merevíti. (Földényi ilyen negatív

példaként említi az *Unicornist*, amely szerint „közhelyek gyűjteménye”, az *Arkhai* írásait, valamint a magyarsággal foglalkozó esszéket.) Ezeket a rövidzárlatos szövegeket többnyire stílárís hiányosság is jellemzi, ugyanis a gondolatmenet erőtlenségét a szerző retorizáltsággal próbálja ellensúlyozni, ennek pedig gyakori következménye „a ‘túlírtság’, az ‘és’ kötőszó néha modorosságig fajuló használata, az időnként vitathatatlanul melodramái tónus, a szentimentalizmus, a kijelentő mondatok patetikussága, egy-egy gondolatnak néha már bosszantóan gyakori elismétlése”.

Ezen a helyen kell megemlítenünk Kelemen Zoltán kritikáját, aki a *Regényelméleti fragmentum*ról szólva szintén a hangvétel kizárólagosságát nehezményezi, de ezen túlmenően egy további hiányosságra hívja fel a figyelmet: „Azon kívül, hogy a töredék nem regényelméleti vonalon fut, hanem egzisztenciálfilozófiai, esszéisztikus elemeket olvaszt magába, sőt: helyenként etikai magatartást *diktál*, a fő probléma vele kapcsolatban a már említett humor hiánya...” (1994: 43) Ez utóbbi szintén lényeges észrevétel. A humor mint alapállás Hamvas szerint elengedhe-

Danyi Zoltán Egy szokatlan beszédmód (Hamvas Béla esszéírása)

tetlen kelléke a gondolkodásnak, és erről a szépiró Hamvas Béla soha nem feledkezik meg: regényeiben gyakran találunk olyan fejezeteket, részeket, epizódokat vagy történeteket, amelyek csak a világirodalom legnagyobb szerzőinek humorérzékelével hasonlíthatók össze. Éppen ezért nevezheti őt Sava Babiè a humor nagy szószólójának, aki számára a humor „nemcsak az ember legfontosabb sajátossága, hanem olyan út, melyen haladva minden baj leküzdhető, majdnem minden” (1996: 1121). Ha tehát valamelyik műben a túl komoly(kodó) hanghordozást nem ellensúlyozza kellő humor és önironia, akkor az a mű komor, nehezen emészthető lesz, és rossz benyomást kelt az olvasóban. Hamvas legjobb esszéi azok, amelyek elkerülik ezt a veszélyt, és az olvasót nem elidegenítik a kizárólagosságukkal, hanem magukkal ragadják igazságkereső szenvedélyükkel.

Megvalósítás

Hamvas Béla szinte a legkorábbi esszéitől kezdve az emberi sors beteljesülésének lehetőségeit kutatja (*A magyar Hüperion*), a normális életvitelhez vezető utat igyekszik megvilágítani, sőt a világ eredeti és valódi állapotát visszaállító hermetikus műveleteket vázolja fel (*Tabula Smaragdina*), az *Unicornis* esszéi pedig élettechnikáról és tudatos élettervezésről beszélnek. A *Patmosz* keletkezésének idején, 1960-ban írja egy Várkonyi Nándorhoz szóló levélben:

Az írás engem egyre kevésbé érdekel. (...) Amit csinálni szeretnék, az egyetlenegy: mindabból, amit valaha is gondoltam, egy szemernyit realizálni. (...) Egy kis jót tenni valahol valakivel, egy kis világosságot hozni annak, akinek szüksége van rá, egy kis áldozattal megmenteni valakit, akinek sorsába ez van írva. (Hamvas–Várkonyi, 1993)

Mindezek miatt Czakó Gábor „teóriában élő” gondolkodónak tartja Hamvast: a teória ugyanis Hamvas megközelítése alapján abban különbözik az elmélettől, hogy nem csupán tetszetős képleteket gyárt, hanem a megvalósításra irányul. Czakó szerint Hamvas utolsó nagy összegző művében, a *Patmosz*ban a létezés egészét tekinti át, „a világ és az emberi személy helyzetét”, közben azonban nem alkot rendszereket?, mivel azok gátolják a gondolatok szabad kifejtését. Czakó két alapvető fogalmat emel ki, amely köré – a mindent átfogó rendszer híján – Hamvas az életrendet szervezi. Az egyik kulcsfogalom az *igazság*, amelyen Hamvas a normális élet megvalósításának lehetőségét érti, a másik pedig a *létrontás*, amely mindent magába foglal, ami a megvalósítást akadályozza. Mivel Hamvas nemcsak elméleti, hanem egzisztenciális problémaként kezeli ezeket a kérdéseket (a hiteles élet megvalósítását követelményként tünteti fel), Czakó szerint érthető az ellenszenv, amelyet művei az olvasóban kiváltanak: „nincs nagyobb botrány, mint rászólni az emberre, aki berendezkedett a megromlott létben” (1995: 98).

Sava Babiè szintén az életmű összegzésének tartja a *Patmoszt*, mivel Hamvas ezekben az esszéikben mondja ki „a végső igazságot arról a világról, amelyben élt, és megújeni, mint vélekedik a földi élet lehetséges irányairól és az ember esélyeiről” (1996: 1112). Babiè szerint Hamvasnak az egyik legfigyelmesebben megszerkesztett esszégyűjteménye ez: a mondatai tiszták és világosak, akárcsak a gondolatai, és mivel „természetes módon forr bennük egybe a gondolat és a közlésforma”, ezek az írások „a világ esszéirodalmának csúcását jelentik”. A realizálás kérdését illetően Babiè úgy véli, ezek a szövegek nagy mértékben alkalmasak arra, hogy kalauzár legyenek az olvasónak „a korrumpáltságból való kiválás önálló keresésében”.

Beszéd kontra írás

Mivel Hamvas Béla számára egyre fontosabbá vált a realizáció, a tényleges életgyakorlat, a kidolgozott teóriák gyakorlati megvalósításának kérdése, ezért érdemes megvizsgálni, hogy milyen szerep juthat ebben magának az írásnak. A teória kidolgozása az írás által történik, joggal gondolhatnánk tehát, hogy az életterv megszületésével az írás elveszíti további funkcióját és felszámolja önmagát. Hamvasnál mégsem ez történik.

Azt hittem, hogy lesz idő, a legjobb esetben talán néhány év, amikor az írást abbahagyhatom, és magamat kizárólag a realizálásnak szentelhetem. Minden jel arra vall, hogy az írást sohasem fogom tudni nélkülözni, mert a lét eredeti szövegének megfejtése és a realizálásra tett erőfeszítés az írás tevékenységében történik.

Csak az írás révén jutok olyan erőkhöz, amelyek a feladat teljesítéséhez szükségesek. (3. köt.: 249)

Az írás tehát nem a teória kidolgozásához használt eszköz csupán, hanem szerves része magának a realizációnak: az ember, miközben dolgozik a művén, azzal egyidejűleg maga is átalakul.

Ehhez kapcsolódóan kell röviden kitérni Hamvas nyelvszemléletének kérdésére, hiszen a metafizikai válság, amelyről Hamvas beszél, a jel és a jelentés nyelvbeli viszonyán keresztül ragadható meg: az ősnyelvben ezek még szétválaszthatatlan egységet képeztek, azután fokozatos degradálódás következtében kezdtek elválni, elszakadni egymástól, végül eljutottunk a mai köznyelvhez, amelyben jel és jelentés azonossága teljesen hiányzik. Az ősnyelvet nem kellett értelmezni, mivel az nem rámutatott a világ dolgaira, vagyis nem magyarázza a világot, hanem „benne van és az pedig öbönne” (idézi Bódis 1997: 50). A mai köznyelv ezzel szöges ellentétben csak többszörös áttétellel utal valamire, a jelek mindig újabb jelekre utalnak, és soha nem oldódnak fel egy végső jelentésben.³ Ha ebben a rongált nyelvallapotban az ősnyelvi egység hírt ad magáról (vagyis ha az isteni nyelv az emberi nyelven átszűrve megszólal), minden bizonnyal érthetetlen marad számunkra, és legfeljebb csak mint eksztatikus állapotban tett megnyilatkozást fogjuk fel. (Mint a következő fejezetben látni fogjuk, éppen ez történik a *Karnevál*-ban megjelenő angyali szövegekkel.)

A megrongálódott nyelvallapot miatt hangsúlyossá válik a beszélt és az írott nyelv különbözősége, amelynek megvilágítására egy allegorikus kínai történet szolgál.

Időszámításunk előtt a hetedik században egy dél-kínai fejedelemiségben élt Lao-ce, az udvar levéltárosa és könyvtárosa. Egész életében ki sem mozdult városából, nem törekedett rangra, vagyonra, mégis nevével már életében tele volt a világ. Késő öregségében egyszerre csak eltűnt. A határon egy őrszem felismerte és arra kérte, hogyha már eddig nem írt egyetlen sort sem, foglalja össze bölcsességét most. Lao-ce nyolcvanegy rövid verset írt, átadta az őrszemnek, felült szelíd bivalyának hátára és eltávozott. Azóta nem látták. (Idézi Bódis, 1997: 55)⁴

A tradicionális kultúrákban az élőbeszédnek döntő szerepe van az áthagyományozásban: a nagy vallásalapítók tanításaitak szinte kizárólag az élőbeszéd útján adták tovább. (Pl. az evangéliumok szerint Krisztus csak egyszer írt, akkor is a porba vetette betűit, lásd János 8, 6.) Ez azzal magyarázható, hogy a kimondott szó az írott szónál *közvetlenebb*, hiszen aki beszél, a személyes jelenlétével hitelesíti a beszédet. Az idézett történet a tradíció átadásának kivételes pillanatáról tudósít, amikor arra úgy kerül sor, hogy a hagyomány egyben meg is szakad: Lao-ce távozásával eltűnik az a hatalom, amely szavatolná a tudás jelenlétét: „a beszéd kivonul az írás mögül” (Bódis 1997: 55).

Hamvas a *Scientia sacrá*ban veti fel a kérdést, hogy helyettesítheti-e az írott szó a tudását élőbeszédben közvetítő mestert, és arra a megállapításra jut, hogy ez egyedül a *szútra-stílus* révén lehetséges. Ennek a stílusnak a hatása az összes szent könyvön érezhető: a szútrában a szavak kilépnek a szintagmatikus viszonyból, és mivel nem a közlés rendjének vannak alárendelve, részben mentesülnek az írás kívülről jövő, kényszerítő kötelmei alól.

Az őskori könyvet szútra-stílusban írták. A szútra szanszkrit szó, grammatikailag csaknem összefüggéstelen szavakból álló rövid mondat, csaknem rejtvény. Szógyökökből álló titkosírásnak is nevezhető. Az összefüggést az olvasónak kell megtalálni. (...) A legtöbb esetben a szútra, akárhány szóból áll is, a teljes mondatnál egy szóval kevesebb. Ha a felirasztáshoz hat szó kell, csak ötöt mond ki. A hatodik a kulcs, amit vagy a Mester ad meg, vagy meg kell találni. Esetleg enélkül is érthető, de esetleg tévesen, esetleg az ellenkezője. Amíg a megértést a felébredés villanása nem kíséri, addig a szútrát az ember nem fejtette meg. Mert ez a villanás a primer. Ez a kipattanó szikra, amiről Platón hetedik levelében beszél. (Hamvas 8. köt.: 76, 79)

Bódis Zoltán a „kulcsszóval” megragadott hiányzó elem szerepét hangsúlyozza, mert ami a szútra esetében hiányzik, „nem egyszerűen valaminek a véletlen távolléte, hanem ez a hiány teremtí meg a szöveget” (1997: 61).

Hamvas Béla esszéi gyakran alkalmazzák a szútra-stílusnak ezt az eszközét: közlésmódjuk nem ritkán hiányos, töredezett. Hamvas nem törekszik tárgyának kimondására vagy pontos megnevezésére: ehelyett megteremtí a lehetőséget az olvasó számára, hogy a szöveget jelenlévővé tegye az olvasás során. Ezért fordulhat elő, hogy Hamvas esszéiben egymással (lát-szólag) homlokegyenest ellenkező gondolatok jelennek meg, amelyek ingadozása valami szokatlan hullámozást, folytonos mozgást hoz létre a szövegben. Vélhetően ez a különös mozgás képezi Hamvas Béla esszéírásának a legfőbb jellemzőjét, amely a stílusát megkülönbözteti minden más szerzőétől.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy mindez csak az esszék esetében van így. A regényekben az egymással ellentétes gondolatok, világképek és beszédmódok más célt szolgálnak, és másképpen hatnak. Egy regény mondatai nem a referenciális jelentésük szerint érvényesek vagy érvénytelenek, hanem annak alapján, hogy mennyiben felelnek meg azoknak a retorikai játékszabályoknak, amelyeket maga a regény hoz létre: vagyis mennyiben tudja megteremteni a mű a maga „lehetséges világának” érvényességét (Gyimesi 1992: 29). Míg az esszé kijelentéseit szó szerint értjük, addig a regény befogadása és értelmezése több rétegben történik, hiszen a figuratív nyelvhasználatból következően a szépirodalmi szövegek kijelentései többféleképpen érthetők.

(Részlet a szerző „HAMVAS BÉLA REGÉNYEI – kivzetés a szépirodalomból” című, az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatában hamarosan megjelenő művéből.)

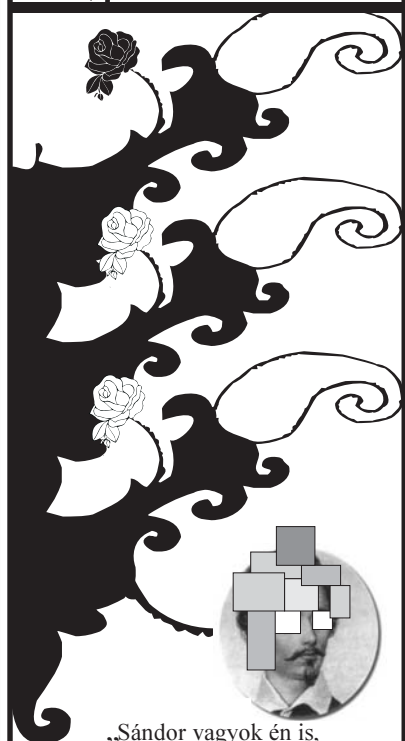
¹ Mást állít Vekerdi László, aki szerint Hamvas a 30-as és a 40-es években szervesen illeszkedett a magyarországi szellemtudományi törekvésekbe: „Dehogy is volt Hamvas 'elszigetelt' vagy pláne 'idegen' jelenség a magyar gondolkodásban: annyira nem, hogy másuti egyáltalában nem is képzelhető el.” (Vekerdi László: Egy magyar gondolkodó. = Mozgó Világ, 1988., 4. szám, 117–124.p.)

² Hamvast, mint Thomka Beáta mondja, „a tényleges életgyakorlat” érdekelle; nem elméleti szempontból közelítette meg a hagyományt vagy a mitológiát, hanem az elméleteken túl „az általános emberi tartalom, a mítoszokban megnyilvánuló univerzális mondanivaló” vonzotta, erre összpontosította figyelmét. (1988: 72)

³ Hasonló nyelvszemléletre vall Jacques Der rida „elkülönböződés” fogalma. Bódis Zoltán szerint a derridai gondolkodásmód Hamvas után a század másik jelentős kísérlete volt a metafizikai válság „elhalsztására”. (1997: 43)

⁴ Eredeti megjelenése: Hamvas Béla: A Taotekingből. (Bevezetés és fordítás.) = Napkelet, 1940., 1. szám, 30–33.p.

Sándor vagyok én is!

„Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.”

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

GAYA LITERATURA

Zsidó Ferenc

XIX. Szál szivar,

mely, a nőnemnek hála, elhozza a harcok végét. Jól mondják a szakértők, hogy mindig szükség van az isteni beavatkozásra... A felek váratlanul, minden figyelmeztetés nélkül elhagyják a csata helyszínét, a győzelem és veszteség biztos tudatában...

Az egerek nagyon vívtak,
Minden békát levágtak,
Segítségül eget hívtak,
Brekken nem maradt végtag.
Már-már győzelemre álltak,
Békák lassan meghátráltak,
De a szerencs forgandó.

Igen, mert gróf Nagykákai
Magát nagyon elszánta,
Összeakadtak lábai,
Cincek vesztét kívánta.
Tudta, egy dologtól félnek,
Az lesz veszte ama félnek:
Egérfogó, tökmaggal.

A hódtól rendelt belőle
Plusz végtelen darabot,
Munkát el ne lopják tőle,
Nyomban rá is harapott.
Technikája igen fejlett,
Nyaka helyett csupa fej lett,
Hû, a ferdeszemûje!

Babonás kissé az egér,
Hol vagytok most, sámánok?
Tudja, a fogóba befér,
Szóljanak a sirámok.
Ellenállni sosem lehet,
Aki bátor, máris mehet,
„Minket vár ott a sok lyuk.

Békaegérharc

végeposz (travesztia)
részletek

Ez van írva sors könyvében,
Porlunk hát, mint a szikla,
Balsors tép, de egyvégtében,
Kihuny bennünk a szikra.
Nem elég a tatár, török,
Osztrák, ki ágyúként dörög,
Most itt az egérfogó...”

Látta ezt a macskák népe,
Immár bevégeztetett,
Nagy suttyomban mind lelépe,
Míg nem veszélyeztetett.
Nem jó lenni vesztes mellett,
Akit gyászos anya ellett,
„Tűnjünk el, de azonnal!”

Tapsba kezd a békák népe,
Ütemesen bandukol,
Nézi, egérlyukba lép-e,
Néki hangosan drukkol.
Tapstempóra lépegetnek
Fattyai az egereknek
Végzetük irányába.

Így menne ez, vége nincsen,
Minden egér holtáig,
Békák osztoznának kincsen,
Mit cinc gyűjtött voltaig.
Ámde ekkor váratlanul
Békahölgy jön hívatlanul,
S mondja a szentenciát:

„Ha ebben a minutumban
Meg nem tértek miközénk,
Nem lesz résztek coitusban
Nagy világnak kerekén.
Itten, ha tovább harcoltok,
Rajtunk ülve nem purcoltok,
Mit sem kaptok belőlünk.”

M. Zs.
„Jó éjt! nélkül aludt el. / Atévében a Három kívánság ment. / Egy babafénykép maradt utána, / hátoldalán a felirat: / »Homborg am Rhein, 1906.« / Elindulok hát, hív a Rajna. / Víz verődik körül köre. / Ich will dich kennen lernen.” (Hív a Rajna)
zúg a Volga
zúg a Volga
hadd zúgjon csak
az a dolga

H. T.
„A kápolna, a madárraj, a ciprus, / a krumplievők és a magvető, / a napraforgók, szobák, arcok, székek, / földek, utak, cipők és papucskok: / minden kevés, a mindenség is meddő, / ha nem fogja föl a zuhanót végül, / mint isteni tenyér, a szeretet.” (Vincent)
Bizony, ezt mi is hallottuk, hogy ez az ízé, a szeretet nagyon-nagyon fontos dolog, a hit és a remény mellett. Köszönjük, hogy ismét tudatosította bennünk.

N. K. E.
„De ha fül, hát legyen fül, ám akkor következzenek most a farkak, és más egyéb alsó végtagok, hosszúak, lomposak, elégikusan bozontosak, avagy patetikusan ágaskodók; én már alaposan megkóstoltam, hátha Önnek is ízleni fog...
P.S. [...] Ugy vélem sikerült meglelnem a mindkettőnk számára üdvös megoldást. Javaslatom a következő: ezekkel a versekkel is (mind a tizennégygyel) cselekedjek hasonlóan mint az előzőekkel, azaz metélje le mindnek az első sorát, rakja őket szépen sorba, és közölje le... Így Ön is működhet kedvére, és én is boldog leszek, hogy legalább a (gyep)mester-szonettemet közölte az Irodalmi Jelen. És ebben az esetben talán némi honoráriumot is kaphatnék, legalább mint társ- szerző...”

Ez már a feltámadás?

*Zápor zilál az ég széttört ívegtál
Tiltott gyümölcsöt óhajt újra szánk
Hulljon fejünkre fed(á)jen bölcs imádság
Szférák fölött lehet szép új hazánk*

*Itt lenn ahol találhatná a párját
Apró halacska sorshálóba szánt
Mindenki lesz – kivétel nincs – kezet rá!
Mert ránk akadt befog új partra ránt*

*Gyilkos tömeg-magányt vonz mint a mágnes
Bennünk fegyvelmezett törvényhozó
Oltalmazó anyát Ő nem szerethet*

*Magzatvizét apasztó áruló
Fordul hiánya fájó szenvedélyre
Poklunk a menny helyett szállásadónk*

Igazán nem állíthatja, hogy nem vagyok szolgálatkész, a múltkor is teljesítettem a kívánságát, lám, most is megteszem.

Komolyabbra fordítva a szót: az a gond a szonettjeivel, hogy szákszámra vannak már ilyen típusú-hangulatú-stílusú, futószalagon gyártott szonettek, több tucat költő pennájából (és mind-egy, hogy melyiknek a nevét írjuk föléjük). Ilyeneket felesleges publikálnia, mert nem olvassa el senki, vagy ha igen, egy perc után elfelejti, hogy miről szóltak, no meg a maga nevét is. Tehetségnek igazán nincs híjával: találjon ki magának valami mást, valami alternatívabb-szellemesebb stílust-vonalat, és próbáljon meg érdekes színfolt lenni, nem pedig búzavirág a kék égen.

P. S. Egyébként a (gyep)mesterszonett címet már lelőtték, Szőcs Géának is van egy ilyen című verse.

K. R.
„Itt a vég. / Szomjazom. / A forró ölelés kérlelhetetlenül belémhatol. / Csak egy kortyot, egy hűsítő verejtekceppet nyelnék, / Csak egy sós könnyet! / Szomjazom! / Kibírhatalan ez a fülledtség.” (Forróság)
Vigyázzon, ha ennyire kétségbeesik bizonyos helyzetekben, mindenfélét magácskába nyomnak, meg bármit lenyelehetnek magácskával.

K. L.
„Fáradt kezemet emelem magasba szüntelen, / leírni mindezt nem is oly büntelen. // Almot küld szememre a szoba melege, / a monoton zúgásnak nincsen még elege. // Elnémul a gondolat “ vas csillag az ég felin, / andalító merevségét küldi rám az aszpirin.” (Goa-parton [Indiai zenére – lehetőleg negyven fokos lázzal])
Haj, kérem, könnyű így, oly nagy szerszámmal, hogy magasba kell emelnie a kezét, hogy elérje. Ha már az aszpirinra így reagál, mit okozna a bűvös kék gyógyszer?

K. E.
„Érdeklődni szeretnék, hogy az Irodalmi Jelen publikálná-e a Katalin napról írt versemet, melyet itt mellékelek. Várom visszajelzésüket.”
Naná, hogy publikáljuk. És várjuk az Anna-napi verset is.

Katalin napra!

*Engedtessek meg nekünk
vidám székeleyeknek,
hogy a magunk szokása szerint
e mai napon
a Katalin név viselőjét felköszöntsük.
Kívánjunk neki:
Jó áldást Istenről,
s Boldog Névnapot a tréfás székeleyektől,
hogy viselje tovább
ez áldott nevet,
melyet „Nagy” Katalinunk
sem vetett meg.
S mérjen a mi Urunk
éppoly nagy szerencsét,
hogy nevét zenghesse
majd egész Erdély.*

Sándor írtás

T. G.
Levél: „egy kicsit hosszú, de így egész. (t. g. 29 éves [...]i lakos) kérném önöket amennyiben nem találják semmire használhatónak, töröljék!”
A mű címe: **Apokalypszis, az Ördög balladája**
Műfaj: „régies korokat idéző, jelent feldolgozó apokaliptikus írás szentírási hivatkozásokkal”
Terjedelem: 146.415 leütés (kb. 170 könyvoldal)

Részlet (Lucifer az Atomkorról)

*Ó, ha tudnátok,
Hogy mily csodálatos az elemeknek mállása,
Ahogy megindulnak a hegyek súlyuk alatt,
És még csodálatosabb az atomoknak bomlása,
Miközben hűsölnek városok a gombák árnyéka alatt!*

*Ó, ha tudnátok,
Micsoda erő tör elő a mélyből,
Mikor egy ilyen alácsapódik az égből!
Ó, és mennyi,
Mennyi változata van, e csodálatos fegyvernek,
Mint ahány vonás található arcán az embernek.
Van olyan melyik csak kisebb falvakat önt nappali fénybe,
És olyan, amelyik városokat, országokat, víz a légbé!
– vagyis kinek, hogy van igénye. (Iz 6, 11)*

*Csak jó szolgát találnék, ki megnyomja a piros gombot,
Ki nem tétováz, hanem elindítja útjára a szárnyas tornyot!
Hadd, szálljon a fellegek fölé, hisz ez lenne a hivatása,
Hasítani a sűrű levegőt, és utána tivornyázná!*

Mit is mondjunk? A mű letaglózó. Mélységesen sajnáljuk, hogy terjedelmi okokból csak a fenti részletet tudjuk közölni, de ez a rövid gyöngyszem-ízeltő is garantáltan fölcsigázza olvasóinkat, akik epedve várják a teljes könyv megjelenését. Egy probléma van: a mű rövid. 170 könyvoldal túl kis felület ahhoz, hogy félelmetes tehetsége teljesen kibontakozzon. Hallott már Aurel Păcurariuról? Nos, ez a nagy vátesz, aki egy román hercegñő férje volt (amíg a galád hölgy faképnél nem hagyta), a 20. század első évtizedeiben írt egy csodálatos művet, magyarul, a címe: *Faraó álma*. Ugyancsak apokaliptikus vízió, csakhogy az 1100 oldal. Próbálja meg beszerezni, bár elég nehéz, mert csak hat példányban jelent meg, ebből hármat a Nobel-díj bizottságnak küldött el a szerző, egyet pedig a bíróságnak, amikor beperelte Thomas Mannt, aki nem átalott tőle lopkodni ötleteket a *József és testvérei*-hez. Nos, ön méltó követője lehet az apokaliptikus Păcurariu Mesternek.

JOHANN VON KRONSTADT

François Bréda Golania Magna Secunda

„Megtörténhet és meglehet bizton, hogy eljövend és bekövetkezik az a Boldog és paradicsomi »litterátor-kritikus« Aranykor, midőn fokos kötetekben kimutatják azon beálló idők filológusai és egyéb tudósai, hogy kicsoda hatott kire, hogy ki

folyásolt be szellemileg, stilsztikailag, gondolkozás-történetileg kit, hogy ki nyomta (vagy sütötte, esetleg: ...égette?...) rá mentális vagy ideológiai (világnézeti) bélyegét kire, hogy ki volt az igazi ötletek és konzseniális rá-érzések kiötölője és hókus-z-pókusz-preparátuszos Bűvésze, hogy ki volt egy adott kultúrában, egy bizonyos, jól meghatározott társadalmi-történelmi időszakban az »Ász«, és hogy az »Ászok« függvényében ki volt, teszem azt, a »Sánta« és ki a »Piros-Tizes«..., avagy ki vala a »Zsolk« és ki a »Tőkfilkó«, netán a »Király«.”

„A bogáncsos tájon edződött, a »normális« valóságban felzárkózni igyekvő fiatal tanítónőt légszomj gyöttri. Megüli mellét a szorító érzés, mert a még létező jót vele akarják kisöpörtetni, a felfedett rosszat tagadják. Mondják, az nem létezik.

Kutatja, hol rejtőzik a normális élet.

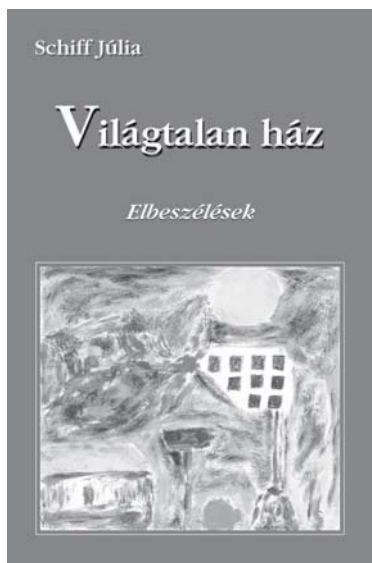
A világtalan falakon kívül, vagy azok mögöttes részeiben?

A nagy dilemma: menni vagy maradni?

És megkezdődik a két dimenzió közötti ingázás.

Először csak lélekben, amikor már lehet, valóságos utasként is.”

Schiff Júlia Világtalan ház

Šerban Foarță, Eszteró István Concertino

„Sok mindent nem tudtam, sok mindent nem tudok Šerban Foarțăról. Tudtam, hogy a jelenkori román irodalom egyik legismertebb költője, esszéírója, de nem, hogy a képzőművészetben, zenében is (be)járatos alkotóművész. (...)

Már lefordítottam néhány versét, mikor azt hallottam, majd olvastam is, hogy versei lefordíthatatlanok. (...) ...remélni sem mertem volna, hogy közös fordításkötetünk legyen. Olyan, amelyben a kétnyelvű olvasó egyszerre élvezheti két költő verseit: románul, illetve magyarul, miközben a szerzők szerepet cserélve hol költőként, hol pedig fordítóként mutatkoznak be.”

Réhon József Balekká vált nemzedék?

Egy nemzedék (töredék) útjáról, sorsának alakulásáról szól ez a könyv. Azokról írok, akik beleszülettek a Trianon utáni valóságba, a királyi Romániába.

Még gyerekek voltunk, amikor 1940. augusztus 30-án Bécsben döntöttek 43 591 km²-nyi erdélyi föld és 2 185 546 lakos sorsáról. Valójában többről, mert a „nem érintett” négyzetkilométereken is változott az élet. (...)

Négy év múlva újra Mihály király alattvalói lettünk, de már nem ő parancsolt.

Tanulhattunk, pályát választhattunk, szavazati joggal rendelkezünk. Épült a szocializmusnak nevezett új társadalmi rend. (...)

Mit is csináltunk? Tettük, amit kellett? Tettük, amit lehetett? Kollaboránsok voltunk? Vagy csak balekok?

Szerkesztőség:
1062 Budapest, Bajza u. 18.
Tel./Fax.: 342-8768,
413-6672, 413-6673
Postacím: 1406 Budapest, Pf. 15.
E-mail-cím: magynap@hu.inter.net
Honlap: www.magynaplo.hu

Ismét együtt a magyar- és a világirodalom!

Az év novellái 2007 (szerk.: Bíró Gergely)
Az év versei 2007 (szerk.: Szentmártoni János)
Az év esszéi 2007 (szerk.: Ekler Andrea és Rosonczy Ildikó)
Az év műfordításai 2007 (szerk.: Turczy István)

Az antológiák egységes ára: 2730 Ft (A/5, keménytáblás, védőborítás)
A Magyar Napló Kiadó ismét jelentkezik a már évek óta népszerű antológiákkal, amelyek – mintegy negyven magyarországi és határon túli magyar kulturális és irodalmi folyóirat áttekintése után – az elmúlt év legjobbnak ítélt műveiből nyújtanak színvonalas, sokoldalú válogatást.

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft. és az Occident Média Kft.

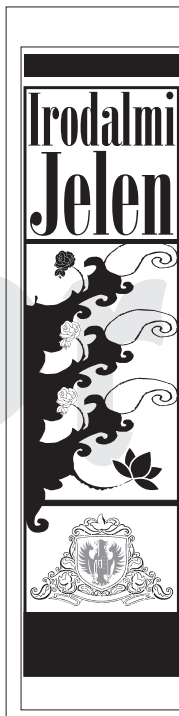
Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó:
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra:
2490 Ft/ 20 RON/ 10 € + kézbesítési díj
egy évre: 4980 Ft/ 36 RON/ 20 € + kézbesítési díj

Nyomda: AS-Nyomda Kft. (Szilády Üzem), 6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401, Fax: 76/481-204,
e-mail: szilady@axelspringer.hu, www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Szöcs Géza, Gáll Attila (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház, Interjú), Pongrácz P. Mária, Kukorelly Endre, Márton László (Főmunkatársak).
A lap kertésze: Weiner Sennyei Tibor
Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula
Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:
Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.
Anyagaink utánkölése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el. Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

HIRDESSEN az Irodalmi Jelenben!

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft.
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

Egy lap a könyvek világáról – egy lap világunk könyveiről

Interjúk – szemlék – kritikák
könyvújdonságok – hírek

Kritikák a magyar és világirodalomról,
gyerekkönyvekről, művészetről
Hírek, események

Kapható a könyvkereskedésekben,
a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's,
az Interspar és az Auchan üzleteiben

Előfizethető a szerkesztőség címén
Bp., 1092 Erkel u. 18.

www.ujkonyvpiac.hu

Ez a lapszám a
Szülőföld Alap
támogatásával
jelenik meg.

Revista apare cu sprijinul
Administrapiei Fondului
Cultural Național

■ **GYŐRI-DÍJ CSOÓRINAK.** A VII. Győri Könyvszalon alkotói díját idén a szakmai bizottság javaslata alapján Csoóri Sándor Kossuth-díjas költőnek ítelték oda. A 77 éves költő a magyar irodalom élő klasszikusa, a nemzet ügyeit mindig felkaroló eszmék reprezentánsa. A kitüntetett beszédében megköszöntötte az elismerést és némi kiábrándultsággal, bírálva „a fecsegés árvizétől”, valamint a jellem és az erkölcs hiányától szenvedő korunkat, az értékes olvasmányokra irányította a figyelmet.

■ **DORIS LESSING AZ ÚJ NOBEL-DÍJAS.** A 87 éves Doris Lessing kapta az idei irodalmi Nobelt. A brit író az 1950-es évek óta gyakran írt rossz házasságban élő, vagy válásban lévő nőkről, így feminista ikonfigura lett, bár a feministákat is rendszeresen bírálja.

Doris Lessing a mai Iránban született, majd a családja 1925-ben a brit fennhatóság alatt álló Dél-Rodéziába, a mai Zimbabweben költözött. 15 évesen hagyja abba az iskolát, ezután autodidakta módon tanul tovább. A nehéz és boldogtalan afrikai gyermekévei ihletik első írásait is, amely a brit telepesek unalmas életét és az őslakosok nyomorúságát mutatja be. Első munkája, a magyarul 1972-ben – a Magvető gondozásában – kiadott *Fű dalol* 1949-ben jelet meg, miután végleg Londonba költözik. A könyv a rasszizmus működését és a nők hagyományokba béklyóztatását ábrázolja.

Az író az El País-nak adott nyilatkozatában úgy tartja, hogy „Szörnyűséges volt szeptember 11., de ha az ember visszaidézi az IRA (az észak-írországi katolikus kisebbség fegyveres szervezete) történetét, az ami az Egyesült Államokban történt, nem is volt olyan borzalmas. Egyes amerikaiak most azt fogják gondolni, hogy bolond vagyok, hiszen sokan meghaltak, két nevezetes épület leomlott, de ez nem volt olyan borzalmas, sem olyan rendkívüli, mint ők gondolják”.

Nyilatkozata további részében „világméretű sorscapásnak” minősítette George Bush amerikai elnököt, Tony Blair előző brit miniszterelnökről pedig úgy vélekedett, hogy kormányfői ténykedése „katasztrófa” volt Nagy-Britannia számára. Ami Busht illeti, tudni kell róla, hogy olyan társadalmi osztályhoz tartozik, amely nagy hasznot húz a háborúból – hangsúlyozta Lessing.

■ **CERNUS ÁKOS-DÍJ CSAPLÁR VILMOSNAK.** Harmadik alkalommal adják át november 2-án, pénteken este 6 órakor a Csernus Ákosról elnevezett díjat. Idén a kétévete odaítélt elismerést Csaplár Vilmos veheti majd át az Alexandra Könyvesház pódiumán (Nyugati tér 7.).

■ **SZÉLESI ALEGJOBB.** Szélesi Sándort választotta Európa legjobb tudományos-fantasztikus írójának az Európai Science Fiction Társaság (ESFS), amely egy másik magyar alkotót is kitüntetett az ígéretes kezdő szerzőknek járó elismerésével. Az Anthony Sheenard álnéven író, 38 éves Szélesi Sándor, valamint az ígéretes elsőkötetes alkotónak járó ösztönző díjat kiérdemlő F. Tóth Benedek az elismerést a társaság koppenhágai találkozásán vehette át.

■ **FRIEDLANDER BÉKE-DÍJAS.** Az 59. Frankfurti Könyvvásár zárónapján Saul Friedlander izraeli történésznek átadták a júniusban megítélt Béke-díjat. A 75 éves Holokauszt-kutató „a soah történetét, az üldöztetésnek és a megsemmisítést az emlékezet számára megőrző kutatásai” alapján találtatott érdemesnek a díjra. A magyar írók közül Konrád György 1991-ben,

Esterházy Péter pedig 2004-ben részesült a könyves szakma Béke-díjában.

■ **DÉRY-DÍJAK 2007.** Irodalmi munkásságáért Bányai János irodalomtörténész, Csengery Kristóf költőt, F. Csanak Dóra irodalomtörténészt és Forgách András prózaíró díjazta a kuratórium, míg a magyar művek németre fordításáért Terézia Morát ismerték el – mondta Réz Pál, a grémium elnöke. A díjakat 22. alkalommal, az alkotó születésének évfordulója alkalmából adta át a zsűri, amelynek tagja Ilia Mihály, Lator László és Závada Pál.

■ **MASZRE FELHÍVÁS. A MASZRE** (Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete) felhívja a szak- és szépirodalmi szerzőket, könyv- és folyóiratkiadókat (reprográfiai jogosultakat), hogy személyes adataik közlésével járuljanak hozzá az Egyesület reprográfiai közös jogkezelésre vonatkozó feladatainak maradéktalan teljesítéséhez, a jogosultaknak és műveiknek nyilvántartásba vételéhez és a jogdíj felosztásához.

■ **DÍJAZTÁK A NAIV NÖVÉNYT.** *Naiv növény* című regényéért Harcos Bálintnak ítelték idén a legjobb fiatal elsőkötetes prózaírókat jutalmazó Bródy Sándor-díjat. A Bródy Sándor Alapítvány az elismerést tizenharmadik alkalommal adta át. Az alapítvány korábbi közlése szerint az 1976-ban született író tavaly megjelent, egy kísérlet jegyzőkönyveként aposztrofált regényét „nyelvilág izgalmasnak, és a legújabb irodalom legprovokatívabb” művének találta a kuratórium, amelynek elnöke Márton László író.

■ **NAGY GÁSPÁR** költő, író, szerkesztő kapta posztumusz idén a Mik-

száth Kálmán-díjat. A díjátadón az elismerést Nagy Rita, a januárban elhunyt író egyik lánya vette át.

■ **KÖNYVVÁSÁR MAROSVÁSÁRHELYEN.** A Romániai Magyar Könyves Céh november 8–10. között rendezi meg a könyvvásárt a marosvásárhelyi Nemzeti Színházban. Az elmúlt évtizedhez hasonlóan az anyaországi kiadók számára idén is rendelkezésre áll egy 18 négyzetméteres nemzeti stand, amelyre bármelyik magyarországi kiadó, amelyik nem óhajt önálló standdal jelen lenni, kiállíthatja kiadványait. A könyvvásáron való részvétel szándékát október 15-éig kell jelezni a Romániai Magyar Könyves Céhnél, cím: RO-540 551 Marosvásárhely (Târgu Mure^o), str. Transilvania nr. 1/2. Tel/fax: 00-40-265/258-001, e-mail: rmkceh@yahoo.com.

■ **ÍRÓK A KÁDÁR-KORBAN.** Az Őszi Irodalmi Fesztivál programjaként a Szépírók Társasága „Független irodalmi csoportosulások a Kádár-korban” alcímmel kétnapos előadás-sorozatot szervezett a Petőfi Irodalmi Múzeumban, október 27–28-án. Filmvetítés, zene, kiállítás, felolvasás, beszélgetések is szerepeltek a gazdag programkínálatban.

■ **ELHUNYT BÁLINT ISTVÁN.** Hosszan tartó, súlyos betegség után, 2007. október 11-én elhunyt Bálint István költő, író, rendező, színész, aki meghatározó alakja volt annak a budapesti nem-hivatalos színházi műhelynek, amelyből később a New Yorkban működő, világhírű Squat Színház kinőtt.

■ **KÖLTÖZIK AZ AKROPOLISZ.** Görögország legmodernebb épületeinek egyike ad ezentúl helyet az ország legértékesebb régészeti kincseinek. A napokban kezdődik és tíz hónapig is eltart a több mint négyezer ókori szobor, fríz és egyéb műemlék elszállítása az Akropoliszról – három óriási daru segítségével –, és elhelyezésük az üvegből és betonból épült múzeumban, a 156 méter magas magas lábánál, amelyen i. e. 447-ben Periklész kezdte meg az Akropolisz építését.

■ **SENTENDREI DRÁMAPÁLYÁZAT.** A Szentendrei Új Kulturális Központ drámapályázatát hirdet. A pályázatra minden olyan magyar nyelvű színdarab benyújtható, amely még nem jelent meg nyomtatásban, nem mutatták be színpadon, nem nyert díjat korábbi drámapályázatokon, illetve előadási vagy közlési jogával más intézmény nem rendelkezik és teljesíti a pályázati kiírásban foglalt feltételeket.

A pályázaton mindazon drámaírók indulhatnak, akiknek legalább egy színdarabját valamely hivatásos társulat már bemutatta. Egy szerző csak egy művet nyújthat be. A darabokat két – írógéppel írt vagy számítógéppel nyomtatott – példányban kéri.

Olyan groteszk-abszurd műveket várnak, melyben a következő – Szentendréhez szorosan kötődő – tizenegy személynek szerepelnie kell: Apór vezér, Fulco deák, Dumtsa Jenő, Ábrányi Emil, Barcsay Jenő, Ignjatovics Jakov, Ilosvai Varga István, Vujicsics Tihamér, Marosvölgyi Lajos, Dr. Katona Gyula és Dr. Soós János Anyos atya. A tizenegy személyről szóló ismertető letölthető a http://www.szentendreprogram.hu/teatrum_honlaprol_valaszboritekot_mellkelve_kerheto_a_szentendrei_uj_kulturalis_kozponttol_2000_szentendre_dunakorzo_11/a. A pályázat jelíge: az író nevét, címét, telefonszámát, valamint publikációs listáját külön lezárt borítékban kell a pályaműhöz mellékelni.

A pályamunkákat kizárólag „Drámapályázat” feliratú postai küldeményként lehet a Szentendrei Új Kulturális Központ címére eljuttatni, legkésőbb 2008. március 27-i határidővel. A beérkezett pályaművek elbírálását, és a díjak odaítélését öttagú szakmai zsűri végzi. A zsűri tagjai: Szakonyi Károly (elnök), Békés András, Alföldi Róbert, Dobák Livia, Kriaszter Attila.

A zsűri döntését 2008. március 15-ig meghozza. Ekkor kerül sor – közjegyző jelenlétében – a jelígek feloldására és a hivatalos eredményhirdetésre. A pályadíjakat ünnepélyes keretek közt a 2008-as jubileumi teátrumi év megnyitóján adják át. Az első díjat nyert színmű a 2008-as 50. Szentendrei Nyár programjaként bemutatásra kerül. Első díj: 1 500 000 Ft; második díj: 1 000 000 Ft; harmadik díj: 500 000 Ft.

Kulturális hírek

Lapszámunk szerzői

Babosi László – 1973-ban született Újfehértón, kritikus, Nyiregyházán a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár könyvtárosa.

Bálint Tamás – 1985-ben született Székelyudvarhelyen. Közgazdaságtan-hallgató Kolozsvárott.

Bedecs László – 1974-ben született Budapesten. Az MTA könyvtárának munkatársa. Legutóbbi kötete: *Beszélni nehéz* – Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről (2006).

Borcsa János – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, könyvkiadó, tanár, az irodalomtudomány doktora. Legutóbbi kötete: *Örökök és ébresztők* (2007).

Csehy Zoltán – 1973-ban született Pozsonyban, költő, műfordító, irodalomtörténész. Jelenleg a pozsonyi Comenius Egyetem oktatója. Legutóbbi kötete: *Parnassus biceps* (2007).

Danyi Zoltán – 1972-ben született Zentán, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Pszichoszomatikus életrajzok* (2004).

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán. Anyiregyházi főiskolán végzett magyar–könyvtár szakon. A Bárka Színház Hajónapló Műhely tagja.

Gergely Zsuzsanna – 1975-ben született Kolozsváron, műfordító.

Gyenge Zsolt – 1977-ben született Kolozsváron, Budapesten él, tanársegéd.

Gyukics Gábor – 1958-ban született Budapesten. Költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Nyitott könyvműhely kiadó* (2007).

Hamvas Béla – (1897–1968) 1919 és 1923 között a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakos hallgatója volt, majd három évig újságíró a Budapesti Hirlapnál és a Szózatnál. 1927 és 1948 között könyvtárosként dolgozott a Fővárosi Könyvtárban. Író, filozófus.

Jancsó Noémi – 1988-ban született Kolozsváron, költő.

Kolozsi Orsolya – 1980-ban született Budapesten. ASzegedi Egyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékének PhD-hallgatója.

Krupp József – 1980-ban született Budapesten. Klasszika filológus, kritikus.

Kutszegi Csaba – 1957-ben született Budapesten, kritikus.

Lackfi János – 1971-ben született Budapesten, költő, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Kövé Lajos színre lép – meseregény* (2007).

Makkai Ádám – 1935-ben született Budapesten, műfordító, világhírű nyelvész, a Harvardon végzett, amerikai egyetemeken tanít. Legutóbbi kötete: *Az Erő* (2003).

Márkus Béla – 1945-ben született Bükkaranyoson. Irodalomtörténész, kritikus, a Debreceni Egyetem tanára. Legutóbbi kötete: *Tények és képzetek* (2005).

Murányi Sándor Olivér – 1974-ben született Székelyudvarhelyen, költő, író.

Muszka Sándor – 1980-ban született, a Babe^o-Bolyai Tudományegyetem szociológia–antropológia karát végezte. Kötete: *Ennyi ha történt* (2005).

Nyilas Attila – 1965-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *(sugar)free* (2006).

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Pelle János – 1950-ben született Budapesten, író, újságíró. Legutóbbi kötete: *Lencse alatt* (2003).

Petrő János – 1958-ban született, szabadúszó újságíró, szerkesztő.

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Serdián Miklós György – 1954-ben született Budapesten, író. Legutóbbi kötete: *Karibi napló* (2006).

Thimár Attila – 1969-ben született Budapesten, irodalomtörténész, tanár, a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője.

Torma Péter – 1983-ban született Budapesten, az ELTE magyar szakán végzett, költő, író.

Tóth Imre – 1966-ban született Zalaegerszegen, költő, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Nostradamus menyegzője* (2004).

Tözsér Árpád – 1935-ben született Gömörpéterfalván (Petrovce, Szlovákia), költő, író. Legutóbbi kötete: *Léggökök* (2006).

Varga Anikó – 1981-ben született Besztercén, színháztörténész, kritikus.

Varró Dániel – 1977-ben született Budapesten, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Túl a Maszat-hegyen* (2003).

Vennes Aranka – Budapesten született, kommunikáció- és pr-menedzser, újságíró. Riporter a Magyar Rádiónál, a Vasárnapi Újság című műsor szerkesztője.

Zsidó Ferenc – 1976-ban született Székelyudvarhelyen, író, újságíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Autóstoppal Európában* (2007).

Zsigmond Andrea – 1978-ban született, magyar–német szakot végzett a BBTE-n.

AS-Nyomda Kft.
6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401; Fax: 76/481-204
E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

LAPNYOMÓ CENTRUM

- A és B formátumú ofset rotációs gépeken:
- színes napi- és hetilapgyártás
- könyv- és folyóirat-nyomtatás
- Ragasztókötés
- Irkafűzés

JÓ MINŐSÉG! PONTOSSÁG! RUGALMASSÁG!